

Liderler diyor ki

Abdi İpekçi

 ant

ANT YAYINLARI 28

Telif Hakkı :
ANT YAYINLARI

İlk Yayını :
ANT YAYINLARI
Aralık 1969, İstanbul

Kapak :
İNCİ ÖZGÜDEN

Dizgi - Tertip :
ES - İN MATBAASI

Baskı :
İLERİ SANAT MATBAASI

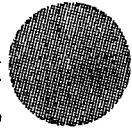
Abdi İpekçi

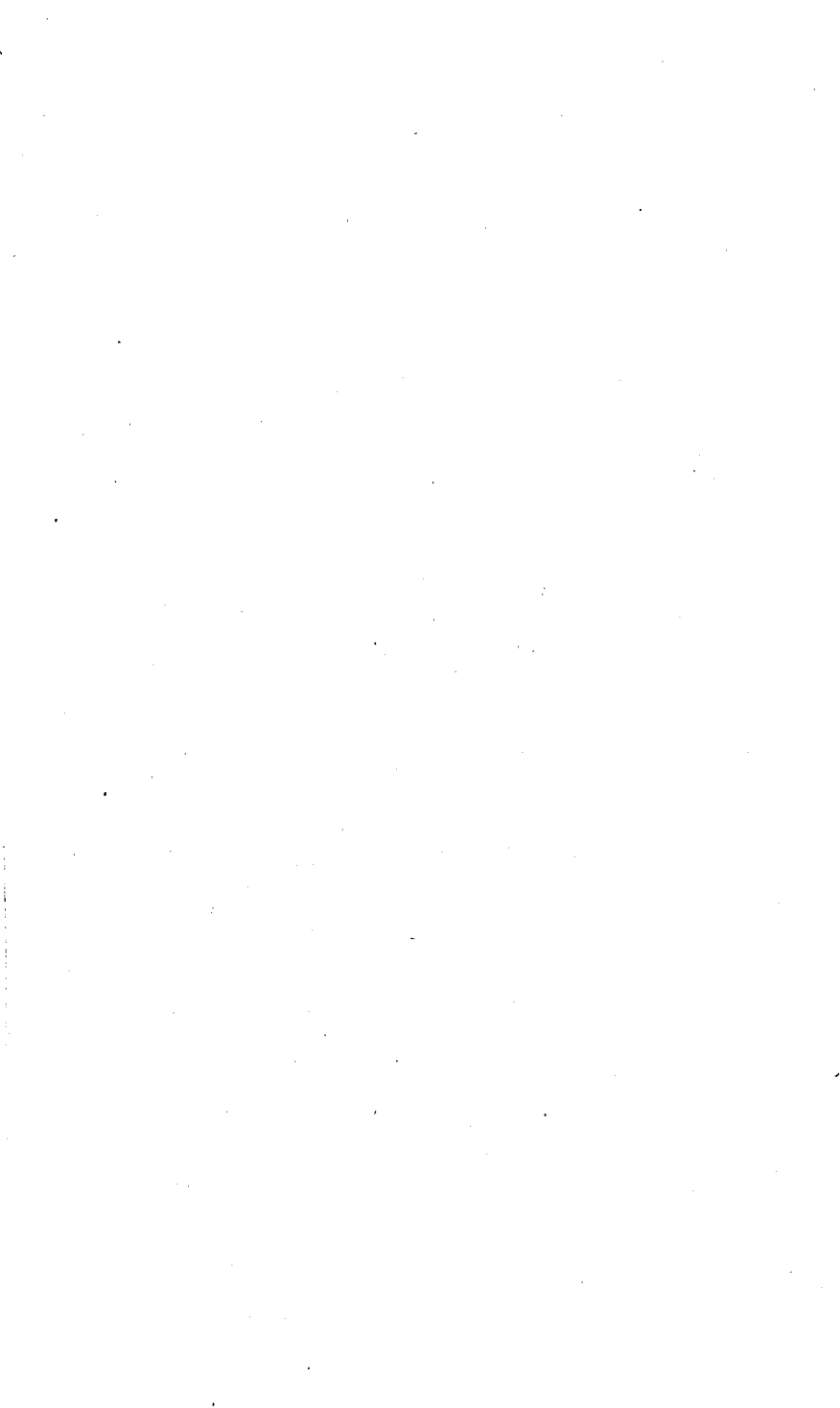
LİDERLER DİYOR Kİ

(Röportajlar)

ANT YAYINLARI

Cağaloğlu, Başmusahip Sok. 10/12 . İSTANBUL

ÖNSÖZ

Bugün Türkiye'nin siyasi hayatında sekiz parti söz sahibidir: Adalet Partisi, Birlik Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Güven Partisi, Millet Partisi, Milli Hareket Partisi, Türkiye İşçi Partisi ve Yeni Türkiye Partisi.

Gerçek demokrasilerde, siyasi partiler, belli sınıf ve tabakaların temsilcisi olarak ortaya çıkarlar. Türkiye'de mevcut partiler ise, çeşitli sınıf ve tabakaları içeren birer kitle partisi olmak iddiasını taşımaktadırlar. Sınıf partisi olarak bilinen TIP dahi, son zamanlarda yöneticilerinin popülist tutumuyla bir kitle partisi görüntüsü kazanmıştır.

Bununla beraber, partiler, kendi aralarında, yurt sorunlarına ve olaylara yaklaşma bakımından belirli farklılıklar göstermekte, henüz kendi sınıflarının bilincine varamamış seçmenlerin de, bu farklılıklara göre, tercihleri değişmektedir.

12 Ekim 1969 seçimleri sırasında Milliyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü Abdi İpekçi'nin, parti liderleriyle yaptığı konuşmalar, bu liderlerin gerek temel zihniyetleri, gerekse yurt sorunlarına eğilmeleri bakımından farklılıklarını saptayan önemli bir belge olmuştur.

Abdi İpekçi, parti liderleriyle, biri seçimden önce, diğeri seçimden sonra olmak üzere iki defa konuşmuştur. Bu röportajlarda ses alma cihazı kullanılarak sorular ve verilen cevaplar aynen banda geçirilmiştir. Daha sonra bu konuşmalar, üzerinde hiçbir değişiklik yapılmadan metin haline getirilerek Milliyet Gazetesi'nde yayınlanmıştır.

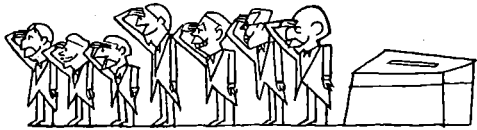
İpekçi'nin seçimden önceki röportajlarında, Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ve Milli Hareket Partisi Genel Başkanı Alparslan Türkeş hariç, bütün parti liderleri çeşitli sorunlar ve aktüel olaylar karşısında görüşlerini, seçim tahminlerini açıklamışlardır. Seçimden sonraki röportajlarda ise, Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı hariç, bütün parti liderleri konuşmuşlar, seçim sonuçlarını değerlendirmişler, yeni yasama döneminin sorunlarını kendi açılarından tahlil etmişler ve bu dönemde partilerinin yada şahsen kendilerinin nasıl bir tutum takınacağını anlatmışlardır. Röportajlar, parti liderlerinin seçimden önceki ve seçimden sonraki görüşleri ve değerlendirmeleri arasındaki çelişkileri ortaya koymak bakımından da son derece ilgi çekicidir.

ANT YAYINLARI tarafından «Liderler Diyor Ki» adıyla kitap haline getirilen bu belgesel röportajların, Türkiye siyasi hayatındaki gelişmeleri sağlıklı biçimde değerlendirebilmek bakımından da önemli bir kaynak olduğuna inanıyoruz.

ANT YAYINLARI

Liderler

Diyor ki

SEÇİMDEN ÖNCE

1 | Süleyman Demirel (AP Genel Başkanı)

● *Önce şöyle bir şey düşündüm: Belki haksız, belki insafsız bir şekilde senenin 365 günü sizi tenkid ediyoruz. Hatalarımız olabilir. Fakat siz de herhalde hatasız değilsiniz. Onu, zannederim kabul edersiniz. Sizin de yaptığınız hatalar vardır ve muhtemelen siz de onları biliyorsunuz. Bir oto-kritik yapar mısınız? Yani bu dört yıl içerisinde Başbakan olarak kendi kendinizin icraatını tahlil eder misiniz?*

— Şimdi, tabii ki, geçen dört yıl zarfında şunlarda, şunlarda haklı davranmadığımız gibi bir tavrın içine benim girmem doğru değil. Biz, iktidar görevinin ne kadar zor olduğunu bile bile bu işe talip olduk. Türkiye şartları içerisinde, bu görevi yürütebilmenin, yürütmenin de ne kadar çetin olduğunu geçen dört sene içerisindeki çeşitli hadiseler göstermiştir. Aslında, geçen dört sene içerisindeki çeşitli hadiselerin, Türkiye’de idarenin ne kadar zorlaştığını gösteren deliller olarak da ele alınması lazımdır.

Ama ben diyorum ki, Türkiye'nin idaresi bundan on sene sonra daha da zor olacaktır. Demokratik idare zaten zor bir idaredir. Burada basın vazifesini yaparken ve siz basında vazifenizi yaparken, sizden bizim yaptığımız her şeyi beğenmenizi, methetmenizi bekleyemeyiz. Bizi tenkid etmenizi normal sayarız biz. Tenkitden de hoşlanırsınız, açık söyleyeyim.

● *Kendi kendinizi tenkit...*

— Şimdi şöyle mütalaa edelim: Bizim geçen dört sene içerisinde 1965 senesinde 1969 senesine gelişte, kendimizi kıymetlendirmemiz mevzu bahis olursa, ölçüler ne olmak gerek? Yani hangi ölçülerle kendimizi ölçelim? Metre ile mi, kilo ile mi, kilometre ile mi? Yani ölçülerimiz ne olsun?

Türkiye'yi hangi şartlar altında devraldığımızı siz de biliyorsunuz, 1965'de... Ve hangi şartlar altında 1965 seçimlerine gittiğimizi biliyorsunuz. 1965 platformunda, seçim platformunda, el altından bir tehdit fiili işlenmiştir. Benim yurdun çeşitli köşelerinde yaptığım gezilerde, «Adalet Partisi seçimi kazansa bile Adalet Partisi'ne iktidar verilmez ve namlular konuşur» şeklinde propagandalar çok iyi yapılmıştır. Bunlar açıktan açığa yapılmamıştır ama, yani meydanlarda, kürsülerde yapılmamıştır ama, her yerde tedirgin bir vasat üzerinde netice almak için çok yapılmıştır. Hatta ben birçok yerlerde bunları karşılamak mecburiyetinde kalmışım. 1965 senesinde Ordu'da yapmış olduğum konuşma budur, Sakarya'da buna benzer bir konuşma yapmışımdır. Giresun'da bir başka konuşma yapmışımdır.

Giresun'da ben kürsüden inerken 1965 seçiminde bana bir kağıt getirip verdiler: «Menderes'i astık, seni de asarız», kağıt buydu. Yani ne çeşit tehditlerin yöneltildiği bir atmosfer içerisinde seçim yapıldığını anlatmak için

bunları söylüyorum. Biz böyle atmosferde vazife devraldık. Şimdi oto-kritik dendiği zaman, sadece kendi kendimizi tenkit manası anlaşılmaz. Belki bunu umumi bir şeyin içerisinde yapmak daha doğrudur. Şunu ifade edeyim: Biz hüsnüniyetle çalışmışızdır, gayet büyük bir gönülle çalışmışızdır ve feragat içerisinde çalışmışızdır. Bunları bir övünme vasıtası yapmak istemem, yapmıyorum da zaten. Böyle bir şeyler bizim aklımızdan geçmez. Ve açık rejimin bütün icaplarına uymuşuzdur. Açık rejimin zaman zaman idare edenleri rahatsız edebilecek olan ortamından hiç şikayetçi olmamışızdır, tedirgin de olmamışızdır.

1965'te bu şartlar altında devraldığımız bir idareyi 1969'da nereye getirmişizdir? Bizi değerlendirirken, bu husus bir defa nazarı dikkate alınmalıdır. Biz olağanüstü idare usullerine başvurmadık. Yetkimiz dahilinde idi. Türkiye'de çok çeşitli hadiseler oldu, hiç olağanüstü idare usullerinden birine başvurmadık.

● *Ne gibi efendim?*

— Şimdi normal idare usulleriyle memleketi idare ettik, geldik. Bir de, normal idare usullerinin dışında, olağanüstü idare usulleri vardır. Kanunların verdiği olağanüstü idare şekil ve usulleri. İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde çeşitli hadiseler oldu. Bu hadiselerden hemen tehevvue kapılıp bir takım sert tedbirlerin içerisine girmedik. Her birisinde de tedbiri alınmıştır. Bu tedbirler normal usuller dairesinde alınmıştır. Netice itibariyle kanun kuvvetleri ve kanun hakim çıkmıştır her hadisenin içerisinden...

Şimdi Türkiye'de 1965-69 dönemi, 1961 Anayasasının getirdiği sistemin anlaşılma dönemidir. Hem bu anlaşılmış da değildir, tüm olarak... Entellektüelde de halkta da henüz birtakım konsepsiyonlar yerleşmiş değildir.

Ve biz çok kere bize ait olmayan faturaları ödemek mecburiyetinde kalmışızdır.

● *Ne gibi?*

— Bizatihi sisteme ait olan faturaları ödemek mecburiyetinde kalmışızdır.

● *Misal verebilir misiniz?*

— Birçok, birçok... Yani onları söyleyeceğim. Şimdi bunu söyleyişimin sebebi şu: Bir memleket düşününüz ki, gösteri vatandaşa hak olarak tanınmıştır. Ve gösterinin silahsız ve saldırısız olması lazımdır. Bir memleket düşününüz ki, grev, işçiye hak olarak tanınmıştır. Ama mevcut bir gösteride, yani bir gösterinin yapılmasında, «Canım bu gösteriler neye oluyor? Hükümet neye bunlara tedbir düşünmüyor?» şeklinde birtakım mülahazalarla bize karşı tenkitler yöneltilmiştir. Haklar verilmiş ise, neticelerine katlanmak lazımdır. Muayyen haklar varsa bir memlekette, neticelerine katlanmak lazımdır. Hem haklar olsun hem bu hakların istimalinden doğan neticelere katlanmalıyım, düşünülemez. İşte ödemek mecburiyetinde kaldığımız faturalar bu çeşit faturalardır. Ayrıca Türkiye’de suç, suçlu ve ceza mefhumu üzerindeki bir konsepsiyon, bir anlayış kargaşalığı da bize, muhatap oluyacağımız, ödememiz lazım gelen birçok faturaların çıkarılmasına sebep olmuştur. Bir hadise oluyor, bu hadise olduğu zaman icraya düşen vazife nedir? Hadisenin faillerini delilleriyle beraber götürüp yargı organına teslim etmek... Eh, üst tarafı bugünkü kuvvetler ayrılığı sistemi içerisinde yargı organının bileceği iştir. Ama hükümet niçin bu gibi hadiseleri önliyemiyor diye birtakım tenkitler bize yöneltilmiştir. Hükümete düşen vazife nedir? Suçu tayin etmek değildir, cezayı tayin etmek değildir. Neden suçu ve cezayı tayin etmediğimiz hususunda bize ten-

kitler yönelmiştir? Veya zihinlerde meydana gelen birtakım tereddütler, neden suçu ve cezayı tayin etmediğimizden doğmaktadır? Suçu ve cezayı biz tayin etmeye kalkarsak keyfi idare doğar ve meşruiyetimizi kaybederiz. Türkiye senelerden beri keyfi idareden şikayet etmiş bir memleket. Bunları şunun için anlatmaya çalışıyorum: Türkiye'de henüz kuvvetler ayrılığı prensibinin çizgileri kesin olarak vatandaşın zihninde yerleşmiş değil, yerleşmediği müddetçe de herşeyin hesabının sorulacağı bir yeri vatandaş arıyor, herşeyin hesabının sorulacağı yer de reyle işbaşına getirdiği, kendisine karşı mes'ul olan, muhatap olan siyasi iktidardır. «Her şeyin hesabını bana ver arkadaşım,» diyor.

Türk Anayasasının getirdiği haklardan doğan bazı neticelerin sorumluluğu siyasi iktidarın üstünde olamaz. Bu haklardan doğan neticelerde şayet vatandaş tedirgin eden, memleket menfaatlerine uygun olmıyan bir takım hususlar varsa bu hususların çarelerini aramak başka işdir, bunlardan hiç günahı olmadığı halde hükümeti sorumlulu tutmak ayrı işdir. Onu kasdetmek istedim.

Şimdi evvela şunu ifade edeyim. «Değerlendirme», oto-kritikten ziyade bir değerlendirme yapmak daha doğrudur. Oto-kritik yapmak meselesi pek kolay bir mesele değil. Sonra benim kendi başıma yapabileceğim bir iş değil o... Kritik yapmayı sizlere bırakacağım da, oto-kritik yapmak benim için gayet müşkül bir iş. Ama değerlendirme yapacağım.

Biz 1965 seçimlerinden çıkarken, milletçe elele verelim dedik. 1960 ihtilalinin meydana getirdiği çok mühim siyasi kırılmalar vardı.

Millet sadece iki kampa bölünmüş değildi. Milletın çeşitli halk kütleleri içerisinde, milletın müesseselerle olan irtibatında büyük soğukluklar vardı. Biz birleştirmek için yola çıktık. 1969 senesinde, 1964 ve 1965'de müna-

kaşasını yaptığımız meselelerin yüzde 90'ı mevcut değildir.

● *Onun yerine başka meseleler var mı?*

— Şimdi geleceğim... Eğer bu meseleler mevcut olsaydı, bizim bu meseleleri ortadan kaldırmak üzere ortaya çıkmamızın manası kalmazdı, yapamamışız demek olurdu. Bu meseleler ortadan kalktıysa hakikaten bugün memlekette siyasi ortamda bir gerginlik, geniş çapta bir gerginlik mevcut değil ise, ve hakikaten bugün siyasi düşünce ve kanaatlerinden dolayı vatandaşlar birbirlerine yanaşamıyacak kadar birbirine kırgın değil ise, bütün bunların sebebi biziz. Biz gerek Basın'la, gerek muhalefetle dialogumuzu muhafaza ettik, ama zaman gayet tabii ki bir takım sürtünmeler olmuştur, bu dialogu muhafaza etmişizdir. Her mühim meselede biz meclislerde veya meclislerin dışında muhalefeti çağırıp izahat da vermişizdir. Kendilerine fikir de danışmışızdır. Binaenaleyh bu dialog muhafaza edilmek suretiyle ve ayrıca muhalefete ve basına verdiğimiz değerde biz, muhalefet veyahut basının tutumunu nazarı dikkate almadan, kendi kıymet ve ölçülerimizi muhafaza etmek suretiyle bu dialogun muhafazası mümkün olmuştur.

Şunu söylemek istiyorum, ben gayet açık konuşuyorum. Bir memlekette vatandaş neyin olmasını istemez? Üç mühim şey var: Bunlardan birisi keyfi idare, birisi zulüm, birisi de irtikap, irtişa dediğimiz korüpsiyon. Rüşvet, irtikap, irtişa. Bu üç şeyin olmasını istemez memlekette. Açık rejim bu üç şeyin olmamasının tek panzehiridir. Türkiye mühim bir merhaleyi aşmış, açık rejim kurmuş. Biz açık rejimi yaşatmaya, geliştirmeye, kökleştirmeye, buna olan itimadın inancını güçlendirmeye çalıştık. Ve ben 15 tane basın toplantısı yaptım. Basın toplantılarına, her basın toplantısına çıkarken de, çalışarak,

her mesele üzerinde kendim tetkikat yaparak, bu geçen zaman fasılası içerisindeki her hadisenin dibine inerek ve memleket meselelerini Türk efkarı umumiyesine açmak, ciddiyetle açmak için gitmişimdir. On tanesi kitap haline gelmiştir, beş tanesi de gelmek üzeredir. Ve bunları devlet arşivine mal etmek üzere gittim. Çünkü isterim ki, «filan toplantıda yaptığınız, söylediğiniz şeyleri şimdi söylemiyorsunuz» veyahut da «bunlardan vaz mı geçtiniz» diyebilecek şekilde muhaliflerimiz elinde bir vesika olsun. Yani güçlü bir muhalefet mevcut olmayan bir memlekette iktidarların iyi çalışabileceğine de kani değilim. İktidarların iyi çalışması mutlaka güçlü bir muhalefetin, güçlü bir basının bulunmasına bağlı. Türk demokrasisini geliştirmek lazımdır. Benim inancım, basınsız ve parlamentosuz bir demokrasi tasavvur edemiyorum.

(Bu sırada Seyfi Öztürk, Cihat Bilgehan, Mehmet Turgut, Sabit Osman Avcı, Talat Asal ve İsmet Sezgin mülakatın yapıldığı odaya girdiler).

— Buyrun Beyler.

● *Isterseniz ben müsaadenizi isteyeyim.*

— Hayır, Hayır. Ben suallerinizi cevaplandırmaya devam edeceğim. Onlar da bizi dinlesinler. Beyler sizler de söyle gelin.

Şimdi şunları söyleyeceğim. Bütün bunları topluyarak kıymetlendirirken bizim hizmetlerimizin, iki cephesi var: Görünen hizmetler var, görünmeyen hizmetler var. Aslında bizi değerlendirirken görünmeyen hizmetlerimiz, görünenlerden mühimdir. Görünmeyen hizmetler dediğim zaman, Türkiye’de dört sene sarsıntısız bir şekilde Türkiye’yi idare etmiş olmak, olağanüstü idare metodlarına başvurmadan Türkiye’yi bu noktaya kadar getirebilmiş olmak, Türkiye’de siyasi istikrarı muhafaza edebilmiş olmak ve Türkiye’de 1965 seçimleri atmosferini silip, yep-

yeni Türkiye'nin dinamizmasının eseri olan bir 1969 seçim atmosferi getirebilmiş olmak, bizim görünmeyen hizmetlerimizin başlıcalarıdır. Görünen hizmetlerimiz içerisinde de, gayet bariz ve açık olanlar var: Biz Türkiye'de iktisadi istikrarı muhafaza ettik Memleketi bir enflasyona götürmedik. Türkiye'de bir ekonomik genişlemeyi sağladık biz. Yüzde 7 civarında bir kalkınma hızını sağlamışızdır. Milli gelirden sağladığımız artma çok değerli bir artmadır. Ve bizim, -bunların hepsinin rakkamları elde mevcut - milli geliri 73 milyar lira seviyesinden 1965 fiyatlarıyla 98 milyar seviyesine getirebilmiş olmamız, 25 milyarlık bir ilaveyi milli gelirimize yapabilmemiş olmamız küçümsenecek birşey değildir. Ayrıca memleketin temel ekonomisini, enfastrüktürünü kurmada değerli hizmetlerimiz vardır: Bunları sayıp dökmek oldukça uzun zaman işidir. Önümüzdeki günler hep bunları söyleyeceğiz zaten.

Bir hususu daha burada ifade edeyim. Bizim yatırım seviyesini, başladığımız nokta ile şu anda, iki misline çıkardığımız Türkiye'de bir gerçektir. Ayrıca, Türkiye'nin menfaatlerine uygun olarak çok çeşitli kaynaklardan faydalanmışızdır. Memleketi harekete getirdiğimiz, Türk müteşebbisine bir ağırlık kazandırdığımız ve Türk müteşebbisinin memleket kalkınmasına iştirakinde büyük mesafelerin alındığı da bir ayrı gerçektir.

Biz, Türkiye'de enfastrüktürüne harcanmak üzere bir milyon doların üzerinde para bulmuşuzdur. Bu dört senenin içerisinde konsorsyum vesaire kaynakların dışında.

● *Konsorsyum dışında?..*

— Evet. Bir milyar dolara yakın para bulmuşuzdur.

● *Hangi kaynaklardan?*

— Kurulmuş bulunan sendikalar, ikili münasebetlerimiz

vesairenden... Şimdi bunları sayacağım ben size. Bunlardan birisi Keban Barajı inşaatıdır. 135 milyon dolar para bulmuşuzdur. 20 milyon dolar daha buna ilave yapıldı. İkincisi İstanbul köprüsü inşaatı içindir; 76 milyon dolar... Üçüncüsü...

● *Disponibl vaziyette midir bu krediler?...*

— Hepsi disponibldir. Zaten yürüyor, fiilen tediye yapıyor. Üçüncüsü, Samsun bakır kompleksidir. 30 milyon dolar. Dördüncüsü, Dalaman Kağıt fabrikasıdır. 30 milyon dolar. Beşincisi Aksu Kağıt Fabrikasıdır 15 milyon dolar, Japonlardan aldığımız bir kredidir... Altıncısı, Mersin gübre fabrikasıdır; 30 milyon dolar. Küveytlilerle yaptığımız bir anlaşmadır. 200 milyon dolar civarında alüminyum projesi, Yonga Fabrikası ve diğer projeler için almış bulunduğumuz Sovyet kredisi var... Bunları alt alta koyduğumuz zaman 1 milyar doların üzerinde Türkiye'ye enfastrüktür yatırımları için para bulmuşuzdur.

● *Yalnız bunun gelecek için ağır bir borç yüklemiş bulunmasının mahzurları yok mu? Gelecekte bu borçları tasfiye etmek hususunda ümitverici bir imkan yaratılmış mıdır?.*

— Tabii, onları da söyleyeyim.

Türkiye kalkınmasının tek çıkar yolu, iktisadi ekspansyondur, iktisadi genişlemedir. Milli gelirimizi ne kadar çok artırabilirseniz, Türkiye'yi o kadar ileri götürebilirsiniz. Milli geliri artırmak tek hedef değildir ama, milli geliri artırmadan hiçbir şey yapamazsınız. Milli geliri artırırken, bununla beraber yapacağınız birçok işler vardır ama, milli geliri artırmadan bir yere varamazsınız. Milli gelirinizi artırmanın tek yolu da yatırımdır. Yani kaynaklarınızı açma.. Şayet 5 milyar kilovat saat elektrik üretecek bir elektrik santrali yaparsanız, bununla

endüstri yapma imkanınız olur. Bu endüstriyi yaparsanız, dışarıya satacak malınız olur. Veya dışardan alacak mallarımızın yerine ikame olur. Bu endüstriyi yapmazsanız, artan nüfusunuz karşısında ne iş imkanlarınız olur, ne de dışarıya satacak malınız olur. Binaenaleyh meydana getirdiğimiz projeler, yatırım projeleri, Türkiye'nin iktisadi genişlemesine yardımcı, Türkiye'nin dış tediye gücünü artırıcı ve Türkiye'nin milli gelirini artırıcı yeni iş imkanları meydana çıkarıcı projelerdir. Bunlar, kendi borçlarını kendileri ödeyecek cinsten projelerdir. Veyahut Türk ekonomisine yapacakları katkı ile borçlarını ödedikten sonra Türk ekonomisini ileriye götürecek cinsten projelerdir. Bunlar aklımıza geldiği şekilde yapılmış projeler de değildir. Türkiye'nin, bildiğiniz gibi, kaç para borcu olacak, kaç para alacağı olacak, neyi ödeyebilir, ne zaman hangi seviyeye girebilir, bunların hepsinin hesabı kitabı yapılmıştır. Bunların hepsi planda mevcuttur. Binaenaleyh bir plan çerçevesi yatırımlardır. Ben bir milyar doların üzerinde dış kredi temin ettik derken, Türkiye'yi bir milyar dolarlık bir borç yükünün altına soktuk gibi bir şeyi ifade etmek istemedim: Türkiye bunları yaparsa 10 sene sonra, beş sene sonra değişik bir Türkiye olur. Bunları yapmazsa Türkiye avucunu dışarıya açmaktan kurtulamıyan bir Türkiye olur. Avucunu dışarıya açmaktan kurtulan bir Türkiye'yi, Türkiye'nin milli menfaatlerine uygun şartlar dahilinde bulacağımız imkanları kullanmak suretiyle yapabilirsiniz. Ona misal vermek için söyledim. Krediyi her isteyene vermezler, krediyi itibarı olana verirler. Aslında ilerde ödeme gücü olmayacak olan bir memlekete kimse kredi vermez.

● *Yalnız siyasi sebeplerle, ilerde ödeme gücü olmayacağını bile bile ondan sonra bir takım ipotekler kurmak maksadıyla verilebileceği düşünülmez mi?*

— Ne ipoteği kuracak? Bu krediyi alırken karşılığında kapitülasyon veremeyiz ki. Siyasi şartta da bağlı değil.

● *Şimdi şüphesiz vermiyoruz. Fakat ilerde o alacaklarımız bizim üzerimizde bir takım baskıların yapılması yoluna gelmezler mi?*

— Ne baskısı yapacak? Keban barajı elektrik verirse. Karadeniz bakır kompleksi biter de bakır çıkarırsa, alüminyum kompleksi biter de alüminyum çıkarırsa, demir kompleksi biter de demir çıkarırsa, kağıt kompleksleri biter de kağıt çıkarırsa, Türkiye zaten zenginleyen bir Türkiye'dir. Yani bunların karşısında «ben sana filan zaman borç vermiştim. Bana siyasi imtiyaz ver» diye, kimse gelmez. Zaten Türkiye, şunu ifade edeyim, Türkiye borçlarına sadakatını Osmanlı İmparatorluğunun borçlarını ödemekle göstermiş bir memleket. Biz parayı bir defa alalım da, sonrasını düşünürüz. Şimdi hareketlenen bir memleketteyiz. Sağlam hesaplar... Yani bu sağlam hesapların çürük netice vermesi mümkün değil...

● *Yani bu projelerin gerçekleştirilmesi ve işlemeye başlamasıyla sağlanacak bir nemanın, şimdi yüklendiğimiz borçları ödemeye kafi geleceğine...*

— Rahat rahat... Bunların hepsinin kendisi içerisinde fizibilitesi yapılmıştır. Hem milli ekonomi bakımından da yapılmıştır. Hepsinin fizibilitesi yapılmıştır.

● *O zaman efendim, bir duruma değinmek istiyorum. OECD'nin son raporunu bugün henüz aldım, yarısını okuyabildim. Sık sık dar boğazlardan bahsediyor. İhracatta azalma, ithalatta çoğalma dolayısıyla... O meseleye temas etmek istiyorum. Şimdi zannediyorum ki, son aylarda transfer için bekleyen ithal talebi 260 milyon doları buldu. Bunun tabii reperküsyonları rahatlıkla düşünülebilir. 2,5 milyar lirayı aşkın teminat da*

bloke edilmiş durumda. Buna karşılık ihracat ilk altı ayda geçen yıla nazaran oldukça geri kalmış oluyor. Bu açık dolayısıyla söz konusu olan dar boğazlar, düşündürücü ve kuşku verici bir durum yaratmıyor mu? Siz buna karşı bir teminat görüyor musunuz? Ümit verici bir açıklamanız olabilir mi?

— Evet, şimdi bu meseleyi bir çok kereler konuşmuş-tum ama, tekrar bir vuzuha götürelim. Evvela meseleye zannediyorum ki doğru bir şekilde yaklaşmamız lazım. Meseleye doğru bir şekilde yaklaşmak için yine...

● *Müsaade ederseniz bu raporda bir iki cümle var. Onları da size okuyayım. Belki yapacağınız açıklamalarda faydası da olur.*

— Buyrun.

● *Bu dar boğaza, dış ödemelerden bahsederken de-ğiniyor. Bu dar boğaz için, ilk dönemlerde kapasite yetersizliği olmayacak, fakat ihtiyaç duyulan ham maddelerin temininde önemli güçlükler yaratacaktır diyor bir yerinde... Sonra... İsterseniz İngilizce oku-yayım efendim.*

— Yok, Türkçe okuyun da arkadaşlarım da duysun.

● *Peki... Döviz kazançları artırılamazsa, önemli bir şekilde artırılamazsa, önümüzdeki bir kaç yıl içeri-sinde yapılan yatırımların yetersiz bir şekilde kulla-nılması durumu çıkacaktır ortaya. Çünkü o zaman ham madde ithalinde büyük güçlükler belirecektir... Böyle diyor raporda...*

— Evet, şimdi meseleye şöyle yaklaşmak lazım. Türki-ye'nin dış ticaret açığının mevcut olacağı bir sürpriz de-ğil. Birinci planda bu açığın 15 sene için mevcut olacağı kayıtlı. Birinci planda bu var. İkinci planda «1973 - 74 yıllarında Türkiye normal banka ödünç almalarıyla eko-

nomisini dengeleyebilecek vaziyete gelecektir» diye de yazılı. 1969 senesine gelince; 1969 senesinde Türkiye'nin 575 milyon dolarlık ihracat yapabileceği, 800 küsur milyon dolarlık da ithalat yapacağı yazılı. Türkiye'nin aradaki farkı da bir kısmını kendi görünmeyen kalemlerinden karşılayacağı, diğer kısmını da Türkiye planını finanse eden Konsorsyum vasıtasıyla karşılayacağı yazılı. Türkiye 1969 senesinde dış ticaret muvazenesinde bir açık olacağını, plan yazmış. Ve bu açığın miktarını da 1969 senesinin programı yazmış. Gidilmiş, Konsorsyum makamlarıyla konuşulmuş ve bu açık karşılanmış. Şimdi Türkiye'nin döviz planı var bugün. Döviz bütçesi var. Bu parayla, daha doğrusu ithalat için ayırdığınız parayla, neyi ithal edeceğiniz de yazılı. Bunun takriben yüzde 45'i ham maddedir. Yüzde 45'i yatırım mallarıdır. Bu nisbetler yüzde bir iki artar çıkar, yılın durumuna göre. Yüzde on da istihlak mallarıdır. Bunların neler olabileceği de yazılı. Demek ki, bugünkü Türkiye'nin döviz bütçesinin yüzde 45'e yakını yatırım malları alıyor. Şimdi düşünülmüş, denilmiş ki, şayet biz yatırım yapmaktan sarfınazar ederek döviz bütçemizi dengelersek bu takdirde fukara kalmaya daha uzun bir süre devam ederiz. Memleketimizde işsizliğin problem olmasına daha uzun süre devam ederiz. Böyle olmaktansa ödünç alma cihetine gidelim, kredi bulma cihetine gidelim, borçlanma cihetine gidelim de, bunlardan kurtulup borcumuzu ödeme-yi tercih edelim. O yola gitmişsinizdir. Şimdi Türkiye gibi kalkınmakta olan bir memleketin şayet dış ticaret muvazenesinde bir denge mevcut olsa o zaman ne Konsorsyuma gitmeye ihtiyacı vardır ne de...

● *Evet... Şüphesiz dengesizlik var ve olacak. Onu biliyoruz...*

— Zaten denge olsa kalkınmakta olan bir memleket de-

ğil, kalkınmış bir memleket oluruz. Kalkınmış memleketlerin bugün dış ticaret muvazenelerinde dengesizlikler var. Şimdi bir çok tedbirler alınmıştır. Aslında, biliyorsunuz, 1950 ile 1964 seneleri arasında Türkiye'nin ihracatı 400 milyon dolar rakamını bulamamıştır.

Ama 1964 senesinde 411 milyon dolara erişen ihracat, 1967 senesinde de 522 milyon dolar realize edilmiştir.

1968 senesinde ise bu 498 milyon dolar seviyesinde kaldı. 535 milyon dolar tahmin ediyorduk. 535 milyon doları bulamadık. Çünkü pamuğu satamadık. 1968'de elimizde pamuk kaldı. Tütünde bir noksanımız oldu. Ve zeytinyağını satamadık. 1967'de pamuk konjonktürü gayet iyi idi. 1968'de bozuk bir pamuk konjonktürüne çattı. Elimizde bugün 150 milyon dolarlık mal vardır, ihraç kabiliyeti olan mal, pazarı dolu... Pamuk, tütün, üzüm ve zeytinyağı. Zeytinyağını sonra sattık. Binaenaleyh Türkiye aslında istihlal noksanlığından dolayı tahmin edilen bir ihracatın gerisinde kalmış değil 1968'de. Malını satamamaktan dolayı tahmin edilen miktardan 35-40 milyon dolar aşağıda kalmıştır. Şimdi bu sene 575 milyon dolar ihracat yapılması düşünülmüştür. 575 milyon dolar ihracatı tutamayacağız. Ama 550'yi tutabileceğimizi eksperlerimiz söylüyor. Binaenaleyh 575'e nazaran 550 nedir? Yüzde 5 noksanıdır. Yüzde 5 noksanla eğer bu tahmin tutulabilirse, bu Türkiye şartları için fena değildir. Burdan şuraya geleceğim: 1964 senesinde 411 milyon dolar olan ihracatı 1969 senesinde Türkiye 550 milyon dolara çıkarabilmişse, 140 milyon dolar bir ilave yapabilmişse, bunu başarı addetmek lazım. Türkiye için.

● *Ama problemleri çözmeye yetmedi ki...*

— Ha, şimdi onu konuşalım. Bir memleketin, tamamen

tarım ürününe dayanan bir memleketin, dört nala herşeyi islah etmesi, halletmesi mümkün değil ki.

Şimdi Türkiyedeki sıkıntı nerden ileri geliyor, bakınız: İhracat mevsimleri değişik. -Mallarınızın cinslerinden dolayı-. Konsorsyum vadettiği yardımları, konsorsyum memleketlerinin politik şeyleri dolayısıyla, politik bünyelerindeki bir takım taahhütleri zamanında yerine getiremiyor. Onların da bürokrasisi var, bir takım... Ama netice itibarıyla bunlar bir zaman süresi içerisinde yerine geliyor. Bizim 1969 senesi için umumi denge bakımından, yani lazım olan döviz miktarımızı temin etmek bakımından müşkülâtımız yok.

● *O zaman transferler neye bekliyor?*

— Söylüyorum, yani, şu saydığımız para hemen hazır değil, Merkez Bankasında. Bu, şu mallar satılacak... Satılma mevsimleri değişik. Bir de karşı memleketler, yani konsorsyum memleketleri taahhütleri yerine getirecek, onlar zamanına denk gelmiyor. Ondan dolayı...

● *Yani mevsimlik güçlüklerden dolayı...*

— Evet. Bu gecikme, bu güçlükler zaten her sene Türk ekonomisinde mevcuttur. Ama bir ay evvel, bir ay sonra. Sonra bu sene biz rezervelerimizi 100 küsur milyon dolara çıkarmışızdır. Bir zarurettir, ekonominin stabilitesi bakımından. Öyle görmüşüzdür. Bu rezerveleri biraz daha aşağı indirmek suretiyle, bu transferleri daha da çabuklaştırmak mümkün. Şimdi mühim olan mesele şu: Türkiye her istediği kadar malı alabilecek olan bir memleket değil.

● *Şüphesiz, daha kurulan sanayinin dahi hammaddelelerinin temininde güçlük çekecekse...*

— Hayır, kurulan sanayinin hammaddelerini karşılayacak şekilde ihtiyaçlar tesbit edilmiştir. Ama birşeyi ben

size söyliyeim, gayet açıklıkla. Her altı ayda bir Türkiye'de devalüasyon olacak şayiaları çıkarırlar. Her altı ayda bir Merkez Bankasının liberasyon listelerinin üzerine bir hücum olur. Herkes ambarında sekiz aylık, dokuz aylık mal buldurmaya kalkar.

● *Yani suni talep oluyor diyorsunuz?*

— Ekonominin icabı. Zayıf ekonomilerin bu şeyi. Ben adamı haksız da göremiyorum ki, ya bitiverirse döviz? Ya şöyle oluverirse, ya böyle oluverirse diye... Başka ekonomilerde olduğu gibi küçük stoklarla bizim endüstrimiz dönmüyor. Büyük stoklara gidiyor endüstrici. Bunda endüstriciyi kınamıyorum ben. Ama Türkiye'nin ekonomisinin gelişimi bu, büyük stoklara gidiyor. Bir de liberasyon listelerine konmuş bulunan talepler, ilanihaye açık olan talepler değildir. Yani Türkiye liberasyon listesini açarsa, buraya ne kadar talep vaki olursa bunu karşılayabilir değil. Bu liberasyon listeleri de Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre tanzim edilmiştir. Yani bizim bugünkü sıkıntımızın bilimsel sebeplerinden birisi, liberasyon listelerine vaki devalüasyon şayialarının verdiği seyir, tahaccümden dolayı. «Aman birşey olmadan biz de parayı yatıralım depomuzda mal bulunsun.» Bir de, devlet eğer Merkez Bankamız bugün tediyeleri yapamaz duruma gelirse fabrikam durmasın gibi birtakım endişelerden doğan psikolojik faktörlerin tesiri altında, ekonomi bunaltılmıştır.

● *Bu devalüasyon meselesine biraz dokunalım ister-seniz...*

— Şimdi şunu ifade edeyim. Bu devalüasyon meselesi üzerinde yapılan spekülasyonlarda memleket çok zarar görmüştür. Zayıf ekonomilerde sun'i buhranlar yaratılabiliyor. Sun'i buhranların yaratılmasında en büyük amil-

lerden birisi, her altı ayda bir defa bu çeşit söylentilerin çıkarılmış olmasıdır. Biz şu ana kadar bir zaruret görmedik. Ve yapmadık.

● *Yalnız efendim, bu devalüasyon konusunda iktisatçıların ileri sürdükleri görüşler ve yapılan spekülasyonlar şurdan geliyor zannederseniz: Bu devalüasyonu zorlayan sebepler gittikçe geliyor. Kararı ne kadar geç alırsak o kadar güçlük yaratacağız. Ve o kadar güç olacak iş deniyor. Yani geciktirmenizden dolayı ekonomistlerin bir tenkidi var. Buna karşı ne dersiniz?*

— Şimdi ben onu söyleyeyim. Biz memleketin menfaatleri için ne lazımsa, hep onu yaptık. Biz memleketin menfaatleri için bir devalüasyonu faydeli bulmadık. Esasen elimizde yani devalüasyondan elde edeceğimiz bir netice de bariz olarak yoktu. Binaenaleyh bu şekilde yöneltilmiş şeylere vereceğimiz cevap; devalüasyonun Türkiye'ye bir faydası olmayacağına kani olduk, onun için yapmadık.

● *Orda şu iddia çıkıyor ortaya. İç pazar ve dış pazar arasındaki fiyat farkı ve ihracatımızın tıkanıklığı. Yani bir devalüasyonun aslında hem gerçekçi olduğu, hem de tıkanıklığa etkisi...*

— Devalüasyon yapsak tütünün satamayacağımız ki, 1 milyar liralık tütün var elimizde. Üzümlü de satamayacağız. Dünya piyasaları bunları alacağı kadar alıyor. Pamuğu da satamayacağız. Ama bütün buna rağmen bu laflar, Türk piyasasına, Türk ekonomisine de zarar verdi. Ben kimseyi töhmet altında tutmuyorum. Çünkü iktisadi ve ticari sahanın kendine göre kanunları vardır. Bu kanunları ne inkar edebilirsiniz, ne bunlara karşı koyabilirsiniz. Bunlar kendi kanallarında yürür ve kendi tesirlerini kendileri icra eder. Sadece biz bu gibi hadiseler karşısında

kısıtlamalara vesairelere gitmek istemedik ve gitmedik. Türkiye ekonomisi, ticaret muvazenesini dengeler de daha çok liberal hale gelirse, bilhassa ithalat, ihracat bakımından libere hale gelirse, kısıtlamalardan kurtulursa bu büyük bir sıhhat işidir. Kotadan kurtulursa bu büyük bir sıhhat işidir. Ama o noktaya gelemesiniz. Keşke bütün mallarınızı libere etseniz. Aldığınızı da, sattığınızı da. Ama onu kaldıramayız biz. O noktaya gelmek büyük bir mesafe işi.

● *Burda Ortak Pazar'a geçiş meselesini zannedirim ele almak uygun olacak.*

— Türkiye, Ortak Pazar'a geçmek mecburiyetindedir. Türkiye'nin kendi endüstrisini tahrip etmeden Ortak Pazar'a geçmesi, 20 senelik bir devre meselesidir. Kendi endüstrisini tahrip etmeden, bilakis kendi endüstrisine rekabet ve kalite gücü kazandıracak şekilde Ortak Pazar'a girebilir. Bu müzakere meselesidir. Bu müzakereler de bu ölçüler içerisinde yapılıyor. Hiç kimsenin Ortak Pazar'a gireceğiz, bizim endüstri ne olacak diye endişe etmesine lüzum yok. Esasen rekabet gücü olmayan bir endüstri müstehlik üzerinde bir yükür. Eee, herkes kendisini o tavana uydursun, değil mi?

● *Bu tavana uydurabilecek şekilde...*

— Onun şartlarını biz hazırlamakla meşgulüz. Onun için 20 seneye yakın bir zaman lazımdır diyoruz.

● *İndirimler için öngörülen...*

— İşte bütün şey, tam entegrasyon 20 sene civarında olacak.

● *Yani siz Ortak Pazar'a geçmek için, zarar görmeden geçmek için şartlar olgunlaşmıştır ve geçiş şartları da menfi şekilde...*

— Ortak Pazar'ın ikinci kademesine geçmek için, Tür-

kiye endüstrisine zarar vermeden geçmek için, Türkiye'nin menfaatlerini sağlayarak geçmek için ortam mevcut.

● *Son yayınlanan raporda, bu hazırlık süresinde elde ettiğimiz tek taraflı tavizlere rağmen ihracatı artırmadığımız, ithalatı çoğalttığımız belirtiliyor. Bu, cesaret verici bir gelişme sayılabilir mi?*

— İhracat durumumuz hakkında konuştuk biraz evvel. İthalat meselesi ise, Türkiye ithal etmek mecburiyetinde olduğu müddetçe bunu bir yerden ithal edecek. Avrupa'nın, Batı Avrupa'nın endüstri memleketleri de Ortak Pazar'a dahil olan memleketler. Yani Ortak Pazar'la münasebetimiz olsa da olmasa da o netice yine olacak öyle. İthalatımız fazla, ihracatımız daha az. Ama bir çok tavizler aldığımız gerçek. Bir sıkıntı var. Türkiye bir tarım ülkesi. Tarım mamulleri ihraç ediyor. Ortak Pazar içerisinde tarım ülkeleri var. Türkiye'nin ürettiği ve ihraç ettiği aynı malları üreten ve ihraç eden İtalya gibi, Fransa gibi.

● *Ama eskisine nazaran düşüklük olmasını nasıl izah edersiniz?*

— Doğrudan doğruya iktisadi konjonktürdeki değişmelerle izah edilebilir. Bunun başka izahı yok.

● *Müsaade ederseniz, vergiler konusunda bir soru hazırlamıştım. 1969 bütçesinde vergi gelirlerinin yüzde 22 artış göstereceği öngörüldüğü halde, şu ana kadar gelirlerdeki artış yüzde 16'dan ibaret kalmıştır. Gelir yetersizliği dolayısıyla bugün milyonlarca liralık istihkak zamanında ödenemediği gibi, yeni yatırımlara girişmeleri de gittikçe güçleştiği belirtilmektedir. OECD'nin bugün yayınlanan Türkiye raporu da, Devlet Planlamanın 1970 programının ön taslakları da, yeni vergilerin kaçınılmazlaştığını ileri sürmektedir. Bunlar arasında, tarım'ın çok daha büyük ölçüde*

vergilendirilmesi, arazi tahrirlerinin yeniden yapılarak arazi vergisinin günün şartlarına göre yükseltilmesi, kara taşıt araçları vergisi konması tavsiyeleri yer almaktadır. İstanbul Ticaret Odası tarafından da desteklenen bu yeni vergileri düşünüyor musunuz, Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda daha çok yatırım yapmasını nasıl sağlayacaksınız?

— Şimdi, aşında vergi tahminlerini her sene programı hazırlanırken gözden geçiriyoruz. 1970 programı henüz Yüksek Planlama Kuruluna gelmiş ve müzakere edilmiş değildir. Binaenaleyh Yüksek Planlama Kuruluna gelip de müzakere edilmeden, 1970 senesinin bütçesi gelir tahminleri, yeni gelir kaynakları üzerinde konuşmak mümkün değildir. 1969 senesindeki duruma gelince; tahminlerde bir düşüklük mevcut değildir. Tahminler tahakkuk ediyor, fakat bizim hazinemizi sıkıntıya sokan daha çok bir kaç tane, devletin diğer daireleridir. Bunların başında Tekel gelir. Şeker gelir. Tekel üzerinden tahmin edilen vergiler de tahakkuk ediyor. Fakat bunların hepsi Hazine'ye intikal edemiyor. Sebebine gelince; Devlet, tütün mahsulünü sübvansé etmek mecburiyetindedir, çay mahsulünü sübvansé etmek mecburiyetindedir. Daha doğrusu tütün ve çayı alıp, depolarına koymak mecburiyetindedir. Depolarında biriken bu malların karşılığında Tekel idaresi için geçen sene bir adım attık, kendilerine bir döner sermaye verelim dedik. 20 - 25 senedir hazineyi sıkıntıya sokan hemen hemen Tekel idaresidir. O adımın bu sene daha da ileri atılması lazımdır. Tekel idaresi hazineye intikal etmesi lazım gelen topladığı paraların büyük bir kısmını tarım mahsullerini almak, depo etmek için kullanıyor.

● *Politik tesirler rol oynamıyor mu?*

— Ne olsun politik tesir? Tütün yetiştiricisinin tütününü

almazsanız, pamuk yetiştiricinin pamuğunu almazsanız memlekette daha çok kritik durumlar meydana gelir. Köylü gayet perişan duruma düşer. Ve bunlar fevkalade piyasa şartlarına göre alınmış mallardır. Ve esasen bunun tümünü de almıyor, tütünün bir kısmını tüccar alıyor. Devlet eğer tütün piyasasına girip tütün almazsa, tütün yetiştirici köylünün durumu fecidir.

● *Vergiler...*

— Vergiler, tahakkuk eden vergilerde bir yanlışlık yok. Vergiler olduğu gibi tahakkuk ediyor. Yalnız tahsil edilebilen vergilerde şey var. Ve söylediğim gibi, 2 milyara yakın Tekel'in para vermesi lazım Hazine'ye. Halen 800 milyon lira civarındadır son rakamları. Bundan doğuyor sıkıntının bir kısmı. Şimdi Devlet istihkaklarına gelince: Bugün istihkak ödemede sıkıntı çektiğimiz teşkilat, Devlet Su İşleri ve Karayollarıdır. Bunun dışındaki Devlet istihkaklarında şikayet konusu pek yoktur. Devlet Su İşleri, Karayollarında istihkak ödemekte bazı sıkıntılar oluyor. Bu sıkıntılar şurdan doğmaktadır. İşler büyümüştür, projeler büyümüştür. O zaman diyeceksiniz ki, bu paralar az öyleyse, verilen paralar az. Verilen paranın az olduğu bir gerçek. Ama bundan daha fazla para vermek de mümkün değil.

● *Her halükarda yeni gelir kaynaklarına ihtiyaç olacaktır.*

— Hayır, şimdi bakınız. Bütçenin bir takım tasarruf imkanları vardır. Bir defa kadrolarda takriben 600 - 700 milyon liralık tasarruf imkanı vardır. Bir de çok zaruri olmayan bir takım masraflar vardır. Binaenaleyh bütçenin hemen hemen her üç ayda bir revizyonu yapılır. Ne gelecek, ne gidecek, bunlar dengelenir. Nerelerden tasarruf bulmak suretiyle bu götürülür. Biz bunu hep yapageldik.

Ve en son olarak da bundan on gün evvel yaptık. Nerden ne gelecek, nerden ne kısılabilir bu dengelerin hepsi yapılmıştır.

● *Açık söz konusu değil midir? 1 milyarı aşan bir açıktan bahsediliyor?*

— Bugün için bu sözkonusu değil. Hiç endişe duymasın kimse. Bir yıl ilerde açıkta gidemeyiz; çünkü bütçe açığının ekonomilerde mühim tesirleri var. Aslında ekonomi üzerinde bütçe açığının tesirinden daha çok tüm harcamalarla, tüm gelirler arasındaki açık enflasyonist baskılar yaratabiliyor. Bizim ekonomimiz zayıf bir ekonomi olduğu için tüm harcamalarla, tüm gelirler arasındaki fark bütçe açığı şeklinde in'ikas ediyor. Bütçe bugünkü haliyle böyle 1 milyar gibi bir açığa gitmeyecektir.

● *Şu halde bu OECD raporunda yeni vergi ve ek finansman kaynakları için ileri sürülen tavsiyeleri muhterem saymıyor musunuz?*

— Şimdi biz Türkiye'de vergi alınabilecek her kaynağa el uzattık. Seçim senesi demedik, şunu demedik, bunu demedik, biliyorsunuz. 1969 senesinde 1,5 milyarlık bir vergi koyduk. Bunun da o zaman bir gürültüsü yapıldı. Ben çıkıp dedim ki, vergisiz devleti idare edemezsiniz. Türkiye'de daha çok vergiler koymaya kalkarsanız, o zaman planınızda vatandaşın hayat seviyesini düşürmemek için ayırdığınız nisbetlerin çok üstüne çıkarsınız.

● *Dar gelirliler dışında kalanlar...*

— Dargelirliler meselesi değil. Yüzde 7 kalkınma hızının, yüzde 2,5'u takriben vatandaşa bırakılmıştır. Nüfus artmasının dışında yüzde 2,5 kadar, yani vatandaşın hayat standardına bırakılmıştır. Bundan daha çok keserseniz, bu defa vatandaş sızlanmaya başlar.

● *Efendim, OECD'nin bahsettiği arazi vergisi sizce?..*

— O olmaz, tahrir meselesi... Kolay kolay olabilecek bir iş değil. Yani yeni bir tahrir yapılacak. Yalnız tahrir, arazi ve emlak için yapılması lazım gelen tahrir, 1,5 milyar lira sarfetmek lazım. Ve gün meselesi değil, hemen ertesi gün nema alınabilecek bir kaynak değil.

● *Bunu yapmadıkça, gecikmesi büsbütün mahzurlu olmaz mı?*

— Tahrire kimsenin itirazı yok. Vatandaşın itirazı yok tahrire. Tahrir yapılsın, ama bugüne nema alınabilecek bir iş değil o.

● *Taşıt vergisine ne dersiniz?*

— Taşıt vergisini biz sevkettik geçen sene, biliyorsunuz, Meclisten geçiremedik. Hükümet olarak ısrar etmedik. Çünkü taşıt vergisi ile pratik bir vergi bulamadık.

● *Yetki Kanunuyla özel sektörü teşvik fonu kullanıyorsunuz. Ne kadar kullanıldı bugüne kadar? 1 milyarı aştı diyor OECD?...*

— Yok, 1 milyarı aşmadı. Henüz konan paraların yarısı kullanılamamıştır.

● *Proje yetersizliğinden mi?*

— Biliyorsunuz ki, yeni getirilen, yeni konan müesseseler, başlangıçta bir takım sıkıntılarla karşı karşıyadır. Bu, bir 1968'de tatbik edildi, bir de 1969'da tatbik ediliyor. 1968'de kullanılan miktar gayet az... 1969'da da daha yarıyı bulmamıştır. 500 - 600 milyon lira civarında teşvik fonu koymuştuk. Bundan zannediyorum halen 150 milyonu kullanmıştır. Zaman alıyor. Proje getirecek, o şartlara uyacak. Ondan sonra ona teşvik belgesi verilecek, gerçekleştirilecek, kullanılması zaman alıyor.

● *Bunun tabiki Planlamaya mı bırakılmıştır, yoksa siz bizzat meşgul oluyor musunuz?*

— Planlama benim «evet» demediğim hiçbir şeyi yapmaz. Sadece şunu söyleyeyim. Ben Planlamanın günlük işleriyle meşgul olacak halim yok ama, bir politika kararı vaz'edilmiştir. Bu politika kararını aşan bir takım kararlar vermek gerekirse, o zaman, gayet tabii ki, mesele benim önüme getirilir.

● *Şunun için sordum. Bir takım söylentiler çıkmaya başladı teşvik fonunun kullanılışında. Suiistimler veya kayırmalar oluyor diye. Bunun kimlere, ne maksatla, ne kadar verildiğini açıklamanız mümkündür, değil mi? Söylentileri önlemek için. Böyle bir açıklamaya lüzum görmüyor musunuz?*

— Gayet tabii. Açıklamayı yaparız. Şimdi şunu ifade edeyim. Bu gibi teşvik fonlarının vesairenin idaresi fevkalade zor. Yani herkes buraya koşar, herkes getirdiği projenin mükemmelliği kanaatindedir. Halbuki bu teşvik fonları memleket ekonomisini, plan istikametinde geliştirmek ve gelişmeyi vatan sathına yaymak için konmuştur. Mesela burada Doğu bölgesi için gayet güzel bir takım tedbirler vardır. Bu fonlardan faydalanamayan, gayet tabii ki, bir takım iğbirar hislerinin içine girecektir, ama biz fevkalade açık bir idarenin insanlarıyız. Bu gibi iddaları kim ne biliyorsa ortaya koyması lazımdır. Eğer 1 kuruluş suiistimali isbat edebilirlerse, biz bunu kökünden kazırız. Biz bu kadar açığız.

● *Yapacağınız açıklama o iddaları kendiliğinden halledebilir.*

— Şimdi, her projeyi tetkik eden, bunun plan istikametindeki, plan doğrultusundaki faydalarını gözetleyen bir teşkilatı var Devletin. Ama herşey olur da, suiistimal olmaz.

● *Bu açıklamayı rica edebilir miyiz?*

— Hay hay tabii. Yarın hazırlatayım.*

● *Personel Kanunu meselesi var...*

— Personel Kanunu meselesini vazedin bakalım, siz nasıl anlıyorsunuz Personel Kanununu? Yani daha doğrusu sizin zihninizde aydınlanması lazım gelen, aydınlatılması lazım gelen şey nedir? Çünkü Personel Kanunu dendiği zaman...

● *Mali hükümlerini kastediyorum.*

— Personel Kanununun mali hükümleri diye bir konu konuşulageldi. Personel Kanunu, 100 küsur maddesi olan bir kanundur. Bunun içerisinde bir üçüncü madde vardır. Devlet personeli, devlet için taşıdığı değere göre tasvip edilecek ve buna göre bir ücret sistemine bağlanacaktır, diyor. 2,5 seneyi aşan zaman içerisinde yapılan çalışmalar, devlet personelinin, devlet için taşıdığı değere göre tasnif etme imkanını bize vermedi. Çünkü devlet için taşıdığı değeri nasıl takdir edeceksiniz 784 bin devlet memurunun? Bunun için idaremiz metod bulamadı. Yani devlet için taşıdığı değeri, memuru ölçecek bir makina elimizde mevcut değil.

● *Bazı objektif kriterler sözkonusuydu...*

— Ama, bu objektif kriterler dahi bu kadar geniş bir kitlenin tasnifini mümkün kılmadı. Onun üzerine biz, devlet memurunu başka yönden şeye gittik. Terfih imkanlarını aradık. Evvela yüzde 15. Alt gelir seviyesine yüzde 10, yukarı gelir seviyesine bir avans tatbik ettik. Daha sonra 1200 liradan aşağı olan ödemeler için tasarruf bonosunu kaldırdık. Daha sonra geçim indirimini alt kademeler ve üst kademeler arasında değiştirdik. Böylece alt kademe-

(*) Demirel'in hazırlatacağını söylediği bu açıklama bugüne kadar elimize geçmemiştir.

ler için geçen dört sene zarfında yüzde 30'u aşan bir ilave devlet memuruna sağlanmıştır.

● *Ama şüphesiz bu bir reform değildir, değil mi?*

— Hayır, reform eğer maaşları artırmaksa değil. Ama yüzde 30 zamdır. Şimdi devlet memuruna bugün verilen parayı iki misline çıkarmak için bütçedeki 6 milyarlığı, 12 milyar liraya çıkarmak lazım. Yani 6 milyar lira devletin cari masrafları var. Memur maaşı olarak cari masrafları var. Bunu 12 milyar liraya çıkarmak lazım. Binaenaleyh 6 milyar lira bir ilave bulamadığımız için de, iki misline çıkaramadık. Bu mümkün değil.

● *Zaten bu dediğiniz zam oldu, reform olmadı.*

— İşte neticede o. Aslında kimse reformun peşinde değildir. Herkes zammın peşindedir. Türkiye'de. Reform kimseyi alakadar etmez. Zam alakadar eder. Reform sadece devleti alakadar eder. Bilhassa devlet personeli bakımından konuşuyorum. Çünkü, bunda devlet personeli de haklıdır çünkü. Evini idare eden adam, kendi cebine girecek olan paraya bakar; bu parayla ailesini daha iyi geçindirme yollarını arar. Bu gayet haklı bir taleptir. Ama memleketin imkanları yüzde 30'un üzerinde bir ilave yapmaya bile bizi muktedir kılmadı... Esas devlet memurları için tabii ki, yayılacak mühim şeyler var. Önümüzdeki günlerde beyannamemiz açıklanacaktır, beyannamenin içerisinde bunlar hepsi yer alacak, ne düşündüğümüzü ortaya koyacağız.

● *Yani önümüzdeki 4 yıl içinde iktidarda kaldığınız takdirde, bunu bir zam politikasıyla değil de, gerçek bir reform anlayışı içinde ele almayı mı düşünüyorsunuz?*

— Evet..

● *Toprak reformu tartışmalarında siz «Toprak reformu değil, tarım reformu» diyordunuz. Bu dört yıl içerisinde bu alanda ne yapıldı?*

— Söyliyeğim. Burada biz, topraksız köylünün toprağa kavuşmasını herkesten çok isteriz. Mühim olan mesele, kimin toprağını alıp kime vereceksiniz. Türkiye’de arazinin büyük bir kısmı -şu rakamları palyatif olarak verebilirim- takriben arazinin yüzde 85’i, halkın yüzde 85’inin elindedir. Onun içindir ki, büyük arazi dediğimiz zaman dağıtılabilecek arazinin yekunu, yani büyük arazi, 500 dönümden yukarı olan arazinin yekunu 17,5 milyon dönümdür. 240 milyon dönüm ekilen, biçilen araziden, 17,5 milyon dönümdür, 500 dönümden yukarı arazi... Bu 17,5 milyon dönüm arazinin yarısını arazi sahibine bıraksanız, geriye 10 milyon dönüm kalır. 100 dönüm aile başına arazi dağıtsanız bunu 100 bin aileye dağıtırınız. Halbuki Türkiye’de her sene toprakta çalışan 60-70 bin aile yeni aile meydana geliyor. Binaenaleyh 500 dönümden büyük arazinin dağıtılması suretiyle Türkiye’de hiçbir şeyi halletmek mümkün değildir; sadece 100 bin aileye yeniden toprak verilebilir. Yalnız toprağın mevcut olduğu yerlerle topraksızlığın mevcut olduğu yerler de birbirinden farklıdır. Yani yurdun bir kesiminde toprak mevcuttur, öbür kesimde de nüfus mevcuttur. «Gel sana arazi verelim» deseniz, o toprağın mevcut olduğu yere de o nüfus gitmez. Böyle bir çetin meseleyle toprak karşı karşıyadır. Türkiye’nin nüfus kesafetinin bulunduğu yerlerde dağıtılabilecek toprak yok. Karadenizde dağıtılabilecek toprak yok. Ege bölgesinde dağıtılabilecek toprak yok.

● *Ege’de de yok mu?*

— Yok, gayet tabii yok.

● *500 dönümün üzerinde yok mudur Ege’de?*

— Üç tane, beş tane çiftlik ancak çıkar bütün Gediz vadisinde. Üç tane, dört tane çıkar bütün Menderes vadisinde. Şimdi bunlar da kimsenin mühim işini göremez. Biz, devletin elinde bulunan araziye dağıtacağımızı söyledik ve bu araziden de büyük çapta dağıttık. Burada mühim olan mesele, hakiki ihtiyaç sahibini tesbittir. Hakiki ihtiyaç sahibini tesbit etmeden arazi dağıttığınız takdirde, bu bir yağma olur. Toprak meselesi, kadastro meselesi hallolmayan yerde, zaten toprak dağıtmak da mümkün değildir. O zaman mülkiyet şeylerini rencide edersiniz.

● *O kadastro meselesini halletmek için ne yaptınız bu dört yıl içerisinde?*

— Çok geniş çalışmalar yapılmıştır. Yalnız Türkiye’de kadastro meselesinin halli dört seneye sığmaz.

● *Ne kadarı halledilmiştir geçen dört sene içinde?*

— Kadastro meselesi halledilmeyen yer var. Binaenaleyh, dört sene içerisinde ancak bunun yüzde 25’i halledilmiştir, yahut yüzde 20’si. Şimdi tarım reformu için de ne yaptınız dersiniz, ben de şunları söyleyeceğim; 1965 senesine kadar Türkiye’de 54 bin traktör vardı. Buna bir bu kadar ilave edilmiştir geçen dört senede. Yani şimdi 100 bini geçmiştir traktör sayısı. 1965 senesinde 35 bin ton ilaç kullanılmışken, 1969 senesinde 51 bin ton ilaç kullanılmıştır. Yani bir taraftan makinalaştırılma, öbür taraftan zirai mücadelede büyük adımlar atılmıştır. 1964 senesinde 393 biçer döver çiftçinin eline verilmişken, 1968’de 1000 biçer döver verilmiştir. 1965 senesinde 49 bin ton tohumluk verilmişken, 1969’da 350 bin ton sertifikalı tohum dağıtılmıştır. Diğer bir husus da gübre. 1965 senesinde 813 bin ton gübre tüketilmişken, 1969 senesinde bu miktar 3 milyon 700 bin tondur.

● *Bunların neticesi ne olmuştur beyefendi? Yani istihisali artırma bakımından bir, önce onu...*

— Söyliyeim. Binaenaleyh gübre bakımından bu... Sulama bakımından, her sene 100 bin dönüm arazinin yeniden sulamaya açılması sağlanmıştır. Zirai kredi bakımından 1964 senesinde 2 milyar 755 milyon zirai kredi dağıtılmışken, 1968 senesinde, 6 milyar 923 milyon, 1969 senesinde 8 milyar 700 milyon, yani takriben üçbuçuk misli kredi dağıtılmıştır. Yani bununla da bitmiyor. Türkiye'de tarım eğitimine büyük önem verdik. Yalnız tarım fevkalade büyük bir fabrikadır. İçerisinde 22 milyon insan bulunan. Yurdun her köşesine dağılmış, düğmeye basınca paydos etmez, düğmeye basınca işe başlamaz; böyle bir fabrika, 6 tane ziraat okulu vardı, biz 1965'te vazifeyi devraldığımız zaman. Bunların sayısı bugün 53'dür ve 62'ye çıkarılmaktadır. Yani lise seviyesinde tarım meslek okulu. Bir tane hayvan sağlık okulu vardı. Bunların bugün sayısı 6'dır ve 10'a çıkarılmaktadır. İki tane orman okulu vardı. Bunlar orman teknisyen okulu. Bunlar 10'a çıkarılmaktadır. Tarım reformu dediğimiz zaman, biz istihsalin artışına büyük önem vermişizdir. Bunların neticesinde çeşitli mahsullerle istihsalde küçümsenmeyecek artışlar meydana gelmiştir. Pamuk istihsalinde yüzde 40'a yakın bir artış meydana gelmiştir. Hububat istihsaline, fevkalade kötü hava şartlarına rağmen, küçümsenmeyecek derecede ilerlemeler kaydetmiştir. Şayet bu program tatbik edilmeseydi, Türkiye'de biz 500 bin ton, 800 bin ton gibi hububat değil, 1,5 milyon ton, 2 milyon ton gibi hububat ithal etmek mecburiyetinde kalırdık.

● *Yani tarım reformundan beklenen sonuç alınmış mıdır?*

— Tarım reformunun hedefi, uzun vadeli. Ama bu hedefe ümit verici gelişmelerle gidildiği bir gerçek.

● *Sosyal adalet yönünden durum ne olmuştur? Tarım*

reformunun, kredilerden, makineleşmeden yararlananların durumu bakımından?

— Şimdi 150 dönüm toprağı olana kadar traktör indirilmiştir. 5 dönüm toprağı olanın zaten traktöre ihtiyacı yok. 150 dönüm toprağı olana kadar indirilmiştir traktör. Bundan daha küçük bir işletmeye traktörün indirilmesinde ekonomik bir fayda yok.

● *Kredilerden yararlanma durumu?*

— Kredilerden yararlanma durumu da; krediler bir kaç misline çıkarılmıştır. Yalnız Türkiye'deki ziraat sahasındaki kredi durumu şu: Türk köylüsü uzun senelerin tatbikatı neticesinde Ziraat Bankası'na borçlu. Bu borcu, müteselsil kefalet şeklinde alarak gelmiştir bu zamana kadar. Sadece bu borcun faizini ödemiştir, ana parayı ödeyemez duruma düşmüştür. Biz bir çok yerlerde kontrollü kredi tatbikatına gittik. Ve bunu önümüzdeki yıllarda daha da geliştirmeyi başaracağız. Yani, biz iktidar olursak gayet tabii... Kontrollü kredi tatbikatı Türk çiftçisinin gelirini artırmakta mühim bir faktör.

● *Nedir kontrollü kredi?*

— Krediyi aynı olarak vermek. Maddi olarak değil. Tohum olarak, gübre olarak, traktör olarak...

● *Ben bir tanesine Diyarbakır'da bir kaç hafta önce şahit oldum. Yani istediğiniz adamın eline gitmiyor tohum.*

— Şimdi ben size birşey söylüyeyim. Yani adamın evine götürüp verdiğiniz tohumu kaldırıp götürüp, şehirde satıyorsa, bunları önlemek mümkün değil. Gayet tabii, her tatbik ettiğiniz projede bunları göze alacaksınız, aksi halde bu adam bunu kötüye kullandı diye, veya beş adam bunu kötüye kullandı diye 5000 adam, 500 bin adamın faydasına olacak bir tatbikten kaçınamazsınız.

● *Evet, ama benim kasetmek istediğim o değildi. Sizin malumatınızın bulunmadığına eminim. Bu dağıtımlarda partizanlığın rol oynadığı iddiası...*

— Olmaz öyle şey. Aslında bir iki tane kötü misal... Hükümet buna muttali olursa, biz bunları himaye etmeyiz. Ve bizim sorumlu olduğumuz saha da odur. Himaye de etmedik bu zamana kadar. Etmeyiz de. Kıyameti koparız.

● *Genel olarak sosyal adalet bakımından bu tarım reformunun dengeli bir dağılıma gittiğini söyleyebilir misiniz?*

— Şimdi bu da bir hedeftir gene. Bu hedeflere kolay kolay ulaşmak mümkün değil ama, bu hedeflere doğru atılmış adımların ümit verici ve başarılı olduğunu söyleyebilirim. Sosyal adalet bakımından bizim yaptığımız, tarımla ilgili yaptığımız en iyi hususlardan birisi de destekleme mübayaalarıdır. Biz, Türk köylüsünün yetiştirmiş bulunduğu mahsullerin yüzde 80'ine tatbik ediyoruz. Eğer bunu yapmazsak, Türk köylüsü bugün maliyet fiyatlarının çok altında mahsullerini satmak gibi bir durumla karşı karşıya kalır.

● *Tarım işçileri bakımından herhangi bir koruma tedbiriniz oldu mu?*

— Tarım işçilerinin, tarım sahasındaki fiatların iyiliği, tarım işçilerinin gelirine çok iyi tesir etmiştir.

● *Bir sosyal sigorta?*

— Sosyal sigorta, tarım işçileri için... Çok küçük işletmelerde primi kimden alacaksınız? Türkiye'de tarım işçisi dediğiniz zaman şunu belirtelim. 4 milyon çiftçi ailesi var. Bizatihi işletmenin sahibi de kendisi, işçisi de kendisi. Keşke bizzat prim ödeyebilecek duruma bunu getir-

sek. O sigorta müessesesinin genişletilmesi olur. Bu idealdir. Türkiye için. Prim ödeyemediği takdirde, devletin bugünkü imkanları dahilinde ödeyeceği primlerle bütün Türkiye'ye sigortayı yaymak imkanı yok. Ama o günler de gelecektir. Devlet daha çok zenginleştikçe, daha çok gelirleri arttıkça ve eldeki imkanları, kaynakları daha çok arttıkça o günlere de gelinecek...

● *Ekonomik bakımdan bir son sual sorayım efendim. Bu, yabancı sermaye ile ilgili. Bu dört yıl içinde yabancı sermaye ne getirdi ve ne götürdü? Bu rakamlarla sabit midir?*

— Rakamları size şimdi veremem, ama sabittir.

● *Takribi bir nisbet verebilir misiniz?*

— Veremem, hiçbir şey veremem. Çünkü böyle bir suale hazırlıklı değilim yani. Ne getirdi, ne götürdü, rakam olmayınca da umumi bir intiba da vermek istemem. Bu yabancı sermaye meselesi Türkiye'de hep münakaşa ediliyor. Ve çok kerre de meselenin unsurları bilinmeden münakaşa ediliyor. Türkiye'ye ciddi bir yabancı sermaye gelmiş değil. Yani büyük miktarda yabancı sermaye gelmiş değil. Türkiye'de yapılmakta olan münakaşalar, yabancı sermayeye bir akım sağlamış değil. Türkiye'deki bürokrasi, yabancı sermayeyi cazip kılmamıştır. Yabancı sermaye Türkiye'nin kalkınmasında mühim bir alet, vasıta olarak kullanılabilir. Fakat Türkiye'de yapılmakta olan münakaşalar, yabancı sermayenin Türkiye'ye getirilmesinde, daha doğrusu gelmesinde bir teşvik edici unsur teşkil etmiyor. Kaldı ki, sermaye fevkalade nazik bir konudur. Yabancı sermayeye bugün kapılarını açmış memleketler çok. Yugoslavya dahil, pek çok memleket yabancı sermayeye kapısını açmış. Nerde daha çok istikrar bulursa, nerde daha çok gayet tabii kâr imkanları

bulursa, oraya gidiyor yabancı sermaye. Türkiye, yabancı sermaye bakımından maalesef kalkınması için lazım gelen seviyede bir imkana sahip değildir.

● *Aynı konuyu şu şekilde sorabilir miyiz? İhracatı geliştirme bakımından ne faydası olmuştur? Yani ihracata dönük yabancı sermaye yatırımlarının oranını müsbet bir seviyeye erişmiş...*

— Eh şimdi, aşını biliyorsunuz ki, Türkiye’de yapılmış bulunan yatırımların gerek yerli sermaye ve gerek yabancı sermayedeki yatırımların büyük bir kısmı, ithalat ikamesine yönelmiştir. Çünkü farzediniz ki, Türkiye’ye bir yatırım yaptınız, yerli veya yabancı yatırım yaptınız. Bununla ihracat malı meydana çıkardınız, ama öbür taraftan başka malları ithal etmek mecburiyetinde kaldınız. Ekonomik mütalaa bunu icap ettiriyorsa bu olabilir. Yani yaptığınız, satmak suretiyle daha kârlı, yapmadığınızı almak suretiyle daha kârlıysa bu olabilir. Ama Türkiye evvela kendi hammaddelerini değerlendirmek ve kendi piyasalarını doldurmak mecburiyetindedir.

● *Bu yapılıyor mu?*

— Bu yapılıyor zaten. Yani lastik endüstrisi diyorsunuz: lastik endüstrisi olmasa lastik alacaksınız. Bu ithalat ikamesidir. Montaj sanayii diyorsunuz, montaj sanayii olmasa yapılmış mamulü alacaksınız.

● *Evet, ama o montaj sanayii, içerdeki tüketimi sun’i şekilde artırıp, yapmak zorunda kaldığı ithalat dolayısıyla artan tüketim karşısında ekonomide, dış ticarete menfi...*

— Aslında montaj sanayii dediğiniz zaman yüz bin tane otomobil yapıp, yahut kamyon yapıp bunu Türk piyasasının lazım olduğu kadar kamyonu yapıyor. O kadar

yedek parça imkanı veriyorsunuz, o kadar döviz imkanı veriyorsunuz..

● *Son mahalli seçimlerden sonra önseçimden çok şikayetçi olmuştunuz. Zaten herkes de şikayetçi... Fakat bu arada düzeltilmedi sistem...*

— Kötünün daha iyisini bulamadık.

● *Bundan sonra da kalacağını mı?..*

— Hayır. Geçen önseçimlerden sonra ifade ettiğim gibi, daha iyisini bulduğumuz anda bu işe üstünlük verecek biziz. Bulamadık daha iyisini.

Şimdi önseçimin mahzurları şu; önseçime katılan adaylar birbirleri hakkında konuşuyorlar. Yani «onu seçmeyin de beni seçin» demek için. Kendisini takdim etme yerine, arkadaşını batırmayı tercih ediyor. Ve bu çok kırgınlıklar meydana getiriyor.

Şimdi halkın karşısına bir liste ile çıkacaksınız. Bu listeye rey verin diyeceksiniz parti olarak. Bu liste nasıl yapılmalı ve bu listeyi kim yapmalı? Bunun çeşitli alternatifleri var. Bu listeyi Parti Genel Merkezi yapsa herhalde önseçmenin yaptığından daha iyisini yapamaz. Ve üstelik böyle bir Parti Genel Merkezi ertesi gün sabahleyin yerle bir olur, değil mi?. Gayet zor bir şey. Ve bu aslında demokratik de değildir. Parti Genel Merkezinde 24 kişinin yapacağı bir önseçim listesi yerine 250 bin partili vatandaşın bu listeyi yapması daha demokratiktir.

Şimdi biz, bazı mahzurların ötesinde, önseçmen adedini genişlettik. Mesela Konya vilayetinde 4500'dür önseçmen. 4500 kişi 16 tane namzedi seçmiş ve sıralamıştır. Buradaki sıkıntılar önseçmenden ileri gelmiyor. Daha çok, adayların seçilebilmek için kullandığı birbirlerini kırıcı metodlardan ileri geliyor. Şimdi önseçimi kaldırsak ve desek ki -alternatiflerden diğeri- kaç kişi müracaat etmiştir? 30 kişi. Bunların içerisinde seçime girmesinde par-

tinin kendi zaviyesinden münasip görmediği kimseler varsa, bunlar girmesin denebilir. İki kişi diyelim 30 kişiden geriye 28 kişi kalır. 28 kişiye; «Buyurun siz bunu sıralayın» deseniz, o zaman ne olacak? Seçim gününe kadar kırıcı mücadele devam eder. Neticede önseçimde delegeye giden aday, kendisini seçtirmek için gitmiyor mu? Kendisini seçtirme hevesi seçim gününe kadar devam edecektir. Partisini seçtirme hevesi ikinci planda kalacaktır. Binaenaleyh, buna bir çare bulamadık biz. Birisi bir çare bulursa, bu çareye biz talibiz.

● *Bilgiç'in bir formülü vardı?*

— İşte formül bu.

● *Daha demokratik oluyor...*

— Ama nesi demokratik?

● *Partili delegeler yapmaktansa, seçmenlerin yapması sıralamayı...*

— İyi ama...

● *Mümkün olduğu kadar çok kişinin oylamaya katılması prensibi demokratikse; bu prensipten hareket ederek sırayı tesbit edecek kimselerin sayısını artırmak ve partisiz vatandaşlara da bu konuda söz hakkı vermek daha demokratik sayılmaz mı?*

— Ama mahzurları kaldırmıyor ki orta yerden... Mahzur hiç olmazsa...

● *Daha demokratik oluyor.*

— Daha demokratik olmasıyla bir şey sağlayamıyorsunuz ki. Yani mahzuru kaldırmıyor orta yerden. O zaman demokrasiyi dejenere ederiz Türkiye'de. Yani demokrasi uğruna, demokrasiyi ortadan kaldırırız. Mahzur, önseçim sistemindeki mahzur, adayların birbirleriyle yaptığı kırıcı mücadeledir.

● *Öbür sistemin büyük avantajı var: Daha demokratik. İkinci bir faydası olarak şu düşünülebilir: Önseçimlerde her partide adaylar oy elde edebilmek için maddi imkanlar dağıtmak yoluna sapıyorlar. Bunu...*

— Buna katılmıyorum, hiç bir şekilde. Maddi imkan meselesi 5000 tane delegeye teker teker gidip...

● *5000 delege olduğu zaman güçleşir.*

— Onlar yapıldı. 5000 delege ile mümkün değilse, binaenaleyh 5000'den daha çok daha yukarı çıkmak bir çare değil. Yani bir adam hasta, bir milyon ünite penisilin yaparsanız kafi gelir, buna 5 milyon ünite yapmanın manası yok. Şimdi en küçük vilayetimizde, 4 milletvekili çıkararak vilayetimizde 1700 küsur delege. Benim seçim bölgem olan Isparta ilinde 1700 küsur delege var. İki tane çıkararak Bilecek ilinde de zannediyorum ki 1300-1400'dür. Binaenaleyh o kadar genişletilmiştir ki, buna maddi imkan vesaire gibi şeylerle erişmek imkanı yoktur. Kimsenin de buna maddi imkanı yetmez zaten. Böyle maddi imkanı geniş olan kimseler milletvekili olmaz.

● *Ben sizin kadar iyimser değilim.*

— Gerçek bu, gerçek... Ben size gayet açık söyleyeyim. Gerçek bu. Yani bu maddi imkan meselesi kadar yanlış bir anlayış tasavvur olunamaz. Yani şuna benzer; 250 bin tane adam satın alacaksınız. Bu mümkün değil. Ve önseçmen 250 bin kişidir. A.P. içinde. Önseçmen partinin bel kemiğidir. Ve partiyi ayakta tutan önseçmendir. Önseçmeni sildiğiniz takdirde hiç bir parti yoktur orta yerde.

● *Bu Erbakan ve Bayar faktörü. Alacağım cevabı bilmekle beraber bir kere daha sormak istiyorum. Hiç bir tesiri olmaz mı? Çok cüz'î bir tesiri olur mu?*

— Nereden bileyim. Tesiri meydana çıkmadıkça değil mi?

● *Evet ama o tesirleri...*

— Onları kıymetlendirecek elimizde hiç bir vasıta yok. Şimdi saç kesilir de önüne dökülür. Tabii ki, 12 Ekim akşamı bunların hepsi görülür. Kimin ne kadar tesiri olduğu, ne olmadığı. Ama demokrasiye ve Türk milletinin demokrasiyi yürüteceğine inancımız tamdır. Akli selim fonksiyonunu ifa edecektir. Bundan şunu kasdetmek istiyorum: Yani zannediyorum ki, Türk vatandaşı oyunu kullanırken manasız bir iş yapmadığına kanidir. Bu oyun hangi istikamete yönelmesi lazım geldiğini çok iyi tayin edecektir. Zannediyorum ki, Türk vatandaşı buğdayını nasıl un vermiyen değirmene götürüp dökmüyorsa, bir fırına da atıp yakmayacaktır. Biz Türk milletine sonsuz inanç içinde bulunan insanlarız. Kararı ne olursa olsun başımızın üstünde yeri vardır.

● *Hemen her partide bir takım gruplaşmalar, farklı temayüller oluyor. Şüphesiz A.P.'de de var. Bu inkar edilemez zannediyorum. Bu gruplaşmalar üzerinde Bayar ve Erbakan olayları herhangi bir tesir gösterir mi, göstermiş midir?*

— Şimdi ben size şunu açıklıkla söylüyeyim. Bir önceğim öncesinde -tabirler böyle geliyor yani- bizim parti epeyce sermaye teşkil etti herkese. «Şu grup şu grubu yedi, şu grup öbür grubu harcadı. Öbür grup öbür grubu mağlup etti» falan diye. Biz büyük bir partiyiz. Ve hakikaten hangi demokratik memleketi alırsanız, Adalet Partisi büyük bir partidir. Yüzde 50'nin üstünde oy alabilmek kolay bir iş değil. İngiltere'de Wilson yüzde 47 oyla duruyor ayakta. Ve batı'da yüzde 50 nin üzerinde oy almış hiçbir parti yok. İtalya'ya bakın, Belçika'ya bakın, Lük-

semburg'a bakın, İsveç'e bakın, Hollanda'ya bakınız, yüzde 50'nin üstünde oy alabilmiş bir tek parti mevcut değil. Karşısında 6 tane, 7 tane muhalefet partisi olmasına, her birisinin bir takım Türk içtimai bünyesine tesir sahaları bulunmasına rağmen Adalet Partisi bakiye sistemine, şuna rağmen, buna rağmen 1965'de yüzde 53 oy alarak işbaşına gelmiştir. Bu, içerisinde çeşitli düşünceleri toplamış bir kütle partisidir, çeşitli içtimai zümreleri ağuşunda toplamış bir partidir. Köylüsüyle, kentlisiyle, şehirlisiyle, işçisiyle, endüstricisiyle, tücarıyla, esnafıyla hepsini temsil eden bir siyasi teşekküldür ve bir doktrin partisi değildir, bir kütle partisidir. A.P. içerisinde bir takım farklı düşünceleri olacaktır. Bu kadar büyük gruplar kendi başına ayakta durmaz. Ve bu kadar büyük grupların içerisinde gayet tabii ki, çeşitli gruplaşmalar olur. Yalnız bir şeyi daha açıklıkla söyleyeyim, herkesin bilmesinde fayda var: Şahsi sempatiler, antipatiler daima olacaktır. Aslında sizin gazetenizde çalışan arkadaşlarınız arasında şahsi sempatiler - antipatiler yok mu? Bunlar daima vardır. Mühim olan mesele, bir arada bir davayı takip edebilecek kadar beraber olabilmektir. A.P. siyasi iktidarı 1965-1969 döneminde meclislerde, hükümetin veya parti yönetiminin ortaya koyduğu, «takibi lazımdır» dediği hiçbir meselede en ufak bir sızıntı çıkarmadan ve tüm kadrosuyla ortaya konan meseleyi takip etmiştir. Seçim kanunu, af kanunu 1966'nın çok hararetle mücadeleleri, arkasından başka meseleler... Hangi meseleler olursa olsun, her meselede A.P. grupları ortaya konulan davayı tüm kadrosuyla takip etmiştir. Binaenaleyh şahsi sempatiler, antipatiler, şunlar, bunlar partinin gruplarının bir fonksiyon ifasına mani olacak derecede değildir. Şimdi A.P. içerisinde bir fikir çekişmesi sözkonusu değildir. Gayet tabii ki, nüansta bir takım düşünce farkları olacaktır. Ama hemen hemen bütün arkadaşları-

mızı özel teşebbüs hakkında konuşturun, hangi arkadaşımızı konuşturursanız üslup farkıyla, beyan farkıyla -ki herkesin kendine göre bir üslubu var- size aynı şeyleri söyleyeceklerdir. Yahut birbirine benzer şeyleri söyleyeceklerdir. Yani temel meselelerde parti içerisinde bir fikir ihtilafı mevcut değildir. Esasen bir fikir ihtilafı mevcut olsa, bu kadar büyük grupları tutmak, idare etmek mümkün değil. Biz 1965-69 devresinde parlamentonun, senatonun seçilmiş üyesinin yüzde 66'sının, Meclisin seçilmiş üyesinin de yüzde 60'ına sahiptik. Bunlar küçük rakamlar değil, nisbi sisteme ve bakiyeye rağmen...

● *Bu seçimlerde aynı durumu muhafaza edebilir misiniz?*

— Bu defa 12 Ekim gösterecek ne yapacağını. Bir tahmin yapmıyorum. Tahmin yapan arkadaşlarım var, onlar size daha iyi malumat verirler. Ben onlara sormuyorum bile.

● *Bir koalisyon çıkabilir mi?*

— Çıkmasını ümit ederim.

● *Çıkarsa ne yaparsınız?*

— Ben size gayet açıklıkla söyleyeyim; bir koalisyon, Türkiye'yi fevkalade güç şartlar içine götürür. İktisadi bakımdan götürür, siyasi bakımdan götürür, idare bakımından götürür. Koalisyon Türkiye'yi felç eder. Ama millet koalisyona karar verirse, yine milletin bileceği iş o. Ve açıklıkla söylüyorum: Koalisyon Türkiye'de başlamış olan, gelişmekte olan bir hamleyi fevkalade zor duruma sokar.

● *Size yakın olan partilerden herhangi biriyle iktidarı sağlayacak koalisyonu kurmak mümkün olsa dahi, o zaman büyük mahzurları yine bu kadar tehlikeli görür müsünüz?*

— Bakın, ben size koalisyonu söylüyeyim. Koalisyon aslında -biz de bulduğuk koalisyonun içerisinde- koalisyon, idarei maslahatçılıktır. Başka hiç bir şey değildir. Hiç bir ciddi meseleyi koalisyonda halledemezsiniz. Koalisyon, sık sık hükümet buhranıdır. Ve memleketi sık sık hükümetsiz bırakma meselesidir. Koalisyon istikrarsızlıktır. Türkiye'nin istikrara ihtiyacı var. Mutlak manada istikrara ihtiyacı var. Ve aslında koalisyon vatan sathına çıkıp millete angaje olduğunuz şeyleri yapamama meselesidir. Ve küçük partinin programına daha çok angaje olma meselesidir. Çünkü vatandaşa gidip bir şey söyleyeceksiniz. Sonra geleceksiniz bir pazarlığa oturacaksınız, söylediğiniz şeylerden bir kısmını sarfınazar edeceksiniz. Öbürü de sarfınazar edecek. Seçim platformuna koyduğunuz iddialarla hükümet programına koyduğunuz iddiaları birbirinden farklıdır koalisyonun. Onun içindir ki, bu koalisyonun memleketi iyiye götürmeyeceğini memlekete çok zararlı olacağını açıkça ifade ediyorum.

(Konuşmalara dinleyenler karıştı. Talat Asal, «Olmayacak bir şeyi konuşuyoruz Abdi Bey» dedi. Bu konuşmalar sırasında koalisyonun olmayacağını, yüzde 50'nin üstünde oy alacaklarını, yüzde 47 de alsalar, yine hükümeti kendilerinin kuracaklarını söylediler. Demirel de bunun üzerine şöyle dedi: «Dur bakalım ne olur. Millet neye karar verir. Millet ariftir, arif. Alim değilim ama, arifim diyor birisi bana geçen gün.» Gülüşmeler).

● *Efendim, partilere ve politikacılara güvensizlik ve demokratik sistem dışında alternatif arama tartışmaları başladı. Yaptığım son gezide de bir ümitsizlik, güvensizlik ve başka alternatif arama eğiliminin ciddiye alınacak derecede büyüdüğünü sezdim. Bu size de kuşku...*

— Zannedirim ki, bazı şeyleri mihrakına iyi oturtmak

lazım. Hür olmak, yani Türkiye’de hür olmak, ancak demokratik sistemle mümkün. Demokratik sistemin dışında bir alternatifte hürriyet unsuru yok değil mi?

● *Hürriyetten önce sosyal adalete, kalkınmaya öncelik verilmesini ileri süren görüşler var.*

— Ha, şimdi oraya gelelim. Hürriyetten sarfınazar etmek suretiyle kalkınmanın yapılabildiği bir ülke de yok. Eğer bir memleket hürriyeti ve haysiyeti, insan haysiyetini, insan vekarını her şeyin önünde tutamıyorsa, o memleket muayyen bir seviyeye erişmemiş olur. Türk halkı hürriyeti, haysiyeti, vekarı her şeyin üstünde tutmuştur. Bununla, akşam evine geldiği zaman kapısının çalınmayacağını bilerek, ayağını rahat rahat uzatarak uyumak ister Türk halkı. Türkiye’de hürriyet mücadelesinin yapılmış olmasını o zaman izah etmek mümkün değil. Kaldı ki, bu memleketin iktisadi kalkınması rejim değiştirmekle mümkün değildir. Yani, bir memleketin iktisadi kalkınmasının mutaları başkadır. Endüstrileşmek, istihsalı arttırmak, daha çok iş imkanları yaratmak... Bunları rejim değiştirmekle sağlamak mümkün değil ki. Şimdi bir memlekette hür olan insan, hürriyetinden sarfınazar etmeyi düşünemez. Ama hürriyetlere musallat olan bir takım insanlar, başkalarının hürriyetini elinden almayı düşünür. Aslında hürriyetten sarfınazar ederek bir alternatif aranması veyahut bir alternatif üzerinde düşünülmesi, vatandaşın hiçbir meselesini halletmeyeceği gibi, vatandaşın üzerine musallat olacaklara ve sırtına bineceklere yol açar. O zaman şikayet hakkı yoktur. Çünkü hür değildir. Kime, neyi şikayet edecektir? Kim, neyi dinleyecektir? Geriye dönülemez, ileriye gidilir. Türkiye, hürriyet rejimini gerçekleştirmekte büyük bir başarıyı elde etmiştir. 1960’da diktaya gidiliyor diye ihtilal olan bir memlekette, 1969’da diktayı özlemeyi anlamaya imkan yok.

Ben şimdi şunu söylüyorum: 1960'da diktaya gidiyor diye allak bullak edilen memleketin, 1969'da «Yahu, en iyisi diktaymış» diye bir fikre gelmesi, aklın ve mantığın alacağı bir iş değildir. Ama hürriyet aslında zor iştir. Hür olmak da kolay bir şey değildir. Hür olmak mes'uliyet ister. Hürriyet için mücadele edilir ama, esaret için mücadele edilmez. Hür olayım, esaretten kurtulayım diye mücadele açılır ama, hürriyetleri götürüp teslim edeyim diye ve kırbaç altına gireyim diye bir hevesin içine girilemez.

İktisadi ve sosyal kalkınma asırların getirdiği bir takım sıkıntıları sırttan atmaktır. Türkiye bunu denemiş. Yani Türkiye tek parti devri denemiş. Nereye gelmiş? Türkiye, 27 senelik tek parti devrinde nereye geldiye, 19 senelik çok partili devirde, ondan sekiz, on misli ileriye gelmiş. Rakamlar orta yerde. Geçen 19 sene zarfında, arada ihtilale rağmen orta yerde bir başarı varsa, bu hürriyet rejimi sayesinde. Ve aslında hürriyet bugün halinden şikayetçi olan vatandaşa lazım olan bir şeydir. Çünkü halinden şikayet edilen adamın, şikayet yolları açıksa haline el uzatmak mümkündür. Şikayet yolları kapalı ise, aç olan açlığını, çıplak olan çıplaklığını susuz olan susuzluğunu kimseye söyleyemez. Aç olan aç olmaya, çıplak olan çıplaklığına devam eder. Kanaatimce hürriyet rejimi kalkınmanın dinamizmasıdır. Hür olmıyan memleketlerin neyi başardığını kimse bilmiyor. Yani hürriyetten sarfınazar ederek neyin başarıldığını kimse bilmiyor. Hiç bir misal gösterilemez. Hürriyetten vazgeçerek, esaret rejimine girmiş olan memleketlerin yarım asır sonra geldiği netice fiyaskodur. Yani bu kadar uğruna savaşılarak gelmiş bir noktadan dönüşü aramak bence hayat yolunu ölüme tercih etmek gibi bir şeydir.

● *Yalnız bu görüşlere karşı ileri sürülen bazı fikirler*

var. Deniyor ki: Hürriyeti mücerret olarak değil, müsahhas olarak ele almak lazım. Birinci üzerinde durulan husus budur. İkincisi bu demokrasi biçimseldir. İşte siyasi iktidarları tayin eden vatandaşların önemli bir bölümü okuma yazma bilmez. Bir çoğu partilerin mevcudiyetinden dahi bihaberdir, fakat bunlar belirli tesirler ve baskılar neticesinde oy kullanmakta, daha doğrusu oy kullandırılmaktadır... Bu fikirlere karşı cevabınız nedir?

— Bu fikirlerin hiçbirisine katılmam. Bir memleketin hür olması için o memleketin okumuş olması şart değildir. Aslında demokrasiyi gerçekleştirmiş bulunan ve demokrasiyi an'ane haline getirmiş bulunan memleketler, demokratik idareye başladıkları zaman Türkiye'nin bugünkü durumundan çok daha gerideydiler, İngiltere Magna-Carta'yı ilan ettiği zaman veya 100 sene evvel... İngiltere 300 bu kadar sene demokrasiyle idare ediliyor. Türkiye'nin bugünkü durumundan çok daha gerideydi. Amerika, istiklalini ilan ettiği zaman, istiklal beyannamesini ortaya koyduğu zaman ve dünyanın en enteresan demokratik idarelerinden birini kurduğu zaman, Türkiye'nin bugünkü durumundan çok daha gerideydi. Herhalde Türkiye, 100 sene evvelki Amerika'dan daha geri bir memleket değil. Binaenaleyh okuma yazma ile hür olmayı isteme, birbirinden ayrı şeylerdir. Onun içindir ki, Türkiye'de okuma yazma nisbetinin düşüklüğünden dolayı demokrasinin biçimsel olduğu söylentisine hiçbir şekilde katılmam ve Türk halkının seçmesini bildiğine kaniim. Türkiye'nin seçimle işbaşına gelmiş iktidarlar tarafından idaresi, biran evvel şikayetçisi bulunduğu iktisadi ve sosyal şartlardan kurtulmasının tek şartıdır. Şu şartla ki, istikrar olsun, siyasi istikrar olsun, evvela. Kalkınmanın bir reçetesi yok. Eğer demokratik rejim dışında başka bir idare şekli düşünenler bu idare şekli geldiği zaman şu

metod tatbik edilmek suretiyle Türkiye kalkınır diyebiliyorlar ise, memleketi ve öyle metod var ise, öyle bir reçete var ise, o metodu demokratik idare içerisinde gerçekleştirmek mümkün. Hürriyetlerden sarfınazar etmeye lüzum yok, iktisaden kalkınma için veya sosyal meseleleri çözmek için... Esasen herşeyin kapalı olduğu bir memlekette korüpsiyonu, irtikap, irtışayı, rüşveti önlemek mümkün değildir.

● *Bugünkü rejimde rüşvet önlenmiş midir?*

— Açık rejim, biliyorsanız yazın. Siyasi himaye görüyorsa, her şeyi yazıyorsunuz, niçin yazmıyorsunuz? Tek bir şey biliyorsanız yazın.

● *Rüşvet hadiselerinde delil elde etmek cihetleri...*

— Ha, çok kolaydır rüşvet hadiselerinde delil elde etmek. Söylenti yazın, biliyorsanız kulağınıza geliyorsa...

● *Doğru olur mu?...*

— Ama, gayet tabii ki, her aklınıza geleni de yazamazsınız. O sizin mes'uliyetiniz içerisinde. Ama düşünün, bir kapalı rejimde rüşveti, irtikapı, irtışayı nasıl önliyeceksiniz?

● *Rüşvet...*

— Rüşvet, irtikap siyasi himaye gördüğü yerde, siyasi mes'uliyet doğurur. Ve bir parlamento düşününüz ki, parlamentoda her şey konuşuluyor. Bir basın düşününüz ki, her şey yazılıyor. Bunun dışında bir de bir takım el altından acaba neler ediyor diye bir takım şüpheleri giderecek başka bir yer yok.

(Bu sırada dışardan katılmalar oldu. Görüşmelerde hazır bulunan Yılmaz Çetiner, rüşvet, suiistimal olaylarından bahsetti. «Bu hakikaten Türkiye'de çok fazladır. Bu gibi adamlar oraya buraya çıkıp ileri geri konuşuyorlar. Şunun ahabıyım, bunun ahabıyım filan gibi» dedi)

Herkesin ağzına kilit mi vuralım? Şunun ahbabıyız, bunun ahbabıyız demeyi suiistimal sayabiliyorsanız, o ahbabı olmak suretiyle ne yapmıştır? Onu söyleyin.

● *Ben söylüyeyim efendim. Mesela kaçakçılık üzerinde geçen yıllar çok durmuştum, bir netice elde edilemedi. Aynı hadisenin Güney-Doğu'da gittikçe yayıldığı son gezimde gördüm. Eskiden bir Kilis bulunurdu. Şimdi her yerin Kilis olması şeklinde tecelli ettiğini gördük. Kaçak malların aleni ve serbest satılması meselesi. Siz de biliyorsunuz ve kabul buyurursunuz. Şimdi Güney-Doğu'da kaçak malların aleni olarak satıldığı süper marketler kurulmuş. Bunların çeyiz permisi ile yahut Almanya'dan gelen işçiler tarafından zati eşya olarak getirilmesi de mümkün değil. O bölgede büyük bir kaçakçılık operasyonu olduğunu herkes biliyor. Ve mekanizmanın da ne olduğunu biliyor. Hayvan kaçırılmak, karşılığında türlü malları almak. Bunların denetimi mümkün olmuyor ise demek ki, açık rejime rağmen kaçakçılığın açık bir hale gelmesine mani olunamıyor.*

— Şimdi bu ayrı bir konu. Onu ayrıca münakaşa edelim.

● *Hayır kapalı rejimin savunması bakımından sormadım. Ama bugün önlenmiş midir, yoksa artmasında...*

— Şimdi gayet güzel bir soru sordunuz. Bu suali biraz elabore edelim. Çünkü 1969 seçimlerinde değil, bundan sonraki seçimlerinde, bundan sonraki Türkiye'nin idaresinde en mühim meselelerden birisinin üzerindeyiz. Bir memleket, iktidarın nasıl el değişeceğini halledememişse, o memleket fukara olma, batma namzet. Nasıl el değiştirecektir? Demokratik sistem altında ne getiriyor? İktidar nasıl el değiştirecek, bunun usulünü getiriyor. Bu

usul mevcut değilse, iktidar nasıl el değiştirir? Zorla veya kuvvetle el değiştirir. Birisi ihtilal, birisi isyandır. İhtilallerin ve isyanların bir milletin bünyesinde açtığı yaralar, harplerin o milletin bünyesinde açtığı yaralardan çok daha derindir. Ve bir memleketin kaynaklarını senelerce gayret edip yaptığı kaynakları heba etmek, israf etmek, ihtilaller ve isyanlar suretiyledir. Türkiye bunların sıkıntısını çekmiş bir memleket. İdareyi elinde tutanlar nasıl değişecek? Demokratik rejimin Türkiye'ye getirdiği en mühim müesseselerden birisi bu. Gideceksin oy sandığının başına atacaksın oyunu, senin elinde o... Yani bir memleket düşünün ki, kendi idaresini, kendisini idare edecekleri tayinden sarfınazar edecek de, onu idare edeceklerin hiç kendine sorulmadan bir takım adamlar çıkıp idare edecekler. Ve sonra onlar nasıl değişecek? İktidar koltuğunu kandan kurtarmak mecburiyetindedir bu memleket. Her şeyden evvel bunu başarmağa mecbur. İktidar koltuğuna gelip oturan adam, bizim gibi rahat rahat, «20 gün sonra seçime gideceğiz kardeşim. Gelin sandığın başına bize teveccühünüz devam ederse size hizmete devam ederiz. Teveccühünüz yoksa biz seçtiğinize hizmet ederiz» diyebilemiyorsa ve her gün bir takım vehimlerin içerisinde acaba hangi gün beni yerimden atarlar da başkaları gelir oturur gibi bir takım endişelerin içindeyse, o adamın hiçbir şey yapması imkanı yoktur. Zamanının yüzde 95'ini kendi sandalyesini nasıl koruyacağına, ne çeşit organizasyonlar yapacağına, kimleri besleyeceğine, kimleri devlet hazinesinden nasıpdar edeceğine sarfedecektir. Filan köyde şöyle olmuş. O, hani, o köyün hayatını düşünmez bile; zaten imkanı da yoktur. O kendi sandalyasını düşünecektir. Ve daha doğrusu kellesini kaptırmadan o sandalyadan gidebildiği gün bahtiyar olacaktır. İşte 20 gün sonra gelirsin, kimi istiyorsan onu seçersin ve mesele biter. Demokrasinin Türkiye'ye getirdiği ikinci büyük ni-

met, açıklıktır, aleniyettir. Acaba demokrasinin dışında bir takım şeyler düşünenler, açıklık halinden şikayetçi mi? Demokrasinin Türkiye'ye getirdiği en büyük nimet, yani idare edeni milletin seçmesi ve açıklığın mevcudiyeti. Türkiye'de zulmü, Türkiye'de keyfi idareyi, Türkiye'de irtikap, irtışayı ortadan kaldırmıştır.

● *Kaldırılmış mıdır?*

— Gayri zulüm...

● *Zulümden bahsetmedim. Öbürlerinden bahsettim.*

— Ben gayet açık söylüyorum. İrtikap, irtışa ve rüşvet bahsinde himaye gören tek hadise gösteriniz.

● *Demin bahsettiğim Güney-Doğu'daki kaçakçılık meselesinde var...*

— Beyefendiler, isim vereceksin, vak'a vereceksin, mahal vereceksin...

● *Veriyorum.*

— Gelelim Güney-Doğu'ya. Güney-Doğu hudutlarında kaçakçılık meselesi... Bu hadiseyi, ne inkar etmeye imkan var. Ne de bunun müdafaasını yapmaya imkan var. Bunun için ne tedbir alınmış? Güney-Doğu hududu mayınla döşenmiş. 384 bin dönüm araziye mayın konmuş.

● *Tedbir değil.*

— Niçin tedbir değil? Şu bakımdan tedbir değil; tedbir olmadığı, mayına rağmen bu hadiselerin cereyan ettiği görülmüştür. Bu himayeden gelmiyor. Her gün bir çok adam vuruyorlar ve her gün Antep'ten ayrılan otobüsleri muayene ediyorlar, her gün Kilis'ten ayrılan otobüsü muayene ediyor. Bunun hepsini yapıyor... Adamın dükkanına girmiş bir şey satıyor, etiket gösteriyor sana bilmem ne üzerinde yazılı. O zaman bütün dükkanları kapatmak lazım. Şimdi mesele şurada, iktisadi hadiseler...

● *İktisadi tedbirler...*

— İktisadi tedbirler... Biz bunun tedbirlerini düşündük. Bunun tedbiri açık pazar açmaktır. Açık pazar açacaksın. Bugün kaçak olarak yapılan şey açık olarak olacak, bir. İkincisi...

● *Zaten açık olarak yapılıyor. Zaten açık pazar!..*

— Açık pazar ama, yani karşı taraftan geliyor, İstanbul'dan gidiyor bir takım mallar orada satılıyor, kaçak mal diye...

● *Daha çok oradan İstanbul'a gidiyor.*

— Yoo, İstanbul'dan bir çok mallar gidip orada satılıyor. Yerli malı. Üzerine yabancı etiket koyuyorlar... Şimdi bakınız, onun yolu şudur: Hayvan meselesinde, komşularımızı biz kendimiz tayin edemeyiz değil mi? Komşularımızın iç bünyelerini de biz tayin edemeyiz. İran'la biz et anlaşması yaptık. Bu et anlaşması tam işlerse, İran'la Türkiye arasında et kaçakçılığı olmaz.

● *Nedir et anlaşması?*

— Hayvan satıyoruz onlara resmen.

● *Kesilmiş olarak?*

— Kesilmiş, canlı... Bununla kaçak olarak satılan şeyi resmen satıyoruz. Ama Suriye, Irak'la böyle bir anlaşma yapamadık. Eğer bu memleketlerle anlaşma yaparsak o zaman gelir hayvanını köylü, mayın tarlasının içinden götürerek satmaz veya kaçakçı açık olan pazar'da satar. Karşı taraf da getirir malını orada satar.

● *Ben başka türlü bir tedbir alınmasını düşünürüm şahsen. Çünkü bu İran'a dahi et satmakla halledileceğince şüpheliyim. Eğer İran sınırı civarında yaşayanlar, kendi hayvanlarını kendileri sattıkları takdirde ellerine*

daha çok para geçeceklerini görürlerse devletin satışını da sabote ederler. Ve duyduğum kadarı ile de, böyle oluyor-muş. Buna karşılık devletin orada yapacağı bir takım yatırımlarla, oradaki vatandaşların hayvanlarının ve hayvanlardan alınacak öteki ürünlerinin kaçakçılığa lüzum bırakmadan onların daha fazla nemalandırmaları suretiyle imkan yaratılsaydı, öyle zannedirim ki daha radikal bir tedbir alınırdı. Ben yapılmış hiç bir şey göremedim.

— Bakın ben size söylüyeyim. Devlet satmıyor şeyi. Anlaşmayı devlet yapmış ama, devlet satmıyor, tüccar da satıyor karşı tarafa.

● *Oradaki tüccarlar kaçakçılığı tercih ediyorlar.*

— Şimdi devlet öyle imkanlar getirmiş ki, kaçakçılığı tercih etmesine sebep yok. Edenlerinin başka sebepleri vardır. Bugün yapılan ihracatın büyük bir kısmını tüccar kendisi yapıyor Gürbulak istasyonundan. Erzurum'da bir tek et kombinası vardı 1965'de. Bunun dışında da bir et kombinası yoktu Doğu'da. Biz Urfa'da bir et kombinasını hizmete koyduk. Elazığ'da da et kombinasını hizmete koyduk. Diyarbakır'da da et kombinasının inşasına geçilmiştir. Kaplan'da et kombinası yapılmaktadır. Kars'ta da et kombinası yapılmaktadır. Ağrı'da da et kombinası yapılmaktadır. Binaenaleyh hemen hemen Bingöl ve Tunceli hariç, hayvan yetiştiren mıntıkanın her il'inde bir et kombinası hal'i inşadadır.

● *Yanlışsam beni düzeltin. Bana dediler ki oralar-da, bu et kombinalarına vatandaş hayvanlarını ver-meyi tercih etmiyor. Kaçak yoldan daha kazançlı...*

— Eğer Erzurum et kombinası olmasa...

● *Erzurum için konuşmuyorum.*

— Aşağıda bir Urfa'da var zaten.

● *Urfa için...*

— Urfa'da geçen sene işletmeye girdi.

● *Bir fayda alınamadı, çünkü kaçakçılık...*

— Her yerin bir tesir sahası ve tesir zamanı var. Urfa et kombinası oradaki hayvanları alıp kesmeye kafi değil. Diyarbakır onun için yapılıyor. Belki ilerde Hakkâri'de de yapılacak. Yani biz bir et kombinaları zinciri kurduk.

● *Yani oradaki vatandaşın kaçakçılığa lüzum kalmadan hayvanlarını daha iyi...*

— Onu aldık işte.

● *Bunun yanı sıra, onu anlamıyorum Süleyman bey, yani bu aleni kaçakçılık konusunda... Faturasını gösterince, etiketini gösterince tamam deyip, bile bile, göz göre göre kaçakçılığa seyirci kalmanın gerekçesini ben bulamıyorum. Üstelik bunlar aşırı himaye de görüyor. Bırakınız çeşitli himaye tarzlarını, fakat bir tanesi çok aleni. Pazar günleri bütün dükkanlar kapalı. Vilayetin ruhsatıyla, hususi emriyle o dükkanlar açık.*

— Vilayetin hususi emriyle olmaz o. Yani kanun...

● *Belediyenin?*

— Belediye de kanun ve nizamın dışında bir şey yapamaz. Eğer bakınız, yani birisi pazar günü dükkanını açmak için Belediyeden ruhsat almak mecburiyetinde ise ve bu ruhsatı vermek de Belediyenin takdiri içerisinde ise verir. Kaçak eşya satsın diye ruhsat vermez herhalde?

● *Ama netice itibariyle öyle oluyor. Bu ruhsat, kaçak satış yapan dükkanlara verilmiş oluyor. Diğer vatandaşların dükkanları bundan istifade edemiyor.*

— Şimdi bahsettiğiniz hadiseler tamamen iktisadi kanunların zorlamasının meydana getirdiği hadiselerdir. Buna

karşı fevkalade şiddetli tedbirler alınmış ve başarılı olamamıştır.

● *İktisadi tedbirler?*

— İstenilen seviyede başarılı olamamıştır, iktisadi tedbirler. Söylediğim gibi, üç senede bir et kombinasını yapıp çıkarmak kolay değil. Bir tane olan et kombinasını 7'ye çıkarıyoruz bölgede.

● *Ama bunu yaparken bir şeyleri de takip etmek hususunda...*

— Hem nasıl takip ediliyor. El amandır. Size söylüyorum. Halk bizardır yapılan takibattan. Fevkalade bizardır. Şiddet yoluyla bu meselelerin önlenmesi mümkün değil. Mümkün olsaydı mayın tarlası önliyecekti. Bizardır halk.

● *Maaşa bağlanmış onbaşılardan bahsediliyor...*

— Hangi onbaşı bağlanmış, bunu bilmedikçe bütün onbaşılı bütan da doğru değil.

● *Biliyorsunuz, yazınca delilini vermek lazım...*

— Şimdi bakınız. Bir memleketin feragatle ve büyük şeylerle, büyük şikântılarla hizmetlerini görmekte olan bütün insanlarını eğer zehirlerseniz bunda da hak yok. Korsunuz adamlarınızı, kim yapıyor bunu, ne oluyor. Fısıltı şeklinde dahi duyduğunuz adamı, Hüseyin efendi, Ahmet efendi, Mehmet efendi diye verin. Eğer biz o adamı takip etmez ve o adam suçluysa cezasını çektirmezsek ondan sonra söyleyin.

● (Mete Akyol'a hitaben) *Seni yollamıştık değil mi?... Takip etmek ve delillerini tesbit etmek üzere... Ne oldu, lütfen anlat...*

(Mete Akyol bir süre önce kaçakçılık olaylarını izlemek üzere gittiği Kilis'te gördüklerini, karşılaştığı tehditleri ve başına gelenleri anlattı.)

— Yazın.

● *Anlattı kısaca. Yazamadı, yazamadık.*

— Resmen muttali olursak bunu yapanın peşine düşeriz. Düşmediğimiz takdirde siyasi mes'uliyet doğar. Ama, siz vatandaş olarak görevinizi yapmazsanız her şeyi bizim burada bilip halletmemiz mümkün değil ki. Bırakın, basın olarak görevinizi yapmayı ikinci kısma. Vatandaş olarak evvela görevinizi yapın. Şu kağıt üzerine koyup getirseniz. Dahiliye Vekiline verseniz, tedbirini alır. Ama ben şeyi söylüyorum bakınız. Bizim Güney hududumuz aslında bir coğrafi problemdir. Bu kadar açık bir hududu korumak kolay bir iş değil.

● *Bu şartların güçlüğünü kabul etmemek mümkün değil. Fakat benim anlamadığım husus, iş bu kadar aleniyete gelip bu kadar yaygınlaştıktan sonra birşey yapamamak, bir yerde devlet otoritesinin aczi...*

— Şimdi soruyorum. Ne yapması lazım da yapamıyor? Jandarma koymuş, polis koymuş, kanun koymuş, mayın koymuş, kafi gelmemiş. Açık pazar açılması üzerinde durulmuş. Şimdi yapılacak iş şu; biz Urfa'dan Kuveyt'e et sevk ediyörüz. Yarın Diyarbakır kombinası, öbürgün Kars kombinası ve daha bir çok kombinalar harekete geçtiği zaman bu hayvan varlığını Türk köylüsünün elinden, değer farkı geçecek şekilde Türkiye içinde değerlendirip ihraç edebileceğiz. Biz bu adımı atmışız. Ve 15 sene evvel Beyruta kaçırılan mallarla bugün kaçırılan mallar birbirinden farklı. 15 sene evvel çorap getiriyordu, kumaş getiriyordu. Bugün bizim huduttan o tarafa şeker kaçırıyor, gazyağı kaçırıyor, bilmem ne kaçırıyor... Mal şeyi değişmiştir. Türkiye'nin bu mallara, dışardan gelecek mallara, oradan gelecek mallara ihtiyacı azaldıkça, meseleler yine yön değiştirecektir. Sonra ben bir şey daha söyleyeyim, yani tedbir olarak. Enfrastrüktür... Yani ulaşım imkanları olmıyan bir bölgede kaçak-

çılığı önlemeye imkan yok ki. Ulaşım imkanları çok büyük çapta inkişaf ettirilmiştir.

● *Tesiri oldu mu efendim?*

— Çok büyük tesiri olmuştur. Ve memleketi ekonomik istikamete bağlı olmaktan çıkarıp bu istikamete bağlı hale getirdiğimiz takdirde ve bir takım gümrük istihlak mallarını o bölgede yapar hale geldiğiniz takdirde mesele çok değişecek. Ve o istikamette adımlar atılmış. Ama bir 50 senenin meselesi. Yani bir arada yaşayıp o malını orada satarken, yani Konya ile Kayseri arasında, Konya ile Afyon arasındaki ticari muameleler ne ise o iken, getirip siz demiryolu huduttur demişiniz. Yani demiryolunun hudut olmasını iktisadi kanunlar kabul etmemiş. İktisadi mihrakları değiştirmek lazım. Bugün Antep geniş çapta Çukurova'nın bir parçası haline gelmiştir. Yarın Urfa geniş çapta Çukurova'nın bir parçası haline gelecektir.

● *Yine güney-doğuda yaptığım gezilerde dikkatimi çeken şey şu oldu: Üniversiteye, yüksek tahsile talep. Bu talebin karşılanamamasından doğan hayal kırıklıkları. Yüksek eğitime olan talebi de iş bulabilmek ve mevki sahibi olabilmekle izah ettiler. O zaman ordan şöyle bir sonuca vardım ben; diplomalı hukuk mezunu, diplomalı edebiyat mezunu, Türk ekonomisinin aradığı vasıflar değil. Ordan mezun olduğu zaman da iş bulmakta zorluk çekiyor. Halbuki ekonominin muhtaç olduğu belirli meslekler ve teknik kollar var. Bu alanlara ağırlık verip, hem yüksek eğitime artan talebi oralara kaydırmak, hem de diplomasız işçi yaratmak sakıncalarını önlemek bana makul geliyor. Bu hususta hükümetçe dört yıl içerisinde düşünüp aldığınız tedbirler nedir? Bundan sonraki dört yıl için iktidarda kalırsanız?..*

— Şimdi Abdi bey, eğitim meselesi fevkalade mühim bir mesele. Tesirleri, daha doğrusu tedbirleri dün alınmamış olan birtakım şeylerin, yığılmış meseleler halindeki meseleler hakkındaki tedbirleri bugün almamış ve meseleleri ortadan kaldırmak mümkün değil. Eğitim meselesinde bugün aldığımız tedbirler yarın netice verecek. Dün almadığınız tedbirler yarın netice verecek. Dün almadığınız tedbirlerin sıkıntısı da bugün omuzunuzdadır. Yalnız doğu için değildir bu. Bütün Türkiye için caridir. Türk ekonomisi, Türk Üniversitelerinin yetiştirdiği entellektüel gücü absorbe edecek şekilde genişlemezse o zaman çok daha büyük sıkıntı olacaktır Türkiye’de.

● *Var mı efendim böyle bir tehlike?*

— Bugün için daha çok endişe verecek derecede değildir ama, İtalya’da bu vardır. İtalya’da 300 bin tane entellektüel işsiz var. İtalyan ekonomisinin bu kadar gelişmiş olmasına rağmen... Entellektüel işsizlik bir problemdir İtalya’da. Bugün Türkiye’de sosyal ilimler sahasında gayet tabii ki, genişleyen ihtiyaçları karşılamaktan daha fazla bir kadro bulunabilir. Ama bunu ortadan kaldırmak gün-meselesi değildir. Şimdi yapılacak tedbirler, işler şunlar, biz bunları koyduk. Yeni Üniversiteler açacaksınız. Bu Üniversitelerde daha çok teknik sahalara ağırlık vereceksiniz.

● *O Üniversitelere öğretim üyesi bulabilecek misiniz?*

— Öğretim üyesini biz seçim beyannamemizin içinden çıkaramayız ki. Siyasi iktidar olarak, yani iktidara geldiğimiz zaman cebimizden de çıkaramayız. Öğretim üyesi günlük mesele değil, öğretim üyesi 20 yıllık mesele. 20 yıl zarfında yetişiyor öğretim üyesi. 4.000 tane öğretim üyesi var bugün Türkiye’nin. İşte asistanları, asistan meselesini halledelim diye işin içine girmemizin sebebi budur. Öğre-

tim üyesini besleyen kaynakları çoğaltmak. Ve bu Üniversiteler 20 - 25 seneden evvel kurulamıyor. Dünyanın her tarafında böyledir. 20 - 25 sene zarfında çıkıyor meydana. Biz bugün Diyarbakır Üniversitesi kurmaya yöneldik. Bundan 25 sene evvel kurulmaya başlanan Ankara Üniversitesini hâlâ biz kurmakla meşgulüz. Herşeyi noksandır ve geçen dört beş sene içerisinde milyara yakın para vermişizdir. Üniversite kurmak kolay birşey değil. Ama kurulur. Biz Elazığ'da bir Yüksek Teknik Okulu açtık. Büyük meşakkatlerle devam ettirmişizdir bu okulu. Şimdi yapılacak iş şu: Daha çok sayıda Teknik Okulu açmak. Şimdi her yere birden açmaya kalktığımız zaman bu defa öğretim üyesi bulamıyorsunuz. Biz Trabzon Üniversitesini, 65 senesinde işbaşına geldiğimiz zaman bir tek Üniversitesi var. Bir tek Üniversitesiyle 7 - 8'i geçmeyen öğretim üyesi vardı. Bugün yavaş yavaş gelişmekte, mezunlarını vermekte, kendi verdiği mezunlardan öğretim üyesi yetiştirmekte. Biz İstanbul'dan Trabzon'a öğretim üyesi göndeririz yüzde yüz ilave vermek suretiyle.

● *Buna rağmen pek talip çıkmıyor.*

— Bugün hoca şikayeti geniş çapta ortadan kalkmıştır, iki sene, üç sene evveline nazaran. Bugün Atatürk Üniversitesi kuruluş halinde. Atatürk Üniversitesinin birçok problemleri olmasına rağmen birçok problemleri halledilmiştir. Atatürk Üniversitesi'ne biz yüzlerce milyon para sarfettik. Bugün Trabzon Teknik Üniversitesi'nin, fevkalade güzel bir şekilde gelişmiş, pek çok binalar yapılmıştır. Ege Üniversitesi... Ege Üniversitesi'nin üç tane binası vardı biz işi ele aldığımız zaman. Geçen sene 25 tane şantiyesi vardı Ege Üniversitesi'nin, yapılmakta olan... Üniversiteler kolaylıkla kurulmuyor. Entellektüel kadrolar kolay yetişmiyor. Ve bugün Türkiye'de de entellektüel kadroların kifayeti meselesi münakaşa ediliyor. Yani kifayetli entellektüel kadrolara Türkiye'nin bü-

yük ihtiyacı var. Şimdi ne yaptınız dersiniz, biz mevcut Üniversitelerimize büyük emek vermişizdir. Daha çok çocuk okuma imkanları açılsın ve daha iyi imkanlar açılsın. Adana'da bir Ziraat Fakültesi açtık. Adana Üniversitesi'nin başlangıcı. Bir tarım bölgesidir. Gelsin orda çocuklarımız tarım tahsiline başlasın. Diğer fakülteler açılacaktır. Diyarbakır Tıp Fakültesini diğer fakülteler takip edecektir. Kolay olmuyor bu. İki buçuk, üç sene olmuştur Diyarbakır Tıp Fakültesini meydana getirmek. Bugün 35 bin dönüm arazi istimlak ediliyor Diyarbakır'da, Diçle'nin karşı sahilinde. Ama dört beş sene sonra Diyarbakır Tıp Fakültesi mezun vermeye başlar. Şimdi bakınız, devlete düşen vazife ne? Okulu yapacak, içine öğretim üyesi bulacak, bunun kadrolarını verecek, parasını karşılayacaktır. Mezun olan kimse, sağlık teşkilatında çalışmayıp da Almanya'ya giderse veya Amerika'ya giderse, devletin kusuru yok bunda. Yani sadece hükümet diye, siyasi iktidar diye çıkardığımız bir avuç insan, bir kadro, Türkiye'nin bütün meselelerini taşıyamaz. Meseleleri hep beraber taşımak lazım. Yani herkesin asgari olarak bizim kadar memleketi sevmesi lazım. Ve bizim kadar asgari olarak memlekete hizmet aşkı içerisinde olması lazım. Haydi bakalım, siz yürütün bu işi madem siyasi iktidar-sınız demek kafi değil. Bu bir şevk meselesidir. Bu şevki Türkiye yetiştirdiği vatandaşına, entellektüel kadrolarına vermek mecburiyetindedir.

● *Bugün Üniversite sayısını artıracak yerde, milli eğitimde daha köklü bir reforma gitmek düşünülemez mi? Şu şekilde; orta öğretimden itibaren başlayarak, herkesin istidat ve kabiliyetine göre tutulacak testlerle, teknik ve mesleki öğretime sevk...*

— O da var. Sanat Okulları var. Rağbet göstermiyor halk Sanat Okullarına. Daha çok Türkiye'de bürokrat olma hevesi var. Rağbet göstermiyor. Hiç kimse makine-

nin başına geçip çalışmaya talip değil. Bürokrat olmaya daha talip. Bunlar da bizim halledebileceğimiz meseleler değil. Bunlar umumi temayül meseleleri, cemiyetin temayül meseleleri. Bu temayülleri bir düğmeye basmakla şu istikamete, bu istikamete çeviremeyiz. Onda daha çok emniyet görüyor.

● *Endüstrinin ihtiyacı yok mu aslında Sanat Okulu mezunlarına?*

— Endüstri bugün kuruluyor. Genişleyen endüstri bütün bunları teşvik ediyor. Bizim birçok Sanat Okullarımız var. Yenilerini de açmaya amadeyiz. Her Sanat Okuluna 10 - 15 milyon lira para sarfetmişizdir.

● *Sanat Okullarına rağbetin eksikliği yanında, İmam-Hatip Okullarına alaka olmasını nasıl izah edersiniz?*

— İmam-Hatip Okullarına olan rağbet, Sanat Okullarına olan rağbetten daha çok değil canım. Yani rağbet yok derken ben, Liseye olan, Üniversiteye olan rağbet manasında söyledim. Bugün 39 bin talebesi var Sanat Okullarının.

● *İmam-Hatiplerin?*

— 30 bine yakın İmam - Hatip Okullarının var.

● *Nasıl izah edilebilir?*

— Onun izahı kolay. 1961 Anayasasının getirdiği hakların suiistimalinden doğan bazı endişeler, vatandaşın zihnine yerleşmiştir.

● *Ne gibi?*

— Bakıyor Üniversitelerin durumunu görüyor. Bir takım müesseselerin durumunu görüyor. Kendiliğinden buna bir çare aramaya çalışıyor, yani «Acaba cemiyet bozuluyor mu?» şeklinde birtakım şeylerin üstünde duruyor vatandaş. Yani Türk ailesi çocuğundan emin olmak istiyor. Bunu kabul edin veya etmeyin, bu Türk ailesinin kuşkusudur. Çocuğum ne olacak? Birtakım olan şeyleri tasvip etmiyor. İlerisi için emniyet arıyor, kendisi için,

kendi çocuğu için, kendi nefsi için herkes. Ve nihayet şunu da ifade edelim ki, İmam - Hatip Okulları 25 sene, 30 sene tamamen kapalı tutulmuş bir ihtiyacın cevabıdır.

● *Aslında bugün için milletçe ihtiyacımız İmam - Hatip Okullarında mı görülüyor, yoksa teknik?..*

— Hem onlara, hem onlara. Yani din adamı olmayan bir cemiyetin ayakta durması mümkün mü? Eğer batı cemiyeti istiyorsanız batı cemiyetinde din adamı var, mektepleri de var.

● *Din adamı ihtiyacını reddetmek manasında sormadım bunu.*

— Ona da var, ona da var ihtiyacımız. Zaten İmam - Hatip Okullarından mezun olanların büyük bir kısmı da başka şekilde yüksek tahsil imkanları arıyor. Bugün İmam - Hatip Okullarından mezun olan dışı bulabilirsiniz, doktor bulabilirsiniz, avukat bulabilirsiniz. Yani korkulacak bir yeri yok. İmam - Hatip Okuluna giren adam ertesi gün imam olmaya talip değil çok yerlerde.

● *Ben korkudan veyahut o düşünceden hareket ederek sormadım. Ama devletçe Türk ekonomisinden ve milli menfaatlerin Sanat Okullarına, Teknik Okullara öncelik verilmesi gerektirdiği başlıca...*

— Bunların bir faktör olduğunu kabul etmek lazım.

● *Hangilerinin?*

— Yani söylediğim şey bir faktördür.

● *Evet bu faktörü kabul ediyorum da, devletçe güdülen politika bakımından İmam - Hatip Okullarına olan rağbeti üniversitelere sağlamak için de birtakım teşvik imkanları gerekmez mi?*

— Vardır, konmuştur tedbirler.

(Demirel bundan sonra Karayollarının ve öteki kurumların çalışmalarına dair açıklamalar yaptı, rakamlar verdi ve görüşme sona erdi.)

2 | İsmet İnönü (CHP Genel Başkanı)

● *Gerek son dört yıl içerisinde, gerek ondan önce, bu güne kadar Halk Partisi'nin ve yöneticilerinin, her insan gibi, her yönetici gibi, her parti gibi bir takım hataları olmuştur. Sizce bu hatalar nedir? Kendi kendini tenkit şeklinde yapmayı düşünür müsünüz acaba?*

— Aslında büyük ameliyat ve kriz geçirdik biz. Sosyal meselelerin önemini anladık, gördük. Memlekette yeni bir Anayasa vardı. Sosyal meselelere önem veren, sosyal reformların yapılmasını öngören bir Anayasa... Öyle bir Anayasa ile geldik. Bu Anayasaya uygun olarak 1965'de vaziyet aldık. Vaziyet almamız, seçimde menfi tesir yaptı 965'de... Ortanın solu ile bunu ifade ettik. Mevcut sosyalist partiler vesaire ile herhangi bir karışmaya, benzetmeye imkan vermesin diye böyle bir tabirle kendimizi ifade ederek, sosyal meseleleri ele almanın lazım olduğuna karar verdik, bunu ilan ettik, Seçim esnasında fazla münakaşası olmamakla beraber, aslında bu aleyhimize işletildi ve bilhassa 965'den sonra seçimin elverişli olmayan tesiriyle parti içinde bu yüzden

ihtilaf çıktı. Parti içinde bunu anlatmak, istikrara vardi-
mak ve nihayet anlaşma mümkün olmayınca ameliyata
gitmek mecburiyeti hasıl oldu. İki sene sürdü. Ondan
sonra daha serbest çalıştık ve dört sene zarfında bu sosyal
ve ekonomik meseleleri memlekete anlatmakla büyük me-
safe aldık. Şimdi yeni ihtiyaçlar üzerinde cesaretle ve se-
lahiyetle vatandaşın karşısında fikirlerimizi ilan ediyoruz.

● *Yani bu geçen dört yıl içerisinde, birçok güçlükler-
le karşılaştınız, bir takım büyük operasyonlar yapmak
zorunda kaldınız. Buna rağmen sonuç olarak bugün
vardığınız durumu başarılı görüyorsunuz, anlatmış ol-
mak bakımından. Peki efendim, bu arada Halk Par-
tisinin, muhalefetteki tutumu ve politikasında geriye
baktığınız zaman hata olarak gördüğünüz herhangi
bir husus var mı?*

— Seçim taktiği bakımından bunlar hata görülebilir.
Ama meseleler geliyor. E ne yapacağız? Bunların karşısın-
da vaziyet almak lazım. Bunlar üzerinde vaziyet almak
hata görülebilir, parti politikası ve seçim politikası baki-
mından. Ben o kanaatta değilim. Tatbik edeceğimiz şey-
ler için esaslı kararlar aldık. Ortanın solu sözüyle sosyal
ve ekonomik meseleler üzerinde sarıh vaziyet aldık. Aşırı
kanatlarla Halk Partisi'nin farkını keskin çizgilerle ayırt
etmek bizim için büyük başarı olmuştur. Bir defa söyle-
mekle münakaşa olmadan, sınırları üzerinde uzun çekiş-
meler olmadan ayrıntıları vatandaş gözünde canlandırmak
mümkün olmuyor. Karıştırıyorlar. Ya aşırı solla birdir
diyorlar veyahut tutucudur, şudur, budur diyorlar. Ve ne-
ticede karıştırıyorlar. Geçen zaman içindeki tartışmalar,
sınırları fiili ve ameli bir şekilde ayırıyor. Hata değil.
Halk Partisi politikasının memleket ihtiyacına uygun bir
şekilde gelişmesini, yeni ufuklara gitmesini kolaylaştırmak
bakımından gelişme sayılır bu... İlerleme sayılır. Çok da-
ha bilinçli bir halde yeni seçimlere giriyoruz. Nitekim se-

çim bildirelerimizde düşündüğümüz, her önemli konuda düşündüğümüz meseleleri icabettiğinden daha geniş tafsilatla ve cesaretle söylenecek, anlatılacak bir hale gelmişizdir.

● *Efendim burada bir noktayı ortaya koymak istiyorum. Bu seçim bildireleri hakikaten dediğiniz gibi mutaddan çok geniş ve tafsilatlı oldu. Fakat birbiri ardından o kadar çok vaadde bulunuldu ki, vatan-daşta, başlangıçtan beri zaten mevcut olan bir tereddüt yavaş yavaş büyümeye başladı. Bu değirmenin suyu nerden gelecek? Bol keseden rahatlıkla yapıyor bu vaadler. Fakat bu vaadler nasıl gerçekleştirilecek? Bu soruları nasıl cevaplandırırsınız?*

— Şimdi efendim siyasi hayatımızı Anayasa icabı saydığımız sosyal ve ekonomik reformlar alanına çekebilmek için kafi derecede tartışma yapmak lazım. Bizim bu bildirelerle yaptığımız memleketin asıl ihtiyaçlarını durmadan her meselede etrafıyla geniş bir surette anlatma meselesidir. Ortanın solu diyoruz, ihtiyaçlardan bahsediyoruz. «Anlamıyoruz» diyorlar. Tafsilat vermek lazım. Ayrıntısını söylemek lazım... Fazla söyleyince de tenkit ediyorlar. Nasıl iş bu?

● *Hayır efendim, benim bahsetmek istediğim fazla söylemek değildi. Fazla vaadetmek.*

— Fazla vaadediyoruz?..

● *Herkese bir ev, her muhtara bir maaş, ondan sonra Ziraat Bankasında 500 liraya kadar olan borçların affı, toprak reformu, köy, kentler vesaire gibi her biri büyük mali...*

— Bunların her biri sosyal reformları gerçekleştirmek isteyen idarenin hatırında olması lazım gelen, ihmal edemeyeceği önemli mesele sayılır. Biz bunların hepsini ortaya koyuyoruz. Bunları yapmak lazımdır. Şimdi hangisini evvel yapacaksın? Hangisini sonra yapacaksın? Vası-

tasını nasıl bulacaksın? Bütün bu teferruat, tatbik edildiği zaman iktidarın imkanlarıyla sıraya konulacak, yapılacak, edilecektir. Neye böyle almıyorsunuz?

● *Efendim müşahhas olarak vaadedilen ve iktidara geldikten uzun bir süre sonra değil, sanki iktidara gelir gelmez, yerine getirilecekmiş gibi...*

— Gelir gelmez bunlar mesele olarak ele alınacaktır. Bazıları bir kararla ve bir devlet için önemli sayılamayacak fedakarlıklarla derhal tatbik olunabilecek adımlardır. Öylesini derhal yaparız. Nihayet bilmem borçların affı meselesi. Mahdut, ufak borçların affı bir devlet ölçüsünde büyük bir külfet görünmüyor.

● *Amma ondan ibaret kalmıyor. Onun yanında başka mali taahhütler var. Şimdi paşam ben şu noktaya gelmek istiyorum. Yapılan vaadler iktidara gelince hemen gerçekleşecekmiş hissini veriyor. Bu vaadler iktidara geldiği zaman derhal gerçekleştirilemediği takdirde vatandaşın zihninde «Halk Partisi bizi aldattı. Yerine getiremeyeceği vaadleri...»*

— Gelmez, gelmez.

● *Gelmez mi?*

— Gelmez. Çünkü Halk Partisi bir defa idareyi doğru bir istikamete tevcih edecek. Durdurma, geri itme, tahrip etme kalkacak. Ondan sonra bir ucundan tatbik başlayacak. Ne kadar iktidar fırsatı verirseniz, ne kadar terakki ederse o kadar birbiri arkasından tatbik olunacak. Yani bunların hepsi tatbiki mümkün olan şeylerdir. Mübalağa ediyoruz fikri yoktur. Sosyal düzeni devlet idaresi olarak ele alıp vatandaşın ihtiyacını o açıdan izlemek devlet politikası olacaktır. Bu politika bir defa girdi mi bütün ufuklar başka türlü görülecek. Bu başlıbaşına bir alem olacak ve bir yeni hayat olacak.

● *Bir de paşam, bazı çevrelerde bunun dışında bir takım şüpheler ve tereddütler var. Derler ki, Halk*

Partisinde toprak ağaları, eşraf, operasyona rağmen, el'an mevcuttur. Nitekim bunların bir kısmı aday listelerinde yer almıştır, hatta başlarında yer almıştır. Binaenaleyh Halk Partisinin gerek toprak reformu, gerek diğer sosyal reformlar konusunda verdiği sözler samimi değildir, derler. Bu düşüncelere karşı görüşünüz nedir?

— Halk Partisi politikasını, yapacaklarını açıktan tesbit eder, vatandaşa karşı taahhüt ederse partinin idaresi bu politikada samimidir. Şimdi «Parti içinde bu kanaate aykırı zihniyette ve kudrette olan insanların tesiriyle bunlar tatbik olunamaz» deniyor. O neden? «Tatbik olunamaz», içinden mücadele olacak demektir. Böyle bir mücadele olacak ise partinin idaresi bu mücadeleyi göze alıyor demektir ve bununla uğraşacak tabii. Bunu yaptık biz. 966-68 tasfiyesi, Güven Partisi hareketi oldu... Daha kudretlisi ne olacak?

● *Ama şüphelerde şu nokta zannediyorum dikkate alınıyor; deniyor ki, bugüne kadar yapılan operasyonda İsmet Paşa ağırlığını koydu, onun için İsmet Paşanın istediği istikamette neticelendi. Ama İsmet Paşa ağırlığını koyamayacağı zaman bu iş ne olur?*

— İsmet Paşa öldükten sonra ne olacak açıkcası... Şu yaştadır adam, yarını belli değildir. Onunla kaimdir falan... Güveniyorum ki, İsmet Paşadan sonra bu ağırlık devam edecektir.

● *Bence tenkitlerin haklı olanlarından birisi teşkilatın durumuyla ilgili. Bunu yaptığım gezilerde de bizzat mahallinde gördüm: Partinin mahalli teşkilatında hem doğru dürüst çalışma hususunda şüphe yaratan bir gevşeklik var, hem ortanın solunu layıkıyla anlayıp benimsemiş liderler meydanda yok. Onlar meydana olmayınca, bunu halka mahalli teşkilat vasıtasıyla anlatmak imkanı da o nisbette tabii azalıyor.*

— Bunlar hep azaldı. Kaç senedir uğraşyoruz. İlk günü bütün bu itirazlar çok canlı idi, neticeliydi. Anlatıyoruz, anlattık çok.

● *Evet, yalnız benim bahsettiğim husus, ortanın solunu benimsemeyen değil, ortanın soluna karşı mücadele etmiş de partide kalmış olanlar değil. Mahalli teşkilatta bunca senedir bulunmuş bir adam, Halk Partisi ortanın solu politikasını benimsemiş, eh demek ki isabet vardır bunda. Ortanın solu iyidir diyor. Ama ne olduğunu doğru dürüst kendisi anlamamış ki, o kendi mahalli teşkilatında anlatabilsin. Bir kere bu var. Bunun dışında, çalışmak hususunda mesela AP'nin teşkilatı gibi küçük ünitelere kadar gidip, köylere kadar gidip muhtelif çevrelerde tesirli olabilmek...*

— Yani partinin daha iyi çalışması meselesi... E, uğraşılıyor bunu için. Tabii seyrini takip ediyor. Tabii birden kolaylıkla geniş ölçüde eğitilebilecek konular var, zamana tabi olarak ilerleyen eğitimler var. Güçlüğü tabii görüyorum, iyimserliğimi kıracak, müteessir edecek önemde görmüyorum.

● *Paşam müsaade ederseniz biraz da iktidarın durumunu inceleyelim.*

— Nesini?

● *Bu dört yıllık icraatı konusunda, şimdiye kadar çeşitli fırsatlarda görüşlerinizi açıkladınız, uyarmalarınızı yaptınız. Seçimler arefesinde bu dört yıllık AP iktidarının sizde bıraktığı tesirleri, hataları ve sevaplarıyla birlikte özetleyebilir misiniz?*

— Şimdi bunları sükunetli bir dille radyo konuşmalarında belirtmeye çalışacağım. Adalet Partisi ile prensip mücadelesi yapamıyoruz biz. Çünkü hiçbir prensibe açıktan aleyhtar görünmüyor. Her prensibin sizin kadar taraftarıdır, her prensibin tamamiyle zıddını taraftarmış kisvesi

altında uygular. Dert burda. Bunu anlatacağım vatandaşa.

● *Bir kaç örnek verebilir misiniz pašam?*

— Hepsi böyle... Anlatacağım... Örnekleri görürsün. Plan böyle başladı. Plana başladığımız zaman bu «komünist rejimlerin usulü»ydü. Senelerce bunun mücadelesini yaptık. Nihayet Anayasaya girdi ve 15 senelik tecrübeden sonra herkes «plansız kalkınma olmaz» kararına vardı. Ama herkesin plan anlayışı ve uygulaması: Kabul etmiş adamla, esasında kabul etmemiş adam kadar farklı. Bu da gelişmiş olan milletle, gelişmekte olan millet farkıdır. Geri kalmış ülke olarak söylüyorum.

● *Bu dört yıllık iktidarları sırasında olumlu sayabileceğiniz herhangi bir tutumları veyahut kararları, tatabikati oldu mu?*

— İşte bu kadar... Daha çok şey olabilirdi. Asayiş meselesi şu, bu falan; daha çok zararlı haller olabilirdi. Ama aslında bunlar daha ziyade yıkıcı, daha ziyade tahrip edici neticeler verebilirdi. Bu kadarını bir başarı sayıyorum. İrticalar oldu, şöyle oldu, böyle oldu. Eh onların, irticaların tabiatı bütün o şehri, bütün o müesseseleri baştan aşağı tahrip etmeye yetenekli idi. Çok şükür olmadı öyle...

● *Dış politika bakımından nasıl görüyorsunuz?*

— Dış politika, söylüyoruz. Açık... Mesela Orta Doğu... Canım tarafsız kalalım, bu Orta Doğu tehlike doludur. İlk günü Orta Doğu'nun tehlike dolu olduğunu söyledik... Zaman ilerledikçe az çok anlaşılıyor, kendini gösterdi. Ama tarafsızlık nedir, bunu anlatamadık. Bu tarafsızlık ne olduğunu anlayıncaya kadar başımız bir kazaya, bir yerden bağlanır toplanır mı, bu endişeyi daima yaşıyoruz.

● *Yani Orta Doğu'daki tutumlarını hatalı buluyorsunuz.*

— Tarafsız kalalım diyorum. Tarafli değiliz diyorlar.

«Tarafsız ama, bir takım dostluklarımız da vardır» şekli altında daha az tatlılık, daha çok tatlılık gibi farklarla bir takım yakınlıklar yapıyorlar. Bilmiyoruz içyüzünü. Tehlikeli buluyoruz.

● *Önümüzdeki dört yılı nasıl görüyorsunuz paşam?*
— Önümüzdeki dört yıl da, geçen dört yılın şikayet ettiğimiz hallerinin aynıyla, en az aynıyla tekerrür etmesi mukadderdir. Belki aynıyla da kalmaz. Mutlaka artarak tekerrür edecektir.

● *Önümüzdeki dört yıl için en büyük problemleri nerde görüyorsunuz?*
— Mevcut meseleler... İçerde huzur, vatandaş arasında münasebetler, istikrar ve emniyet meseleleri, asayiş meselesi. Asayiş içinde, istikrar içinde bulunan memleketlerin gözönünde bulunan vasıfları sarsılmış bir halde bizde...

● *Biraz önceki ifadelerinizde dediniz ki, önümüzdeki dört yıl, şimdi mevcut olan meseleler daha da güçleşerek devam edecektir. Bu ifadenizle Adalet Partisinin iktidarda kalacağı...*

— Geçmiş halindeki ölçülerle devamı bile büyük mahzurdur. Halbuki yanlış bir yol. Bir defa insan girip de onu tabii görmeye başladı mı, yeni misaller daha ileri mahzurlu olacaktır. Mukadder olan budur. İrtica vak'aları oldu vilayetlerde. Asayiş diye adam vilayet merkezini basıyor, dağdan eşkiya iniyor, vilayet merkezini basıyor, orada icraat yapıyor. Eh bunu tabii görürsek, gelecek vukuat bunun daha ilerisi olacak. Bunun daha ilerisini düşünmek insanı büyük üzüntüye sevkedecek karakterde değil midir? Ve olmayacaktır. Bir an evvel düzelme yoluna gitmek lazımdır.

● *O nasıl mümkün olur?*
— O, idare ile mümkün olur. Yeni bir zihniyetle idareye başlamak lazım. Yani bu iktidarın değişmesi lazım.

● *Paşam şöyle bir düşünce gittikçe yayılıyor: Gerçi*

siz bunu son demeçlerinizden birinde cevaplandırdınız. Deniyor ki, bu seçimlerin sonucu da aşağı yukarı bellidir. Herhalde AP iktidarı tek başına olmasa da, yine en fazla oya sahip olarak hiç değilse koalisyon suretiyle yine başımızda kalacaktır. AP, biraz önce sizin de dediğiniz gibi, iktidarda kaldığı sürece problemler çözülemeyecek, yapılması gereken reformlar yapılmıyacak ve bu daha uzun yıllar böyle devam edecektir. Binaenaleyh bu meseleyi, yani reformları gerçekleştirecek bir iktidarı oyla Türkiye’de işbaşına geçirmek mümkün değildir. Zaten Türkiye’de demokrasi de biçimsel bir demokrasi...

— Yani bunun ucu şeye varır. Türkiye’de demokrasi yürümez iddiasında bulunanların görüşüne varır.

● *Evet isim taktılar şimdi «İsmet Paşanın cici demokrasisi» diyorlar.*

— «Cici demokrasi»... Nasıl olacak cici olmıyan demokrasi? Devrimci demokrasi... Sert demokrasi... Yahut bilmem ne. Her türlü idarenin içinden geldim ben. Bizim bulduğumuz demokrasi bu. Öğrendiğimiz demokrasi...

● *Bu demokrasinin biçimsel, aldatıcı bir demokrasi olduğunu ileri sürüyorlar. Ve argümanları da şu: Diyorlar ki, bugün Türkiye’de oy veren seçmenlerin büyük kısmı okuma-yazma bilmez. Partilerin ne olduğunu dahi bilmez.*

— Binaenaleyh evvela memleketi yetiştirmeli, ondan sonra demokrasiye geçmeli... Bu başka bir nazariye. Bunu biz uzun müddet tatbik ettik, nihayet bunda karar kıldık biz. Ötekilerin hepsi çürüktü. Bana tavsiye olunan idare tarzları benim bilmediğim idareler değil, yabancı değil bana... Hepsini gördüm ben. Ve bugünkü haliyle de demokratik rejim. Bugünkü demokratik rejim, geçmiş za-

manlarda gördüğümüz totaliter idarelerin hepsinden iyidir. Serbestçe söyleyebilirsiniz.

● *Paşam yalnız şu husus var: AP ile bu işlerin düzelmiyeceğini düşünen kitlelerde ve çevrelerde gittikçe büyüyen bir ümitsizlik var. Bunun yanı sıra da politikacılara ve partilere karşı bazı vatandaşların -ki sayısı belki küçümsenmiyebilir- bir ümitsizlik duydukları belli oluyor... «Politikacılar ve partiler aldatıcıdır, bizi aldatıyorlar, derterimizi halledemiyorlar» diye bir güvensizlik var. Bir de tabii kestirme yoldan derhal iktidara gelip kendi inandıkları düzeni bir an önce kurmak isteyenler var. Bu temayüllere sahip çevreler birleşince ve etkili bir propaganda yapılırca o kitlenin sayısı ve önemi büyüyebilir diye düşünüyorum ben. Ve gelecek dört yıl için bu fikirler kuvvet kazanabilir. Bilhassa sizin bahsettiğiniz gibi, AP. de iktidarda kaldığı zaman meseleler çözülmeyecek, büyüyecek diyorsunuz. Bu da bu gelişmeyi daha da artıracak bir faktör olabilir. Bütün bu tahminler, sizce endişe verici değil midir? Bilhassa demokratik rejim bakımından.*

— Demokratik rejim dışında itibar görececek fikirler netice vermez fikrindeyim. Netice verir, tecrübeye girerse çok kısa zamanda yüzlerine, gözlerine buluşturırlar, mahzuru meydana çıkar. Tekrar demokratik rejime döner. Mahzuru bence muhakkak olan bir hareketi başından mahkum görüyorum. Aleyhinde vaziyet alıyorum. Hiçbir surette bunu kolaylaştırmak istemem ben. Anladıklarını gördükleri zaman çok dövünürler, dövüneceklerdir. Sergüzeştçileri ikna etmeye imkan olmaz. Adam Ankara'ya gidecek uçağı, oyuncak tabanca ile alıyor, şeye götürüyor. Akli başında 57 kişi, oyuncak tabancalı bir adamın tehdidine uymayı o an için muvafık görüyor. Mecbur kalıyorlar. Güzel. Ertesi gün yakalanıyor adam ve «pişman değı-

lim» diyor. Yani herhalde cemiyet böyle bir vak'adan geçtikten sonra bir daha öyle bir vaziyette düşmeyi arzu etmeyecektir, bunu tabii saymıyacaktır. Derssiz kalmaz.

● *Paşam, müsaade ederseniz bir de iktisadi konulara değinelim kısaca.*

— Hep iktisadi konuları konuşuyoruz.

● *Bir özel mesele üzerinde durmak istiyorum. Son günlerin meselesi olması itibariyle bu Ortak Pazar'ın geçiş dönemine giriş konusu. O meseleyi incelediniz mi efendim?*

— Bunların hepsini bugün için hemen karar verip netice alınacak tabiatta görmüyorum. Bir hedefe doğru ilerliyoruz bakalım daha...

● *Fakat bu müzakereler sonunda geçiş dönemine girilmesinin kabulü ve dolayısıyla gümrüklerde bazı indirimlerin...*

— Şartları tamamlayarak. Başından beri öyle düşündük, şartları tamamlayarak Ortak Pazar'a girecek halde olduğumuz zaman bize faydası vardır. Mesele şartların hazır olması meselesidir.

● *Ne bakımdan faydalı görürsünüz Ortak Pazar'ı?*

— İşte müsavi şartlarla, bugün Ortak Pazar'da bulunan devletler, ondan istifade edecek yetişme seviyesine gelmişlerse, onlar fayda görüyorlar demektir. Bir aile içinde rejim itibariyle başından beri heves ettik. Girmek istiyoruz, şartları ciddidir. Şartlara uygun bir hayatı sürececek hale gelmemiz lazımdır. Yani acele, telaşa verilecek bir karar görmüyorum.

● *Seçim sonuçları hususunda bir tahmininiz var mı?*

— Seçim sonuçları üzerinde bir fikir yürütmek istemiyorum. Seçim sonuçları hakikaten memleketin o gün seçimden sonra verilecek karar için bizi ne gibi bir vaziyet karşısında bulundurur, onu bugünden tahmin edemiyorum.

● *Bu ifadeleriniz koalisyon konusunda da...*

— Hiçbir şekilde o günkü vaziyeti değerlendirmeye imkan görmüyorum. Çok parti var, çok fikir cereyanları var. Seçim nasıl olacak tahmin edemiyorum.

● *Efendim Demirel'in bir görüşü var. «Türkiye için en tehlikeli durum bir koalisyon mecburiyetidir» diyor...*

— En tehlikeli durum...

● *«Koalisyon hükümeti yaratacağı çeşitli güçlükler ve çalışma imkansızlıkları yüzünden sonunda bir hükümet darbesini davet edecektir» diyor. Bu görüşe katılır mısınız efendim?*

— Koalisyonun mahzurlarını en çok çekmiş olan partiyiz biz. Onun mahzurları hakkında ne söyleneceğini hepsini anlarım. Düşününüz ki, Koalisyon Hükümetinin Başvekili olarak yabancı devletlerle hayati meseleleri müzakereye gittim, ben müzakere halindeyken arkadaşlarım burada hükümeti düşürmüşlerdi. Yani koalisyon hükümetlerinde çekilen, uğranılan fena davranışların örneğini aramaya ihtiyacım yok benim. Bakalım nedir, herhalde memleket idaresiz kalmayacaktır. Seçim sonunda memleket idaresini bulacaktır. Demokratik rejim içinde her halin bir çaresi vardır. O çare nedir o gün belli olacaktır. Şimdiden kendimi herhangi bir tahmine bağlamak istemiyorum.

● *Paşam, geçen seçimlerden önce Ecvet Güresin'le beraber çağırılmıştınız ve o zaman hususi olarak bize şöyle birşey söylemiştiniz: «Seçimde alınacak neticelere göre, aktif politikadaki durumumla ilgili bir karar alacağım» demiştiniz. Bugün için de böyle birşey söz konusu mudur?*

— Böyle birşey düşünmedim. Bugün galiba aktif politikanın daha çok içindeyim. Seçimden sonra vereceğim kararda elbette hepsi dahildir. Ama bugün böyle birşey düşünmüyorum.

3

Yusuf Azizoğlu
(YTP Genel Başkanı)

● *Eski DP seçmeni olup, taraştarı olup AP'den ęeřitli konularda istediğini bulamıyanların YTP'yi destekliyeceklerini dđřünüyorsunuz ve seçim propagan-dalarında bu noktayı dikkate alıyorsunuz. Bu ne derece tesir eder? Mesela Celal Bayar, bilinen hadiselerden sonra YTP lehine kesin bir vaziyet almadı gibi geliyor bana. Öteki Demokratlar da genellikle öyle gözüküyor. Bu konudaki görüşleriniz?*

— Bizim YTP olarak ulaşmak istediğimiz inkişafın hedefi, sadece eski DP'nin kadrosu değildir. Biz diğer partili-lere de hitap ediyoruz, bağımsızları da ęađırıyoruz. Ama eski Demokratlardan da bizim son bir sene içerisinde takip ettiğimiz politika ve siyasi mevzular münasebetiyle, bize karşı bir alaka duyanlar ęok. Ve Demokrat Parti-nin idareci kadrosu, yani parlamento kadrosu, bugün bil-diğiniz halde değildir. Mühim bir kısmı, hükümetten iş almak suretiyle hükümete karşı cephe almayı şahsi mese-

leleri, vaziyetleri dolayısıyla gayri mümkün görüyorlar. Bazıları kendilerine çok cazip işler verilmek ve vaadedilmek suretiyle hükümet safında da gözükenler oluyor. Ama Demokrat Partinin ileri gelen üst kademesi, yani Celal Bayar ve yanındakiler, açıkça Süleyman Demirel'in karşısındalar. Süleyman Demirel'in muvaffak olmasını arzu etmiyorlar. Ama bu bir parti safında açıkça mücadeleyi kabul etmek değildir. Şahıs şahıs, yer yer, Yeni Türkiye Partisine karşı bunlardan da sempatiler, yardımlar görüyoruz. Bunun bazı tesirleri olacağı şüphesizdir. Ama Demokrat Partinin bütün idareci kadrosunun birlik halinde anlaşmış olarak bizim safımızda olması diye bir mesele yoktur.

● *«Bazı» dediğiniz tesirler ne kadar olur?*

— Mesela Demokrat Partinin bir kısım milletvekilleri açık veya kapalı şekilde Yeni Türkiye Partisine yardım ediyorlar, bir kısmı, hatta bazı geziler, temaslar yapmak suretiyle Yeni Türkiye Partisi hesabına çalışıyorlar. Bunların Yeni Türkiye Partisine önemli oy sağlayacağına inanıyoruz.

● *Bu önemli oy size Millet Meclisinde grup çıkaracak kadar milletvekili sağlar mı?*

— Biz durumu çok daha nikbin olarak görüyoruz. Şu anda Yeni Türkiye Partisi tereddütsüz üçüncü partidir. Diğer partileri çok geride bırakmıştır. Bu gruptan daha ileri bir netice alacağımızı göstermektedir. Bizim kanaatimiz, seçimlerin sonunda Yeni Türkiye Partisi oldukça tesirli bir güç halinde Parlamentoya girecektir.

● *Şu halde son seçimlerden bu yana çok önemli bir gelişme kaydettiniz. Bu oyları daha önce Adalet Partisine oy kullanan vatandaşlardan mı sağladınız, yoksa başka partilerden mi?*

— Bir kere Yeni Türkiye Partisi bizim samimiyetle ta-

kip ettiğimiz bazı fikirler dolayısıyla Doğu'da büyük alaka görmektedir. Doğulu vatandaşlar Yeni Türkiye Partisine adeta kurtarıcı gözüyle bakmaktadırlar. Adalet Partisi'ne karşı büyük bir inkisarı hayal vardır. Doğu'da Adalet Partisi çok zayıflamıştır. Yeni Türkiye Partisi'ne nazaran bir çok vilayetlerde ikinci üçüncü parti durumuna düşmüştür. Bizim ileri sürdüğümüz yeni fikirler ve sloganlar, bölgelerarası denge meselesi bu bölgede bizi güçlendirmiştir. Zaman zaman başka partiler tarafından da bu fikir ifade edilmişse de hiç birisi Yeni Türkiye Partisi kadar samimiyetle ve ısrarla bu konu üzerinde durmamışlardır. Bizim ortaya attığımız fikir şudur: Türkiye'de bir numaralı mesele, bölgelerarası denge meselesidir. Bu sosyal adalet kavgasının bir numaralı davasıdır. Çünkü bölgelerarası denge milyonları ilgilendiren bir davadır. Bu mesele, Türkiye'yi idare edenler tarafından kabul edilmediği, bu meseleye, bu geriliğe, haksızlığa, tutuma bir çare bulunmadığı müddetçe Türkiye'de huzur olmayacaktır. Türkiye'de hakiki manada kalkınma olmayacaktır. Türkiye'de sosyal adalet gerçekleşmiyecektir. Doğu'da Türkiye'nin kanunlarıyla bağdaşması mümkün olmayan bir idare tarzı hakimdir. Hükümetlerin Doğu'ya bakma nazarı fevkalade elem vericidir. Doğu'da kalkınma diye bir mesele yoktur. Doğu'da sadece bir istismar vardır. Doğu'ya harcanan paralar Adalet Partisine oy temin etme rüşvetinden öteye geçmemektedir. Yani Doğudaki hükümet eserleri, küçücük bir takım palyatif tedbirlerdir. Ve Adalet Partisine oy temin etme istikametinde bir takım rüşvetlerdir.

● *Ne. gibi?*

— Mesela Doğu'ya verilen yatırımlar, tohum şeklinde ağalara, şeyhlere, büyük kitlelere hükmeden adamlara dağılmak suretiyle harcanıyor. Verilen gübre aynı şekilde bir

suiistimal mevzuudur. Banka kredileri faryadır. Bir takım adamları satın almak için çiftlikte mevzu ile alakası olmayan şahıslara Adalet Partisi'ne oy sağlamak maksadıyla verilmektedir. Hülasa Doğu'da herşey, her hizmet mesela bir köy yolu, bir köy çeşmesi, bir köy camiine yardım, tamamen Adalet Partisine oy verme pazarlığına tabidir ve Devlet hazinesinden milyonlar Adalet Partisi'ne oy temin etmek için dağıtılmaktadır. Yani Doğu Türkiye'nin umumi idaresinden başka türlü idare edilmektedir. Aklı başında, uyanık vatandaşlar bu halleri görüyorlar, büyük bir ızdırıp içinde yaşamaktadır. Yeni Türkiye Partisi bu ızdırabın avukatı olmak niyetindedir. Adalet Partisi'nin ifade ettiği gibi Doğulu vatandaşı kışkırtıyoruz. Vatandaşı uyandırıyoruz, diyoruz ki, «Size zulmediyor, haksızlık yapıyor, ayrı bir muamele yapılıyor. Vatandaşlar uyanınız, bu iktidara karşı geliniz. Yeni Türkiye Partisi'nde bir cephe teşkil edelim, hakkımızı, parlamentoya sokacağınız bir kuvvetli grupla bütün geri kalmış bölgeleri, yalnız Doğu'yu değil, bütün geri kalmış bölgeleri savunalım. Türkiye'nin bugünkü idaresini değiştirelim.» Bizim de dediğimiz bir nev'i düzen değişikliğidir ama, ilhamını soldan alan bir düzen değişikliği değil. Yeni Türkiye Partisi'nin esprisi içinde tamamen, örfümüze, adetimize, ananelerimize ve rejimimize bağlı olarak bir düzen değişikliğini Doğulu vatandaşlara tavsiye ediyoruz.

● *Efendim geçen ay sizin seçim bölgenizi de içine alan bir gezi yaptım. Ve Diyarbakır'da biraz önce buyurduğunuz noktalar, şikayetler bana aksettirildi. Bilhassa bu tohumluk...*

— Ve banka kredileri faciadır.

● *Tohum dağıtımında, buyurduğunuz gibi, partizanlık esas olmak üzere bazı suiistimaller yapıldığı ve aslında bu tohumların muhtaç olan köylüye değil işte*

Adalet Partisi'ne yakın belirli ellerde toplandığı, hatta Diyarbakır'da kullanılmayıp, Adana'ya götürülüp satıldığı...

— Gübrenin yüzde 95i Adana'ya gidiyor. Köylüye 80-90 kuruşa borç kaydediliyor, 30 kuruşa Adanalı tüccara veriyorlar, hatta vesikasını satıyorlar. Yani gübre gelmiyor, gübre İskenderun'dan satılıyor. Diyarbakır'a verilen, tevzi edilen gübre, muamelesi yapılıyor ama, gübre İskenderun'da satılıyor.

● *Evet böylelikle sadece bir kaç kişi zengin oluyor. Asıl müstahsile, üreticiye intikal etmiyor, bu yardımlar. Bunları, Başbakanla geçen hafta yaptığım konuşmada açıkladım, kendisine böyle suiüstimmaller olduğundan bahsettim. Reddetti, delil istedi. İsim, vaka, yer, zikredilmesini istedi. Ben ordaki gezime böyle bir araştırma niyetiyle gitmediğim için bu delilleri tesbit edememiştim. Zaten bu gibi olaylarda delil tesbiti ...*

— Fevkalade güçtür. Rüşvet veren de, rüşvet alan da suçludur. Hiç birisi birini ele vermez.

● *Evet ama, siz teşkilatlı bir parti olarak, muhalefet görevini yüklenmiş bir parti olarak, şüphesiz bunların tesbitinde bazı imkanlara sahipsiniz. Böyle tesbitler yapamaz mısınız?*

— Biz böyle tesbitlere lüzum görmedik. Çünkü bunları tesbit hiçbir işe yaramaz. Ben Başbakanın size şey ettiği o beyanındaki samimiyetine asla inanmıyorum. Bu, bir vaka, üç vaka meselesi değil. Bir sistem, bir rejim meselesidir. Bir sistem haline getirmişlerdir. Bundan Başbakanın, Ziraat Vekaletinin haberi olmamasına imkan ve ihtimal yoktur. Size bir iki misal vereyim; bana bir Adanalı tüccar bir kaç gün önce ziyarete gelmişti, söylediği şu: Azizoglu, Diyarbakır'da nasıl bir sistem cereyan edi-

yor biliyor musunuz? Sokakta adamı yakalıyorlar, Ziraat Bankasına götürüyorlar, kağıtları doldurup 20 bin lira alıyorlar, adama 1000 lira veriyorlar. 19 bin lirayı ceplerine atıyorlar. Ha şimdi bunun delilini tesbit ettir. Bu adam falanca falanca. Falanca köyde oturan... Hiç bir faydası yoktur. Yalandır diyecekler, aslı esası yoktur diyecekler. Bu köylü çiftçidir, hakkını almıştır. Binaenaleyh bunun aslını, esasını tesbit etmek imkanı yoktur. Sizin bulacağınız en mühim vesikalar dahi hiçbir mana ifade etmeyecektir. Bu bir sistem olarak tatbik ediliyor. Adalet Partisi'nin tek gücü budur. Siz de müşahade etmişsiniz. Perde arkasından idare ediyorlar. Adamları çağırıyorlar, kendilerine tehditte bulunuyorlar, sana şunu vereceğim, bunu vereceğim. Bakınız tohum mevsimi, tohum gelmiştir, tohumu seçimden sonra vereceğiz diyorlar, bize yardım edersen. Alenen propaganda yapıyorlar. «Bize hangi köy yardım ederse, tam oy verirse, o köye vereceğiz» diyorlar. İmam kadrosu 9'uncu aydayız, yani mali yılın altıncı ayındayız, hâlâ dağıtılmamıştır. «Hangi köy bize oy verirse imam kadrosunu o köye vereceğiz» diyorlar.

● *Bunları tesbit etmek imkanına...*

— Açık bu, gizli değil bu... Sorabilirsiniz. İmam kadroları neden dağıtılmamıştır? Sene bitiyor, bugüne kadar imam kadroları dağıtılmamıştır. Bunun sebebi nedir? Tohumluk getirilmeye başlanmıştır. Neden seçimlerden sonraya talik ediliyor? Seçimden evvel verilmiyor köylere! Bunlar açık, gizli olmayan şeyler. Bunlar belli, vesikaya filan ihtiyacı yok. Diğer sahalarda söylediği vesikalar hiç bir şeye yaramaz. Çünkü derhal tekzip edecektir.

● *Evet, genel bir ifadeyle «suiistimal yapılıyor» deyince «hayır yapılmıyor» cevabını rahatlıkla alabilirsiniz. Ama bu suiistimalin delilini...*

— O delili ortaya koyduğunuz zaman, bu sahtedir diyecektir, uydurmadır diyecektir. Bu öyle birşey ki, sizin bunları görmüş olmanız lazım. Alenidir yani durum. Herkesin ağzında, yani öyle bir şey ki, bir iki partizanın iddiası, iftirası, tertibi olamaz. Bütün vatandaşın ağzında söylenen budur. Ve büyük menfaatler dönüyor. Yani büyük paralar dönüyor. İşte dediğim gibi 20 bin lira alıyor bankadan, bin lirasını zavallı köylüye veriyor (hatta belki köylü bile değildir, hammaldır belki). Ona bin lira veriyor. O şikayetçi değildir tabii. Çünkü havadan bin lira aldım diyor. Kalan 19.000'i de öbürü cebine atıyor.

● *Peki efendim, biraz önceki açıklamalarınızla ilgili olarak Başbakanın verdiği cevabı ele alalım müsaade ederseniz. Doğu'ya götürülen hizmetler meselesi. Siz diyorsunuz ki, Doğu'ya ciddi hizmet götürülmedi, bölgesel farklılaşmayı ortadan kaldıracak...*

— Bilakis bölgesel farklılık büyümektedir.

● *Ve götürülen yardımlar, partizan amaçlarla Adalet Partisine...*

— Rüşvet olarak kullanılmıştır.

● *Bu iddiayı kabul etmiyor Başbakan. Ve bazı şeyler sayıyor. Özellikle köylere götürülen hizmetler bakımından yol, su, elektrifikasyon konusunda büyük işler yaptık diyor. Okul bakımından o bölgede özellikle yeni okullar açtık diyor. Ayrıca Van'da çimento fabrikasından, Urfa'da Et Kombinasından, Diyarbakır Üniversitesinden bahsediyor ve başka hizmetleri zikrediyor. Bu konuda ne dersiniz?*

— Başbakanın hiç bir beyanına bizim için inanmak imkanı kalmamıştır. Ve beyanlarının her yanını tekdip etmek imkanı vardır. Mesela elektrifikasyon dediniz. Doğu'da elektrifikasyon diye bir konu yoktur. Köye elektrik git-

mez. Şehir ve kasabalardaki geçmiş devirlerde yapılmıştır. Bunun dışında, mesela Batı'da olduğu gibi, elektrifikasyon, sulama, ortaokul Doğu'ya gitmemiştir. Ashı, esaslı yoktur. Sanayileşmeye gelince; Van Çimento Fabrikası Halk Partisi'nin, Ferit Melen'in zamanında yapılmış bir iştir. Diğerleri, mesela Diyarbakır Üniversitesi'nden ne var ortada? Kaç para harcamıştır Diyarbakır Üniversitesi için? Kağıt üzerindedir. Mardin Çimento Fabrikası da kağıt üzerindedir.

Her birisine yüz bin lira harcanmamıştır. Bunlar kendi kendini daha cümlelerin bitmesinde tekzip eden şeylerdir, iddialardır.

● *Et kombinaları?*

— Et kombinasyonu yok Diyarbakırda.

● *Urfa'da?*

— Urfa'da öyle bir teşebbüs olduğunu biliyorum ama, ne safhadadır bilmiyorum. Kaldı ki, et kombinasyonu bir sınai kalkınma değildir. Basit bir şeydir yani... Et kombinasyonu bir memleketi kalkındıracak, iş sahalarını açacak bir şey değildir. Elbetteki Türkiye'de yatırılan Beş Yıllık Kalkınma Planına göre, özel teşebbüs, resmi teşebbüs olarak yatırılan 119 milyarın bir milyarı da Doğuya verilecek. İşte budur bütün söyledikleri. Bir milyarın içindedir: Yani Doğuya verilen, memleketin yatırımlarının yüzde biri civarındadır. Söylüyorlar bir takım rakamlar, «yüzde on veriyorum, şunu veriyoruz, bunu veriyoruz.» Aslı esaslı yoktur. Mesela bir Keban Barajına bir iki milyar lira yatırım yapılmıştır. Bunun Doğu ile ne alakası vardır? Doğuya faydası nedir? Hiçbir faydası yoktur Doğuya... Keban Barajının enerjisi tamamen Ankara ve İstanbul'a gidecektir. Doğuya bundan bir kilovat verilmeyecektir. Doğuda zaten bu enerjiyi harcayacak bir saha, bir sanayi yoktur. Şehir ve kasabaların bütün elektriği dizellerle te-

min edilmektedir. Yani bu Doğu namı hesabına yekuna ithal edilen iki milyar gibi büyük bir şeyin Doğu ile alakası yoktur. Gidiniz sorunuz Enerji Dairesine, göreceksiniz ki, Doğunun alakası yok Keban Barajı ile... Batman'da istihsal edilen petrolün boru ile Iskenderun'a götürülmesi gibi, Keban'da istihsal edilecek enerji, hatlarla İstanbul, Ankaraya götürülecek.

● *Yalnız Doğunun sanayileşmesi için önce alt yapı tesislerinin sağlanması lazım. Elektrik, su, yol yoksa tabii orda sanayi gelişmez. Keban'ın bu yönde bir yol açacağı beklenmektedir. Gerek sanayi için alt yapı tesislerini hazırlamak bakımından, gerekse sulama sayesinde tarımsal gelişme sağlanması bakımından... Sizin beyanlarınızla bu düşünce tutmuyor birbirini. Bu hususta bildiğiniz kesin mi?*

— Bilgim kesin. Keban'da istihsal edilen elektrik tamamen Ankara ve İstanbul'a verilecektir. Sulama bakımından proje geriye bırakılmıştır. Bu Keban projesi İkinci Koalisyon zamanında ele alınmıştır. Adalet Partisiyle alakası yoktur. İhalesi yapılmıştır. Adalet Partisi devam etmek mecburiyetinde olduğu için bu parayı harcamaktadır. Esas Doğuyu kalkındırarak teşebbüs o Keban'daki sulama işidir. Urfa ovası, Mardin ovaları, Antep, Malatya ovaları sulamak suretiyle Doğuya büyük yardımı olurdu. Ama böyle bir faaliyet yok. Onun için fasa fiso.

● *Konuşmamızın başında söylediklerinizden çıkan sonuç, Adalet Partisinin tek başına iktidara...*

— Gelmiyor. Kat'i olarak bizim tesbitimiz odur. Adalet Partisi bu sefer 170-180 civarında mebus getirecektir. Bizim tesbit ettiğimiz şey budur. Çünkü Adalet Partisi, arzettiğim gibi, her yerde kayıplara maruz kalmıştır. Yüzde 10, yüzde 15, yüzde 20, yüzde 30 kayıplara maruz kalmıştır. Adalet Partisini hiçbir yerde yeni güçler ka-

zanmış, kuvvetlenmiş olarak görmedim. 260 mebusu 180'e düştüğü zaman, Adalet Partisi, takip ettiği politikanın yanlışlığını, vatandaşın uyumadığını anlayacaktır. Ama maalesef bunu çok daha aşağılara göndermek imkanı yoktur. Çünkü Adalet Partisi'nde kuvvetli silahlar vardır. Din istismarı vardır, menfaat vardır, rüşvet vardır. Bir takım ileri gelenleri satınalma vardır, tazyik vardır. Birçok belediye başkanları bağımsız kazanmışlardır. Küçük partilerden kazanmışlardır. Bunlar mecbur edilmektedir Adalet Partisine teslim olmaya. Bütün imkanları kısılmaktadır. «Bize gelersen şu yardımı yapacağız, bunu yapacağız» diyorlar, çaresiz adam vatandaşa karşı bir hizmet yapacağı için gidip teslim oluyor. Başka çare bulamıyorlar. O kadar çok partizanlık, o kadar çok tazyik yapıyor ki, mecbur kalıyorlar. Yani Adalet Partisi'nin tek kuvveti bu kalmıştır. Elindeki devlet imkanlarını, iktidar olmanın selahiyetlerini, partisinin menfaatlerine kullanmakta ve işleri perde arkasından idare etmektedir. Bunun için Adalet Partisi'ne karşı vatandaş çıkacak...

● *Şu halde tahmininize göre, bir koalisyon hükümeti...*

— Koalisyonu kat'i görüyorum. Önümüzdeki devre bir koalisyon kurulacaktır.

● *Böyle bir koalisyonda Yeni Türkiye Partisi görev almaya hazır mıdır?*

— Çok arzu ediyoruz biz. Bizim bütün emelimiz, memleket için düşündüklerimizi gerçekleştirmek maksadıyla koalisyona girebilecek kadar bir güce sahip olmaktır. Bizim prensibimiz şudur: Ne çok bağlı olduğumuz, ne de çok düşman olduğumuz hiçbir parti yoktur. Hepsisiyle de - bir takım sivri uçlar müstesna - rahatlıkla işbirliği yapabiliriz. Ve koalisyonda bizim fikirlerimizi kabul ettikleri takdirde, herkesle rahat çalışmak düşüncesindeyiz.

● *Yani Adalet Partisi ile bir ortaklık?*

— Hiçbir fark yok, memnuniyetle. Adalet Partisiyle de. Halk Partisiyle de. Bizim için hiçbir farkı yoktur. Bizim için memleket hizmeti yolunda bir takım düşüncelerimiz vardır. Onlarla mutabık olmadığımız bir takım uygulamalar vardır. Bunları ıslah ettikleri takdirde işbirliği yapacağız. Bizim de emelimiz budur. Bir koalisyona iştirak edebilecek kadar güce sahip olmak, hükümete dahil olmak, bu yolda memlekete düşündüğümüz istikamette hizmet etmek. Bir nebze şu bölgecilik meselesi üzerinde içimi dökmek isterim.

● *Hay hay buyurun...*

— Şimdi Adalet Partisi'ne büyük zarar veren parti sizin de tesbit edebileceğiniz gibi Yeni Türkiye Partisidir. Biz Adalet Partisi'nden büyük oy koparabileceğimiz şeyindeyiz. Ve az çok da muvaffak olabiliyoruz. Adalet Partisi de bunun farkındadır. Samimi konuştuğu takdirde Demirel'e sorarsanız, İşçi Partisi mi daha kötüdür, Yeni Türkiye Partisi mi? Yeni Türkiye Partisi, diyecek ve bizi bir takım ithamlar altında bırakacak. «Bunlar bölücüdür, bunlar ayırıcıdır» diyecek. Ben açık söylüyorum: Vatandaş kışkırtıyorum. Vatandaşa diyorum ki, size haksızlık yapıyor, size ayrı bir muamele yapıyor ve bu adamlar -ne Halk Partisi, ne Adalet Partisi- sizin halinizi, tedavi etmeye asla niyetleri yoktur. Tek ümit Yeni Türkiye Partisi'dir. Geliniz bu safta yeni bir kuvvet teşkil edelim, sahip olduğumuz fikirlerle sizin hakkınızı müdafaa edelim ve memleketin hakiki vatandaşı olmak şerefine kavuşturalım. Bizim bu fikirlerimiz ayırıcı fikirler midir? Yani biz diyoruz ki, bu memlekette bir Doğu vardır. Bu bir gerçektir. Doğu-Batı yoktur diyenler mugalata ediyorlar. Yani Doğu-Batı yoktur diyen, Doğu bu halde kalsın demek istiyor. Doğu demek, geri kalmış

bölge demektir. Geri kalmış bölge realitesini kabul etmeden bu meseleyi halle imkan yoktur. Bir doktor hastanın başına gittiği zaman, bunun hastalığını kabul etmezse onun verem olduğunu, kanser olduğunu, efendim, yahut da bir operasyona ihtiyacı olduğunu kabul etmediği takdirde, onun tedavisi mümkün değildir. Yani teselli ile, palyatif tedbirlerle bir hastalığı tedavi etmek mümkün olmadığı gibi, Doğu problemi de ciddi tedbirle, ayrı bir planda, -bizim şeyimiz budur- ayrı bir planla, özel bir tahsisatla ve bir takım himaye edici, koruyucu kanunlar kabul edilmedikçe meseleyi halletmek imkanı yoktur.

● *Beyefendi öyle zannediyorum ki, sizin partinize yapılan bölücülük, ayrımcılık ithamları Doğu'ya getirmek istediğiniz öncelikten çok bir takım ayrılıkları istismar etmenizden oluyor. Partinize bağlı bazı üyeler bu yolda takibata uğradı da...*

— Ha evet kürtcülük meselesi. Kürtcülükten bir arkadaşımız mahkeme kararıyla şey etmiştir, henüz kesinleşmiş kabul etmiyoruz. Temyiz umumi heyetine itirazı var. O çok eski bir meseledir. Yani bizim Demokrat Parti zamanında olan bir hadisedir. 1958 ve 59'da olan bir hadisedir. Bu hadisenin devamıdır. Partimizin bu şeyle alakası yok, bir arkadaşımızın...

● *İşte belki Yeni Türkiye Partisi ondan dolayı...*

— Hayır ondan dolayı değil. Bizim, özellikle geri kalmış bölgeler ve Doğu meseleleri üzerinde ısrarla durmamız ve bu meseleye ağırlık vermemizdir. Bu Doğu'da büyük ilgi uyandırdı. Yani Yeni Türkiye Partisi birçok Doğu vilayetlerinde en kuvvetli parti haline geldi. Bunun telaşı içerisinde Yeni Türkiye Partisini itham altında bırakmak istiyorlar. Acaba bir kısım vatandaşları ürkütebilir miyiz, diye düşünüyorlar. Memlekette çok kötü bir moda vardır. Kim ne zaman Doğu'yu müdafaa etmişse, Doğu mese-

lesini ortaya atmışsa, derhal başka cephede komünistlik olduğu gibi burda da kürtcülük meselesi ortaya atılmıştır. Ben buna girmeyeceğim. Yani sureti kat'iyede henim hesabım şudur, benim hesabım vicdanıma karşıdır. Ben bu memlekette Doğu meselesinin çok hayati, çok ulvi bir dava olduğuna kaniim. Bunu diğerleri zaman zaman bir takım böyle gayriciddi, palyatif, ondan sonra yetersiz şeyleri ele almışlardır. Mesela Halk Partisi'nin 1950'den evvelki bilmem 10 milyon liralık Doğu kalkınması planı gibi bilmem Feyzioğlu'nun bir banka kuralım, 200 milyon lira sermaye ile Doğu'yu kalkındıralım gibi... Doğu meselesini bilmiyen, Doğu'nun içinde bulunduğu hali kavramayan bir takım tedbirlerin ötesinde Doğu şimdiye kadar bir alaka görmemiştir. Bakın ben ne istiyorum? Doğu için özel bir kalkınma planı şarttır. İtalya'da Vanoni planı gibi, Fransa'da, Amerika'da tatbik edildiği gibi... Çünkü geri kalmış bölge, nevama hasta bir bölgedir. Ayrı bir rejim tatbik etmek zarureti vardır. Doğu iyice etüd edilecek, meseleleri yerine göre tesbit ve tanzim edilecek, buna göre bir tedavi projesi getirilecektir. İkincisi Doğu'nun kalkınması için Türkiye'nin yatırımlarının dörtte biri bu bölgeye verilmelidir. Çünkü bölgenin genişliği Türkiye'nin üçte biridir. Yani Doğu deyince 22-23 vilayeti kastediyorum. Bunun içerisinde bir takım Orta Anadolu vilayetleri de vardır. Nedir Türkiye'nin yatırımlarının dörtte biri? 120 milyar beş yılda yatırım yapılacak, özel sektör, resmi sektör. Bunun dörtte biri 30 milyar demektir.

● *Özel sektör gider mi bugünkü şartlarda?*

— Himaye edici kanunlarla özel sektörü götürmek lazım. Yoksa geri kalmış bölgelere gitmez. Bunu oraya götürmek için, özel sektörü cazip hale getirmek lazım. Mesela uzun vade vergi almayacaksınız. Mesela gümrük muafiyetleri tanyacaksınız. Bilhassa kredi mevzuunda şey

edeceksiniz. Bu kredileri geri kalmış bölgelere öncelikle verdiğiniz takdirde ancak, geri kalmış bölgelerde iş sahası, fabrika, tesis açmak isteyenlere büyük krediler, resmi bankalardan, özel banka yapma kredisi kabul edildiği takdirde, özel sektör gider. Ama aksine bugün Doğu'da küçük bir sermayedar bile kalkınmış bölgeye gider. Bir adam Diyarbakır'da, Bitlis'te, Siirt'te teşebbüsleriyle, bir iki milyon lira kazandığı anda derhal İstanbul'a gider. Yani Doğunun bir parçacık olan imkanları da oraya gidiyor. Bunu ters bir istikamete çevirmek lazım. İtalyanlar böyle yapmıştır. Cenubu öyle bir cazip hale getirmiştir ki, özel sektör de gitmiştir. Ve bu mümkündür.

● *O zaman kaçakçılık meselesi kendiliğinden halledilecek mi?*

— Hiç şüphe yok. Kaçakçılık da, eşkiyalık da, asayiş de hepsi halledilir. Bunların hepsi darlıktan ileri geliyor. Vatan dış sıkıntılı hale gelince, çaresiz hale gelince herşeye saldırıyor. Yani Doğunun meselesi doğrudan doğruya bir iktisadi meseledir, bir iş mevzuudur, bir geçim mevzuudur. Doğu'daki bütün huzursuzluklar bundan ileri geliyor. Mesele ne etniktir, ne bilmem siyasideir, ne bilmem dıştan gelen tahriklerdir. Bünyemiz sağlam. Osmanlı İmparatorluğunu içten vurdular, dıştan yüklediler, yıkamadılar. Böyledir bünyemiz. Öfümüz, adetimiz, hakikaten bu kütleyi birbirinden kopmaz şekilde bağlamıştır. Tek tük tahrikler olabilir, hiç endişe edilecek şey değildir. Yani bu tahriklerden korkmaya kat'iyen mahal yoktur. Bunları bir anda iyi bir muamele ile, ciddi tedbirlerle kestirmek ve Doğu'yu Batı'yı birbirinden kopmayacak şekilde kucaklaştırmak imkanı vardır. Bugün bir numaralı bölgeci Süleyman Demirel'dir. Gazetelerde okuyoruz. Köyüne ortaokul açıyor. Benim daha kazamda ortaokul yok. Bütün sula ma tesisleri Batı'da yapılıyor. Doğu'da yüzlerce akan ır-

makların bir tanesi toprakların üzerinde değildir. Vatandaş bunu görüyor. Bu fark birçok vicdanlarda isyan yaratıyor. Dikkat ediniz, solcu hareketlerin içerisinde çok Doğu'lu gençler vardı. Temas ediyorum onlarla, soruyorum «niçin böyle yapıyorsunuz?» Eh ne yapalım diyorlar, gelip giden hükümetlerin hiçbirisi vefa göstermiyor, bir ümit yok. Bu solcuları yıkacağız diyorlar, yıksınlar hepimiz altında kalalım... Ama bunu Türkiye'yi idare edenler görmüyorlar. Zannediyorlar ki, bir şey bir tahrik meselesi işte efendim bir zabıta vak'ası, polis şeyine, bilmem şeylerle takip ettiren Milli Emniyet... Mesele doğrudan doğruya iktisadi meseledir. Bir sosyal adalet kavgasıdır bu. Sosyal adalet kavgası içerisinde bir görüneni var. İşçi, burda bağıyor hakkını alıyor. Öteki de bağırmasını bilmiyor kaynıyor. Bir yara halindedir. Bu yarayı kangren olmıya terketmemek lazımdır. İşte kangren olduğu zaman tehlike vardır. Bunu tedavi etmeyi düşünen tek parti Yeni Türkiye Partisi ve Azizoğlu'dur. Yani memlekette de benim iddiam budur. Ve en büyük hizmeti ben yapıyorum. Bu şeyler bir gün Türkiye'yi idare edenler tarafından kabul edildiği takdirde memleket büyük huzura kavuşacak ve milli birlik tam manasıyla perçinleşecektir. Bugünkü idare maalesef bunu şey ediyor. İmam kadroları ile Doğu'yu idare etmek istiyor. Türkiye'nin imam kadrosunda yarısından çoğu, belki yüzde 75'i Doğu'ya gönderiliyor. Geri kalmış bölge, cahil, ben bunu imamla fesinin altına alırım, uyuturum diyor. Köyde imam 300-400 lira maaş alacak. Allah devletimizden razı olsun, iktidarımız ne kadar iyidir diyecek ve bundan rey alacak. Böyle alıyor. Bu sayede rey alıyor. Bu yol değil, bu idare değil. Mesele bu. Bu memleketin birliğinde benim de menfaatim var. Yani kopmada, ayrılmada ayrı bir cereyana alet olmada büyük felaket vardır. Hiç kimsenin menfaati yoktur. Milli birliğin içinde Doğunun da men-

faati vardır. Bunu bilen bir insan olarak ben başka türlü bir teklifte bulunamam' ama Doğu'ya hizmet götürüyorum diye hiç kimseye yutturamazsın. Hilafı hakikat söylüyorsun. Senin sözün gayri ciddidir. Doğu'ya devede kulak veriyorsun. Bir sınai tesis yoktur Adalet Partisi devrinde. İki tane çimento fabrikası teşebbüsü vardır. Yok başka birşey. Hadise budur.

4

Hüseyin Balan
(BP Genel Başkanı)

● *Efendim, Güven Partisi hariç tutulursa, en yeni kurulmuş parti Birlik Partisi oluyor. Mevcut partilerin dışında Birlik Partisi gibi bir parti kurmayı gerektiren sebepler nelerdir sizce?*

— Halk Partisi'ne ana muhalefet partisi denmesinin bir sebebi de, diğer partileri doğuran bir parti olduğu için olsa gerek... Diğer partilerin tümünün kökü Halk Partisine dayalıdır. Bunların içinden sadece İşçi Partisi değişik bir hüviyetle doğmuştur. Ve bir de Birlik Partisi... Bir bölünme, yada muvazaa şeklinde değil, bizzat milletin arzusuna dayanarak duyulan ihtiyacı karşılamak nedeniyle kurulmuştur Birlik Partisi...

Zaten bugün Birlik Partisi'ni teşkil eden yöneticiler ve tüm kadro diğer partilerde pek görev almamış, siyasi tecrübeleri hiç yok, yada çok kısa olan kişilerden kuruludur. Bu da gösteriyor ki, diğer siyasi partilerde yetişmiş, oralarda arzu ettikleri amaçlara ulaşamamış, emelleri yarı kalmış siyaset adamlarının toplandığı bir parti de-

ğil bu. Milletın temel sorunlarına, milletçe çözüm yolu bulabilmek için milletın kendi arasında akli selimine güvenilen, karakterine, yapısına güvenilen kişilerin bir araya gelerek bir parti kurmasıyla meydana gelmiştir Birlik Partisi.

● *Ancak bu şekilde diğer partilerden farkınızın hep aynı kişiler olmayıp sadece yeni bir kadro ile...*

— Evet yeni bir kadrodur. O kadar yeni ki, siyasi tecrübeleri de yoktur aslında. Zaten, bu her yönüyle kendini gösteriyor. Ancak biz bu siyasi tecrübenin noksanlığını kendimiz için bir kusur telakki etmiyoruz. Aslında bu bir meziyettir bizim için. Sebebi de şudur: Bugüne kadar siyaset hayatımızda, siyaset hayatına atılan diğer bir takım milletvekilleri ve siyasi partiler, siyaseti artık soysuzlaştırmışlardır ve tabii bir karakter iktisap etmişlerdir. Bu karakterin dışında kalmanın gereğine biz de inanıyoruz. Onun için bugüne kadar partimize müracaat eden, burada görev almak isteyen bir takım siyaset adamlarının durumlarını tetkik ettik ve bu partide onlara yer vermeyeceğimiz kanaatine de varmış bulunuyoruz.

● *İsim açıklayabilir misiniz?*

— İsim açıklamakta bir fayda görmüyorum. Vardır. Belki de siz de farkındasınızdır, teşebbüsler yapılmıştır. Buna rağmen biz kendi bünyemizi bozmamak için amaçlarımıza yürürken teşkilatın ve yönetici kadronun tutumunu, idealini zedelememek için bu arkadaşlara yer vermedik. Bazı kişiler yer almıştır. Denemeden geçirdik, uygundur prensiplerimize hareketleri... Bazılarını ise bugüne kadar teşekkül etmiş karakterleri ve siyasi hüviyetleri bizim gidişimize uygun düşmediği için alamadık.

● *Prensiplerimize uygundur dediniz. Nedir prensipleriniz?*

— Bunu şimdi şu şekilde ifade ettik biz: Birlik Partisi,

demokratik toplumcu düzeni savunuyor. Karma ekonomi üzerine savunuyor. Aslında bu iki görüş, gerek siyasal, gerek ekonomik görüş, Atatürk'ün uyguladığı ve ilkelerinde belirttiği düzen ve temelde birleşmektedir. Ancak çağımızın koşullarına uygun, onun ileri bir aşamasını, reformcu, devrimci ve ilerici yönünü teşkil eder. Biz iddia ediyoruz ki, Atatürk sağ olsaydı bugünkü koşullar içinde, bugünkü şartlar içinde o da bizim gibi düşünürdü. Gerçi diğer partilerin çokları da Atatürk'çüdür. Şudur budur amma bizim anlayışımız başka türdür, daha samimidir.

● *O farkı tam olarak belirtmenizi rica edebilir miyim? Yani...*

— Şimdi Atatürkçülük yönünde ben bir gün Mecliste bize mezhepçilik isnadı yapan Adalet Partililere karşı, bilhassa İçişleri Bakanına karşı çıktım. Şöyle ifadede buldum: «Ben 1926'da okula başladım. 1938'de Atatürk dünyadan göçtüğüne göre, o senelerde Yüksek Mühendis Mektebinin üçüncü sınıfındaydım. Demek oluyor ki, biz Atatürk'ün sağlığında onun ilkeleriyle, onun irşad ve yönetimiyle yetişmiş Atatürk gençleriyiz. Bizim başka türlü düşünmemize imkan yoktur. Siz bize mezhepçi, bir ölçüde de muhafazakar, yani gerici isnadında bulunuyorsunuz. Halbuki bu tamamen ters yönde bir teşhistir. Biz o kadar Atatürkçüyüz ki, müslümanız amma, mezhebimiz Kemalisttir, kabemiz de Anıt-Kabir'dir» dedik. Atatürkçü geçinenlerin hiç olmazsa bu sözlerimin bir tekini kabul ettiklerini görmedim maalesef. Tabii bu deyimii sonradan istismar etmek suretiyle Hüseyin Balan dinsizlikte bulunuyor, dinsizdir falan gibilerden de söz ediliyor. Tabii bu sözün manasını münevver herkesin rahatlıkla anlayacağını ummaktayız. Halkımız bu sözden asla tedirgin olmadı. Birlik Partisi'ni tutanlar bana hak verdiler. Teki karşıma çıkmadı. Biz yeni bir Genel Başkan olarak dahi

gerek milletimize, gerek teşkilatımıza tam olarak gerçek yönümüzde ve kıymetimizde kendimizi henüz kabul ettirmiş olduğumuzu iddia edemeyiz, gerçek budur. Zamanla gelişecek... Buna rağmen bir tek Birlik Partili ya da Birlik Partisi'ne giren, tehallükle giren kişilerin hiç biri bizim bu sözümüzü kınamamışlardır. Amma maalesef Adalet Partililer ve Adalet Partisinin Meclisteki üyelerinden bir yazar arkadaşımız bizim bu davranış ve sözümüzü kınamıştır. Görülüyor ki, Atatürkçülüğün ölçüleri vardır.

● *Evet, yani seçmenlerinizin belirli bir mezhep mensubu olmaları dolayısıyla zannediyorum bu tür suçlamalar oluyor. Bu tez doğru mudur? Yani oylarınızı veren seçmenlerin belirli bir mezhebe mensup olması. Bu nasıl izah edilir?*

— Bu şöyle oluyor: Biz bir kerre milliyetçiliği diğer partiler gibi tarif etmiyoruz. Kafatası yapılarına göre milliyet tefriki yapmıyoruz. Biz Anayasamızın 54'üncü maddesinde kayıtlı bulunan «Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan herkes Türk'tür.» sözünü alıyoruz ve bir de zait koyuyoruz: Ne mutlu Türküm diyene... Atatürk'ün sözünü de alıyoruz, yan yana getiriyoruz. Bu şekilde milliyetçiliğin tarifini buluyoruz. Bizim milliyetçilik anlayışımız budur. Bundan sonra da Birlik Partisi ismine, manasına uygun bir davranışla tüzüğümüzde din eğitiminin ve ibadet dilinin öztürkçe olmasını savunuyoruz. Bunda ulaşmak istediğimiz gaye şudur: Bugün ibadeti bir kısım vatandaşlarımız arapça yapıyorlar. Bir kısım vatandaşlarımız belki de almanca, fransızca yapıyorlar. Ermenice yapıyorlar... Gerçek budur. Yani biz, ibadetin öztürkçe olmasını savunurken her halde yarımöz müslümanları kastedmiyoruz. Gerçek olan şudur ki, 34 milyonun içerisinde her dinden ve her mezhepten insan vardır. Hepsini kastediyoruz... İbadetin öztürkçe olmasını istediğimizin birinci sebebi:

Evvla kendi dilimizi Türk vatandaşına kabul ettirmek. Türk vatandaşı olduğunu, Türk olduğunu övünçle söyleyen bir insanın her halükarda Türk lisanını kullanması gerektiğine inanıyoruz. O halde ibadet dilinin ve din eğitiminin öztürkçe olmasını istiyoruz. Bu suretle Allaha yönelen gönüller Allah'tan ne istediklerini bilecekler ve bu bilinç içinde herkes, rivayetin muhtelif amma, maksudun bir olduğunu anlıyacak. Bu anlam içinde de birlik ve beraberlik doğacaktır. Nitekim muhtelif mezhep grupları bugün Türkiye'de ayrı ayrı yönde bulduklarını zannediyorlar. Ayrı ayrı dualar yaptıklarını zannediyorlar. Ayrı ayrı yoldan Allaha gittiklerini zannediyorlar. Halbuki bunların hepsi ibadetlerini ve din eğitimini türkçe yapmış olsalar, hepsinin yolunun bir olduğunu, hepsinin maksudunun bir olduğunu hepsi anlıyacak. Bu yönde de hiç bir ayrılık olmadığını ve birleşmenin gerekli olduğunu duyacaklar. Bu birlikten de güç doğacaktır.

● *Yani ibadet dilinin türkçeleştirilmesinin milli birliği sağlıyacağını...*

— Evet, milli birliği sağlama bakımından bunu istiyoruz. Ve sonra da tabii halkımızın milli harsımızı ibadetinde de, dininde de kabul etmesini istiyoruz. Öteden beri Arap harsı, din yoluyla milli kültürümüzde müessir olmuş ve bizim gerek dilimizin, gerekse milli gelişmemizin engeli olmuştur. İkinci bir prensip olarak da biz, yine tüzüğümüzde bir madde olarak Diyanet İşleri Reisliğinde tüm inanç gruplarının temsil edilmesini istiyoruz.

● *Inanç grubu derken...*

— Tamam, şimdi onu izah edeceğim. İnanç grubu deyince, mezhepler, dinler de dahildir bunun içerisinde. Türk vatandaşı olunca bir insan elbette devlete her yönüyle hizmet etmektedir. Vergi öder, asker olur, şu olur, bu olur: Vatandaşlık hizmetlerini yapmaya mecburdur, mü-

kellefiyetleri yerine getirmeye mecburdur. Bu mecburiyetin karşısında devletin de vatandaşa bir hizmeti vardır. Bu hizmette eşitlik prensibinin uygulanabilmesi için 34 milyonun bünyesinde bulunan din ve mezhep gruplarının hepsine hizmetin iletilmesi şarttır. Halbuki bugün bizde uygulanan ve Anayasa'nın 154'üncü maddesine göre, genel idare bünyesinde yer alan Diyanet İşleri Reisliği, sadece bir mezhebin hizmetinde ve onun tekelindedir. Müslümanları bile tam olarak temsil etmiyor. Yalnız bir mezhebin hizmetinde bulunuyor. Bu durum vatandaş arasında ikilik, ayrılık ve nifak yarattığı gibi, Anayasamıza da aykırı düşüyor. Vatandaşa hizmet eşitliği, devletin vatandaşlara hizmet eşitliği burada kendini göstermiyor. Bir zümreye hizmet... Halbuki bu Anayasanın maddeleri tarafından yasaklanmış bir durumdur. Hizmette eşitlik, sosyal adalet şarttır.

● *Başka mezheplere hiç bir hizmeti olmuyor mu Diyanet İşlerinin?*

— İşte bakınız, siz dediniz ki, Birlik Partisi alevilere dayanıyor. Alevilere ne hizmeti var onu gösterin bana? Hiç bir hizmeti yok. Hatta, hatta Diyanet İşleri Reisliğini elinde bulunduran kişiler ve Diyanet İşleri Reisliği tarafından yönetilen camiler ve diğer din kurulları, okullar...

● *Alevilere açık değil mi?*

— Alevilerin aleyhine açıktır. Alevilere küfrediyor, hakaret ediyor. Bunlar dinsizdir, bunların kestiği yenmez, namazı kılınmaz, evlerine girilmez. Malı helal, canı cellolat diyor. Hocalarımız böyle söylüyor maalesef... Bunlar da Diyanet İşleri Reisliğinden maaş alıyor.

● *Bunları tesbit ettiniz mi?*

— Elbette... Her gün de olaylar birbirini kovalıyor, her gün olaylar oluyor Türkiye'de... Bunların su yüzüne çıkan ve bize intikal edenleri var. Ortaca olayları, ondan sonra Elbistan olayları, bizim Meclise getirmeye üzüldü-

gümüz, üzüntü duyup getirmediğimiz daha bir takım olaylar. Erzincan olayları var. Ondan sonra Malatya olayları var. Tabiatıyla siz basın mensupları olarak bunların çoğundan haberdarsınız. Çoğunu da tabii bir sakınca kaydıyla sayfalara düşürmüyorsunuz. O da doğrudur. Çünkü artık milleti yönetenler o kadar gerçeklerden, milletin dertlerinden habersiz ki, memlekette vukua gelen olayların nedenlerini, temel sebeplerini çözmekten acizdirler. Sathi bakıyorlar, bir zabıta olayı diyorlar geçiyorlar. Aslında bu olaylar, işte bu türlü bir ayırımdan cesaret alıp, kuvvet alıp gelişen olaylardır. Biz zaten bu türlü olayları önleyebilmek için böyle bir tedbirin alınmasını şart görüyoruz. Bugün bir vatandaş aleviyse, siz onun yüzüne karşı küfredin, hatta ne bileyim daha ileri gidin, -şimdi söylemekten teeddüp ediyorum- ne kadar ağır küfür yaparsanız yapın, serbestsiniz. O arkadaş mahkemeye giderse savcı herhangi bir kovuşturmada bulunamaz. Sebebi? Savcının yapacağı iş, Diyanet İşleri Reisliğine bir yazı yazmaktır. Diyanet İşlerinde bütün inanç grupları temsil edilmediğinden ve açık bir alevi düşmanlığı yapıldığından savcıya verilecek cevap kovuşturmanın açılmasını önleyecek mahiyette olur.

Şimdi burada açıklamak istediğim bir husus var ki, asıl sizin sorunuzun cevabı olacaktır. Görülüyor ki, Birlik Partisi'nin öngördüğü fikirler, değişiklikler ve uygulama, bugüne kadar hakkı verilmemiş, vatandaş yerine konulmamış, ikinci sınıf vatandaş derecesine itilmiş, hor, hakir görülmüş insanların arzularına cevap veren maddeleri taşıyor. Onun için bu türlü kişiler bizim partimize yönelmişlerdir.

● *Şu halde parti olarak, bu mağdur edilmiş, hor görülmüş zümrelere insanca ve eşit muamele yapılmasını istiyorsunuz... Öncelikle ağırlık verdiğiniz nokta bu mudur?*

— Sade bu değil. Böyle bir maddemiz var. Sade bu değil tabii. Biz Türk milletinin kalkınmasını tek bir nedene ve sebebe bağlayan dar düşünceli kimseler değiliz tabiatıyla. Elbette daha bir çok yapılacak işlerimiz var. Ön şart olarak milli birliği sağlamak geliyor. Sosyal bünyede, sosyal bünyeyi sıhhate kavuşturmak lazım geliyor. Bunun için de bu tedbirleri almak lazım geliyor. Eğer milli birlik sağlanmazsa, planlı kalkınmaya yönelmek mümkün değildir. Ve ben bunu Mecliste şöyle ifade ettim: İkinci Beş Yıllık Planın görüşülmesi sırasında söz aldım. O sıralarda da bazı olaylar geliyordu Türkiye’de. Dedim ki, beyler siz konuşuyorsunuz, tartışıyorsunuz, bazı fikirler öne sürüyorsunuz. Plan getirmişsiniz uygulayacaksınız, güzel şey. Kalkınmak için güzel şey. Biz de bunu isteriz. Ancak maddi kalkınma, iktisadi kalkınmadan önce bir sosyal kalkınmanın gereğine inanıyorum. Sosyal kalkınma yapılmadan Türkiye’de, yani Türk milletinin birliği, beraberliği sağlanmadan iktisadi kalkınmanın hiç bir fayda getirmeyeceğini iddia ediyorum. Çünkü ben kazanırım, öteki çalar. Ben yapıyorum, öteki gelip yıkıyor. Nerde benim imarım? Kalkınma olur mu?

● *İktisadi farklılaşmada, alevilik faktörünün bir tesiri oluyor mu?*

— Efendim, işte şudur: Bugün âlevi diye hatta bizim genel müdürleri işten çıkarıyorlar. Yani bunlar oluyor maalesef.

● *Adam çıkarmada alevilik bir rol mü oynuyor?*

— Evet iş verirken de oynuyor, alış verişte de oynuyor. Ayırım yapıyor.

● *Müsaade ederseniz biraz önceki açıklamalarınızla ilgili olarak bir hususu tesbit etmek istiyorum. Dediniz ki, Diyanet İşleri yalnız bir mezhebi temsil ediyor, ayrıca âleviler aleyhinde propaganda yapıyor. Bu propagandalar, isnatlar ve iddialar Diyanet İşleri*

*Başkanlığının veyahut siyasi iktidarın belli bir niyeti-
ne, gizli bir kararına mı dayanır, yoksa münferit dav-
ranışlar mıdır? Filanca köydeki imamın şahsi...*

— Rica ederim beyefendi, bu kadar basit bir problemi düşünemeyecek, çözemeyecek bir insan iktidar olabilir mi, bir parti iktidar olabilir mi? Herşeyi bilirler bunlar.

● *Kasten mi yapıyorlar?*

— Kasten tabii. Menfaatlerine uygun düştüğü için. Yoksa...

● *Menfaatleri?*

— Çoğunlukta olduğu için sünni toplum. Onların desteğini almak ve bu şekilde iktidarda bulunmak. Mesele bu. Onun için bugüne kadar iktidara gelen hiçbir parti bu meseleye el atamamıştır. Halk Partisi de suçludur bunda.

● *Beyefendi siz birleştirici ve insancıl bir maksatla yola çıkıyorsunuz. Fakat bu, acaba giderek bu sefer bir sünni düşmanlığı, bilhassa alevi vatandaşlar arasında bir sünni düşmanlığını kışkırtma tehlikesini taşımaz mı?*

— Tamam, efendim bu işler zaten islamiyetin aşağı yukarı kurulduğundan 50-60 yıl sonra meydana çıkmıştır, biliyorsunuz. Ve bu çatışma o günden beri devam eder. Yalnız Türkiye’de değil, her bölgede vardır. Müslüman olan her ülkede bu vardır. Ancak durum şöyledir: Bu mesele halledilebilir mi, edilmez mi? Bu soru soracaksınız bana. Çatışma zaten var. 1300 küsur sene işlemiş bir yarayı bugün tedavi etmek istiyoruz. Ona neşter vurup cerahatlerini temizlemek, sarmak istiyoruz. Acaba bunu başarabilir miyiz? «Bu kolay bir iş olsaydı 1300 seneden beri neden yapılmamış?» sorusu vardır. Şimdi ona cevap vereyim. Şimdi geçen seneydi zannediyorum, Konya Müftüsü, «Solcular kafirdir» diye bir fetvada bulundu, biliyorsunuz, her halde işitmişsinizdir. Hatta, «Ortanın sol-

cuları kafirdir» demiş de, İnönü buna itiraz etti. Demirel de kalktı şöyle söyledi: «Efendim» dedi. «Türkiye’de 50 bin cami var, 50 bin camide 50 bin imam var. Ben hangisine söz anlatırım?» Bu sözde samimiyet yok. 50 bin camide 50 bin imam, hükümetin memuru şu anda. Genel bütçeden maaş alıyor bunlar. Diyanet İşleri, bir reislik olarak genel idare bünyesinde ve hükümetin emrinde. Nasıl oluyor da, hükümetin emrinde olan memurlar başıboş bir eylem içinde bulunabiliyorlar? Hükümet de bunlara dert anlatamıyor? Bunda bir samimiyet yok. Bakın imamların, hocaların söyleyecekleri söz şu olacaktır ve bugün-yarın bunlara ister istemez ben söyleteceğim bunu. Ben dedimse, Birlik Partisi söyletecek bunu. «İslamda içtihat kapıları açıktır. Böyle olmasaydı mezhepler doğmazdı. O halde Müslümanın içtihadı ne olursa olsun, onu kınamak yasaktır. Kim bu yola girerse, kim bir mezhep sahibi olup da, diğerine kafir derse, bizzat kendisi kafir olur. Üstelik de bu türlü davranışlar içerisinde olan kişi, Ceza Kanununun falan maddesine çarptırılır.» Bir de madde koyacaksın. Şimdi bırakalım imamları söyleyebilsin, söyleyebilirlerse. Böyle bir harekette bulunduğu gün, bu türlü bir konuşma yaptığı gün ne yapılacaktır? Evvela işinden olacaktır. Ondan sonra herif ceza görecektir, hapsi boylayacaktır. Yapsın yapabilirse. Ama böyle bir işleme tabi tutulmazsa, hatta arkası okşanırsa, bunlar daha da işi azıtır. Ve milli bünyede bu yara gittikçe, bu cehalet belki de günün birinde bildiğiniz gibi bir patlama da olabilir. Çünkü görüyorsunuz, birçok olaylar geliyor Türkiye’de. Hükümet olarak bu arzettiğim tedbirler alınmadığı takdirde, ileride hükümetin sorumluluğunu taşıyan üzücü olayların meydana gelmesi beklenebilir. Elbistan olayları olmuştur. Biz bunu gensoru önergesi olarak Meclise getirdik. Ve İçişleri Bakanını tenkit ettik. Benim tenkitlerime, suçlamalarımaya esas teşkil eden dav-

ranış şu idi: Orada birtakım kişiler harekete geçiyor, «vurun alevilere» diye... Ellerinde sopa ile saldırıyorlar. Adamları dövüyorlar, çamurlara atıyorlar, bıyıklarını keşiyorlar, «Şunu inkar et, bunu inkar et» diye selavat getirtiyorlar, şu bu oluyor. Ancak bu olayların cereyanı sırasında ve Elbistan'ın da en az köyleriyle beraber, yarıdan fazlası alevi olduğu halde, bir tek kişi bu davranışa karşı çıkmak üzere yüzünü geri dönmemiştir. Kendisine sopa ile saldıranlara kolunu bile karşı koymamıştır. Bu gösteriyor ki, bugüne kadar zulmedilen, hor ve hakir görülen bu vatandaşlar, milli huzurun bozulmaması için daha azimli, daha kararlı ve bunun üzerine titremektedirler. Dostluğa çok önem veriyorlar demek ki. Hayatı pahasına bu huzurun bozulmasını istemiyorlar. Yoksa korkaklığından değil. Ama ben kabahati o gruba yüklemiyorum. Sünnilerde değil kabahat. Yöneticilerde. Orda iddiam da buydu. Ordaki milletvekillerinin ve hatta İçişleri Bakanının gece verdiği telefon emriyle bu olaylar meydana geldi. Ben bunu orda açıkladığım zaman, «Hüseyin Balan'ın dilinin altında bakla var da söylemek istemedi» dedi Faruk Sükan... Ama sen cevap vermedin ki, ben daha söyleyeyim. Sen evvela cevaplandır, o zaman dilimin altındaki bakla değil, dinamitleri çıkarayım, patlatayım. Yapamadı. Çünkü suçlu olduğunu kendisi de biliyor. Kalkıyor efendim, komünistlerden söz ediyor. Ben Elbistan olaylarını getirmişim, o komünistlerle mücadele ediyor kürsüde. Komünistlerin nefes aldığını bildiğinden, bilmem ne ettiğinden söz ediyor. Elbistan neresi, ordaki olaylar nedir, komünist nedir?

● *Beyefendi bir noktada gene mütereddit kaldım ben. Yani siyasi iktidarın bile bile bir alevi düşmanlığı yapmasını?...*

— Düşmanlıktan değil. Ötekini memnun etmek. Öteki grubu memnun etmek. Mesele bu.

● *Şu halde düşmanlık etmiyor, fakat düşman onlara müsamaha ediyor...*

— Ediyor. Onları memnun etmek istiyor. Bu da tabii sonu maddi çıkara dayanır. Maddi çıkar da şöyle oluyor: bir toplumu el altında esir gibi kullanıp, çalıştırmak ve rahat etmek. Mademki, ses çıkarmıyor, mademki vurduğum zaman arkasını dönüyor. O halde ben bu baskıyla istediğimi yaptırırım. Bu zihniyet artık Orta-Çağ'da kaldı.

● *Yani bu mezhep farkı aynı zamanda bir iktisadi istismar?*

— Evet, evet. Tabii, iktisadi istismar konusu oluyor. Zaten bu tarafla yapıyor en çok. Bu yönüyle ve tetkik edin Türkiye'de bütün aleviler, fakir fukaradır. Ankara'da iş sahibi ise kapıcıdır, kalorifercidir, bekçidir, bahçevandır. Daha öteye... tahsili de yoktur zaten. Hatta hükümet de ayırım yapmıştır, alevi köylerine yol yaparken oradan gelmiş muhtar. «Bu köy alevi köyü buna niye yol yapıyorsunuz, bizim köye gelin» deyince yolu yarıda kesip öteki köye yapmıştır. Çubuk'ta dahi bu oldu. Maalesef oluyor. Hizmette dahi ayırım yapıyor.

● *Bu konuda bir noktaya daha değinmek istiyorum müsaade ederseniz. Bu alevilik meselesi acaba bir kürtcülük meselesine dönüşebilir mi?*

— Alevinin Kürtle ilgisi yoktur.

● *Alevinin Kürtle ilgisi vardır demiyorum ama halk arasında genellikle kürtlerin alevi olduğu bilinir bu bakımdan...*

— Hayır efendim. Kürtler şafiidir. Aleviyi zaten Türkiye'de Kürt diye bir fert olarak ortaya çıkarmamıza imkan yoktur. Yaşadıkları bölgenin şartlarına uygun, lisanına uygun bir gelişmedir bu, hattı zatında, Hükümetler vaktiyle el atmamış, ana dilimizi öğretmemiş, hangi tesir al-

ında kalmışlarsa onun lisanıyla gelişmişler. Mesele budur.

Ve şöyle bir nokta vardır: Bu inanç yönü doğu'da ırktan daha ağır basmaktadır. İrk yönünden daha ağır basmaktadır. Alevi inançlı ve bizim diğerleri gibi kürt dediğimiz vatandaşlar, alevi inançlı olanlar, ırk yönüyle kat'iyen ırka iltifat etmezler. Herkes kendini Türk sayar ve müslüman sayar. Demek istiyorum ki, Türkiye'de gelişmek istidadı gösteren bir kürtçülük hareketi varsa, emin olun ki, alevi olan Doğulular bunun karşısındadır ve onlar bunu önlüyorlar aslında. Onlar bunun önünde bir baraj halinde duruyorlar. Ve her halükarda ister kürtçe konuşsun ister türkçe konuşsun, ister arapça konuşsun. Alevi, kendini Türk bilir, bu vatanın sahibi bilir. Ve hiç bir surette bilhassa yönetime karşı bir hareket, bir direniş ve davranış içinde bulunmak istemez. «Hululü mere itaat, haza ibadettir.» İnancı da budur. Yani hükümet emrine, kendini yönetenlerin emrine itaati dahi bir ibadet kabul etmiştir. Ve tümü de Atatürk'e canü gönülden bağlıdırlar. Hem inançlarına bağlı olduğu kadar Atatürk'e ve onun ilkelerine bağlıdırlar.

● *Nereden gelir bu bağlılık?*

— Bu bağlılık Atatürk'ün davranışından gelir. Çünkü bu toplum gerçekçidir. Milletın yararına bir davranış değerlendirir. İçimizde alevi olmayan dostlarımız çok. Onların davranışını değerlendiriyor ve diğer alevi olandan daha çok ona kıymet veriyor ve başının üstünde tutuyor.

● *Hüseyin bey bu ibadetin türkçeleştirilmesi konusundaki görüşünüzü, vatandaş üzerinde ne gibi bir etki yaratıyor?*

— Valla biz vatandaş üzerinde bir etkisi olur mu, olmaz mı, bizim aleyhimize mi düşünürler, bize oy vermezler, oyumuz zayı olur, bu hesaplar içinde değil...

● *Hayır, sizin hesaplarınız bakımından sormadım. Netice bakımından, yani vatandaşın nasıl karşıladığını tesbit etmek bakımından.*

— Olumlu karşılıyor. Uyanık kişiler, ileri görüşlü vatandaşlar bunu çok olumlu karşılamaktadırlar.

● *Çünkü şimdiye kadar aksi bilinirdi de... Nitekim Ezan vaktiyle türkçe okunurken ondan sonra arapça okunmaya başlandı. Sırf müslüman çoğunluğun arzusu böyleydi...*

— Efendim bugün siz de münevver olarak takdir edersiniz ki, çoğunluğun her zaman arzusu isabetli olmuyor maalesef. Eğer münevver toplum ise, medeni bir toplum, yetişken bir toplum okumuş, öğrenmiş, bilinçli bir toplum ise, o zaman çoğunluğun arzusu bir mana ifade eder. Ama size şu anda söyleyebilirim ki, Türkiye’de çoğunluk hilafet istiyor, bunu getirin.

● *İstiyor mu?*

— Evet. Türkiye’de çoğunluk hilafet istiyor bugün.

● *Sizin bu konudaki görüşünüz nedir?*

— (Gülerek) Siz biliyorsunuz hilafetin karşısında olduğumuzu. Bizim mücadelemiz bu zaten. Biz komünizm kadar, aşırı sağın da tehlikeli olduğunu, hatta daha beter olduğunu iddia ediyoruz. Oradan sıyrıldık zor güç bela. 600 sene bunun ceremesini çektik. Bu vatandaş neden bu halde kaldı? 600 sene insanlığını unuttu, ana dilini unuttu, düşünmeyi unuttu. Hürriyet yok ki, düşünmeyi öğrensin. Hani bugün Türk köylüsünün, okuma yazma bilmeyen dağlık bölgelerdeki Türk köylüsünün durumunu siz zannediyorum gerçek manasıyla tesbit edersiniz. Elbette gazeteci olarak, bunların hepsine vakıfsınız. Şöyle bir tahayyül etseniz yürekler acısındır. Emin ol düşünmekten acizdir. Ne söylerseniz kabul ediyor. Kim gidiyorsa evet diyor köylü. Şu doğru bu yalan diyemiyor.

● *Neden? Eğitim noktasından mı?*

— Eğitim noktasından, düşünme kabiliyetini kaybetmiş millet, 600 sene istibdat altında, okuma-yazma bilmez, dünyadan habersiz yaşayan bir insan, o kadar ki, dimağlar irsi olarak hürriyetin ne olduğunu unuttuğu gibi irsi olarak düşünme, mukayese etme mantıki silsilesini unutmuş. Onun için bakın gidiyor, evet onun için zaten istismar ediliyor, millet. Hoca, yalan yanlış bir arapça söyleyecek, bunların önünde dua okuyacak, millet eğilip kalkacak. Bir hikaye anlatayım size: İki tane Ürdün'lü turist Ankara'ya doğru geliyorlarmış. Yol üstünde bir köy var ve bir de camisi var içinde. Demişler namazın vakti. Cuma da sonra. Şimdi Ankara'ya kadar epey zaman var. Burada namaz kılıp öyle devam edelim. İki tane turist... Girmişler içeriye, namazı kılmışlar. Ondan sonra hoca kalkıyor. Cuma münasebetiyle bir vaaz veriyor, bir hutbe okuyor. Bir dua gibi bir şey okuyor. Başlamış millet ağlaşıyor, tabii Ramazanın civcivli zamanı, ondan sonra hocanın sesi yanık. Kendileri oruçlu, Allahın huzurunda. Gözlerinden yaşlar boşalıyor milletin. O iki tane Ürdün'lü adam basıyor kakhahayı. Vay efendim siz bizim ibadetimizle alay ediyorsunuz, veriyorlar bunlara sopayı. Derken alıp götürüyorlar karakola... Bunlar efendim aramıza girmiş, kafirdir, şudur, budur... Dilinden anlıyacak bir adam yok tabii. Arapça bilen... Bir tane tercüman getiriyorlar. Geliyor adam, konuşuyor bunlarla. Neden böyle yaptınız? Diyorlar ki araplar, biz hocayı dinledik. Hoca diyor ki, Muhammed'in bir hadisi varmış. Deve alıp satmak mubahtır. Bundan doğacak kâr da helaldir diyor. Ama gördük ki, Muhammed'in bu sözünü hoca söylerken bunlar ağlıyorlar, bizim de tuhafımıza gitti. Onun için güldük, demişler. Bizim başka günahımız yok... Şimdi görülüyor ki, o adamlar, bilmeden, ne olduğunu, manasını anlamadan bir akıntıya gidiyor. Bu türkçeleşmesi için istediğimiz yönüyle misaldir. Diğer husus-

larda da kim gitse Türk köylüsünü kandırıyor. O iktidara gelenler nasıl geliyorlar? Kandırmak suretiyle geliyorlar.

● *Hüseyin bey, bu noktada birşey var. Böyle Türk köylüsünü kandırıp sizin belirttiğiniz gibi baskılardan, yahut eğitimsizliklerden neyse düşünce kabiliyetini, mantıki bir çözüm yolu kabiliyeti bulunmadığı hususundan hareket ederek deniyor ki, bu demokrasi hakkında şekli bir demokrasidir yahut...*

— Şekli değil, medeni toplum rejimidir diyoruz biz. Birlik Partisi olarak tarifini yapmışız.

● *Burdan hareket ederek deniyor ki, bu seçim aslında aldatıcı bir seçimdir. Isabetli düşünce kabiliyetinden mahrum olan kimselere şu veya bu baskılarla artırılan oylar neticeyi tayin ediyor. Binaenaleyh bu bu şekilde yürümez diyerek seçim dışı alternatifler aramıyor. Bu konudaki görüşünüz nedir?*

— Seçim dışı bir alternatif değil de, Türkiye'nin gerçeklerine uygun bir seçim kanunu aranıyor bizim görüşümüz.

● *Nasıl olmalıdır bu?*

— İşte buna bir şekil bulmak lazım.

● *Yani okur yazar durumuna göre bir seçmen ayırmak mı?*

— Birşey yapmalı.

● *Nasıl bir değişiklik gerektiği hususunda verilmiş kararınız yok mu?*

— Valla bizim bugün verilmiş kararımız yok. Fakat bildiğimiz husus şudur ki, bugün uygulanan seçim kanunu, en bozuk sistemdir, en kötü kanundur. Bizim milli gerçeklerimize uymıyan en kötü kanun bu. Aramışlar, bulmuşlar, hususi surette bu kanunu koymuşlar. Neden? Çünkü büyük partilerin çıkarına uygun düşünüyor, onun için bunu getirmişler. Yoksa bu seçim sistemiyle demokrasiyi gerçekleştirmek mümkün değil. Kimin cebinde pa-

ra varsa o milletvekili oluyor. Para kimdedir? Bugüne kadar halkın ensesinde boza pişirip onu soyanlardır. Yani tefecide, vurguncuda, şunda bunda. Namuslu olmıyan vatandaşdır. Demek ki, meclis çoğunlukla bu tip insanlarla doludur. Affedersiniz mesele budur. Onun için öyle bir sistem koymalı ki, seçim kanunu, gerçek değerler meclise girsin.

● *Bundan şikayetçi olduğunuza göre, bunu ortadan kalkacak, mahzurları ortadan kaldıracak bir teklif hazırlamanız gerekmez mi?*

— Biz şimdilik mahzurlarını tesbit ettik. Elimize imkan düşerse tabii bunun da kaldırılması yoluna gidilecektir.

● *Bir yaygın kanaat vardır, doğru mudur acaba sizce? Denilir ki, bu güne kadar, yani Birlik Partisi kurulana kadar alevi vatandaşlar çoğunlukla hiç değilse, Halk Partisine yönelmişlerdi...*

— Bu doğru değildir. Bölge bölge değişir, Sivas'ın çoğunluğu Adalet Partisine ve hatta Demokrat Partiye vermiştir oyunu. Diğer partilerin arşivlerinde bunların hesapları vardır. Sivas'ta Halk Partisi 17 bin oy aldı 65 seçimlerinde, Adalet Partisi 80 bin oy aldı bu toplumdan. Çorum'da da yine durum böyledir. Ama bunun karşılığında Tokat'a bakarsınız, orada Halk Partisi bu toplumdan daha çok oy almıştır. Bunun da sebepleri var tabii... Halkımız bazen tesirlerin altında, eskilerin tesirinin altında kalıyor. Adayların bu türlü kişiler oluşu, oyları o tarafa çekebiliyor. Yada başka türlü hizmet vaadi yada menfaat vaadi tesiri altında kalıyor. Halkın söz sahibi kişileri, önündeki kişiler, hangi parti ile menfaat yönünde daha çok, daha kârlı bir anlaşma yapabilirlerse oylar bu tarafa gidiyor.

● *Sizin de katıldığınız son mahalli seçimlerde Halk Partisinden oy aldığınız şeklinde bazı iddialar duyduğumuz...*

— Doğrudur. Halk Partisinden alıyoruz. İşçi Partisinden alıyoruz, Adalet Partisinden, hepsinden alıyoruz.

● *Bu seçimlerde de bütün partilerden oy alabilir misiniz?*

— Bütün partilerden oy alırız. Çoğulukla Halk Partisinden ve Adalet Partisinden alırız, İşçi Partisinden alırız.

● *Bir grup kurabilecek kadar milletvekili çıkarabilir misiniz?*

— Şimdi bir iddiada bulunmanın sırası değil. Seçimler de çok yakın. İnşallah seçim sonunda bu sorunuzun cevabı verilir.

● *Böyle bir durum olsa ve bir koalisyon zorunluğu ortaya çıksa, koalisyon kurma durumunda olan iki büyük parti, birisi Adalet Partisi, birisi Halk Partisi olsa, hangisiyle işbirliği yapabilirsiniz?*

— Valla bizim için koalisyona iştirak etmek için parti tercihi söz konusu değil. Şartlarımızı kabul eden tarafı tercih ederiz.

— ● *Ama ikisinin de görüşleri, programları belli olduğuna göre, hangisi daha yakın sayıyorsunuz kendi görüşlerinize?*

— Adalet Partisinin temsil ettiği cephede birleşmemize imkan yok. Ama o bizim şartlarımızı kabul ederse, bir protokol yapar, müşterek yönetime dahil edebiliriz. Tabiatıyla bizim savunduğumuz Atatürkçü, ilerici, reformcu bir partiyi tercih ederiz. Aslında bu olur. Bu da olsa olsa Halk Partisi diyebilirsiniz amma, Halk Partisinin tutumuna itimat etmiyoruz, samimiyetine itimat etmiyoruz. Kalleşliğine güvenmiyoruz. Onun için dediğim gibi, her halükarda, böyle bir fırsat düşerse, millete hizmet etmekten de geri duracak değiliz.

● *Çok vaktinizi aldım, çok teşekkür ederim.*

— Çok memnun oldum.

5 | Turhan Feyzioğlu (GP Genel Başkanı)

● *Önce şunu sormak istiyorum Turhan bey: Güven Partisini doğuran bir takım hadiseler oldu. Bu hadiseler Halk Partisiyle ilgiliydi. Aradan bu kadar süre geçtikten sonra bugün duruma baktığınız zaman Güven Partisinin kurulmasını haklı kılan sebepleri yine görüyor musunuz? Güven Partisi'nin kurulmasıyla*

Türk siyasi hayatına yeni tez olarak ne getirdiniz?

— Bu soru çok iyi bir soru. Çünkü bir inancımı ifade etmek fırsatını bana veriyor. Güven Partisi'nin kuruluşunun ne kadar haklı olduğunu, aradan geçen zaman bir kat daha ortaya çıkarmıştır inancındayız. Güven Partisi kurulduğu zaman biz demokratik rejim içinde her türlü islahatın yapılabileceği tezini savunuyorduk. Ve Türkiye'de bunun dışında birtakım cereyanların bulunduğunu, bunlara karşı daha açık, daha ciddi mücadele yapılması gerektiğini ileri sürüyorduk. Üniversitelerde çeşitli isimler altında kurulan yan kuvvetlerin tehlikeli sonuçlar doğurabileceği inancındaydık. TİP ağzı ile NATO'ya DISK aç-

zıyla Türk-İş'e yapılan saldırılar vardı. Bunları tasvip etmiyorduk. Aradan geçen hadiseler, bütün uyarlarımızda ne kadar haklı olduğumuzu ortaya koydu. Öğrenci hareketleri kanlı çatışmalar halini aldı ve parlamento dışı hür demokratik rejimi yıkmak hedefini güden, hür cumhuriyetin temellerini sarsan birtakım hareketler Türkiye'de güç kazanmaktadır. Sanıyorum ki, bunların gelişmesinde birkaç yıl önce gösterilen gafletlerin büyük tesiri olmuştur.

● *Yani Halk Partisinde kalmakla bu bahsettiğiniz gelişmeler karşısında sizce alınması gereken vaziyet mümkün olmaz mıydı?*

— Cumhuriyet Halk Partisi içinde kalkınmanın yalnız sosyalizmle mümkün olduğunu, sosyalist düzene geçişle mümkün olduğunu iddia eden bir akım başlamıştı. Bunu açık açık yazanlar vardı. Halk Partisinin resmi organı olan gazetede, Doğu Almanya'nın sosyalist düzenini Türkiye'ye örnek gösteren, Berlin'deki utanç duvarını savunan, Türkiye'nin ancak sosyalizmle kalkınabileceğini söyledikten sonra bu sosyalizmin Marx'ın fikirlerinin uygulanması şeklinde anlaşılması gerektiğini açıkça ifade eden yazılar yayınlanıyordu. Bu yazıların yayınlandığı gazete veya dergi, doğrudan doğruya Cumhuriyet Halk Partisiyle veya Cumhuriyet Halk Partisi yöneticileriyle ilgili gazete veya dergi idi. Bütün bu görüşler karşısında açıkça vazife almayı vazife saydık.

● *Bunlar o günkü şikayetleriniz idi. Bunları o zaman açıklamıştınız. Bugünkü durumda meseleye baktığınız zaman, tekrar bir değerlendirme yaptığınız zaman, mesela bugünkü Halk Partisinin politikasının o bahsettiğiniz yazılardaki fikirlerdeki gibi olduğunu düşünüyor musunuz?*

— Halk Partisinin belli bir politikası olduğunu söylemekte güçlük çekiyorum. Çünkü CHP içinde çeşitli akım-

lar çarpışıyor. Güven Partisi belli bir fikir mücadelesi vermiş olan ve hepsi aynı fikre inanan, aynı görüşler etrafında toplanmış bir insanlar topluluğu, CHP için bugün de aynı şeyi söylemek mümkün değil. Bizim gibi düşündüklerini bildiğiniz, hatta bizimle beraber önergeler altına imza koymuş, bildiriler altına imza koymuş bir takım insanlar var Cumhuriyet Halk Partisinde. Buna karşılık zorla yapılan, kazma ile, kürekle, silahla yapılan işgalleri mazur gösteren ve Anayasa üstünde doğa kanunları vardır tarzındaki görüşler ileri sürülebiliyor. Veya toprak işleyenindir tarzında çok tehlikeli yorumlara yol açabilecek ve mülkiyet hakkının reddi anlamına gelebilecek sloganlar ortaya atılabiliyor.

● *Burada şöyle bir açıklığa kavuşturabilir miyim meseleyi? Mesela Halk Partisi'nin bu seçim bildirgesinde, hangi noktalara siz eski Halk Partisinde kalmış olsaydınız itiraz ederdiniz?*

— Bir defa bu seçim bildirgesini tutarlı bir vesika olarak kabul etmeye imkan yok. Gerçekten bir hayal belgesi halinde ortaya atılmıştır. Mahalli idarelerin yapması tabii olan masrafları bile Devlet bütçesine yükleyecek kadar ileri giden ve devletin bütün masraflarını ölçsüz şekilde artırırken, kaynak yerini hiç düşünmeyen ve daha çok rey almak hedefini güden bir belge tesiri bırakmaktadır. Ciddi bir vesika olarak görünmüyor.

● *Siyasi görüş itibariyle bu bildirmede sizin vaktiyle ileri sürdüğünüz tereddütleri, itirazları doğrulayan bir fikir buluyor musunuz?*

— Cumhuriyet Halk Partisi resmi Kurultay kararlarıyla bağlı olduğu için, sosyalist olduğunu ifade etmiyor. Fakat sosyalist olduğunu söylemeden sosyalist bir programı uygulamaya çalışan bir parti halinde. Düzen değişikliği sözü, bütün müphemliğini muhafaza ediyor. Hatta yeni unsurlar katıldıkça daha da müphem hale geliyor. Aslında

sosyalist olup olmayacağına karar vermemiş veya bir kanadıyla sosyalist, bir kanadı ile sosyalizme karşı olan bir parti intibasını bırakıyor.

● *Bu seçim bildirgesi sizce, marksist sosyalist bir partinin bildirgesi sayılabilir mi?*

— Marksist, sosyalist bir belge olsaydı şiddetle karşısına çıkardık. Fakat hiç değilse tutarlı olurdu. Tutarlı olmak vasfından da mahrum.

● *Evet, kaynaklarını belirtmemiş olması bakımından dediniz.*

— Yalnız kaynaklarını belirtmemiş olması bakımından değil. Fakat iç çelişmeleri bulunduğu inancındayım.

● *Ne gibi çelişmeler Turhan bey?*

— Hür düzen içinde yapılması mümkün olmadığını sandığım birtakım iddialar var. Bunun yanısıra hür teşebbüse ve hür düzene bağlılık ifade eden cümleler var. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi'nin düzeni zorla değiştirmek isteyen hareketlerin karşısına yeteri kadar dikilme azminde bulunduğunu görmüyoruz. Üniversitedeki boykot ve işgal hareketlerinin karşısında mıdır, yanında mıdır, içinde midir? Son iki buçuk seneye bakıldığı zaman bu sorunun cevabını vermek mümkün değildir. Bu hareketlerin içinde buldukları devirler vardır. Sosyal Demokrasi Dernekleriyle Türkiye İşçi Partisi'ne bağlı Sosyalist Fikir Klüplerinin ortak imzalarla yayınladıkları bildiriler meydandadır. Müstereken yaptıkları hareketler meydandadır. Zaman zaman çatışır göründükleri bir vakiadır. Bugünkü durumda Cumhuriyet Halk Partisi, kendi hatalarıyla ortaya çıkmış olan dehşet verici manzaradan ürken ve geriye doğru adım atmaya çalışan bir parti durumundadır. Fakat atılmış olan tehlikeli adım, ekilmiş olan zararlı tohumlar, maalesef meyvalarını vermektedir.

● *Müsaade ederseniz tekrar bildirgeye dönelim. De-*

diniz ki, bu bildirgede hür bir düzenle kolaylıkla bağdaşamayacak iddialar var. Onlara birkaç örnek verebilir misiniz?

— Toprak işleyeniindir iddiasının hür bir düzen içinde başarılması mümkün olduğunu sanmıyorum. Toprak konusunda, toprak-insan ilişkilerinde ıslahat yapılması lüzumunu elbette kabul ediyoruz. Fakat bunun mülkiyet hakkına daha saygılı bir anlayışla yapılması gerektiğini sanıyorum. Toprak sahibinindir ve sahip değiştirmesi ancak anayasaya uygun kanuni tedbirlerle mümkün olabilir. Cumhuriyet Halk Partisi bildirisinde kaynakları belirtmemekle beraber, görünüşte Anayasaya uygun bir ıslahat yapılacağı ifade edilmektedir. Fakat bu sözleri, «İslam'da toprak mülkiyeti yoktur» beyanıyla, «toprak işleyeniindir» beyanıyla ve işgalleri teşvik eden doğa kanunu nazariyesiyle bağdaştırmak mümkün değildir.

● *Müşaade ederseniz şimdi ilk sorduğum sorunun öteki bölümüne geçelim. Güven Partisi, Türk siyasi hayatında, yahut siyasi partiler yelpazesinde nasıl bir yenilik getirmiştir, yerini nerede bulmuştur?*

— İzin verirseniz sorunun bu ikinci kısmına geçmeden önce, birinci soruyla ilgili bir konuyu açıklamak isterim. Güven Partisi, muarızlarımızın bazen itham ettikleri gibi, toprak sahiplerinin toplandığı bir parti değildir. Sosyolojik yapısı itibarıyla idarecilerinin durumu ve teşkilat yapısı itibarıyla Güven Partisi böyle bir ithama maruz bırakılamaz. Halk Partililerin, «Toprak ağası» diye itham ettikleri kimselerin pek önemli bir kısmı Cumhuriyet Halk Partisi saflarındadır. Maalesef bir Milliyet yazarının (Talat Halman) da yazısında, benden «toprak ağası» diye bahsetmiş olduğunu hatırlayarak, şu noktayı tasrih etmek isterim ki, bir kuruş zirai geliri olmayan bir insanım. Güven Partisi, Türkiye'de hür düzenle bağdaşabilir, demok-

ratik rejimle bağdaşabilir, her türlü ıslahatın yanındadır. Fakat refaha giden yolun mülkiyet düşmanlığından, sol kışkırtmalarından geçeceğine inanmıyoruz.

● *O zaman nasıl bir toprak reformu düşünüyorsunuz?*

— Güven Partisi, verimli işletmecilik esaslarını koruyan, verimli mülkiyet hakkına saygılı ıslahat yapılması mümkün olduğuna inanır. Türkiye'nin büyük problemi, ziraat işletmelerinin ufalanması, parçalanması ve ekonomik bakımdan verimsiz küçük ve dağınık parçalara ayrılmasıdır. Yapılacak olan ıslahat en başta Türkiye'nin yaygın problemi olan bu problemi çözmelidir. Bu arada devlete ait arazinin değerlendirilmesi, bataklıklardan kazanılan arazinin, kullanılmayan arazinin ziraata açılması ve mülkiyet hakkına saygılı usuller içinde yapılacak kamulaştırmalarla verimli işletmecilik esaslarına sadık kalınarak ıslahat yapılması mümkün olduğu inancındayız.

● *Böyle bir inanç, bir toprak reformundan çok Adalet Partisi'nin savunduğu tarım reformuna uygun sayılabilir mi?*

— Aslında tarım reformu ve toprak reformu sözlerini birbirine zıtmış gibi gösteren anlayış, temelinden hatalıdır.

● *Hayır o bakımdan ifade etmedim de, birincisindeki ağırlık, toprağın dağıtımında, ikincisindeki tarımın, tarımsal gelirlerin ve üretimin ıslahındaydı. O bakımdan.*

— Anlıyorum. Türkiye'nin bir büyük tarım reformuna ihtiyacı vardır. Tarım alanında yapılacak ıslahat elbette ziraatta kullanılan bütün araçların, makinaların, gübrenin, tohumun daha vasıflı ve daha ucuz olarak vatandaşa intikali, birim başına elde edilen verimin artırılması, tarım reformunun tabii hedefidir. Tarım reformunun bir parçası olarak insan toprak ilişkilerinin de ele alınması zaruridir. Toprakla ilgili olarak yapılacak olan ıslahat top-

yekun tarım ıslahatının bir parçası... fakat sadece bir parçasıdır.

● *Turan Şahin beyin Halk Partisi'ndeyken hazırlamış olduğu tasarı ile bugün Güven Partisi'nin görüşleri arasında herhangi bir değişiklik var mı?*

— O zaman hazırlanmış olan tasarı, komisyonlarda incelenmek fırsatını bulamamıştır. Esasen büyük bir talih-sizlik eseri olarak uzun yıllar beklendikten sonra geç bir tarihte Meclise sevk edilmiş ve inceleme fırsatı bulunamamıştır. O tasarinin üzerinde esaslı çalışmalar yapmak ve memleketimizin bünyesine, bugüne kadar edinilmiş tecrübelere göre gerekli değişiklikleri yapmak gerektiği inancındayız.

● *Yani o tasarıda bazı değişiklikler gerektiğini kabul ediyorsunuz.*

— Her tasarıda olduğu gibi, Meclisin yapacağı çalışmalarla düzeltmeler yapılması zarureti vardır.

● *Parti içinde bu yönde bir çalışma yapılmadı mı şimdiye kadar?*

— Güven Partisi olarak bu konudaki görüşlerimiz ana hatlarıyla programımızda ve seçim beyannamemizde belirtilmiştir.

● *Turhan bey o zaman baştaki sorunun ikinci bölümüne geçebilir miyiz? Güven Partisi...*

— Evet. Güven Partisi, Türk siyasi hayatına ne getirmiştir? Güven Partisi Türk siyasi hayatına herşeyden önce yeni bir tutum, yeni bir üslup getirmiştir. Bu üslup mübalağadan, yalandan, kısır çekişmelerden uzak olarak aka ak, karaya kara diyen ve siyasi mücadeleyi hizmet yarışı, fikir yarışı haline getirmeye çalışan bir tutumdur. Bunun büyük faydalar sağladığına inanıyorum. Güven Partisi, iki sene gibi kısa bir zaman zarfında Türkiye Büyük Millet Meclisine pek çok kanun teklifi, araştırma önergesi,

plan ve bütçe çalışmaları münasebetiyle önemli önerge-ler vermiştir. Bunların sayısı 100 kadardır. Türkiye'nin hemen her önemli davası hakkında Millet Meclisine yapı-cı tekliflerde bulunduk. İftiharla söyleyebilirim ki, bun-ların önemli bir kısmı da Türkiye Büyük Millet Mecli-sinde kabul edilmiştir.

● *Yani bu açıklamalarınızda gerek tutumunuz, gerek çalışmalarınızla bir takım yeni işleri yaptığınızı, bir yenilik getirdiğinizi söylemiş oluyorsunuz. Benim üzere-rinde durmak istediğim bir başka husus daha vardı. Turhan bey müsaade ederseniz ona bir açıklık kazan-dırmak istiyorum. O da şu: Türkiye'de Güven Partisi kurulana kadar mevcut olan siyasi partilerin, siyasi karakterine kıyasen, Güven Partisi'nin siyaset alanına getirdiği yenilik. Yani siyasi karakteri itibariyle mev-cut partilerle olan farkı.*

— Mevcut partilerle farkımızı biraz keskin kelimelerle ifade etmeme izin verirseniz, şöyle özetleyebilirim: Ada-let Partisi dertleri ve aksaklıkları yeteri kadar görmeyen veya bunları tedavi etmek için yeterli tedbirler teklif et-meyen bir parti durumundadır. Daha ziyade tutucudur. Sol partiler ise, dertleri gidermekten ziyade istismar etmek yolunu tutmaktadırlar. Bir taraf yarayı görmüyor öbür taraf yarayı azdırmaya ve kanatmaya çalışıyor. Güven Partisi hem dertleri gören, hem tedavi çareleri gösteren, hem de iktidarda veya muhalefette olsun, bu dertlerin te-davisi için yapıcı çalışmalar yapmayı vazife sayan ıslahat-çı bir siyasi partidir.

● *Yelpazedeki yerini nerede tayin edersiniz?*

— Bilirsiniz ki, siyasi partilerin görüşlerini tek kelime içinde ve her tarafa çekilebilen sloganlarla ifade etmekten kaçınıyoruz.

● *Evet ama sol partiler diyorsunuz...*

— Bunun siyasi partilerin başına dertler açtığını biliyoruz. Ancak Güven Partisi'nin, Adalet Partisine nazaran daha ıslahatçı, solcu partilere nazaran hür düzene ve hür teşebbüse yer veren bir karma ekonomi düzenine daha bağlı olduğunu ifade edebilirim.

● *Adalet Partisi'nin dört yıllık iktidarının bir değerlendirmesini yapar mısınız?*

— Adalet Partisi'nin dört yıllık iktidarı devrinde, Türkiye'nin iktisadi ve siyasi meselelerinin bir çok alanlarda daha iyiye gittiğini söylemek mümkün değil. Hiç şüphesiz her iktidar gibi Adalet Partisi de bir takım işler yapmıştır. Her siyasi iktidarın blançosunda atılmış bazı temeller, bitmiş bazı eserler bulunması, tabiidir. Ancak Adalet Partisi iktidarının sona erdiği şu günlerde, Türkiye'nin hem siyasi hem de iktisadi bakımdan, ciddi buhranlarla karşı karşıya olduğunu kimse inkar edemez. İktisadi alanda ortaya çıkan en büyük mesele, dış ticaret açığının büyümesi ve dış ödemelerde gitgide artan güçlüklerle karşılaşmamızdır. Güven Partisi, Türkiye'nin ihracatının azalmaya başlamasından veya duraklamasından ve ithalat ihtiyacının sür'atli bir şekilde artmasından endişe duymaktadır. Kuruluşumuzdan hemen sonra, ithalat ve ihracat konularında yapmış olduğumuz bir bildiri, iktidar tarafından yeteri kadar değerlendirilmemiş, hatta sayın Başbakan bu bildirimize verdiği cevapta; Türkiye'de hammadde darlığı bulunmadığını ve gelecek yıl sıkıntılar doğabileceğini ileri sürerek şimdiden telaşa kapılmanın yersiz olduğunu ifade etmişti. Aradan geçen zaman, Güven Partisi uyarılarında ne kadar haklı olduğunu ortaya koydu. Türk sanayiinin muhtaç bulunduğu hammadde-lerin tedarikinde, gitgide artan güçlüklerle karşı karşıyayız. Sanayi kurumlarımızın daha düşük verimle çalışmasını ve maliyetlerinin artmasını intaç eden bu durumu vahim sayıyoruz. Güven Partisi birçok başka ülkelerde olduğu

gibi, bir Dış Ticaret Bakanlığı kurulmasını zaruri görmektedir. Kalkınma Planında dış ödeme açığının ve ihracat güçlüklerinin, Türkiye'nin en çetin iktisadi meselesi olduğu kaydedilmektedir. Türkiye'nin en çetin iktisadi meselesinin Bakanlar Kurulunda bir sahibi olmak lazımdır.

● *Meseleyi halletmeye yeter mi böyle bir Bakanlık kurulması? Ne bakımdan?*

— Hiç şüphesiz, böyle bir Bakanlık tek başına meseleleri halletmeye yeter diye düşünmüyoruz. Fakat böyle bir Bakanlığın kurulması, Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında başlıca dar boğazı teşkil eden dış ödeme dengesizliğini ortadan kaldıracak tedbirlerin daha etraflı düşünülmesini ve daha ısrarla ve titizlikle uygulanmasını sağlar ümidindeyiz.

● *Gelecek dört yılı nasıl görüyorsunuz? En büyük problemler nelerdir? Bunları çözümlemek için ne yapmak lazımdır?*

— Biraz önce iktisadi konulara temas ettik. İktisadi konular yanında Türkiye'nin önemli siyasi meseleleri de vardır. Türkiye'nin bugün en büyük ihtiyacı, huzur, asayiş, kanun hakimiyeti ve güven ihtiyacıdır. Güven Partisi bu ihtiyacın cevabıdır. Anayasa'da bazı değişiklikler yapılmasını Güven Partisi de bildiğiniz gibi savunmuştur. Siyasi hürriyetlerin, bu hürriyetleri yok etmek için basamak yapılmasını kabul etmiyoruz. Hem Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı içinde olmak, hem de bu çatıyı çökertmeye çalışmak kabul edilemez.

● *Affedersiniz burada bir parantez açabilir miyiz? Adalet Partisinin seçim bildirisinde bu gerekçeyi ileri sürerek teklif ettiği bazı tedbirler var, Anayasa değişikliği ile ilgili... Bunları benimser misiniz?*

— Adalet Partisinin düşündüğü Anayasa değişikliklerin-

den bazıları daha evvel Güven Partisi tarafından ortaya atılmış olan tekliflerdir. Bunun yanısıra kanun kuvvetinde kararname çıkarmak teklifi gibi kabul edemeyeceğimiz bazı düşünceler de vardır. Güven Partisi Anayasa'da hürriyetlerin kötüye kullanılmasını önleyici bir hükmün bulunmasını faydalı görmektedir.

● *Nasıl bir hüküm olabilir bu?*

— Bu hüküm, Rusya hariç, bütün Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin 1948'de kabul etmiş oldukları İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin sonunda yer alan hükme benzer bir hüküm olabilir. Söz konusu olan hüküm, İnsan Hak ve Hürriyetlerinden hiç birinin bu hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmak için kullanılamıyacağı yolunda genel bir hükümdür. Benzeri bir hüküm, Türk Anayasasının hazırlanmasında geniş ölçüde ilham kaynağı teşkil etmiş bulunan Federal Almanya Anayasasında da vardır. Federal Almanya Anayasasında yer almış bulunan ve hürriyet düşmanı komünist veya faşist kuruluşların Anayasa-da mevcut hürriyetlerden yararlanarak hürriyetleri imha edemeyeceği esasını vazedен hükme benzer bir hükmü Anayasamıza almamız gerektiği inancındayım.

● *Yalnız, Turhan bey, bu hükümle, meseleleri istediğiniz istikamette çözmek ne derecede mümkün olacak? Verdiğiniz misale dayanarak meseleye o açıdan bakmayı teklif ediyorum. Dediğiniz gibi Federal Alman Anayasasında böyle bir hüküm vardı ve bu hükme dayanarak komünist propagandası, komünist partisinin kurulması önlenmişti. Fakat sonra yanılmıyorsa Komünist Partisinin demokratik bir anlayış içerisinde kalmak şartıyla ve dediğiniz gibi insan hak ve hürriyetlerinin bu hak ve hürriyetleri imha etmeyecek şekilde kullanılması gereğini gözönünde tutarak kurulmasına müsaade edildi. Değil mi Turhan bey?... Bu*

şekilde bir faaliyeti Türkiye’de kabul edebilecek misiniz?

— Anayasaya eklenmesini teklif ettiğimiz hükmün bütün detlere çare bulacak bir devayı kül olduğunu iddia etmiyoruz. Esasen Anayasada bunun dışında bazı değişiklikler yapılmasını da öngörüyoruz. Yalnız Almanya misalinin de ortaya koyduğu gibi Anayasada böyle bir hükmün bulunması hürriyet düşmanı komünist bir kuruluşun kapatılmasını kolaylaştırmıştır.

● *Fakat tekrar faaliyete geçmesini önleyemedi değil mi?*

— Maskeli bir şekilde ve asıl niyetlerini gizlemek suretiyle harekete geçmiştir. Öyle sanıyorum ki, asıl niyetleri davranışları ile ortaya çıktığı zaman, Almanya’da yeniden müeyyidelerin işleme mümkün olabilecektir. Hiç değilse böyle bir hükmün Anayasaya konması bugünkü Anayasanın marksist-sosyalistler tarafından maksatlı olarak yanlış yorumlanmasına engel olacaktır. Aslında bugünkü Anayasamız gerekçesinde ve metninde komünizmi yasaklamıştır. Bunun en sağlam delili TIP’in Ceza Kanununda komünizmi yasaklayan 141. maddenin iptali için Anayasa Mahkemesinde açmış olduğu davanın Yüksek Mahkeme tarafından reddedilmiş olmasıdır. Ama buna rağmen müeyyideler yeteri kadar işlememektedir. Anayasaya eklenecek yeni hükümlerle gerek parlamentoya gerek Anayasayı ve kanunları tatbik durumunda olan kaza mercilerine ışık tutulmuş olacak ve Anayasayı maksatlı şekilde yıkıcı faaliyetleri için basamak yapmaya çalışanların zararlı davranışları daha tesirli şekilde kontrol edilebilecektir.

● *Nasıl bir hüküm düşünüyorsunuz?*

— Eklenmesini istediğimiz hükümlerden birinin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve Federal Alman Anayasasında mevcut bulunan hüküm olduğunu ifade et-

tim. Eklenmesi gerekli olan hükmün muhtevası . Seçim Beyannamemizde yer almıştır. Güven Partisi olarak bunun dışında tabii senatörlük müessesesinin kaldırılmasını istiyoruz. İhtilal şartları içinde Anayasaya girmiş olan bu hükmün bugün artık Anayasada yeri kalmamıştır. Bilhassa Çekoslovakya'nın Ruslar tarafından işgalini savunacak kadar ileri giden bir aşırı sol dergisinin sayfalarında bazı tabii senatörlerin imzalarının görülmesi ve T.B.M.M. çatısı altında bu çatıyı çökertmek isteyen faaliyetlerin yürütülmesine imkan bulunamayacağı gerçeği Anayasa'da değişiklik yapılmasını zaruri hale getirmektedir.

● *Bu tabii senatörlüğün kaldırılmasını ihtilal şartlarının geçmiş olmasından dolayı mı, yoksa aslında şimdi bahsettiğiniz ikinci sebepten dolayı mı düşünüyorsunuz?*

— Her iki sebeple... Bazı tabii senatörlerin beyanlarında, yazılarında ve davranışlarında milli iradeye ve bu milli iradenin temsilcisi olan T.B.M.M.'ne yeteri kadar saygı göstermedikleri meydandadır.

● *Gelecek dört yıla ilgili önemli sorunlar üzerinde duruyorduk. Birincisini bu konuda görüyorsunuz değil mi?*

— Birinci konu huzur ve asayişin ve kanun hakimiyetinin sağlanmasıdır...

● *Bunun Anayasada yapılacak değişikliklerle...*

— Anayasada, kanunlarda yapılacak değişiklikler tek başına kafi gelmeyecektir. Hükümetin ve Anayasa kurumlarının hür düzeni korumak hususunda daha hassas davranması gerektiği inancındayız. Bunun yanında önemli iktisadi meselelerle de karşı karşıyayız. Bunlardan birine biraz önce dış ödeme dengesizliğinden bahsederken değindik. Diğer önemli bir konu kalkınmanın gerektirdiği iç kaynakların harekete getirilmesidir. İkinci kalkınma pla-

nının mali kaynaklarla ilgili kısmı incelendiği zaman bu bölümde son derece faydalı ve zaruri bazı ıslahattan bahsedildiği görülür. Ne yazık ki AP iktidarı bunlardan hiçbirine el sürmemiştir. Ve bugün bütçede görülen büyük açık, para kıymetindeki düşme, artan hayat pahalılığı ve bunun sonucu olarak köylü ve çiftçi gibi dar ve sabit gelirli zümreler gibi pek çok vatandaşın geçim darlığı içine sürüklenmesi plandaki tedbirlerin tatbik edilmemesinden doğmaktadır. Seçimden sonra siyasi meseleler yanında dengeli ve sıhhatli bir kalkınmanın icabı olan, bu ıslahat tedbirlerinin de süratle yürürlüğe konması icap eder.

● *Turhan bey, daha önce konuştuğumuz konuya dönüş olacak ama, o noktaya parmak basmakta fayda görüyorum. Bu hürriyetlerin suiistimalinden söz ederken ve daha önce siyasi partilerin durumlarını inceleyen daha çok soldan ve marksist sosyalizmden size göre gelecek tehlikelerden bahsettiniz. Öbür kanatta da bazı gelişmeler var galiba... Onları nasıl görüyorsunuz? Gerek siyasi partiler içerisinde, gerek siyasi partiler dışarısında...*

— Çeşitli partiler içindeki iç çatışmalar hakkında basında birçok ilgi çekici haberler görüyoruz. Başka partilerin içindeki çeşitli kanatlar hakkında yeteri kadar bilgi sahibi değilim. Sadece basında çıkan ve tevsik etmek imkanını bulmadığımız haberler üzerinde etraflı yorum yapmayı doğru bulmuyorum.

● *Bu açıklamalarınızı öyle zannediyorum ki, daha ziyade Adalet Partisini düşünerek yapıyorsunuz. Ama başka gelişmeler de var galiba Türkiye'de... Mesela MHP'nin durumu birçoklarınca sağın bir hayli ucunda görülüyor...*

—

● *Turhan bey, sizi istemediğiniz polemiklere sürükle-*

mek istemem. Arzu etmezseniz bu nokta üzerinde durmayalım.

— Başka partilerin iç meseleleri hakkında bir polemige girmeyi doğru bulmuyorum.

● *Peki Adalet Partisinin bu gelişmeler karşısındaki tutumunu, politikasını birçok çevrelerde şikayet konusu oluyor. Bu...*

— İzin verirseniz biraz önce sorduğunuz sorunun cevabı, araya başka konular girdiği için yarım kaldı... Güven Partisi olarak şuna inanıyoruz ki, Türk milleti gerici değildir. İslam dini gericilikle ilgisi olan bir din değildir.

İslam dininin iyi anlaşıldığı ve tatbik edildiği zaman ilerlemeye ve medeniyete engel olmak şöyle dursun, cemiyyetin yükselmesine imkan verici ve yüceltici bir din olduğu inancındayız. Yapılacak olan iş, bilgili, vasıflı din adamları yetiştirilmesidir. Aşırı sol tehlike üzerinde ısrarla durmamızın sebebi, aşırı solun geniş ölçüde dışardan desteklenmek suretiyle büyük bir tehlike halini almasıdır. Bugün yeryüzünde...

● *Aşırı sağ için de aynı tehlike söz konusu değil midir sizce?...*

— Bugün yeryüzünde bir büyük emperyalizm vardır. Petrol rengi emperyalizm diye ifade ediyoruz. İktisadi emperyalizm. Türkiye'nin komşusu olan bir büyük devlet 20. Yüzyılın en büyük imparatorluğunu kurmuş durumdadır. Komünist emperyalizmi inkar edilmesi mümkün olmayan bir gerçektir. Komünizm Türkiye'de yalnız hürriyetleri tehdit eden bir akım değildir. Aynı zamanda millet olarak bağımsız varlığımızı ortadan kaldırabilecek kadar büyük bir tehlikedir. Güven Partisi olarak aşırı sol üzerinde bu kadar ısrarla durmamızın sebebi Türkiye'de bir sol ayaklanmanın hazırlıklarının açık şekilde yapıldığını görmemizdir. Bununla beraber Güven Partisi emperyalizmin

tek çeşidi olmadığını her zaman ifade eden ve emperyalizmin bir türlüüne değil, her türlüüne karşı mücadele edilmesini savunan partidir.

● *Turhan bey biraz önce AP ve MHP'nin tutumlarını konuşurken başka partiler için yorum yapmak istemediğinizi söylediniz. Halk Partisinden bahsederken farklı bir tutum benimşediniz. Bunun sebebi nedir?*

— Halk Partisinden ayrılmamızla ilgili çeşitli ithamlara maruz kaldığımız için bu konudaki sözlerimin bir meşru müdafaa olarak kabul edilmesini rica ederim. Sorunuz, Halk Partisi ile ilgili sözlerimi dikkatli ve ölçülü olmaya çalışarak ifade etmeye beni mecbur etmiştir. Kaldı ki, Güven Partisinin doğuş sebebi ve bugünkü mücadele çizgisi hesaba katıldığı takdirde soldan ve aşırı soldan gelen tehlike üzerinde durmamızı tabii karşılırsınız sanıyorum.

● *Seçim sonuçlarını nasıl görüyorsunuz?*

— Önümüzdeki seçimlerden Güven Partisinin kuvvetlenmiş ve büyümüş olarak çıkacağına inanıyorum. Bir rakam vererek kehanette bulunmayı doğru bulmuyorum.

● *Bir koalisyon zorunluğu çıkabilir mi sizce?*

— Böyle bir ihtimal mevcut olabilir.

● *Bu ihtimal gerçekleşirse Güven Partisinin koalisyonda görev alması için ne düşünüyorsunuz?*

— Koalisyon zaruri hale gelirse Güven Partisi marksist sosyalistlerin veya onları bilerek bilmeyerek destekleyenlerin katılacağı bir koalisyonda yer almayı kabul etmeyecektir. Bir koalisyona katılmamızın vazgeçilmez şartı, savunduğumuz temel görüşlerin ve ıslahat tedbirlerinin koalisyon hükümeti programına alınmasıdır. Koalisyon Hükümetleri belli bir program üzerinde anlaşabilirler ve ahenkli çalışabilirlerse verimli olabilirler. Büyük siyasi ve iktisadi buhranların atlatılmasında birçok hür ülkelerde koalisyon hükümetleri faydalı olmuşlardır. Dış ve iç teh-

likeler karşısında geniş temele dayanan hükümetler, koalisyon kurma mecburiyetini ortaya koyan bir durum olmadan da teşkil edilmiştir. Seçimlerden sonra ortaya çıkacak şartlar içinde koalisyona katılıp katılmama konusunda karar vermemiz tabiidir.

● *Demirel'e göre koalisyon mecburiyeti Türkiye'de fevkalade güç şartlar yaratacak, hatta hükümet darbesi gibi bir ihtimali dahi ortaya çıkartacak. Bu ifadelerinizin Demirel'in bu görüşüne katılmadığınız şeklinde yorumlanması sanırım mümkün olur. Öyle midir?*

— Koalisyon hükümetlerinin mutlaka siyasi istikrarsızlık yaratacağı konusundaki görüşe katılmıyorum. Misal olarak İkinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlığına tekrar kavuşan ve son derece çetin dış ve iç politika ve iktisadi davalarla karşı karşıya olan Avusturya'da koalisyon hükümetinin son derece başarılı olduğu ortaya konabilir. Türkiye'de koalisyon tecrübeleri çeşitli bakımlardan talihsiz sonuçlar vermiş olabilir. Bununla beraber ihtilal sonrasının bazı çetin geçitleri koalisyonla geçilmiştir. Bir siyasi partinin çoğunluğuna dayanan hükümet tarzına nazaran koalisyon daha iyidir tarzında ortaya atılan görüşlere katılmadığımız gibi, koalisyon hükümetleri mutlaka fenadır tarzındaki karşı fikre de katılmıyoruz. Herşey koalisyona katılan partilerin ahengine ve partiler arasında işbirliğini verimli şekilde yürütebilmek için alınacak tedbirlere bağlıdır.

● *Daha önceki sözlerinizden Güven Partisi bakımından böyle ahenkli bir işbirliğinin mesela Halk Partisi ile değil Adalet Partisi ile mümkün olabileceği gibi bir intibaa kapıldım ben... Doğru mu bu?...*

— Yanlıştır diyemem...

● *Teşekkür ederim, zamanınızı aldım.*

6

Mehmet Ali Aybar
(TİP Genel Başkanı)

● 1965 seçimlerinin arefesinde hatırladığım kadarıyla İşçi Partisi için ümit verici bir gelişme vardı, bir hava vardı memlekette. Hatta bu havanın tesiriyle 1969'da başa güreşeceği sloganı çıktı. Oysa 1969 seçimleri arefesine gelindiğinde, o ümit verici sloganın gerçekleşmediği görüldü. Yani bugün zannederim siz de kabul edersiniz ki, İşçi Partisi şu anda bu seçimlerde başa güreşen durumda değil. Buna bakıp ters yönde bir hava esiyor. Bir ümitsizlik havası. Bazı sosyalist çevreler de diyorlar ki, Türkiye'de sosyalist bir partinin oyla iktidara gelmesi hayaldir. Bu geçtiğimiz dört yıl, beş yıl bunu göstermiştir. Bu daha uzun yıllar böyle devam edecektir. Yine tutucu partiler, Adalet Partisi çoğunluğu sağlayacak ve dolayısıyla sosyal adaleti sağlayacak, Anayasanın öngördüğü kurumları kuracak, reformları yapacak bir parti işbaşına gelmeyecektir. Bunun için başka alternatifler aramak gerekir. Bu görüşler sizce haklı mı?

— Evvela, Türkiye İşçi Partisi 69'da başa güreşir sözünden başlayalım. Bu Türkiye İşçi Partisi 1969'da iktidara gelir anlamına söylenmemiştir. Türkiye İşçi Partisi, Türk siyasi hayatında sayılı partilerden biri olur anlamına söylenmiştir. Öyle zannediyorum ki, o zaman söylenmiş olan söz bugün de geçerlidir. Çünkü Türkiye İşçi Partisi, dört yıl içinde Türk siyasi hayatının vazgeçilmez bir rüknü ve ağırlığını temsil eden bir partidir. Mesela, Meclisteki faaliyetlerine bakacak olursanız, bütün önemli davalar Türkiye İşçi Partisi tarafından ortaya atılmış, savunulmuş ve gerçekleşmesi uğrunda mücadele edilmiştir. Bizim dışımızdaki partiler, ortaya attığımız davalardan çoğuna sözde sahip çıkma durumunda kalmışlardır. Başta Cumhuriyet Halk Partisi. CHP'nin son yayınladığı bildirge ile, bizim 1963 de yayınladığımız 166 sayfalık programı karşılaştırmadınızsa lütfen karşılaştırmanızı rica edeceğim. Karşılaştırdınca göreceksiniz ki, CHP'nin bildirgesi bizim programımızın özü-suyu sıkılmış kötü bir kopyasıdır. Yalnız Halk Partisi değil, öteki partiler de sözlerimizi taklit etmektedir. Mesela «demokrasi bir denge rejimidir. Bu denge emekçi sınıflarla sermayeyi temsil eden partiler arasında bir dengedir ve bu denge boyuna tarihin akışıyla emekten yana gelişir» diye bir demokrasi tarifi yapmışızdır biz. Büyük Millet Meclisinde Adalet Partisi milletvekillerinin ağzından bile bunları duyduk. Gerçi bu tarifi ikinci kısmı yoktur. Yani «tariki gelişme ile bu boyuna emekten yana dönüşür denge» sözü yoktu ama, «demokrasi bir denge rejimidir» sözü kullanılmıştır. Hatta günlük politikada kullandığımız sloganlar, sözler taklit edilmiştir. Osman Bölükbaşı, ikili anlaşmaların, NATO'nun ıslahından söz açıyor rahatlıkla. Ve «bunun için biz mücadele ediyoruz» diyor.

● *Bu açıklamalarınız siyasi alandaki etkilerini isbatlar. Fakat seçim platformundaki durum ne oluyor?*

— Ha anladım, yani diyorsunuz ki, siz, 65'deki durumla bugün seçim platformundaki durum ne olacak? Yani halka mal olmamak...

● *Evet, oy sağlama bakımından.*

— Şimdi bilhassa şehirlerde yaşayan arkadaşlarımız için bu noktaya dikkati çekmek isterim. Ben son zamanlarda hep köylerde dolaşıyorum. Her gittiğim köyde mutlaka Türkiye İşçi Partili var. Ve böyle bir tane, iki tane değil. Şöyle yanlış bir fikir yerleşmişti 65 seçimlerinden sonra; dendi ki, efendim işte «Türkiye İşçi Partisi 273 bin oy aldı. Bu 273 bin oyu da büyük şehirlerde, aydın çevrelerden topladı. İstanbul'da Şişli'den, Kadıköy'den filan topladı.» Halbuki sonra seçim sonuçlarını ayrıntılı olarak veren istatistikler yayınlandı. Bu istatistiklerde görüldü ki, Türkiye İşçi Partisi 65 seçimlerinde köylerden de oy aldı. Hemen her köyde, Türkiye İşçi Partisine beş, on onbeş, yirmi, otuz oy, bazılarında çok daha fazla çıktı... Şimdi bu oylar çoğaldı. Bu seçim bunun böyle olduğunu gösterecek.

● *Emin misiniz?*

— Gayet eminim. Türkiye İşçi Partisinin alacağı oylar, mutlaka çoğalacaktır. Ve önemli bir oranda çoğalacak. Eski aldığımız oy 273 bin idi. Yani bugün ne olur söylemek tabii yersiz ama, en azından iki katı olacaktır. Siz hatırlarsınız 65 seçiminde bir kere daha görüşmüştük sizinle. Ve ben size o zaman milletvekili sayısı hakkında bir rakam verdim. 13-14 milletvekili çıkarırız dedim. 15 milletvekili çıkardık. Ben hiç hayale kapılmam. Bütün bu son olumsuz didişmelere rağmen, Türkiye İşçi Partisinin oyları önemli şekilde artacaktır.

● *Sonuç olarak, efendim, bu gelişme sizce bugün gösterilen ümitsizlikleri doğrulamaz mı?*

— Doğrulamaz. Kaldı ki bizim istediğimiz yoldan başka yol yoktur. (Oraya biraz sonra geleceğim). Başka bir alternatif yoktur. Yani sosyalist bir alternatif yoktur. Başka alternatifler pek çoktur. Ben darbe yapılamaz demiyorum, yapılabilir darbe... Bir takım reformlar yapmaya heveslenir o darbe yapanlar. O olmaz demiyorum. Ama sosyalizm olmaz.

● *Ne olur?*

— Ne olacağını bilmem. Onun bir adını bulup koymak lazım ama, sosyalizm olmaz. Çünkü sosyalizm, yalnız bir ekonomik sistem değil. Ekonomik sistem sosyalizmin bir bakıma insani hedeflerinin vasıtasıdır. Şüphesiz birbirinin içine girmiştir bu iki hedef. Birbirini etki - tepki altında tutar. Diyorlar ki: «Bir takım üretim araçlarını kamulaştıracağız. Türkiye'nin kalkınma temposunu hızlandıracacağız. Kalkınma hızı yüzde 7 oranında olmayacak da yüzde 13 olacaktır mesela. Niye, ne yapmak için? Ne olacak yani? Türkiyeyi ağır sanayi memleketi yapacağız.» Türkiye de füze yaptı, farzedin. Niçin?

● *Aslında bunları insanların mutlu...*

— Hiç şüphe yok, insanların mutluluğu için yapacağız bütün bunları. Evvela Türkiye'de yaşayan insanlar için. Ve dünya sosyalist sisteme kavuşunca da bütün insanlık için, daha mutlu günler getirmek, insanların daha iyi yaşamalarını sağlamak için yapacağız bunları. Sosyalizm bilhassa iktisat ilmine meraklı olanlarca, iktisat uzmanlarıncaya yalnız bir iktisadi şema olarak görülmeye başlıyor. Bir nevi mesleki deformasyon diyelim. Binaenaleyh bir takım iktisadi reformlar yaparsınız, işte sosyalizm oldu dersiniz, olmaz. Bu köklü reformlar bizzat halk tarafından yapıldığı zaman sosyalizm olur. İşte bizim asıl iddiamız bu.

● *Yalnız karşı iddiada olanlar bugüne kadar diğer ülkelerde sosyalizmin kuruluşunun hiç bir zaman böy-*

le oyla olmadığını öne sürerek, o sizin sosyalizm olmaz dediğiniz alternatifleri savunuyorlar. Bu görüşlere karşı?

— Savunuyorlar, biliyorum. Şimdi bakın, efendim. Aynı mantığı kullanalım. Sosyalizm bir devrim. Nerde yapacağız bu devrimi? Türkiye’de. Yani geri kalmış bir kapitalist ülkede. Bir tarım ekonomisinin hakim olduğu, geri kalmış bir ticaret kapitalizminin ülkesinde yapacağız. Sosyalist düşünceye göre, devrim nasıl olur? Devrim şöyle olur: Evvela, kemiyet bakımından bir birikim olur. Ve o kemiyet bakımından birikim keyfiyet bakımından bir değişikliğe yol açar. Öyle olur. Mesela su, kaynamaya başlar. Hararet şeklindeki enerji suda birikir, 99 dereceye kadar gelir bu birikim. 100 dereceye vardığı zaman suyun niteliği değişir, buhar olur. Yani bu suda hararet şeklindeki enerji birikiminin meydana getirdiği bir «devrimdir», dönüşümdür. Yani sosyalist düşünce doğrultusunda tahlil ediyorum işi. E, peki Türkiye’de sosyalist devrim yapacağız. Sosyalist düzen emekçi sınıf ve tabakaların düzenidir. Birikim onlarda olacaktır. Devrimi onlar yapacaktır. Yoksa onların adına, onlarda birikim olmadan bir takım şahısların, halktan kopuk grupların devlet gücünü eline geçirmesi, sosyalist anlamda bir devrim değildir. Şimdi bunun politik yönünü alalım. Diyelim ki, böyle bir devrim yaptık Türkiye’de, Turalım ki, Türkiye’de halktan kopuk bu güçler iktidarı ele geçirdi. Bu güçler, birazdan tarihi gelişmesini anlatacağım «bürokrat» gruplar olacaktır. Hani, şu Osmanlı İmparatorluğundaki İlmiye, Seyfiye ve Kalemîye dediğimiz sınıfların bugünkü toplumda yerini almış olan benzerleri olacaktır. Bunlar halktan kopuk. Bunların halkla hiç bir alakası yok. Üstelik yüzlerce yıldır halkı ezdikleri için halk bunlara karşı.

Meseleyi, Türkiyemizin tarihiyle değerlendirmeye kalkarsak, bu tehlikelerin ne kadar açık olduğunu ve

ciddi olduğunu derhal göreceksiniz. Biraz sonra konuşurken temas edeceğim. Türkiye’de bir «Yönetici kadro» yahut ta «Bürokrat sınıf» diyebileceğimiz bir grup var ki, tarihimizde çok önemli bir rol oynar. Bütün Osmanlı tarihinde bu kadro, hakim sınıf yetkilerini kullanmış... Yani üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmadan, tıpkı üretim aracı sahipleri gibi davranmış. Ve bizdeki bu bürokrat grup, bu yönetici kadro, niteliği çok değişik bir kadro. Başka memleketlerinkine benzemez. Batı’da olduğu gibi değildir. Batı’daki tahlillerde «Bu bürokrasi, küçük burjuva sınıfına, tabakasına mensuptur ve büyük sermaye çevrelerinin aracısı ve maşası durumundadır. Devlet işlerini onlar adına yürütürler» filan gibi tahliller yapılır. Bizim için tarihen hiç geçerli değil bunlar... Türkiye’de bütün Osmanlı İmparatorluğu döneminde hep bildiğiniz gibi, o yönetici kadro, yani saray ve etrafında olanlar, işte sadrazam ve yanındaki yardımcılarıdır. Padişah, ondan sonra veziriazam, vezirler, kazaskerler, sancak beyleri, yani Türkiye’de yüksek memurlar tabakası, Osmanlı devletinde, siyasi hayat gibi bütün ekonomik ve sosyal hayatı kontrol etmişler, tekellerinde tutmuşlardır. Mesela hep bildiğimiz gibi, Osmanlı devletinde ziraat yapılan topraklar özel mülkiyet konusu değildi. Onlar beytülmale aitti, yani devlet hazinesinin malıydı. Ve kişilere ancak tasarrufu verilirdi. Bu tasarrufu, timar, zeamet ve has usulleriyle yapardı. Devlet memurlarına tevcih edilirdi bunlar... Yani Beylerbeyi, Sancakbeyi, Timar sahibi, Sipahi filan gibi üç kategoriye dağıtılırdı. Ve onlar köylülere toprakları işletirler, toprakların vergisini tahsil ederler, buna mukabil savaş zamanında devlete ya atlı, veyahutta yaya olmak üzere bir miktar asker gönderirlerdi. Demek ki, o tarihlerde önemli üretim aracı toprak, özel mülkiyet konusu değildi. Peki, kim tasarruf ediyor toprağı? Bu yönetici kadro. Yetkileri ne? Tıpkı mülk sahibi gibi.

Yani toprak rantını alıyor. Peki, şehirlerde durum nasıldı? Şehir ekonomisi, lonca sistemi var. Bir de narh sistemi var. Gedik sistemi var. Gedik sistemine göre, Ankara'da diyelim 150 ayakkabı yapan zanaatkar var, papuç yapıyorlar, yemeni yapıyorlar. Bunların sayısı 150. 150 dükkan var. 151 olamazdı. 151 olması, gene o yönetici kadronun kararına bağlıydı ve çoğu da sadrazamın kararına bağlıydı. Böylece bütün ekonomik faaliyetler bu yönetici kadronun, bu üst kadronun tekelindeydi. Bu son derece önemli ve tarihimizin özelliklerini taşıyan bir durumdur. Sonra, çöküş devresine girince Osmanlı İmparatorluğu, yani daha açık söyleyelim, Avrupa kapitalizminin etkisi altına girince, bu sistem bozulmaya başladı. Şunu işaret edeyim, Osmanlı devletinde Ordu da bir varidat kaynağı idi. O da fethettiği yerleri vergiye bağlardı. Demek ki, ordunun gücü olması Osmanlı devleti için aynı zamanda bir ekonomik güç teşkil ediyordu. Ordu yenilmeye başlayınca durum değişti. Dikkat ederseniz ilk ıslahat hareketleri Ordu'da başladı. Bu bir tesadüf değil. Çünkü devletin gelir kaynaklarından biri kurumağa yüz tutmuştu. Mesela, Köroğlu'nun «oluklu demir icad oldu, mertlik bozuldu» sözü boşuna söylenmiş bir söz değil. Hakikaten oluklu demir icad oldu, üstelik de bu oluklu demir çelikten yapıldı, içine de yiv açıldı, mekanizma takıldı. Toplar da öyle. Bu silahları imal edebilen devletler, güçlü devlet olmağa başladılar. Bundan dolayıdır ki, Osmanlı İmparatorluğunda ıslahat Ordu'dan başladı. Nizamı Cedit, malum olduğu üzere, Ordu'da bir ıslahattı ve bu ıslahat yalnız Ordu'nun teşkilatına, kullandığı silahlara ve tabiyesine taalluk etti. Savaş usullerine taalluk etti. Yeniçeri ocağı lağvedildi. Ve zannedildi ki, Ordu'yu Avrupa usulü kurarsak eski haşmetimize kavuşuruz ve gene de gideriz, ötede beride fethettiğimiz ülkeleri vergiye bağlarız. Halbuki öyle olmadı. Çünkü o topu kendi imal etmek durumundasın. O yivli

namluyu kendin imal etmek durumundasın ve bu yapılmayınca, ister istemez dışa bağlanmaya başlarsın. Bu durum karşısında yönetici kadro yine telaşa düştü: Nasıl kurtaracağım devleti? Batıyı öteki alanlarda da taklit etme hareketleri başladı. Tanzimat fermanı ilan edildi ve yönetici kadro ikiye ayrıldı. Bir kısmı dediler ki: «Biz eski geleneklere, göreneklere dönelim. Din sarsılmıştır. Bütün bu mağlubiyetler, bunun neticesindedir. Dine dönersek, geleneklerimize sarılırsak atlatırız bu vartayı...» Bir kısmı da, «Avrupa'yı örnek alalım» dedi. Yani «Avrupa'nın eğitim sistemini alalım. Avrupa'nın idare şeklini alalım. Avrupa'nın kanunlarını alalım...» Mecelle yapıldı. Mecelle nedir? Mecelle Napolyon Kanunu Medenisıyla şeri kanunların bir karışımı. Bu görüşü savunanlar, yani Batının üst yapı müesseselerini taklit edenler giderek Türkiye'de yeni hamleler yapacak olan bir harekete yol açtı: Nihayet Genç Osmanlılar 1902'de Paris'te bir kongre aktettiler. Bu kongre de ikiye bölündü. Bir tanesi Prens Sabahattin'in temsil ettiği harekettir. Bunlara göre, Osmanlı Devleti çok milletli, çok halklı bir imparatorluktur. Bunu kurtarmak için ademi merkezîyetçilik usulü tatbik edilmeli ve teşebbüsü şahsiye, yani özel teşebbüse dayanmalıdır. Yani böylece Avrupa kapitaline daha geniş imkanlar sağlanacaktı. Ahmet Rıza Bey'in etrafında toplanan ikinci görüşün sahipleri, merkezîyetçi bir devlet anlayışını müdafaa ettiler. Onlar hem merkezîyetçi, hem islamcı, hem de türkçü bir devlet kurmak çabası içindeydiler. Bu ikinci kol, İttihat ve Terakki'yi doğurdu. Birinci kol, Ahrar ve Hürriyet ve İtilaf Fırkalarını doğurdu. İkinci Meşrutiyetten sonra bu fırkalar mücadelelerini Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar devam ettirdiler. Kurtuluş savaşından sonra Cumhuriyet Halk Partisi İttihat Terakki'nin mirasçısı oldu. Cumhuriyet Halk Partisi de, tıpkı İttihat ve Terakki gibi merkezîyetçi, ceberrut bir devlet telakkisini, te-

peden inmece, tepeden inme ıslahatlar yapmaya yönelmiş bir devlet görüşünü temsil etti. Bu devlet görüşü zaten Osmanlı devletinin klasik ve geleneksel görüşüdür. Osmanlı İmparatorluğunda bu yönetici kadro, hep bildiğimiz gibi üç sınıftan teşekkül ederdi. Seyfiye, Kalemîye, İlmiye sınıfları. Yani sivil memurlar. Devlet memurları, sarıklılar ve askerler. Bu yönetici kadro, hep bu sosyal niteliğini muhafaza ederek fonksiyonunu devam ettirdi. Nitekim Halk Partisi kurulduktan sonra karşısına Terakkiperver Fırka çıktı. O, liberal bir görüşü temsil ediyordu. Sonra Atatürk'ün kurduğu Serbest Fırka çıktı. Fethi Beyin fırkası. O da liberal görüşü temsil ediyordu, özel teşebbüsçü görüşü temsil ediyordu. Sonra, Demokrat Parti kuruldu. O da liberal ekonomi görüşü, yani serbest teşebbüsçülüğü temsil ediyor, Halk Partisi'nin karşısında... 27 Mayıs hareketi, Demokrat Parti'nin, özel teşebbüsü temsil eden iktidarına karşı bir hareket oldu. Ve bu hareket klasik bürokratları iktidara getirme hareketi gibi görünür, ilk bakışta..! Bunun altında, tabii bir takım sosyal gelişmelerin zorladığı ilerlemeler de kaydedildi. Mesela, bugünkü Anayasamız çıktı ortaya. Ve şurasının altını çizeyim, Anayasamız asıl niteliğini TIP kurulduktan sonra buldu.

Evet şimdi özetliyeyim: Osmanlı İmparatorluğundan bu yana gelen bir yönetici kadro var. Bu kadro bugün de aslında varlığını sürdürüyor. Bu kadroya, «Bürokrat kadro» diyeceğiz. Bu bir nevi sosyal grup: Yani yüksek memurlar, uzmanlar, teknokratlar, devletin yüksek yönetiminde bulunan kişiler. Hepsi bu terim içinde yer alır. Bunların tarihi gelişim içinde Türkiye'yi üst yapı reformları ile batılılaştırmak için yaptığı işler var: Kaba bir Batı taklitçiliği. İşte bugün de bu bürokrat kadronun bir kesimi, Türkiye'nin sosyalizmle kurtulacağına inanmaktadır. Bir kesimi «Ortanın Solu»yla kurtulacağına inanmaktadır. Hatta bir kesimi de özel teşebbüs yoluyla kurtula-

cağına inanmaktadır. Ama hepsi bu bürokratik kadro içindedir. Hepsi de bu işlerin hahsız yapılacağı inancındadır. Ve bu bürokratik kadro halktan kopuktur. Bu itibarla «Sosyalizm halkla beraber olmaz», «Seçimle olmaz» gibi sözleri söyleyenler, bu bürokratik kadronun sosyalist etiketi taşıyan kesimine mensupturlar. Bunlar kat'iyen Türkiye'de sosyalizmi gerçekleştiremezler. Kestirmeden iktidara gelmek isteyenler belki gelirler, bilmiyorum. Ama sosyalizmi kuramazlar. Sosyalizmi gerçekleştirmek ancak halkın elindedir. Bu işi ancak halkın kendisi yapar. Hiç kimse yapamaz. Evet tepeden inme toprak reformu yaparsın; kanun çıkarırsın; üretim araçlarını kamulaştırırsın. Ama bütün bu dönüşümler yönetici kadroya imtiyazlı bir durum sağlar. Gerçi uzun vadede halk gene uyanır ve işe sahip çıkar. Çıkar ama, çok ızdıraplı devrelerden de geçer. Sosyalizmin asıl gayesi, halkın kurtulması, her türlü yabancılaşmadan, halka baskı yapan ekonomik, sosyolojik, psikolojik siyasi her türlü halkı ezen, horlayan, baskı altında tutan şeylerden kurtulmasıdır. Ha, işte bunu bürokratik bir kadronun yapması mümkün değil.

● *Yalnız efendim, zannedersem burda yine incelenmesi, tartışılması gereken bazı argümanlar var. Denir ki, Türkiye'de halk şartlandırılmıştır. Üstelik eğitilmiş de. Çoğunluk okur yazar değildir. Partilerin ne olduğunu bilmez. Bu şartlandırılmada bir önemli husus var: Türkiye'de oy'unu kendi bilincine varıp değil, ona hükmeden, onun iradesine hükmeden ağaların, şeyhlerin iradesine boyun eğerek kullanır. Bu hususları dikkate alanlar derler ki: Türkiye'de halkın vararına bir partinin, bir sosyalist partinin oyla iktidara gelmesi mümkün değildir. O husustaki görüşünüz efendim?*

— Meselenin can noktası şurada; halkın kendi iktidarını istemesi...

● *İşte bunun bilincine varmamıştır halk. Binaenaleyh istemez bunu bilinçli olarak.*

— Elbetteki bugün çoğunluk bunun bilincine varmamıştır, hiç şüphe yok. Ama bilinçine varma zorundadır. Ben size, benim bu köy gezilerimdeki intibalarımı özet olarak belirteyim. Bütün gittiğim köylerde hepsi mutabık: «Bu düzen bizim lehimize değişmez» diyorlar. «Canım bu düzen değişecek!» «Yok, değişmez», «Niye değişmez?» «Eh,» diyorlar: «Bize bu şehirlilerden hayır gelmez.» Bir köylü dedi ki: «Avukatlık Kanunu çıkardılar, çünkü Mecliste hep avukatlar var da ondan». Ben hemen atıldım. «Peki,» dedim. «Sizden kaç kişi var Mecliste?» «Bizden Mecliste adam mı olur?» dediler. «Yok tabii,» dediler, «Ama bu milletin yüzde 75'i sende. Neye senden yok?» «Yok efendim, nasıl olacak bizden?» «Anayasa bak diyor ki, 30 yaşını bitirmiş, okuma yazma bilen, mahkumiyeti olmayan her vatandaş milletvekili olabilir. Var mı senin böyle bir hırsızlıktan, şundan bundan mahkumiyetin? Yok. Askerliğini yaptın mı yaptım. Okuma yazman var mı, okuma yazma var. Eh sen Meclise girersin, milletvekili olursun. Neye olmuyorsun?» «Nasıl olacağım?» diyor. «Ha, peki sen diyorsun ki, bu düzen değişmez. Bana şehirliden, sizin gibilerden hayır gelmez. Sen de çoğunlukta-sın bu memlekette. Demokrasi de çoğunluğun idaresi. Sen kendin değiştir düzeni.» «Ah, doğrudur bey,» diyor. «Biz gitsek oraya değiştiririz.» O zaman işte giriyorum esas konuya: «Bak sana değiştirme yolunu açan bir parti var. Sen muhtemelen Adalet Partisine oy verdin geçen seçim.» «Evet,» diyor. «Şimdi git bakalım sana söylediğim sözle-re dayan da, git ilçe başkanına de ki, ben aday adayı olacağım. Ne diyecek sana?» «Beş bin lira isteyecek benden,» diyor. Onu biliyor. «Var mı sende beş bin lira?» «Yok.» «Demek ki, o parti senin partin değil. Kapatmış yolu sana, Meclis yolunu, senden para istemeden, seni aday ya-

pan bir parti yoksa, sen kov o partiyi. Ama var öyle bir parti: Türkiye İşçi Partisi var. Senden para istemiyor.» Şimdi bu bakımdan hak verildi bana. Ve bu çok önemli. Köylünün durumu, hiç teminatı olmayan bir durum, işçi gibi değil. Köylünün sigortası yok, köylünün toplu sözleşmesi yok. Köylünün sendikası yok. Mahsulüne kendi fiyat biçemez. Kim biçer? Ya devlet biçer fiyatı, yahut ta tüccar biçer, komisyoncu biçer. Bundan son derece muzdarip.

● *Bütün bunların yanısıra, yahut bunların dışında şeyhlik, ağalık müesseselerinin, onların siyasi iradelerini etkilemek hususunda...*

— Gayet tabii çok önemli. Ama nerde?

● *Doğu'da mesela.*

— Ağalık, şeyhlik önemli bir faktör tabii ve Doğu, memleketin büyük bir kısmını kapsayan parçası. Önemli. Ama orada da uyanma var. Orada da ağalara direnen köyler var, köylüler var ve sayıları hızla artıyor. Mesela beş sene içinde çok fark var. Beş sene evvel gidip de giremeyeceğimiz köyler vardı. Bunlardan birine gecenlerde gittik. Aydın'ın köylerinden biri. Bu köy 65 seçimlerinde silme Adalet Partisine oy vermiş. Gittik, kahveye oturduk. Bizim partinin bir tek külüstür otomobili var. Bu otomobille gittik. «Merhaba, nasılsınız?» filan diye söze başladık. Biri kalktı ordan, «Bey,» dedi. «Allah başımızdakilerin yokluğunu tezelden bize gösterversin,» dedi. İlk söz ve ilave etti: «Sen,» dedi. «Ağaçkakan diye bir kuş var bilir misin?» dedi. «Bilirim,» dedim. «Bu,» dedi. «Sabahtan akşama kadar,» dedi, «Tak tak ağacın kabuğuna vurur, vurur gagayı,» dedi. «Şu kadcark bir kurt çıkaracağım diye. Kurdu ya bulur, ya bulmaz,» dedi. «Akşamdan sabaha kadar da o taktağın başağrısını çeker,» dedi. «Biz köylüler bu durumdayız,» dedi. Beyler, bizler

Türkiye'ye İstanbul'dan, Ankara'dan bakarız ve Türkiye hakkında bu dar çerçeveden hüküm veririz. Bu tutumumuz yanlış. Bilemiyoruz olan şeyleri. Çok içine girmek lazım. Çok değişmeler var Türkiye'de. Çok derin değişmeler var. Köy bugün hakikaten devrimci bir potansiyel olmaya başladı. Zaten birtakım tepkiler de gösteriyor. İşte bu toprak işgalleri, toplu yürüyüşler gibi direnmeler oluyor. Onun için Türkiye'nin dünyada ilk defa halkla beraber sosyalizmi kuracağından eminim. Gerçekten halkla beraber, halkın adına değil.

● *Evet, şu halde, siz gerçek sosyalizmin mutlaka seçimle...*

— Efendim, seçim meselesi bir şekil meselesidir. Asıl mesele birikimdir. Sosyalist teoride, şöyle bir kural yoktur. «Burjuvazi, iktidarı seçim yoluyla kimseye vermez. Türkiye'de İşçi Partisi iktidarı alacak kadar güçlendi mi, mutlaka bir yolunu bulur, onu tasfiye eder.» Bu sosyalistçe bir düşünce ve tahlil değildir. Çünkü şartları ihmal eden bir tahlildir. Ve önyargıya dayanan bir hükümdür. Elbetteki, Amerikan emperyalizmi istemez Türkiye'de İşçi Partisi'nin iktidara gelmesini. Türkiye'nin hakim çevreleri, ağalar, sermayedarlar beyler takımı isterler mi? Elbetteki, istemezler. Ve istemedikleri alenen ortada. Amerikan Elçisi giderken beyanat verdi, dedi ki: «Bütün partiler dostumuzdur. Yalnız Türkiye İşçi Partisi bize karşıdır,» dedi ve Türkiye'deki burjuvazinin, Türkiye İşçi Partisine nasıl muamele ettiği de meydanda. Bizi linç etmeye kalktılar 64 senesinde Akhisar'da. Polis kuvvetlerinin de yardımıyla, elbette yapacaklar bunları. Ama Türkiye İşçi Partisini kapatamıyorlar. Niye? Elleri değil de ondan. Amerikan Elçisi, «Bizim karşımızda olan tek partidir,» demiş. Eh Amerika'nın CIA'sı var, şusu var, üsleri var, filan var. Niye kapatamıyor? Hayır elinde değil. Kapatmak elinde değil. Bunun gibi, iktidarı verme-

mek de ellerinde değil. Halkta birikim oldu mu halk iktidara gelir.

● *Efendim buraya kadar daha çok prensip yönünden Türkiye’de bir sosyalist hareketin, sosyalist partinin gelişmesi ve gerçek sosyalizmin nasıl kurulması gerektiği üzerinde durdunuz. Şimdi müsaade ederseniz bu gelişmede özellikle TIP’in durumunu ve gelişmesini ayrıca inceleyelim. Ben öyle zannediyorum ki, TIP, 1965’ten 69’a kadar geçirdiğimiz dönem sırasında özellikle son yıllarda bir takım ümitsizliklerin yaratılmasına yol açacak olaylara sahne olmasaydı belki bu tartışmalar, belki demokratik yolun, seçim dışındaki alternatifler aramak ihtiyacını duyanların sayısı bu kadar fazla olmazdı. Partinin yönetimine ve parti içi mücadelelere karşı bir tenkit var. Ve bu tenkit TIP’e sosyalist parti olarak bağlanan ümitleri zayıflatmış görünüyor. Bu konudaki görüşleriniz nedir? Yani TIP bir sosyalist parti olarak daha ahenkli çalışıp, daha güçlü durumda olamaz mıydı ve daha fazla ümit veremez miydi? Sizi istemediğiniz polemiklere sürüklemek istemiyorum ama...*

— Yok, hayır... Türkiye İşçi Partisi açık bir partidir. Bir takım kışkırtmaların kolayca yapılabileceği bir ortamda yaşıyoruz. Gençlerimiz Türkiye’yi Amerikan emperyalizminin pençesinden, dış ve iç sömürüden bir an önce kurtarma heyecanı içindedirler. Gençlerin bu heyecanını istismara kalkışan kimseler bulunabilir. Bu kimseler gençlerin arasına sızabilirler. Bunu bir ihtimal olarak göz önünde bulundurmak zorundayız. Bundan dolayı gençlerimizin uyanık olmaları ve memleket şartlarını iyi değerlendirmeleri gerekmektedir. Düşmanın oyununa gelmemek için bu zorunludur. Sosyalizm bir bilim meselesi, bir akıl işidir. Gerçekçi olma işidir. Taklitçilik değildir.

Bir de bunun tamamen dışında, sosyalizmin zorla kurulacağına samimiyetle inanmış kişiler de bulunabilir. Bizce bunlar ne sosyalist teoriyi hazmetmiş, ne de memleket şartlarını gereği gibi değerlendiren kimselerdir. Bütün bunlar Türkiye İşçi Partisi'nde dalgalanmalara yol açabilecek faktörlerdir. Bence Türkiye'nin şartları içinde bir sosyalist parti, hele bizim gibi, mutlaka sosyalizmi halkla kurmaya azimli, halkı uyandırıp örgütlemeye azimli, dünya sosyalist hareketi içinde bağımsızlığını korumaya azimli bir parti, böyle bir devreden geçecektir. Bu kaçınılmaz; bunlar olacaktır. Fakat ben bütün bunları fazla önemsemiyorum. Bunlar geçilecek, hele böyle genç bir partinin geçireceği şeylerdir. Çocukluk hastalıkları bunlar. Gececektir.

● *Bunların dışında bir faktör daha var galiba efendim. Son zamanlarda ortaya çıkan sendikacı liderlerle başlayan sürtüşme ve istifalar...*

— Sendikacı arkadaşlarımızla önemli bir ihtilafımız olduğunu sanmıyorum. Bazı sendikacı arkadaşlarımız Türkiye İşçi Partisi'nde kontenjan dağılımında tüzüğün 2. ve 53. maddesinin ihlal edildiği kanısındadırlar. Ben bu kanıyı paylaşmıyorum. Şundan dolayı paylaşmıyorum; bir kere Türkiye İşçi Partisinin 450 milletvekilliği ihtiva eden aday listesinde 343'ü emekçi, 36 ilin liste başı bir işçidir, bir köylüdür, bir zanaatkardır. 45 kişidir ikinci sırada olan emekçi sayısı. Üçüncü sırada olan emekçi sayısı 47 kişidir. Dördüncü sırada olan emekçi sayısı 34'tür.

● *Yalnız efendim, şöyle bir itiraz olmuyor mu? O bahsettiğiniz birinci sıralar genellikle kazanma şansı zayıf...*

— Şimdi Abdi bey, tüzüğümüzde bir değişiklik yapıldı son kongrede ve kontenjan adaylarını Genel Yönetim Kurulu tayin ediyor. Genel yönetim kurulumuz 41 kişidir. Bu 41 kişinin yarısı emekçidir. Kontenjanları bu kurul tayin

etmiştir ve bu işlem yapılırken de 53. maddeye uygun hareket edilmiştir.

● *Bütün bu gelişmelerin parti içinde teşkilat üyesi olarak ve seçmen olarak getirdiği kayıplar nedir?*

— Şimdi bir şey söyleyeceğim size, bu benim müşahedem. Bütün bu bir senelik çalkantılar, köylere katiyen yansımamıştır. Kesindir. Köy, Türkiye İşçi Partisi'ni bilmektedir. Hiçbir köyde bu yolda bir soruya muhatap olmadım. İşte efendim şöyle imiş, içte çalkantı varmış, şuymuş, tek soru olmadı. Sadece bu meselâ aydın çevrelerde tartışmalara yol açmıştır.

● *Parti içindeki tesiri ne olmuştur?*

— Parti içinde büyük şehirlerde, mesela İstanbul, Ankara, İzmir'de gene aydınlar arasında çalkantılara sebebiyet vermiştir. Ama pek önemli şey değil, bunlar geçer. Bunlar Türkiye gibi bir memlekette Türkiye İşçi Partisi gibi demokratik ve bağımsız bir sosyalist partinin geçireceği çocukluk hastalıklarıdır, geçecektir. Gerçekler ortaya çıkacaktır.

● *Zannederim toplayacağınız oy sayısı sonucu tayinde önemli bir faktör olacak.*

— Öyle sanırım. Yani Türkiye İşçi Partisi'nin bu seçimlerde alacağı sonuç, önemli bir faktör olacaktır. Birçok meselenin cevabını getirecektir.

● *Orda da ümitvarsınız değil mi?*

— Demin de arzettim. Türkiye İşçi Partisi'nin oyları artacaktır. Oran olarak da, mutlak sayı olarak da artacaktır. Ve bu artış Amerikan emperyalizmi için de, ona sırtını dayamış çevreler için de yıkıcı bir darbe olacaktır. Ama Meclise kaç milletvekili sokarız, onu maalesef kestirmek mümkün değil. Çünkü bu, alacağımız oy sayısına bağlı bir şey değildir. Çünkü yeni seçim kanunu, her il çevresine göre bir takım barajlar koymuştur. Bu baraj-

lar aşılmayınca milletvekili çıkaramazsınız ve oylarınız yanar.

● *Son bir soru soracağım efendim.*

— Rica ederim.

● *İşçi Partisi siyasi hayatta ağırlığını belli ettikten sonra, Halk Partisi'nin politikasında bazı değişiklikler oldu. Sola doğru... Bu değişiklikler sonunda vardığı nokta itibariyle Halk Partisinin TİP'e yönelecek bazı seçmenleri kendisine çektiği düşünülebilir mi?*

— Halk Partisi «emekçi sınıfları iktidara getireceğim,» demiyor. Bu çok önemli bir fark. İşin can noktası burada. Halk Partisi, «Benim devlet yönetiminde 40 yıllık tecrübe var, oyunuzu bana verin. Ben meselelerinizi çözerim,» diyor halka. Çözerim dediği meselelerden bir kısmı da, bizim savunduğumuz davalara görünüşte benziyor. Ama sadece görünüşte. Mesela toprak reformu yapacağım diyor. Yalnız biz kuru ziraat yapılan yerde en çok 500 dönüm bırakacağız ağalara. O, 2500-5000 dönüm bırakıyor. Biz açıkça Ortak Pazar'a karşıyız, diyoruz. Türkiye Ortak Pazar'dan çıkmalıdır, diyoruz. CHP diyor ki, Ortak Pazar'ın mahzurlarını bertaraf edecek şekiller bulunur, diyor. Bu tıpkı, ben öyle bir daire çizeceğim ki, dörtgen olsun, demek gibi bir şey. Olmaz. O dörtgen olur, daire olmaz. Gene CHP diyor ki, NATO'dan çıkmayacağız; ama NATO içinde eşit haklara sahip olacağız. Fransa çıkmış NATO teşkilatından. Yani atom bombası yapan, süpersonik uçaklar yapan, silahlarını kendi yapan bir devlet. NATO teşkilatı içinde de üç büyüklerden biri olan Fransa... Bu Fransa eşit durumda değilim, teşkilattan çekiliyorum, demiş. Biz mi eşit haklara sahip olacağız NATO içinde?... Yok efendim. Bunlar aldatmacalardır. Bunlar ne dersiniz deyin, ciddi değil, gayri ciddi şeyler.

Şimdi geliyorum CHP'nin bizden oy çekip çekemeyeceği konusuna: İşçiler arasında yapılan ve Milliyet'te yayınlanan anket, bu hususta bazı aydınlatıcı bilgiler getirdi. Karşılıklı oy alıp veriyormuşuz CHP ile...Öyle olacağını zannediyorum. Aydın kesiminden ise bazı kimseler CHP'ye kayabilir. Çünkü CHP içinde solcu olmak, İşçi Partisinde solcu olmaktan çok daha rahattır. İşçi Partisi netameli bir yer. Aslan ağzında. Buna karşılık CHP'nin eski DP'lilere siyasi haklarının iadesi konusundaki tutumu da bize oy kazandırabilir.

● *Önümüzdeki 4 yıl içinde en büyük kuşkunuz nedir?*
— Benim en büyük kuşku; bir kere daha medeniyet trenini kaçırmamamızdır. Büyük sanayi devriminin trenini kaçırdık. Bu sefer de atom çağı devrimini kaçırsak, treni yakalamak çok, çok zor.

● *Böylelikle asıl kuşkunuzun iktisadi alanda...*
— Asıl kuşku, ilim ve tekniğin bugünkü hızlı tempoda ilerlemesi karşısında, bizim geri kalmış bir ülke olarak kalmamızdır. Sanayi devleti olma yoluna giremememizdir. İlim ülkesi olma yoluna giremememizdir.

● *Siyasi planda bir kuşkunuz yok mu?*
— 4 yıl çok uzun bir zaman, şimdiden söylemek ihtiyatsızlık olur. Dört yılda neler olabileceğini, bizde ve dünyada neler olabileceğini, dünyadaki kuvvet muvazenesinde ne gibi değişiklikler olabileceğini, dolayısıyla bunların Türkiye'deki yansımalarının nasıl bir biçim alacağını şimdiden söylemek mümkün değil.

● *Ben şeyi kasetmişim, efendim. Bu Adalet Partisi'nin seçim bildirgesinde de açıklanan bazı tedbirler var...*
— Bu Anayasa değişikliği filan konusunda mı?

● *Evet. Onları siyasi hayatta bir takım yeni gelişmelere yol açacak nitelikte görüyor musunuz?*

— Valla, bu endişe verici bir iştir. Çünkü Türkiye'deki hakim sınıflar ve bizim hakim sınıfların sırtını dayadığı Amerika'nın emperyalizmi için en büyük engel Anyasamızdır. Demin de arzettim. Anayasa artık bugün öyle bir anlam kazanmıştır ki, liberalizme tamamen kapalıdır ve sosyalizme açıktır. Gerçekten de Anayasa bugün hakim sınıfların ayak bağı haline gelmiştir. Anayasa Türkiye'de sosyalizmi gerçekleştiriyor; halkın uyanmasına imkan veriyor. Ve halk uyanıp, ona sahip çıkıyor; sahip çıkmaya başlıyor ve önümüzdeki dört senede çok daha fazla sahip çıkacak. Bundan dolayıdır ki, bugünkü dışa bağlı sermayedarlık düzeninden yana olan partiler, Anayasanın bir an önce değiştirilmesini istemektedirler. Bu istekler Anayasanın halkçı, sosyal ve demokratik özünü değiştirme istikametindedir. Bu isteklerin kuvveden fiile çıkarılması büyük tepkilere yol açabilir.

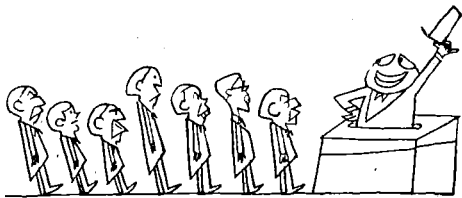
● *Bu arada bu seçim dışı alternatif daha etkili olup bir takım belirli sonuçlara veyahut gelişmelere yol açabilir mi?*

— Çok keskin bir geriye dönüş olursa, onu da düşünmek lazım. Ama bunun niteliği ne olur? Onu bilemeyiz. Onun etiketi ne olur? Etiket sol mu olur, sağ mı olur belli değil. Kaldı ki -kanaatimi tekrar edeyim- etiketi sol da olsa Türkiye tepeden inme metodlarla sosyalizme gidemez.

● *Çok teşekkür ederim.*

— Efendim, ben teşekkür ederim. Rahatsız oldunuz, yorulduunuz ama, çoktandır görüşemedik. Bu vesile ile görüşmüş olduk.

NOT: Gezide bulunan MHP lideri Alparslan Türkeş ve rahatsız olan MP lideri Osman Bölükbaşı ile seçimden önce görüşmek imkanı bulunamamıştır.

SEÇİMDEN SONRA

1

Süleyman Demirel
(AP Genel Başkanı)

● *Efendim seçim beyannamenizde siyasi aף konusu yer almıştı. Bu son olaylardan sonra tekrar o konuyu böylece benimsemiş oldunuz. Bunu yeni teşrii dönemde yine ele almayı düşünüyör musunuz?*

— Bu mesele ortaya çok yanlış münakaşa edilmiş ve çeşitli istismarlara sebep olmuştur. Bunun ortaya konuluş şeklini, istismar edilif sebeplerini münakaşa edecek değitim. Bunları günü gelecek, münakaşa edeceğim. Bu mevzuda fevkalade doluyum. Siyasi hakların iadesi, yani seçilme eşitliğinin sağlanması sadece seçilme eşitliğinin sağlanmasından ibaret değildir. Parlatentonun serbest kürsülerinin itibarının iadesi meselesidir. Bir memlekette parlamento kürsüleri hür değilse, korkusuz değilse, o kürsülerden söz söyleyenler bir gün başlarına, söyledikleri şeylerden dolayı bir takım gailerin ve belaların açılabilceği kanaatinde ise, o memlekette hür parlamento dan bahsolunamaz. 1960 ihtilali bir parlamento nun iktidar kanadına mensup 450'ye yakın milletvekilini hapis-

haneye götürmüş, muhakeme etmiştir. Ben bunun sebepleri nedir, neticeleri nedir bunu münakaşa etmiyeceğim. Ama, Türk demokrasisini güçlendirmek, kuvvetlendirmek istiyorsanız Türk parlamentosunu evvela, «acaba bize birşey olur mu?» gibi bir endişeden kurtarmağa mecbursunuz. Oturduğu yerden, kürsüde konuşan hatibe laf attı diye idama, müebbet hapse mahkum olmuş parlamento üyelerinin bulunduğu bir memlekette, neticede siyasi hakkı da alınmış, seçilme hakkı alınmış bir memlekette, o sandalyalarda oturan kimseler kim olursa olsun hür değildir. Veya Meclis kürsüsünden şunu söyledi, şu şekilde söyledi diye mahkum edilmiş bir parlamenterin, parlamenterlerin bulunduğu bir memlekette kurup meydana getirdiğiniz parlamentolar hür değildir. Binaenaleyh siyasi hakların iadesi diye ortaya konmuş bulunan kanun teklifi, parlamentoyu tamir edecek bir tekliftir. Türk parlamentosunu hür yapacak olan bir tekliftir, korkusuz yapacak bir tekliftir. Ben Türkiye’de her mesele- nin çok açıklıkla konuşulması taraftarıyım. Dur bakalım şu görüşü, bu görüşü, o görüşü... Eğer Türkiye’nin ilerisine bakıyorsak, -bakmak mecburiyetindeyiz Türkiye’nin ilerisine- Türk parlamentosunu güçlü hale getirmeye, daha randımanlı çalışır hale getirmeye, her meselenin korkusuzca konuşulduğu bir hale getirmeye mecbur isek -ki mecburuz- 60’da parlamentonun yediği darbeyi ve aldığı yarayı ortadan kaldırmağa mecburuz. Bu ne 27 Mayıs’ı inkardır, ne şudur ne budur. Geçmiş hadiseleri geleceğe kötü sirayetleri olmaktan kurtarmak, zannederim milletin menfaatinedir. Bu bir. İkincisi, bir memlekette parlamento ve millet, o memleketi iç ve dış tehlikelere karşı korumak üzere kurulmuş bulunan Türk Silahlı Kuvvetlerinden korku içerisinde yaşayamaz. Maalesef 1960 ihtilali Türkiye’de milletle silahlı kuvvetler arasında büyük açıklık meydana getirmiştir. Biz Adalet Partisi ola-

rak 8 senedir bu açıklığı kapatmaya çalışırız. Ve bunda geniş çapta başarı sağladığımıza da kaniiz. Bir millet silahlı kuvvetlerinden vazgeçemez. Silahlı kuvvetler, millet üzerinde bir güvenlik unsurudur. Bir korku unsuru olamaz. Türk demokrasisinde henüz bir yerleşme durumundayız. Kompartımanlar yerleşiyor. Binaenaleyh Meclisten geçip de Senato'da, Komisyon'da bulunan Anayasa tadili teklifinin gerçekleşmesi çeşitli sebeplerden dolayı zarurettir. Bugün bu gerçekleşirse acaba siyasi hakları iade edilmiş bulunan, seçilme hakları iade edilmiş bulunan kimseler yarın memleket için bir güvensizlik unsuru olur mu gibi düşüncelere bence mahal yoktur. Çünkü bir memleket üç beş yüz kişiden ibaret bulunan bir kadrodan korku içerisinde olamaz. Ve hadisenin üzerinden on seneye yakın zaman geçmiştir. Bu yarayı kapatmak lazımdır, memleketin faydasına ve istifadesinedir.

Yalnız burada birşey söyleyeyim. Aslında seçilme hakkı iade edilecek olan kimseler, Demokrat Partinin milletvekilleridir, ileri gelenleridir, idarecileridir. Yani zımmamdarlarıdır ve bir takım yüksek memurlarıdır. Demokrat Partiye rey vermiş bulunan vatandaşların seçilme haklarının olmadığı gibi bir durum yok orta yerde. Demokrat Partiye rey vermiş vatandaşların seçilme hakları alınmamıştır. Gerçi Demokrat Parti'ye rey vermiş olmak bir suç olarak görülmüştür. Ve ihtilal devresi sonunda vatandaşlar iki kampa bu sebepten ayrılmıştır. «Kuyruk», «Düşük» tabirleri, Demokrat Partiye rey vermiş olan her vatandaşa aşağı yukarı teşmil edilmiştir. Ve Adalet Partisi üzerine de çeşitli damgalar, kinci, intikamcı, şucu bucu diye vurulmuştur. Zaman bunların hepsinin bir takım gergin bir his havasından, bir haşın mücadeleden doğan hususlar olduğunu ortaya koymuştur. Bugün bu vehimlere, bu endişelere lüzum yok. Türkiye'nin barışa ihtiyacı var. Mutlak barışa ihtiyacı var. Mutlaka iç

barışa ihtiyacı var. İç barış olmıyan bir memlekette ne iktisadi ekspansiyonu, genişlemeyi yapabiliriz, ne sosyal meseleleri halledebiliriz. Ne şikayetçisi olduğumuz fukaralıktan, cahillikten kurtulabiliriz, ne de dışarda itibarımız olur. Hiç birisi olmaz. Biz bunu böyle savunageldik.

Şimdi bizim siyasi hakların iadesi diye adlandırılan ve bir Anayasa değişikliğini gerektiren tasarıda, bir tereddüdümüz yoktu. Ve nitekim bu tasarı Millet Meclisinde, Adalet Partisinin 232 üyesinin reyi ile kanunlaşmıştır, Millet Meclisinden geçmiştir. Bunun yanında da sonradan bunun şampiyonluğunu yapanların durumuna bakarsanız gülünçtür. Yeni Türkiye Partisi bize mektup yazan Adıyaman Milletvekili Süleyman Arif bey, yani «gelin bu kanunu çıkaralım» diyen zat, rey vermeye gelmemiştir. 12 - 13 milletvekilinden sekizi gelmiştir. Ve Halk Partisinin 86 milletvekilinden 45'i, 46'sı gelmiştir. 42'si gelmemiştir reye. Ve şurada benim elyazımla aynı gün tutulmuş çetele var. Milletvekilinden geçmesi dahi kıl payı olmuştur bunun. Bildiğiniz gibi 308 rey olmuştur. Bizim 256 milletvekilimizin 232'si gelmiştir. 24'ü de çeşitli yerlerde vazifeli veya hastadır. Sadece dört arkadaşımız rey vermeye gelmemiştir. Dördün dışında 20'sinin o gün orada bulunabilmesi mümkün değildi. Fakat 232 si geldi, rey verdi.

Mesele Senato'ya intikal ettikten sonra bildiğiniz gibi bazı huzursuzluklar meydana geldi. Bunları bir takım kimseler işte bu bir icat mı, oyun mu gibi şeylerin içine koydular. Türkiye'yi bir seçime sıkıntısız götürmek bizim borcumuzdu. Hiç bir şeyi risk etmek doğru değildir. Aslında bu bir endişenin, korkunun mahsulü olmaktan ziyade, bir basiretin icabıdır. Her halde Türkiye'de memleketin istihbaratına en iyi sahip olan biziz. Yani hükümet başkanının bilmediği bir şeyi dışarda başka birisi mi bilecektir? Ve şunu ifade edeyim: Türk Silahlı Kuvvetle-

ri, Türkiye’de demokrasinin, parlamentonun zedelenmesi bakımından fevkalade hassas davranmışlardır. Ama unutmamak lazımdır ki, Türkiye’de 27 Mayıs İhtilalinden sonra iki defa silahlı ayaklanma olmuştur. Bir hoşnutsuzluk meydana gelmiş de bu hoşnutsuzluk bize aktarılmışsa, biz bunu olmamış gibi farzedemeyiz. Ayrıca yeni bir takım görüşler ortaya konmuştur. Bunların mütalaası gerekmektedir.

Burda bir husus daha kaydedeceğim. Biz şerefli insanlarız. Biz sandalya hırsı içerisinde falan insanlar değiliz. Kimsenin sandalyasında oturmadığımızı, gerek bu hadise münakaşa edildiği zaman söyledik. Gerekse son seçim esnasında birçok yerlerde ben söyledim. Biz kimsenin sandalyasında oturmuyoruz. Ve herhangi bir kimsenin sandalyasında oturmayacak kadar haysiyetli ve şerefli insanlarız. Biz bir hizmet için yola çıktık. Memleketimizi daha iyiye götürelim diye yola çıktık. Birisi gelir derse ki, «Arkadaş, sen benim sandalyamda oturuyorsun, sandalya benim» derse, biz evvela sorarız: «Neden senin?» Biz sandalyayı kimseden devir almadık. Sandalyanın tapusu olduğuna da kani değiliz. Biz geldik. Üçüncü İnönü Kabinesini istifaya mecbur ettik. Koalisyon hükümeti olduk, sonra çıktık milletin karşısına, rey istedik. Millet bize rey verdi. 65 seçimlerinde iktidar olduk. Hiç kimsenin sayesinde iktidar değiliz. Milletın sayesinde iktidarız ve muayyen şahısların sayesinde iktidar olma gibi birşeyi de şerefsizlik addederiz. Ama saydığım sebeplere ilaveten bu Siyasi Haklar Kanununun çıkması lazımdır. Çünkü bizi başkalarının sandalyasında oturuyormuş gibi, başkalarının hakkını gasbetmişiz gibi görenler ve gösterenler vardır. Bundan rencide olmaktayız. Ve Türkiye’ye daha iyi hizmet edebilmek için, bizi daha şevkle çalıştırabilmek için böyle bir kuruntudan da kurtulmamız lazımdır. Yasaklarla, haklar ortadan kaldırıılmaz. Hakika-

ten bu hizmet yerleri bizim değil de, başkalarınınsa biz burada fuzuli yere oturuyorsak ve haksız yere oturuyorsak, haklı olanın gelip oraya oturması lazımdır. Bunda garipsenecek bir durum yok. Bu itibarla bizi böyle birtakım haysiyetimize dokunan, bizi rencide eden hususlardan da kendi kendimizi kurtarmağa mecburuz biz. Bu bakımdan da çıkması lazımdır bu kanunun. Ve nihayet hakikaten yani on sene bir memleketin siyasi hayatında hizmet görüp de, günün hadiselerin üzerinden on sene geçtikten sonra daha fazla siyasi haktan vatandaşları mahrum etmenin, eşitsizliğe tabi tutmanın da hakşinaslık olmadığına kaniiz. Hak ve adaletle bağdaşan bir durum değildir. Ve aslında bana sorarsanız, Parlamento'nun muhakeme edilip, cezaya çarptırılması dünyanın hiçbir memleketinde olmayan bir iştir. Ve Türk demokrasisine büyük zarar vermiştir. Ve demokrasimizi güçlendirmek, tamir etmek milletçe hepimizin menfaatidir. Artık bu meseleleri his meselesi olmaktan, kırgınlık meselesi olmaktan, dargınlık meselesi olmaktan çıkarıp bir milli platformda düşünmeye, milletin menfaatleri icabı götürmeye mecburuz. Bu seçilme hakkı iadesi üç-beşyüz kişiye -ki çok daha azdır sayısı- yeniden seçilme imkanı vermekten ötürü bir meseledir. Söylediğim sebeplerden dolayı. Ve bütün bunların muvacehesinde önümüzdeki dönemde Cumhuriyet Senatosu bu meseleyi ele almalı ve bitirmelidir.

● *Meselenin o zaman hallini önleyen sebepler kalkmış mıdır sizce?*

— O gün bir huzursuzluk vardı. Huzursuzlukları gün içerisinde halledemezsiniz. Huzursuzluk o günün meselesi idi. Bunun bir barometresi, vesairesi yok. Ama o zaman başka çeşit meseleler çıkar. O zaman demin dediğim şeyler ortaya çıkar. Yani acaba Türk Silahlı Kuvvet-

leri Parlatentonun üstünde mi gibi bir takım meseleler çıkar. O hem Türk Silahlı Kuvvetleri için fevkalade yıpratıcı, hem de parlamento için fevkalade yıpratıcı olur. Bunların yazılmasını bilhassa rica ediyorum sizden Abdi bey...

● *Hay hay efendim, yalnız birşey sormak istiyorum. Bu bahsettiğiniz yıpranma, teklif Senato'da durdurulurken, zaten olmamış mıydı?*

— Şimdi Abdi bey, Türkiye'de talebede bir huzursuzluk meydana geldiğini nazarı dikkate alıyorsunuz. İşçide bir huzursuzluk meydana geldiğini nazarı dikkate alıyorsunuz. Her yerde meydana gelen huzursuzluğu dikkate alıyorsunuz. Türk Silahlı Kuvvetlerinde bir huzursuzluk meydana gelince bunu kulağınızın arkasına atamazsınız.

● *Ben atılmasından yana olduğum için sormadım...*

— Hayır, hayır ben şimdi size cevap veriyor değilim. Bunu kulağınızın arkasına atamazsınız. Meseleleri hallederken, iki şekil vardır; bir tanesi koparmak, kırmak. Bir tanesi de meseleleri uygun şartlar içerisinde hal yollarına götürmektir. Biz, kırmak, koparmak yerine, uygun şartlar içerisinde hal yoluna götürmeyi tercih ettik. Ve doğru hareket ettiğimizi, haklı hareket ettiğimizi zaman göstermiştir. Selametle bir seçim yapılmıştır. Yeni bir Millet Meclisi teşekkül etmiştir. Ve yeni baştan meselenin üstüne eğilmemek için bir sebep görmüyorum ben. Söylüyorum bu hususu. Yani bir memleketin, Silahlı Kuvvetleriyle siyasi organının, parlamentosunun münasebetleri bütün dünyanın her tarafında fevkalade mühim bir meseledir. Ve tabii ki, güvensizlik duygusu içerisindeyse Silahlı Kuvvetleriniz veya rencide olma durumundaysa, bu güvensizlik duygusunu elimine etmeniz, ortadan kaldırmanız ve Silahlı Kuvvetleri rencide etmemek lazım. Si-

lahlı Kuvvetlerini rencide eden bir memleket düşünülemez. Ama Silahlı Kuvvetlerin de siyasi iktidarın ve parlamentonun neyi yapıp, neyi yapmayacağına karıştığı memleket de düşünülemez. Geçen dört buçuk sene zarfında Türk Silahlı Kuvvetleri bizim iç meselemize, yani siyasi bir meseleye karışmamıştır, hiçbir meseleye karışmamıştır. Bu meseleyi değişik bir mesele olarak alalım. Bu 1960 hadisesine bağlı bir meseledir. 1960 hadisesinde, Türk Silahlı Kuvvetleri taraftır. Binaenaleyh bir güvensizlik duygusu içerisine girmeleri ve rencide olmaları halinde, bu güvensizlik duygusu ortadan kaldırılmadan ve rencide durumu ortadan silinmeden meselenin ileriye götürülmesi, memleketin menfaatine değildir. Bugün Türkiye'nin idaresinde muayyen prensiplerden fedakarlık yapamazsınız bu doğruda. Büyük alınganlıkların içerisine girip de dengesizlikler meydana getirmenin de Türkiye'ye faydalı olmadığına kaniim. Bu, idareyi Silahlı Kuvvetlerle taksim etmek manasına gelmez. Ben çok açık konuşuyorum. Silahlı Kuvvetlerin güvensizlik duygusu duyması, rencide olması, alelade bir hadiseden dolayı değil ki. 1960 hadisesi alelade bir hadise değil ki. Fevkalade bir hadiseden dolayı, yani kendilerinin methaldar olduğu fevkalade hadiseden dolayı. Bu hadisenin menşei bugün değil. Bunun menşei dün. Ve bu menşe'de Silahlı Kuvvetler var. Ve tabii ki, bu meselenin çözümünde, tekrar ediyorum çözümünde, Silahlı Kuvvetleri güvensizlik duygusu içine götürmeden, rencide etmeden meseleyi çözmek en doğru yoldur.

● *Isterseniz burada siyasi haklar meselesinin başka bir yönüne geçelim. Son konuşmamızda, seçim tahminlerinden bahsederken, Bayar ve Erbakan faktörü üzerinde durmuş, bunun ne derece etkili olacağını konuşmuştuk. O zaman «12 Ekim gecesi belli olur du-*

rum» demiştiniz. Şimdi belli olan bir durum var ve şöyle yorumlanıyor: Deniyor ki, eski Demokratlara siyasi hakların iadesi konusunda Adalet Partisinin son tutumundan dolayı, size karşı olup Yeni Türkiye Partisini destekleme durumuna geçen Demokratların, yani Bayar ve bazı arkadaşlarının, etkili olmadıkları ortaya çıkmıştır, Yeni Türkiye Partisi önemli bir başarı kazanamamıştır. Adalet Partisi ona rey veren eski Demokrat seçmenlerin oylarını yine almıştır. Dolayısıyla Bayar faktörünün etkili olmadığı sonucuna varılıyor. Bu yoruma katılır mısınız?

— Şu anda bu yoruma katılmak veya katılmamak gibi bir durumda değilim. Fakat yorumun belki ağırlığı vardır ama, objektif bir görüşle bakıldığı zaman mesele sadece bundan ibaret olmayabilir.

● *Yani size yönelen. seçmenleri bu harekete başka faktörler sevk etmiştir demek...*

— Hayır, şunu demek istiyorum: Rey nisbeti düşük oldu. Yüzde 64,6. Neyse... Bu düşük olan rey nisbeti içerisinde bizim reylerimiz de düştü. Bu düşen reyin ne kadarının sebebi şudur, ne kadarının sebebi budur, bunu tahmin etmek fevkalade zor. Ama gerçek şu ki, -bugünkü rakamlara göre- bizim reyimiz yüzde 6 civarında düştü. Bu yüzde altının, yüzde dördünü, müstakiller teşkil eder. 12-13 tane kazanmış bulunan müstakilin on tanesi bizimdir. Bizden rey vermişlerdir, yarım milyon reydir bu böyle. Yarım milyon rey de yüzde 6'ya tekabül eder. Bunu rahatlıkla söylemek mümkün. Eğer 46,6'ya bunu değerlendirirseniz yüzde 50 gibi bir rakama çıkarabilirsiniz. Yani bizim hakiki reyimizi 64 içerisinde kıymetlendirirken, 46,6 değil 50 civarında değerlendirmek lazım. Bunu, yani reyimizi yükseltmek için söylemiyorum, rakamlar değişmez. İşte o oradadır. Bu bir izah tarzıdır. Ve bu

izah tarzının doğru olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü Hatay'da Abdullah Çilli, Adıyaman'da Ali Turanlı, bizim milletvekillerimizden, Elazığ'da Ali Rıza Septioğlu bizim Belediye Reisimizdi. Ondan sonra Mardinde kazanmış bulunan iki müstakil bizim partimizin adamlarıydı.

● *Onları tekrar partiye almayı düşünür müsünüz?*

— Hayır. Bu husustaki kararımızı açıklamıştık.

● *Yani o kararınızda ısrar edecek misiniz?*

— Evet, gayet tabii. O zaman demokrasi dejenere olur. Parti şuurunu kaldırdığınız zaman işler karmakarışık olur. Düşününüz 450 tane müstakil mebus... Ne yapar bu parlamento? Bunda istikrar olur mu?

● *Efendim, müsaade ederseniz başladığımız konuya dönelim. Demin verdiğiniz izahatlar şunu mu gösteriyor: Size yönelmesi düşünülen büyük kitle seçime katılmadı. Oy oranı ile birlikte sizin hissenize düşecek oy miktarı düştü. Bu katılmama, bu çekimserlik acaba o Bayar faktörü dediğimiz olaydan dolayı mı oldu?*

— Hayır. Katılmamanın çok çeşitli faktörleri var.

● *Bir tanesi bu kabul edilebilir mi?*

— Edilebilir mi, edilemez mi, iyi tayin edebilmek için bunun tesir derecesini bilmek lazım. Bunun tesir derecesini şu anda bilmiyorum. Ama çok çeşitli faktörler var.

● *Nedir onlar efendim?*

— Onları ben size sayayım. Bir defa, her yıl seçim yapılmış olması. Seçimin bürokrasiye boğulmuş olması. A.P.'nin kazanacağına mutlak nazarıyla bakılmasının yarattığı psikolojik güven...

● *Evet, bunları seçimlerden sonra açıklarken, bu so-*

nuçlardan alınması gereken dersler vardır dediniz. Nedir o dersler efendim?

— Vardır. Yani onu hiç bir şey olmamış gibi bir hadise addedemeyiz. Daha başarılı olmaya mecburuz alınması gereken ders. Ben gerçekçiyim...

● *Yalnız bu muğlak bir ifade oluyor. Dersten kastınız?*

— Bu bizim için fevkalade uyarıcıdır.

● *Ne öğrendiniz efendim?*

— Çok şey öğrendik.

● *Mesela?*

— Önümüzdeki dört senede bize itimadını esirgemiyen milletimize çok daha iyi hizmet etmenin yollarını bulmağa mecburuz. Bu mazide hizmet etmediğimiz manasına gelmez. Türk toplumu, Türk milleti fevkalade dinamik bir toplumdur. Bu dinamizme uymağa mecburuz.

● *Yani sizi tatmin etmiyor bu başarı. Daha başarılı olmak istiyorsunuz?*

— Bizi tatmin etmesi kafi değil. Milleti daha iyi tatmin etmesi lazım. Yani rey düşmesini başarı olarak mı kaydedeceğiz? Biz öyle bir zihniyetin adamı değiliz.

● *Bunu daha iyi hizmet görerek mi artırmayı düşünüyorsunuz?*

— Daha iyi hizmet görme bakımından bizi uyarmadır bu. Ve kendimize daha iyi çeki düzen vermemiz gerektiği bakımından bir uyarmadır. Devlete daha iyi bir çeki düzen vermemiz gerektiği bakımından daha iyi bir uyarmadır. Parlamentoyu daha iyi çalıştırmamız lazım geldiği bakımından bir uyarmadır. Her ikisinin alacağı dersler var bunun içinde.

● *Evet, mademki, seçimlerin tahliline geçtik. Orada bir şey daha sormak istiyorum müsaade ederseniz.*

Gerek daha önceki demeçlerinizde, gerek bu seçimlerin ilk tahlili için yaptığınız açıklamalarda küçük partilerin grup kuramıyacakları oranda kalmalarını demokrasinin gelişmesi için sıhhatli bulduğunuzu söylüyorsunuz. Çok partiden, 7 partiden şikayetçi oluyorsunuz. Şimdi efendim, zannederseniz başka demokratik ülkelerde de -hepsinde değil, fakat bazılarında birçok partiler var. Ve bu sistemi değiştirmek hususunda bir ihtiyaç duymuyorlar. Ayrıca şöyle bir şey düşünülemez mi? Evet, parlamentonun rahat çalışması bakımından, parti sayısının az olması faydalıdır. Fakat her partinin aksettirdiği bir eğilim vardır. Aşırı sağından, aşırı soluna kadar. Yani her partinin kendine göre bir tezi vardır. Bunların parlamentoda ifade imkanını bulmaları mı daha sıhhatlidir demokratik rejim bakımından, yoksa parlamentoda ifade imkanları bulamadıkları için başka yollardan ifade imkanları, yani parlamento dışından, yani bir bakıma meşru olmayan yollardan istifade imkanları aramalarına zorlanmalı mıdır? Bu bakımdan sakıncalı olmaz mı? Ve dolayısıyla partilerin çok sayıda da olsa temsililerine yol açmak, aslında demokrasiye hizmet olmaz mı?

— Şimdi Abdi bey, söylediğiniz şeyde yine bir hareket noktası bulmamız lazım. Bu hareket noktasını bulamazsak, bir müşterek anlayışa varamayız. Parlamentonun maksadı nedir? Parlamentonun maksadı bir açık forum, bir platform mudur? Yoksa parlamentonun maksadı yasa yapmak, siyasi iktidarı murakabe etmek ve bunun dışında işte Türk Anayasasında yazıldığı gibi bir takım diğer fonksiyonları ifa etmek midir?

● Her iki maksadı meczedemez mi parlamento?

— Meczetmesi için muayyen sınırlarda durması lazım.

Yedi tane siyasi partinin aynı derecede faydalandığı bir parlamento kürsüsünde, 1965-69 döneminde meydana gelen hadise şu; murakabe fonksiyonuna yüzde 60, yasama fonksiyonuna yüzde 40. Ve bu yasama fonksiyonu yüzde 40'ın içerisinde bütçe, iktisadi devlet teşekkülleri raporlarını da çıkarırsanız yüzde 25'e iner.

● *Parti sayısından dolayı mıdır sadece bu durum?*

— Geniş çapta... Bir de Anayasa'nın 89. maddesinin istismarında. İngiliz Parlamentosuna bakınız. 180 gün çalışma devresi içerisinde 110 gün hükümete yasa getirme ve bu yasaları konuşma yetkisini tanımıştır. Şimdi millet önüne çıkıyoruz, program beyan ediyoruz. Bu programı nasıl gerçekleştireceksin? Parlamentaoya geliyoruz, parlamentoda bu programı gerçekleştirme imkanları elimizde mevcut değil. Niye? Şimdi biz parlamentoyu yasa yapan, murakabe yapan bir organ olmaktan çıkarmış, tamamen muayyen şeyleri çeşitli yönlerden tartışan bir organ haline getirmişiz. Memleketin bu kadar dertleri var, problemleri var. Bunlara deva bulmuyorsunuz, dertler bir tarafta duruyor, siz orada yedi siyasi partinin hürriyeti olsun, her çeşit akım burada temsil edilsin, bunlar konuşulsun. Eee... bundan memlekete faydalı bir şey çıkmıyor.

● *Efendim, bahsettiğiniz mahzur daha ziyade zannediyorum ki, şikayetçi olduğunuz 89 uncu maddedir...*

— Hayır. Her partiye konuşma hakkı tanıyorsunuz, parlamento kürsüsünden. İngiliz Parlamentosu bunu da halletmiş, Fransız Parlamentosu da halletmiş, Alman Parlamentosu da halletmiş. Her partinin Meclis kürsüsünden ve devlet radyolarından istifadesi, sandalya sayısıyla mütenasip. Şimdi biz bunlara gitsek, Türkiye'de hürriyetler boğuluyor denir. Beyler, biz bir demokrasi icadına mı ça-

lıyoruz, yoksa Batı demokrasisinin yıllar boyunca vardığı bazı neticeleri inkara mı kalkıyoruz? Şimdi ben şunun için söylüyorum bunu; şunu demek istiyorum. Şimdi ana hedef devletin müessir çalışmasıdır. Müessir çalışmayan bir devlette biz birbirimizle fikir tartışması yaptık diye halkın karşısına çıkamazsınız. Türk parlamentosunu itibarlı, daha itibarlı kılmağa mecburuz. Türk parlamentosunu her şeyin üstünde tutmak mecburiyetindeyiz. Bunu yapacak isek, mutlaka parlamento çalışmalarını çok daha tesirli hale getirmeye mecburuz.

● *Bunu sağlamak için aldığınız tedbir, bir mahzuru önlerken, benim demin değinmek istediğim mahzuru yaratmıyor mu?*

— Yaratmıyor, şu bakımdan yaratmıyor; Türkiye’de hür basın var. Türkiye’de salonlar hür, toplantı yapma hürriyeti var. Meydanlar hür, demokrasi yapma hürriyeti var... Esasen parlamento platformunu kullanmakla iktifa etmedi ki, bizim yedi siyasi parti... Dışarda platform aradı. Hür basının bulunduğu bir memlekette her şeyi söylemek, yaymak imkanları var. Mutlaka parlamento kürsüsünü bunun için kullanması en kısıntı hale gelmiş şekillerin de parlamento kürsüsünde temsil edilmesi diye bir şart yok orta yerde... Bakınız Almanya’nın durumuna, yüzde 5’den aşağı rey alan partiyi Meclise sokmuyor. Demokrasi değil mi bu? Bu da demokrasi. Dünyanın hiç bir yerinde bugün milli bakiye sistemi yok, bir tane memleket yok. Dünyanın hiçbir yerinde aldığınız rey kadar sandalya sahibi olursunuz diye bir şey yok. Sandalya sahibi olmanın maksadı, memlekette istikrarlı bir idareyi kurmak. Yoksa sandalya dağıtmak değil. İşte rakamlar orta yerde. Yüzde 46’dır. Hristiyan Demokrat Partisinin 1969 seçimlerinde aldığı netice. Mecliste sandalyaların dağılışı yüzde 48’dir. Sosyal Demokrat Parti-

nin yüzde 42'dir, mecliste aldığı rey yüzde 45'dir. İngiliz İşçi Partisi'nin aldığı rey yüzde 47,9'dur. Meclisteki sandalyası yüzde 57,7'dir. Ondan sonra Muhafazakar Partinin aldığı rey 41,9'dur. Meclisteki sandalyası 41,1'dir. Geliyorum İtalyan Hristiyan Demokrat Partisinin aldığı rey, Mayıs 1968 seçimlerinde yüzde 39,1, yüzde 42'dir sandalyası. Komünist Partisi'nin yüzde 26,9, sandalyası yüzde 28,1. Sosyal Demokrat Partisi İsveç'te, yüzde 50'dir aldığı rey. Meclisteki sandalyası yüzde 53,6. Ondan sonra Muhafazakarların 13,7. Liberallerin yüzde 15 reyine karşı yüzde 14,4 sandalyası var. Hristiyan Demokrat Birliğinin yüzde 1,5 reyine karşı hiç sandalyası yok. Komünist Partisinin yüzde 3 reyine karşı yüzde 1,3 rey var. Ondan sonra geliyoruz Norveç'e, İşçi Partisinin yüzde 44,4 reyine karşı, yüzde 49,3 sandalyası var. Muhafazakar Partinin 21 reyine karşı 19 sandalyası var. Yani aslında milli bakiye sistemi dediğimiz sistem bir memleketin vilayetler esaslı üzerinden seçim yapmasıyla bağdaşmıyor.

● *Ama bir milletvekili kendi seçim bölgesini değil, bütün memleketi temsil eder diye bir...*

— Doğrudur. Ama gerçek de şudur; herhalde Mardin milletvekili Rize'nin işlerini takip etmez. Gerçekte, yani hukuken bir milletvekili her yerin milletvekili. O doğru. Ama bir seçim bölgesi olması lazım. Olmazsa o zaman seçim bölgesine lüzum yok. Yapacağınız iş şu; 450 tane milletvekili korsunuz. Bütün memleketin sathına çıkarırsınız. Artık vilayet filan mevzuubahis değildir. Aldığınız rey kadar mebus alırsınız. Neye gidiyorsunuz vilayet taksimine? Ne olmuştur neticede? Kocaeli'nden koymuş bulunan bir aday, Mardin'den milletvekili çıkmış, Mardin'e bir defa gitmemiştir. Millet işleri üzerine mi çalışıyorsunuz? Yoksa muayyen insanları mebus yapmaya mı çalı-

şıyorsunuz? Veya muayyen partileri şu kadar mebusla teşhize mi çalışıyorsunuz? Benim kanaatimce devletin müesir olmasını savunuyoruz. Ve burada küçük partilerin veya işte küçük parti demek ne derece doğru bilmiyorum yani o da doğru değil. Yani küçük parti tabiri de bir miktar bozuk bir tabir. Yahut da şöyle diyelim: Üye sayısı az, veya milletvekili sayısı az olan partilerin parlamentoda grup kurabilecek bir şekilde temsil edilebilmeleri halinde muhalefet de olmuyor aslında muhalefet de parçalanıyor.

● *Evet. Yani siz aslında bunu demokrasi bakımından endişeli değil, bilakis sıhhatli...*

— Sıhhatli gelir. Bu aslında Türk demokrasisini dejeneretme gibi bir duruma son vermiştir Türk seçmeni.

● *Efendim zannedersem bu meselede...*

— Ve demokrasiyi güçlendirmiştir, pekiştirmiştir demokrasiyi. Demokrasi aslında birçok memleketlerde ikili sistem esası üzerinden yürür: İktidar - Muhalefet. Yani bunlardan birinden birinin iktidardan bıktığı zaman tercih edeceği başka bir siyasi teşekkül olmalıdır halkın. İkincisi de iktidarı murakabe edecek bir organ olmalıdır. Bu organların beş tane olmasına lüzum var mı? Birini seçecek, dördünü seçmiyecek ki neticede İtalya'daki Fransa'daki buhranların sebebi, nisbi seçimin meydana getirdiği çok partili istikrarsız hayattır.

● *İsveç'te zannederim dört beş tane var...*

— İsveç'tekiler 51 rey almış Sosyal Demokrat parti 15 biri almış, 16 biri almış. Öbürü de yüzde 3 rey almış. Üç sandalye ile temsil ediliyor. Yine neticede üç dört parti de kalıyor.

● *Efendim zannedersem bu konudaki görüşünüz oldukça açıklığa kavuşmuş durumda. Vaktinizi de fazla*

almak istemiyorum. Bir iki konu daha var müsaade ederseniz.

— Buyurun, rica ederim.

● *Bu Bayar faktörünü konuştuk. Bir de Erbakan meselesi vardı. Erbakan'ın zannediyorum daha net bir durumu var. Tahlile müsait. Kendi ifadesine göre 40 bin oy almış Konya'da.*

— Kendi iddiasının ne olduğunu bilmem ama... Bir miktar rey aldı ve milletvekili seçildi. Biz Konya'da 132 bin civarında bir rey aldık. Aslında 200 bin rey alınabileceğini arkadaşlarımız ümit etmekteydi. Düşük olan iştirak o durumu meydana getirmiştir. Gerçek şudur ki, Erbakan, milletvekili olmuştur. Tesiri nedir dersiniz, işte 20-25 bin reye mal olmuştur bize. Bir kısmı bize, bir kısmı bizim dışımızdaki partilere olmak şartıyla. Hepsi bize değil. Millet Partisine de var. Reyi bulunduğu çevrelerden rey almıştır.

● *Bir gazetede çıkan beyanında, iddiası şu, der ki, Adalet Partisinin gövdesi sağcıdır, bizimidir. Biz oraya gireceğiz...*

— A.P. hakkında beyanlarda bulunmak, A.P.'nin dışındaki kimselere düşmez. Bunlara hariçten gazel okumak derler. Herkes kendi işine baksın. Öyle kolay değildir A.P.'nin işlerine karışmak.

● *Bu bağımsızlarla birlikte bir grup kurmak...*

— Bağımsızlardan grup kurulmaz.

● *Parlamentar bir grup anlamında kullanılmıyor belki. Fakat kendisine, kendi düşüncelerine yakın olduğunu iddia ettiği Adalet Partililerle parlamentoda ve siyasi hayatta bir güç olmak ve hatta Adalet Partisinde uzun vadeli bir planla...*

— Yolu açık olsun, yolu açık olsun.

● *Bu iddialar için ne diyorsunuz?*

— Hiç, ne diyeceğim. Hiç... Muhatap bile değilim bu iddialara...

● *Efendim, bir sözünüzü duydum. Seçimlerden önce demişsiniz ki, eğer kuvvetli bir grupla gelebilirsek parlamentoya, grubumuzda daha önce varlığını belli etmiş bir takım aşırı elemanlar var. Bunları tesirsiz hale getireceğim. Bu sözünüz de doğru mudur?*

— Hayır. Bu tümenden yanlış. Bizim grubumuzda fikir ihtilafları yoktur. Bunu daha evvel de söyledim bir münasebetle. Biz bir program ve tüzüğün etrafında topluyuz. Bu program ve tüzüğe kim uymazsa gayet tabiidir ki, parti disiplini mekanizması işler. Mazide öyle olmuştur. Bugün başka partilerin içerisinde yer almış bir takım kimseleri biz partimizden ihraç etmişizdir. 1965-69 devresinde, bu kadar zor bir devrede, 360 kişiye yakın Adalet Partisi müşterek grubu, yani Senato grubu - Millet Meclisi grubu kendine getirilen her meselede şayanı dikkat bir parti şuuru içerisinde çalışmışlardır ve hiç bir meselelerin üstüne varmaktan çekinmemişlerdir. Parti grubu içerisinde, muayyen meseleler üzerinde münakaşalar gayet açık bir şekilde yapılmıştır. Bu kadar büyük grupların içerisindeki normal dalgalanmaları dışarıya işte bir takım kötü emareler olarak almıştır. Esasen Adalet Partisi kurulduğu günden beri, her taraftan tazyike, her taraftan ithama maruz kalmıştır. Adalet Partisi içerisinde şu grup, bu grup mevzu bahis değildir. Arkadaşlarım, muayyen fikirler etrafında, yani parti programı, parti tüzüğünün genel çerçevesi etrafında topludurlar. Ona hepsi uymuşlardır. Tabii ki, bu kadar büyük parti içerisinde çeşitli görüşlerin bulunabileceği, bunların da nüans farklarına dayanabileceği şahsi sempati-antipatilerin olabileceği tabiidir. Bunun da dışında Adalet Partisi içerisinde bir du-

rum mevzuubahis değildir. Ben, arkadaşlarımdan hiçbir tanesine kıyamam. Hepsi bana yakın mesafede kimselerdir. Ama herkesin kendine göre meselelere yaklaşış tarzı var. Herkesin meseleleri izah tarzı var. İşleyiş tarzı var, beyan tarzı var. Bunlardan dolayı hiç kimseyi muaheze edemeyiz.

● *Efendim bir latife yapmama müsaade eder misiniz?*

— Buyurun lütfen..

● *Kabine konusunu biraz kurcalamak istiyorum ama, «Kabine kurulduğu zaman, kurulmuş olur» gibi bir cevap verirseniz...*

— Çok kurcalamazsanız iyi olur (Gülüşmeler). Şimdi bakın söyliyeyim. Kabine üzerinde bir takım ileri geri mütalaalar serdedilmeye başlandı. Bunları normal adde diyorum. Çünkü, ikinci adım olarak zihinler kabine ne olacak diye düşünür. Yani seçim yapıldı, seçimden sonra ikinci adım ne? Hükümet kurulacak. Hükümet kurulması üzerindeki sabırsızlıkları anlıyorum. Yani hemen bu meselenin münkaşasına geçilmiş olmasını... Yalnız henüz şu anda dahi kesin seçim sonuçlarını Seçim Kurulu ilan etmedi. Ondan evvel daha bir sürü iş var.

● *Şu anda hiç bir fikri hazırlığınız yok mu, yani?*

— Emin olun yoktur...

● *Geçenlerde bir yazım çıkmıştı, okumak imkanını buldunuz mu acaba? Adalet Partisinin seçimlerdeki başarısını ve sizin güttüğünüz politikayı yorumlamaya çalışmıştım.*

— Hayır, okumadım. Yani daha vakit bulmadım. Biraz bu ara... Ancak haberleri okuyabildim. Tefsirleri toparladım, okuyacağım. Okuyacağım ve önümüzdeki günlerde tabii. Hükümet kuruluşundan falan sonra, bir

geniş basın toplantısı yapacağım. Bunların içerisindeki bütün matbuatta çıkan şeyleri de bir münakaşaya tabi tutmak imkanını bulacağım.

● *Ben kısaca sizin pragmatik bir politika götüğünü-zü ve bunun başarılı olduğunu...*

— Evet o çerçeveyi gördüm. Ama bunun her zaman yürü-meyeceğini de söylüyorsunuz altında.

● *Uzun vadede...*

— O makalenin çerçevesini gördüm. Şöyle bir tepeden aşağı doğru bir süzdüm. Merhum Menderes'in de 950'de aynı şekilde başladığını yazıyorsunuz. O makale ise, onu şöyle bir gördüm. İçinde ne var biliyorum. Pragmatik bir şey, ama mutlaka bunun yürü-meyeceğini söylüyorsunuz.

● *Yani katı bir pragmatizmin kısa vadede başarılı olduğunu, fakat uzun vadede rasyonel düşüncelerin doğruluğunun anlaşılacağını ileri sürüyordum..*

— Tamam, onu gördüm.

● *O konudaki görüşlerinizi öğrenmek isterdim.*

— Bizim şeyimiz, yani bizim felsefemiz, daha evvel de konuştuk, biz doktrinci değiliz. Doktrinci olmayınca bu-nun yerine ne ikame edeceksiniz? Bunun yerine tek şey ikame edebilirsiniz: «Akılcılık ve Gerçekçilik». İkisi be-raber yürür zaten. Yani aslında «Gerçekçilik de akılcılı-ğın» içerisinde. Akılcılık'tan şunu kastediyorum: Pragmatizmle birleştiği yerler vardır, ayrıldığı yerler ola-bilir. Tarifler zaman zaman çeşitli şekilde manalar kaza-nabilir. Onun için söylüyorum. Memleketin şart ve im-kanlarına göre, memleketin ileriye götürülmesini sağla-mak; yani tedbirleri, reçeteleri, doktriner açıdan değil, derdin devası ne ise onu bulup ortaya çıkarmak. Yalnız bizim düşünce sistemimizde, akılcılık sadece bundan iba-ret değildir. Memleketin ilerideki ihtiyaçlarını önceden

düşünüp, onlara tekaddüm etmek... Memleketi hangi istikamette geliştirecek isek, o istikamette bir gelişme sürati vermek. Ve elbise vücuda dar gelmeye başladıktan sonra değil, vücudun gelişmesini hesaplıyarak ona göre gardrobunuzda elbise bulundurmanız keyfiyetini ön planda düşünmek. Tabii planlı bir ekonomide bunlar kolaylıkla yapılabilir. Kolaylıkla derken, yani planlı ekonomiyi metod olarak aldıysanız bunları yapmak metodunuzun içinde mevcuttur. Yeniden bir takım şeyler aramaya lüzum yok. Her zaman kolaylıkla yapılamaz yani. İcra etmek başkadır. Elinizde alet ve vasıta olarak plan mevcut olduğuna göre, planın nazarı dikkatinden bunlar kaçmaz. Zaten planlı ekonominin maksadı da önceden düşünülme, önceden görebilmedir. Bu fonksiyon ifa edilebilir, eğer planınız hakikaten iyi bir plansa, çatısı iyi kurulmuşsa... Yani şunu demek istiyorum; pragmatizmle sadece günü gün etme gibi bir politikanın anlaşılması lazımdır. Biz günlük ihtiyaçları, ihtiyaçlar sıkıştırdığı zaman değil, daha önceden düşünebilmeyi de lüzumlu görüyoruz.

● *Bunu şu şekilde bir misalle inceleyebilir miyiz efendim? Geçen konuşmamızda da demiştiniz, ekspansyonist bir iktisadi politika gütmek, milli geliri süratle artırmak lazımdır. Çünkü bütün yapmak istedikleriniz önce milli gelirin artırılmasına bağlıdır. Şimdi orada bu ekspansyonist politika, bazan uzun vadede bir takım güçlükler de yaratmıyor mu? Çünkü içinde bulunduğumuz iktisadi güçlükler bu ekspansyonist politikanın bir bakıma sonucu değil midir?*

— Şimdi aslında mevcut olan bir takım problemleri ortadan kaldırmak için doğru tedbirler bulmak ve bunları icra etmek lazımdır. Bu doğru tedbirleri bulup icra ettiğiniz zamanda dahi, bir takım yan problemler çıkacaktır.

Bunlara «refahın problemleri» diyebiliriz. Ama bu problemler, başka çeşit problemler olacaktır. Kanaatimiz odur ki, fukaralığın, cahilliğin, yokluğun ağır hayat şartlarının yarattığı problemler yerine, ekspansyonizm, yani iktisadi genişlemenin yarattığı problemlerle meşgul olmak daha iyi. Gayet tabii ki, iktisadi genişleme bir takım problemler yaratacaktır. Yalnız bir gerçektir ki, iktisadi genişleme olmadan, geniş halk tabakalarının şikayetlerini günlük dertten kurtarmak mümkün değildir. Yalnız iktisadi genişleme, iktisadi ekspansyonizm lazımdır ama kafi değildir. Refahın tabana yayılması için gayet dikkatli politikalar takibi gerekir. Bu yine bir plan çerçevesi içinde yapılabilir. Önümüzdeki dört senenin, hatta önümüzdeki on senenin en mühim meselelerinden birisi, -ki ben bunu seçim nutuklarımda işlemeye çalıştım- sosyal meselelere ayıracağınız kaynaklarla iktisadi genişlemeye ayıracağınız kaynakların dengesidir. Bu denge bugün fevkalade mühim bir mahiyet almıştır. Bilhassa «Take off» sınırına yaklaştıkça siyasi ve sosyal istikrarı devam ettirebilmek -ki iktisadi genişleme ona bağlıdır- için mutlaka nereye kadar sosyal meselelere kaynaklarınızı çevireceksiniz, nereye kadar iktisadi genişlemeye çevireceksiniz meselesi 69 Türkiye'sinin en mühim meselesi haline gelmiştir.

● *Efendim, affedersiniz, o tabana inme meselesini ayrı bir konu olarak ele almayı düşünüyordum. Yalnız öbür mesele ile ilgili tamamlayıcı bir şey sormak istiyorum. Yazımda sizin politikanızı, Menderes'in politikasına benzetmek, ekspansyonist politika bakımındandı. Yanılmıyorsam, Menderes ekspansyonist bir politika gütmek istemişti ve bunun ilk semerelerini ilk yıllarda, ilk yılları takip eden yıllarda, almıştı. Fakat arkasından bir enflasyon ve devalüasyon meselesiyle karşılaştı. Gerçi yazıda onu da belirttim: Siz bu*

noktada çok hassas ve dikkatli gidiyorsunuz, bilhassa enflasyonist baskıları yaratmamak için. Ama ekspansyonist politikanın bazan kaçınılmaz bir sonucu olmuyor mu enflasyon?

— Evet, şimdi yine o da doz meselesidir, kanaatimizce. Ekspansyonizm, mutlaka enflasyon doğurur diye bir kaidede yok. Esasen ekspansyonizm, enflasyon doğuruyor ise, ekspansyonizm yani iktisadi bünyenin genişlemesi zararlı bir şey demektir. Bu takdirde de fukarayı zenginleştirmek imkanını hiçbir zaman bulamayız. Tek çıkar yol var: Yani fukaralıktan kurtulmanın tek çıkar yolu iktisadi genişlemedir. Şayet iktisadi genişleme mutlaka dengesizlikler meydana getiriyorsa, -ki dengesizliklerin tek şekli yok enflasyonizmde; yani enflasyonizm, resesyon, deflasyon, hepsi dengesizlikler bunların- getiriyor ise o zaman takip ettiğiniz iktisadi ve mali politika doğru değildir. Yani ekspansyonizmle birlikte enflasyon geliyor ise, veya bu arızalardan herhangi birisi meydana çıkıyor ise, sıhhatli bir büyümenin içinde değilsinizdir. Ekspansyonizm, yani iktisadi büyüme lazım, ama bu büyümenin sıhhatli olması lazım. İstikrar içerisinde büyüme, yani enflasyona kaçmadan büyüme, bugünkü Türkiye'nin en mühim meselesidir. Biz geçen dört buçuk sene zarfında bunda başarılı olduk. Genel fiat endeksi artmaları yüzde 4-4,5 arasındadır vasatı olarak. Yüzde 5'den aşağı kaldığı müddetçe bu oldukça başarılı bir şeydir. Aslında yatırım yapan, iktisaden genişleyen memleketlerde enflasyon baskıları kaçınılmazdır ama bu baskıları enflasyon sınırına girmeden tutabilmek marifettir. Bu mümkündür. Şayet bu mümkün olmasa iktisadi genişleme enflasyon doğuruyor ise, o zaman iktisadi genişleme faydalı olmaktan çıkar, enflasyon korkunç bir iştir.

● *Dediğiniz gibi bu enflasyonist baskılar yaratmak tehlikesini düşü...*

— İktisadi genişleme daima enflasyonist baskılar yaratır. Ama, şayet doğru iktisadi ve mali politika takip ettiğinizi söylüyor iseniz, enflasyona kaçmadığınız gerçeği ortada durmalıdır. Bizim geçen dört seneyi aşan zaman zarfındaki politikamızın enflasyonist bir politika olmadığını herkes biliyor. Aslında dengeli kalkınma dediğimiz zaman, istikrarlı ve dengeli kalkınma dediğimiz zaman, bütün bunların hepsini kastediyoruz. Bu mümkündür. Bunu başardık, geliyoruz geçen dört senedir. Önümüzdeki dört sene zarfında da başaracağız. Aslında Türkiye'nin iki şeye ihtiyacı var: Bir, siyasi istikrar. İki, İktisadi istikrar. Bizim önümüzdeki dört seneye girerken, ne yapacaksınız dendiği zaman vereceğimiz cevap; iktisadi istikrarı ve siyasi istikrarı muhafaza edeceğiz, diyeceğiz. Bunun, zaman zaman mühim tedbirler alınmasını icabettirdiği bir gerçek. Biz bu tedbirleri almadan sakınmadık. Biz 1969 seçimlerine gireceğimiz günlerde, bütçede daraltma yaptık. Yani sarflarda bir daraltma yaptık.

● *Enflasyonist baskıyla ilgili miydi bunlar?*

— Evet, gayet tabii. Çünkü enflasyon nereden meydana gelir? Enflasyon bildiğiniz gibi elinizdeki kaynaklarla sarflar bir milli denge içerisinde birbirini tutmuyor ise, yani kaynaklar daha az, sarflar daha çok ise, o zaman bir açığa gidersiniz. Açıktan meydana gelir. Ama Türk ekonomisinde tüm kaynaklarla, tüm sarfların yerini bütçe almıştır. Çünkü Türk ekonomisi zayıf bir ekonomidir. Bütçeyi dengeli bir şekilde veya dengeye yakın bir şekilde idare edebilirsiniz enflasyonist baskıları azaltırsınız. Bir ikincisi de Merkez Bankası kaynakları, Türk ekonomisinde fevkalade mühim bir yer tutuyor. Zaman zaman Türkiye'de likidite sıkıntısından şikayet edilir. Bunların hepsi bir enflasyona gitmemek için alınmış tedbirlerin neticeleridir. Yani bir moneter politikayı doğru ayarlamak suretiyle ve

bunu sık sık revize etmek suretiyle enflasyonist baskılardan kurtulmak imkanını bulduk. Daha doğrusu baskılar oldu da, baskıları enflasyon sınırına kadar memleketi itmekten kurtarmışızdır. Bu açık finansmanına giderseniz rahatça Türkiye’de enflasyon şeyinden kaçamazsınız. Tabii tek şey bu değil. Güney Amerika memleketlerinde görüldüğü gibi, enflasyona amil olan başka sebepler de vardır. Bilhassa toplu sözleşmelerin -ki daha Türkiye henüz o seviyede bir endüstri memleketi değil- bugün toplu sözleşmelerin yüklediği yükleri kaldırabiliyor, produktivite verimlilik sınırını aşip da çok aşırı taleplere, fahiş taleplere gidildiği yerlerde de yine kaynakların dışında harcamalar meydana geliyor. Enflasyon fevkalade tehlikeli bir şey. Ve enflasyon aslında bir memlekette fakir zümreleri ezen ve dar gelirli zümreleri perişan hale getiren bir iktisadi hadisedir. Ve sosyal adaletsizliktir enflasyona memleketi sürüklemek yani. Sosyal adalet dediğiniz zaman bunun çeşitli manaları da var. Ama enflasyona bir memleketi götürmezseniz sosyal adaletin en mühim şartlarından birine riayet ediyorsunuz demektir. Biz istikrar taraflısıyız. Ekspansyonun istikrar içerisinde, yani iktisadi büyümenin, genişlemenin mutlaka istikrar içinde yapılması taraflısıyız. Çünkü şayet kantarın topunu kaçırsanız, o zaman tabii ki geniş kitleler bundan çok şikayetçi olur. Yani bunu ben şöyle indirmişimdir halka: Yani sattığınız karşılığında, ihtiyaçlarınızı alabiliyor musunuz? Aslında sattığınız para edebilir de, -ki Almanya’da bunun Birinci Dünya Harbi sonunda görülmüştür- bir çuval paraya bir yumurta alamazsınız.

● *Şimdi bunun yanı sıra bir de devalüasyon meselesi var ki, o da bir bakıma cebimizdeki paraların değerinin azalması. Milletçe cebimizdeki paraların dış piyasalarda değerinin azalması gibi bilimsel olmayan*

ifadeye bağlanacak olursa, devalüasyona karşı da bir hassasiyet var. Nitekim Türk-İş de bunun karşısına çıkıyor. Devalüasyondan en fazla, enflasyonda olduğu gibi, çalışanlar etkilenecek diye. Bu konu, nazik bir mesele olmasına rağmen tartışılacak, tartışılıyor. Bunu önlemeğe imkan yok. Yapacağınız bir açıklamanın faydası da yok belki. Fakat belki bir başka açıdan ele alabiliriz. Enflasyon meselesinde konuştuğumuz gibi. Ve bu münasebetle şunu söylemek istiyorum: Son Economist'te seçim sonrası iktisadi problemlerinin tahliline dair bir yazı var. Orada mutlaka bahar aylarına kadar erteleyici tedbirler alacağınız ve bahar aylarında bu karara gideceğiniz yazılıyor. Bunun yanı sıra Dünya Bankası, O.E.C.D., Konsorsyum gibi dış çevrelerden gelen baskılardan da bahsediliyor. Bu konuda yayınlanmak, yahut yayınlanmamak kaydıyla yine durmayı faydalı bulur musunuz?

— Şimdi tabii devalüasyon, enflasyondan tamamen bil-
diğiniz gibi ayrı bir iş. Ve ayrı zaruretlerin icabı. Deva-
lüasyon daha çok bizim ekonomimizin dış memleketler
ekonomisine uyması gerektiği vakit düşünülen bir husus,
Yani bugün ekonomik alanda, alan ve satan memleketler
birbirine bağlıdır. Ve bunda alan ve satan memleketler
için çok büyük istifadeler vardır. Kaynak israfını önleyici
bir takım hususlar vardır. Kapalı ekonomilerle açık eko-
nomilerin farkı da budur zaten. Türkiye, Birleşik Ame-
rika gibi veya Sovyetler Birliği gibi ihtiyaçlarının yüzde
95'ini üreten bir memleket değil. Veya ürettiği ile geçine-
bilmeye halinde meydana gelen hoşnutsuzlukları önleyebile-
cek bir memleket değil. Türkiye alacak da, satacak da.
Alıp satma mevzu bahis olduğu vakit ekonomilerin bir-
birine uyması lazım. Yani para paritesinin değişik mem-
leketlerle en çok kimlerle alış veriş yapıyorsanız birbirine
uyması lazım. Devalüasyon meselesi 958'de yapılan de-

valüasyondan sonra dahi konuşulmaya başlanmıştır. O zamanlar tam devalüasyonlar yapılmadığı, onu müteakkip günlerde şikayetler olmuştur. Daha sonra 965'den bu yana da hemen hemen her altı ayda bir bu devalüasyon işi ortaya atılmıştır. Bundan memleket büyük zararlar görmüştür. Zayıf bir ekonomide bu münakaşa maalesef çok aksi tesirler yaratmıştır. Aksi tesirlerden birincisi Merkez Bankası kaynaklarına, yani ithalatta Merkez Bankası kaynaklarına bir tehacüm vaki olmuştur. Bilhassa liberasyon üzerindeki baskılar birike birike bu sene transferleri altı ay sınırına kadar çıkarmıştır. Ve zaman zaman hükümetin liberasyon üzerindeki 12 aylık liberasyonun 11 ayda, hatta onbuçuk ayda kesme gibi zaruretleriyle karşı karşıya bırakmıştır hükümeti. 68 ve 67 senelerinin liberasyon listelerinin yüklediği, mecmu rakam 100 milyon dolar civarındadır. Bu haberler ortaya çıktığı zaman cebinde parası olan kimse hemen Merkez Bankasına koşmakta, bir mal getirebilmenin yollarını aramaktadır. Mal getirmiş olanlar da belki ilerde daha çok para eder diye stoklarındaki malı piyasaya sürmemektedir. Her altı ayda bir biz bu iddialarla karşı karşıya kaldık. Devalüasyon yapmıyacağımızı her altı ayda bir söyledik. Geçen konuşmamızda da ifade etmiştim.. Bunda bir menfaat görmedik. Bugün de bir menfaat görmüyoruz. Ben bugün gayet kesin beyanat da verdim. Devalüasyon yapmıyacağız dedim. Memlekete faydalı olmayacağı kanaatinde olduğumuz bir şeye gitmeyiz. Ama söylediğim gibi, zayıf bir ekonomide, gelişmekte olan bir memlekette bu münakaşalar spekülasyonları teşvik ediyor, tahrik ediyor. Bizim elimizdeki tek silah bunu yapmıyacağız demekten ibarettir. Buna rağmen spekülasyonlar devam ederse bizim yapabileceğimiz fazla bir şey yok. Çünkü iktisadi ve ticari hadiseler kendi kanunlarına tabi olarak kendi mecralarında seyrediyor. Bunları zecri müdahalelerle önlemek

imkanları mevcut değil. Bu daha çok bir güven meselesidir. Yani bir güven ortamı mevcut ise bir memlekette, o zaman daha az spekülasyonlar olur. Güven ortamı zayıflamışsa daha çok spekülasyonlar oluyor.

● *Bu güveni sağlamak suretiyle spekülasyonları ve devalüasyon mecburiyetini önleyebileceğiniz...*

— Elimizde güven sağlamak için tek vasıta var. O da devalüasyon yapılmıyacağını söylemek. Ve herkesin itimat içinde olmasını söylemek. Bu psikolojik bir şey.

● *Bunu mecbur olduğunuz için mi söylüyorsunuz, yoksa gerçekten yapmamakta kararlı mısınız?*

— Hayır. Benim söylediğim her şey bugünün şartları içerisinde, memleketin menfaatine uyduğunu veya uymadığını tespit etmiş olmamın verdiği bir neticedir. Yani, ben bir şeyi kamufle etmek için de konuşmam, açıklamak için de konuşmam. Bugünkü gerçekler neyse onun üzerinden konuşuyorum.

● *Dışardan telkinler, hatta baskılar yapıldığı konusundaki iddialar, Economist dergisinin yorumları ne derece doğrudur?*

— Bunların hepsi yine Türkiye'den gitmedir. Economist oturduğu yerden Türkiye'de ne cereyan, nereden bilsin? Türkiye'deki basından, Türkiye'deki siyasi lobilerden, siyasi mehafilden, çevrelerden, dış memleketlere aktarılan bilgilerdir. Ve Türkiye'de bir çok kimse bu münakaşaları yapıyor, bu münakaşalar dalga dalga başka yerlere yayılıyor. Türkiye'yi tazyik etmek gibi bir durum mevzuubahis olmaz.

● *Efendim şöyle bir şey duydum size atfen, emin bir kaynaktan duydum. Seçimlerden önce demişsiniz ki, «Eğer rahat bir çoğunluk kazanırsak ondan sonraki dört yılda, 73'de mutlaka yine iktidarda kalmak gibi*

bir düşünceyle değil, memleket için alınması gereken radikal tedbirleri alarak, iktidarı yürütmek istiyorum.» Bu ilgi çekici bir karar ve düşünce. Bunu söylediniz mi, söylemişseniz açıklar mısınız?

— Söyledim, söyledim... Gene de söylerim. Bununla şunu kasdetmek istedim: Bizim hedefimiz seçim kazanmak değil. Tabii ki siyasi partilerin iktidarda kalması, siyasi parti olmanın cibilliyetinde mündemiçtir. Bununla iktidar arzusu içinde olmadığımız gibi bir mana çıkmamalıdır. Ben Türkiye'nin ıslaha ihtiyacı bulunduğunu, Türkiye'nin gelişmesi, genişlemesi için ne lazımsa onu yapmanın gerektiğini ifade etmek için bunu söyledim. Yani...

● *Ama daha önce de söyleyebilirdiniz. Bu seçimler arifesinde söylemenizin özel bir manası...*

— Hayır özel bir manası... Ben kendi arkadaşlarıma söyledim. Memleketin seçim kaygusundan zarar görmemesinin Türk siyasi hayatına yerleşmesi kanaatindeyim.

● *Yani gerektiğinde AP için hoşnutsuzluk yaratabilecek kararlar alabileceksiniz.*

— Memleketin menfaatleri neyi icap ettiriyorsa onları yapmak lazımdır. Netice itibariyle bundan başlangıçta bir takım hoşnutsuzluklar doğsa bile neticede memleket menfaatleri olacaktır ve vatandaş yine hoş tutulacaktır.

● *Evet, nedir onlar efendim?*

— Şimdi bu bir meseleye yaklaşım tarzıdır. Bunlar şunlardır, şunlardır şeklinde birşey söyleyemem. Zaten ıslahatçılık hareketi başlangıçta bir takım hoşnutsuzluklar doğurur. Eğer hoşnutsuzlukları göze almazsanız ıslahatçı olamazsınız. Yani biz 1969 seçim platformuna çıkarken, ıslahatçı bir planı ortaya kormak, bir takım hoşnutsuzlukların doğabileceğini kabul ederek bunları koyduk.

● *Evet o hoşnutsuzluk yaratacak ıslahat tedbirlerinden birkaç tanesini...*

— Biz bunların hepsini saydık. Devlet çarkının daha iyi işlemesi, vatandaşın işlerinin daha iyi görülmesi, ekonominin genişlemesi, sosyal tedbirlere daha ağırlık verilmesi. Memleketin artan gelirinin tabana yayılmasının temini. Eğitimde, sağlık hizmetlerinde bunların hepsinde vatanışa orta vadede veya uzun vadede veya kısa vadede faydalı olabilecek bir takım şeylerin meydana getirilmesi. Bir paket olarak ortaya konmuştur. Ve uzun bir çalışmanın, tecrübenin mahsulü olarak ortaya konmuştur. İktisadi Devlet Teşekküllerinin elindeki kaynakları daha iyi kullanması, yeni kaynaklar yaratır hale getirilmesi... Bütün bunlar bir manzume olarak bir paket olarak ortaya konmuştur. Bunları yaparken, aman bunları yapmıyalım, rey kaybederiz gibi endişelerin içerisinde olmamak lazım geldiğini ben ifade etmek istedim.

● *Bunları bu şekilde ifade ettiğiniz zaman hoşnutsuzluk uyandıracak bir husus yok. Ama herhalde...*

— Her fanide, her ıslahat hareketi, muayyen çevrelerde hoşnutsuzluk yaratır. Bunu kabul etmek lazımdır. Ancak statükoyu muhafaza hoşnutsuzluk yaratmaz. Başlangıçta statükoyu muhafaza etmek suretiyle de ilerlemeyi sağlayamadığınız takdirde, sonunda hoşnutsuzluk yaratır. Yani başlangıçta hoşnutsuzluk yaratılmaması kolay idare tarzıdır. Ama neticede yine siz cezalanırsınız. Benim onu söylediğim zaman düşüncem, açıkça şudur: 969-70 döneminin önemini ben geçen konuşmamızda zannediyorum bütün açıklığı ile ortaya koydum. Bu dönem başarı ile atlatılamazsa Türkiye buhrandan kurtulamaz. Buhrandan neyi kastediyorsunuz dersiniz, buhranın şekli hakkında birşey söyleyemem. Ama çeşitli sıkıntılarla Türkiye karşı karşıyadır. Türkiye bu dönemi mutlaka başarı ile aşmağa mecbur. Bu neye vabeste ise onu yapmak lazımdır. Ben memleket menfaatlerini parti menfaatinin üstünde

tuttuğumuzu ifade etmek için, bu fikrimi kuvvetlendirmek için bunu söyledim. Yoksa 973'e kadar idare edelim, ondan sonra ne olursa olsun gibi bir kaygusuzluğun içinde değilim.

● *Ben şöyle yarumlamıştım efendim; yanlıssa tashi-hinizi rica edeceğim. Bundan önceki dört yıl içerisinde bu defaki seçimlerde bir hoşnutsuzluk yaratıp sizi iktidardan düşürecek yola gitmekte istekli değildiniz. Fakat bu defa ekseriyette kaldıktan sonra şimdi, biraz önce de buyurduğunuz gibi, bu dört yılın özellikle kritik yıllar olmasını dikkate alarak, gerektiğinde, bundan önceki dört yıla nazaran daha radikal tedbirlere ve hoşnutsuzluk yaratacağını bilerseniz dahi başvurmadan çekinmiyeceksiniz. Yani ilk dört yılla, ikinci dört yıl arasında bir fark görüyorum, bu sözü bu dört yılın arefesinde söylediğimize göre...*

— Bu tefsir tam doğru değil. Şu bakımdan doğru değil: Biz geçen dört yıl zarfında bir ıslahat hareketinin ortamını hazırlamaya çalıştık. Ortamı hazır olmıyan hiçbir şeyi yapamazsınız. Daha doğrusu Türkiye'de bir siyasi istikrar sağlanmadığı müddetçe, istikrar içinde bir iktisadi genişlemenin yolu görünmediği müddetçe yapacağınız ıslahat hareketlerinin hepsi neticesiz kalmaya mahkumdur. Vatandaşın menfaatine dahi olsa, neticesiz kalmaya mahkumdur. Türkiye'deki ıslahat hareketlerinin her defasında netice alınamadan yarıda kalmış olmasının sebeplerinden birisi budur. Memleketi felce götürmeden, kademeli olarak bu ıslahat hareketini gerçekleştirmek lazımdır. Bunu yaparken de evvela temelini sağlam olacak: Ortam... Yani biz 1965-1969 devresi içerisinde esasen 1969-1973 devresinde yapmayı düşündüğümüz şeyleri yapamazdık. Çünkü onlara tekaddüm eden şeyleri yapmaya mecburduk. Bir binayı yapıyorsunuz, bir binayı ya-

parken temelini kurmadan pencere koyabilir misiniz? Temeli koyacaksınız, pencere seviyesine geldiğiniz zaman pencere koyacaksınız. Şimdi kanaatimiz odur ki, pencere seviyesine gelinmiştir. Memleket büyümüştür, gelişmiştir. Memlekette gerek hürriyetçi demokrasinin, gerekse kütle muhabere sistemlerinin yarattığı bir ortam mevcuttur. Bu ortamda halkın gerisinde olamazsınız. Halkın önünde olmak iddiasında değilseniz, hiç olmazsa halkla yanyana olmak lazım. İşte benim söylemek istediğim şeyler budur. Yani halk fevkalade büyük bir hayatiyete, dinamizme sahip Türkiye'de... Şikayetler var. Bu şikayetleri ortadan kaldırmaya mecbursunuz. Devlet idaresinden, devletin işleyişinden şikayetler var. Vatandaşın günlük hayatına sirayet ediyor. İktisadi sosyal meselelerde şikayetler var. Gine vatandaşın günlük hayatına tesir ediyor. Artık bugün vatandaşın günlük hayatına tesir eden meselelerle uzun vadede vatandaşın menfaati olacak meselelerin de yine bir dengesini yapmaya mecbursunuz. Ben size söylüyeyim: Milyarlarca lira sarfedip yaptığınız büyük tesisler vatandaşa beş sene sonra, sekiz sene sonra faydalar sağlayacaktır. Ama bunları meydana getirirken vatandaşa beş sene dur da, sekiz sene dur da, beş sene sekiz sene sonra sana menfaat sağlayacak bir takım şeyleri yapıyorum diyemezsiniz. Kaynayan tencere var. Hani var ya, şikayet ediyor adam? Kör olası hanede evladı ayal var diyor, o şikayetin içinde büyük bir felsefe yapıyor. Evlad-ı ayalı var hanede... Ona inen bir takım şeyler bulmanız lazım. Ama söylüyorum, bu denge meselesidir... Yani şayet memleketin enfastrüktürünü yarının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde bugünden genişletemezseniz, bu kaynayan tencereye giren şeyler de azalır yarın. Yani Türkiye kalkınmasının en enteresan, en zor, en muğlak, en çok -Anglosaksonların tabiri ile challenging- meydan okuyan bir safhasında bulunuyoruz. Bu safhayı göğüslemek aslında çok cesur-

ca bir iş, aynı zamanda çok şevkli bir iş. Yani biz bunu bile bile, bunu göre göre bunun altına giriyoruz. Hiç olmazsa meselenin büyüklüğünün idraki içindeyiz. Şayet Türkiye’de istikrar devam ederse, fevkalade büyük bir itimat içerisindeyim, memleketimizin kaynaklarına, milletimizin çalışkanlığına ve ortaya koyacağımız enerjini bizi başarıya götüreceğine büyük bir itimat içerisindeyim. Bu challenge’i, bu meydan okumayı, geniş çapta karşılıyoruz. Ve buna sevinmek lazım. Türkiye’nin böyle bir noktaya gelişine sevinmek lazım. Ama bu bir meydan muharebesidir, bir mücadeledir bu... Bu mücadeleyi kazanmaya milletçe kararlı olmamız lazım. İşte ben onu söylemeye çalıştım bütün seçim öncesinde. Herkes bize sövdü, biz millete söylemeye çalıştık. Ve yarına ümit meselesini ve bu meşaleyi mutlaka yanar tutmak lazım. Vatandaş hem kendisi için, hem kendisinden sonra gelecek nesiller için bu memlekette emniyet görmelidir.

● *Şimdi bu düşünce ile ikinci dört yıla başlarken ilk safhada acil gördüğünüz meseleler hangileridir? Öncelik sırasında üzerine eğileceğiniz ilk konular, alacağınız ilk kararlar hangi meselelerle ilgili olacaktır?*

— Bunların içerisinde sosyal meseleler var, iktisadi meseleler var. Bir defa devlet çarkını daha iyi işletme, vatandaşın günlük işlerini daha iyi görme, vatandaşla devleti daha çok kucaklaştırma, bürokrasiden devleti mümkün mertebe kurtarma, vatandaşa devleti daha iyi hizmet eder hale getirme, böylece vatandaşın devlete olan ümit ve itimadını çok daha kuvvetlendirme en başta gelen hususlardan birisi... Bu kolay bir iş değildir. Ve kısa vadeli değildir...

● *Bu konuda alacağınız müşahhas tedbirlerden bahsedebilir misiniz?*

— Müşahhas tedbirlerimiz var. Parlamentoyu daha iyi

çalıştırma, hükümeti daha iyi çalıştırma, idareyi daha iyi çalıştırma ve sorumluluklarla mütenasip yetkilerle idareyi teçhiz etme, idareye mesuliyet korkusundan kurtulabilecek bir takım yolları gösterme ve bu şevki iyice verme alınacak tedbirlerin başında geliyor.

● *Bunların bazıları zannederseniz Anayasada değişiklik ile ilgili olacaktır. Programınızda açıkladığınız bazı hususlar böyle bir değişikliği gerekli görüyordu. Onları şimdi üçte iki çoğunluk sağlamadığınıza göre nasıl gerçekleştirmeyi düşünüyorsunuz?*

— Gerçekleştirebildiğimiz kadarını gerçekleştireceğiz. Yani gücümüz kuvvetimiz neye yetiyorsa onu yapabiliriz. Ondan ilerisini yapamayız. Ama buna rağmen Anayasa değişikliklerine gitmeden de yapılabilecek birçok şeyler vardır. Onları yapacağız.

● *Mesela?*

— Kanunlarda değişiklik yapmak suretiyle, idarenin usullerinde değişiklik yapmak suretiyle, idarenin bünyesinde değişiklik yapmak suretiyle alınabilecek çok tedbirler var.

● *Bazılarını sayabilir misiniz?*

— Şimdi misaller, söylediğim şeyi tam inikas ettirmez. Misal vermekten kaçarım. Sebebi de şudur: Misal vermek gerektiği zaman çok misal vermek lazım ki, söylediğim şey ortaya çıksın. Az misalle bunları izaha çalışmak istemem. Şimdi diğer bir mesele, yani ilk mesele vatandaşın işlerini daha çabuk görme, kırtasiyeciliği azaltma dediğimiz konu, ikinci mesele devleti daha az masrafla yürütme. Söylediğim gibi ıslahat fikrinde mutlaka devamlılık vardır. Bu söylediğim şeyler gün meselesi değil. Ama bunları eğer idareye mal edebilir de siyasi kadroların işi olmaktan çıkarırsak, o zaman kendi kendine işleyen bir mekanizmayı kurmuş oluruz.

● *Bu, ademi merkeziyetin kurulması sonunda mı gerçekleşecektir?*

— Evet. Yani biraz yetkiyi dağıtacaksınız, daha iyi bir koordinasyon sağlayacaksınız, daha iyi bir takip sistemi kuracaksınız... Bunların hepsi mümkün. Devletin gelirlerini sarfederken mutlaka öncelikleri bugünkünden daha iyi vermeye mecburuz. Verebiliriz de... Bir de öncelik verdiğimiz sahalarda, o sahalara ayırdığımız gelirlerin daha müsmir bir şekilde kullanılması bizim hedefimizdir. Bu da anayasa değişikliğini icap ettirmez. Bu, idarenin sıkı bir şekilde işe sarılması ve iyi bir şekilde takibi ile mümkün.

● *Affedersiniz efendim, burada da bir saplantı yapabilir miyim?*

— Rica ederim.

● *Şimdi bu idarede yetkileri artırmak istiyorsunuz. O yetkileri artırılacak adamların kaliteli ve kalifiye olmalarında büyük önem var...*

— Dışardan adam ithal etmek imkanımız yok... Mevcudun en iyisini kullanacağız. Bilhassa managerial, yani esas, ana çerçeveyi teşkil eden kadrolarda mevcudun en iyisini kullanacağız.

● *Ben dışardan ithal etmeyi değil de, idarenin içerisindeki kalifiye elemanların ihracından bahsetmek istiyordum. Yani kamu sektöründe bir adam kaliteli olduğu zaman ona özel sektör daha cazip imkanlar sağlayarak kendisine çekiyor. Böylelikle idarede kaliteli adam muhafaza etmek güçleşiyor.*

— Doğrudur. Bu doğrudur ama, bütün bunlara rağmen yüksek vazife duygusu, yüksek mesuliyet duygusu ve yaptığını severek yapma duygusu olan pek çok kimse, bugün idarenin içerisinde dışarıdan alabileceği paradan çok daha az ücretlerle çalışıyor. Onun ayrı bir hususiyeti vardır. Bi-

zim idaremizin içerisinde bu işleri görebilecek çok değerli kimseler mevcuttur.

● *O değerli insanları daha fazla prime, daha fazla maddi imkana kavuşturmak -yine personel reformuna dönmüş oluyoruz ama- böyle bir imkan yaratmak hususunda tasavvurunuz var mı?*

— Maddi imkan kadar bir takım manevi tatmin yollarını da gözönünde tutmak lazım. Ayrıca güven meselesi fevkalade mühimdir. Yani doğru yapılan, cesurane yapılan, inisiyatif alarak yapılan işlerde idarecilere biraz destek olmak lazım. En mühim mesele budur. Bu şekilde çalışan insanlar birinci derecede paraya ehemmiyet vermezler. Üçüncü, dördüncü derecede ehemmiyet verirler. Gayet tabii ki devlete hizmet eden kadroları onların hay-siyetine yaraşır bir şekilde geçim imkanları ile mücehhez kılmak lazım. Ama şunu ifade edeyim ki, Türkiye şartları içerisinde, Türkiye gibi fakara bir memlekette de uçurumlar açmak mümkün değildir. 400 liradan maaş alan bu gün 300.000'e yakın memur var. Mesafeleri de yine denge içerisinde götürmek lazım. Bu işin bir ucu yerde, bir ucu gökte olamaz. Türkiye idaresinde uzun senelerden beri görülen husus şudur: Memlekete fisebilullah hizmet eden pek çok vatan çocuğu çıkmıştır. Yine bu günkü kadrolar içerisinde pek çok vatan çocuğu vardır. Ama memleketin imkanları nisbetinde eski tabirle terfih dediğimiz, yani daha iyi yaşama şartlarına kavuşturmaya, daha rahat şartlarda yaşamasını sağlamaya gayet tabii ki, çok büyük önem veriyoruz.

● *Kesmiştim galiba devam ediyordunuz...*

— Evet, şimdi diğer bir söyleyeceğim husus, yani ne yapacaksınız meselesinde sosyal ve ekonomik kalkınma dengesini daha iyi kurma diye bir konudan bahsettim. Bu tabii ki daha çok plan tekniği ile ilgili. Aynı zamanda çe-

şitli zümrelere inen hizmetlerin şumulünü tayin etme meselesidir. Köye, köylüye, gecekonduya, işçiye, bilhassa büyük sıkıntı içinde bulunan dar gelirli vatandaşa, memleketin artan imkanları nisbetinde eğilme... Daha çok tabana yaymak. Tabanın satınalma gücünü daha artırma, medeni imkan ve vasıtaları hiç olmazsa asgari hayat çizgisi dediğimiz çizgiye daha çok yaklaştırmak.. Tabii ki, gönül ister ki, bu çizginin üstüne çıkalım ama, biz hayalperest değiliz. O çizgiye daha çok yaklaştırmak için birçok gayretlerimiz olacak.

● *Bu konuda da müşahhas örnek vermek mümkün değil mi?*

— Mümkün tabii... Köylünün medeni hizmetlere kavuşması. Yol, su, okul, sağlık hizmetleri, elektrik, tarlasına su, daha iyi tohum. Yani medeni hizmetlere kavuşması dediğim şey bunlar. Bunun yanında iktisadi gücünü artıracak, devletin önderliğini gerektiren bir takım hizmetler. Daha iyi tohum, daha iyi şartlarla kredi, mahsulüne daha iyi değer pahası verebilmek ve mahsulünü muhafaza edebilmek imkanlarını sağlamak, daha iyi organize etme, daha iyi fide, daha iyi damızlık hayvan. Bunun yanında da Türk köylüsünü mahsulünü işleyecek bir takım atölyeler, yer yer küçük küçük fabrikalara kavuşturmak. Ve bu suretle de hakikaten şehirde mevcut olan medeni imkanlardan faydalanmasını teminde daha geniş sahaya yayılan bir takım hizmetleri sağlayabilmek. Türk kasabasında ve Türk şehrinde de değişik bölgelerdeki gayri sıhhi mesken şartlarını tutarak, yine Türk köyünün bugün mahrum bulunduğu medeni hizmetlerin çoğundan mahrum olan bölgeleri, şehrin birer parçası haline getirmek. İstihdam bakımından fevkalade kritik olan bölgelere yeni istihdam imkanları götürmek. Bilhassa nüfusu yüz bini aşan bazı şehirlerimizde bugün istihdam meselesi

en belli başlı bir mesele olmuştur. Burada işte belki de iktisadi kıstas ve kriterlerden bir miktar fedakarlık yaparak, istihdam yaratacak yeni projeleri açmak ki, bunlar da hazır.

● *Ne gibi fedakarlıklar efendim?*

— Şimdi aslında ekonomik kaideler ile sosyal icaplar zaman zaman çatışır. Onun içindir ki, öncelik verirken, ekonomik büyümesine önem atfetmek, daha çok imkanlar meydana getireceği için ekonomist gözüyle yapılacak en doğru harekettir. Yalnız bununla beraber sosyal zaruretlere faktörünü beraberce düşünürseniz zaman zaman bazı ekonomik kıstaslardan fedakarlık etmeniz gerekir. Bu bir mecburiyettir. Yani Türkiye’de faraza sulama projeleri yapmak isterseniz hep sahil bölgelerine yapmak lazımdır. Bu takdirde de sosyal dengeyi bozarsınız.

● *Yani bazen sosyal önceliği, iktisadi önceliğe tercih edeceksiniz?*

— Eh bir ön denge bulacaksınız. Ama şunu ifade edeyim; tamamen sosyal bünyeli projeleri ele alırsanız bu takdirde de çok kısa zamanda iflasa gidersiniz. Ne iktisadi karakterli projeye ne sosyal karakterli projeye ayıracak kaynağımız olmaz. Ama ben diyorum ki, bu bizim getirdiğimiz bir yeniliktir. Plan mefhumuna, bunu getiriyoruz. Ve bütün bunlar programlar içerisinde olacaktır. İşsizliğin had şekil aldığı bazı yerlerde devlet öncülük yapıp yeni tesisler kuracak, yeni iş imkanları yaratacak. Hatta o tesislerin orda değil de, başka bir yerde kurulması daha iktisadi olsa bile. Bunu demek istiyorum.

● *Efendim devlet hizmetlerini daha yaygın hale getirmek ve aynı zamanda istihdam imkanları yaratmak politikası... Bu politika aynı zamanda milli gelir dağılımının daha dengeli olmasını sağlar mı sizce?*

— Sağlar. Şu bakımdan sağlar; tabii ki bununla milli

kaynaklarınızdan bir fedakarlık yaparsınız. Neticede işsizliğin had durumunda olduğu bölgelere veya yerlere bir takım fedakarlık karşısında iş imkanı götürüyorsanız bu refahın hem coğrafi bir dağılışını, hem de zümreler arasında daha iyi dağılışını sağlar. Kazanç götürüyorsunuz. O kazanç yeni yeni hareketler meydana getirir. Yani refahın tabana yayılmasında gayet müessir bir yoldur. Esasen refahı yaymanın en müessir şekillerinden biri, iş imkanları yaratmaktır. İstihdam imkanları yaratmaktır. Ama bu günkü zorluğumuz bizim iktisadi ekspansiyonu yapalım, bunun yarattığı iş imkanlarıyla mı iktifa edelim? Bu ekonomik bakımdan en doğrusudur. Yoksa iktisadi ekspansyonla birlikte iktisadi genişlemeden, bazı fedakarlık yaratmak suretiyle sosyal karaktere olan bir takım işlere girer. İstihdam yaratma sosyal karakter olan bir iş. Her zaman öyle değil ama, çok kere böyle.

● *Devlet eliyle yaratıldığı zaman, böyle bir problem çıkmaz ama, istihdam edenle, istihdam edilen arasındaki farklılaşma, bu milli gelirin dağılımındaki dengesizliğin bir sebebi olamaz mı?*

— O mesele Türkiye’de mahluldür. Çünkü istihdam edenle edilen arasındaki münasebetlerde Toplu Sözleşme ve Grev Hakkı tanındıktan sonra yüksek pazarlık gücü istihdam edilene verilmiştir. Ayrıca müterakki vergi sistemi meseleye geniş çapta yardımcıdır. Esasen batı demokrasisi istihdam edenle, edilen arasındaki istismar keyfiyetini ortadan kaldıracak başka birşey de bulamamıştır. Müterakki vergi sistemiyle grev ve toplu sözleşme hakkı refahın tabana yayılmasında ve çalışanın istismar edilmesinin önlenmesinde batı demokrasisinin bulabildiği en müessir çaredir. Bunlar da Türkiye’de mevcuttur bugün.

● *Başka birşey var mıdır efendim?*

— Şimdi tabii «daha ne yapacaksınız?» sorusuna verilecek daha çok cevaplar var.

● *Öncelikle yapacaklarınız...*

— İhracat seferberliğini çok ileri bir seviyeye götüreceğiz. Mühim işlerden birisi de bu. Ümit ediyoruz ki bu sene 550 milyon dolar tutacağız. Son rakamları iki gün evvel aldım. Ağustos ayı içerisinde 30 milyon dolar, geçen seneye nazaran bir fazalık var. 10 milyon dolar eylül ayı içerisinde geçmiş rakamlara göre bir fazlalık var. Ekim, kasım ve aralıkta geçen senenin aynı bilançosu 550 milyon doları tutacağız. Geçen seneden fazla olursa programın aldığı 575 milyonu tutacağız.

● *Yalnız efendim bunu elde etmek için bütçeden büyük fedakarlık yapılmadı mı primler, vergi indirimleri yoluyla?*

— İyi ama karşılıksız hiç bir şey yok. Bugün mühim olan mesele, Türkiye'nin daha çok borca girmek yerine, kendi kaynaklarını daha çok harekete getirmesi ise, bazı fedakarlıklara gayet tabii katlanacağız. Netice itibariyle biz işçi dövizini satın aldığımız zaman bütçeden fedakarlığa girmiyor muyuz? Giriyoruz.

● *İşte bütün bu fedakarlıklar üstüste binince o zaman döviz ihtiyacını karşılamak üzere yapılan fedakarlıklarla kantarın topu...*

— Yok onu yine vergi mekanizmasıyla karşılıyoruz. Birçok şeyleri var onun. Yani onlar birbiriyle denkli. Birbiriyle muvazeneli. İhracat ve Türkiye'nin en mühim meseleleri. Kaç meselesi var dersiniz birçok meseleleri arasında şunları sayarım: Birinci meselesi, devlet çarkının daha iyi işlemesidir. Ve devlet çarkının Türkiye'nin önümüzdeki on seneki ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden düzenlenmesidir. İkinci meselesi, Türkiye'nin tediye bilançosunu önümüzdeki dört beş sene zarfında tatminkar bir şekilde kapatır hale gelmesidir. Bununla şunu, yanlış anlaşılmasın, tediye bilançosunu hükümetlerden

yardım almak suretiyle kapatmak yerine, her memlekette adet olduğu gibi, banka muameleleriyle kapatabilecek, muvakkat banka muameleleriyle kapatabilecek hale getirecek bir duruma girmesidir. Üçüncü mühim meselesi, İktisadi Devlet Teşekkülleri kaynaklarını mutlaka bugünkünden, dünkünden daha iyi kıymetlendirir hale getirmesidir. Memleket için faydalı olan her türlü imkandan faydalanarak dar bir takım görüşlerin içerisinde sınırlı, memleketi bir an evvel kafi mal üretmez durumdan, mal ve hizmet üretmez durumundan çıkarmasıdır. Ve tabii ki, bütün bunların yanında eğitim meselesini, kültür meselesini fevkalade büyük önem olan iki mesele addediyorum. Eğitim sistemimizi tepeden tırnağa kadar, hem sistem olarak hem müfredat programı olarak düzenlemeye, yeniden düzenlemeye, yeni bir ruh, yeni bir şekil vermeye mecburuz.

● *Bu eğitim meselesinde, siyasi mesele halini alan üniversiteler sorunu var. Yani üniversite reformu konusu var. Bunu acil meselelerinizin listesinde...*

— Addediyorum. Tepeden tırnağa derken onu da kastediyorum. Bugünkü dünya şartları içerisinde ve bugünkü Türkiye'nin şartları içerisinde siyasi iktidarların yalnız başına özerk müesseselerin ıslahatını yapması gibi bir durum mülhaza olunamaz. Özerk müesseselerle birlikte hükümetin iyi bir teşriki mesai ile bu meseleleri ileriye götürmesi lazımdır. Bugünkü üniversitelerin durumundan öğrenciler de memnun değildir, öğretim kadroları da memnun değildir, yöneticiler de memnun değildir, hükümet de memnun değildir, millet de memnun değildir. Ve herkesin memnun olmadığı bir şeyde herkesi bir araya getirip hiç olmazsa herkesi mükemmel bir şekilde memnun edecek bir hal tarzı bulamaz isek bile, asgari manada herkesi gayrimemnun olmaktan çıkaracak bir takım solüs-

yonlar vardır ve bunlar aranmalıdır, aranacaktır, bulunacaktır. Şunu da ifade edeyim: Bir memleket, gençliğinden ümidini kesemez. Bir memleket birkaç şeyden ümidini kesemez. Gençliğinden ümidini kesemez. Parlamentosundan ve hükümetinden ümidini kesemez. Bir memleket yargı organlarından ümidini kesemez. Ümidi kesme gibi durumlar hasıl olursa, bunlara mutlaka çare bulmak gayreti içerisinde olan insanlar olarak mütalaa edeceksiniz. Bununla şunu kastediyorum; siyasî iktidarlar bir memleketin milli ümidi olan, istikbali olan gençlik meselesiyle uğraşmaz da neyle uğraşır? Yol yapacaksınız, fabrika yapacaksınız, okul yapacaksınız. Niçin yapacaksınız? Memleketin geleceğini teminat altına almak için... Ama bunları kimin için yapacaksınız? Türk vatandaşı için, Türk çocukları için yapacaksınız. Binaenaleyh Üniversite meselesi aslında Üniversite'de başlayıp Üniversite'de biten bir mesele değildir. Taa ilkokulda başlar, Üniversitenin sınırlarını çok aşar. Ve bütün dünyanın bugün meşgul olduğu bir meseledir. Geniş ufuklu bir düşünce tarzı içinde Üniversite meselesine eğilmek gerekir.

● *Bütün mesele, bunu halledecek tedbirlerin bulunmasında galiba?*

— Bu tedbirleri sadece siyasî iktidar bulacaktır, diyemeyiz.

● *Üniversitelerin tasarılarını hazırlayıp size verdikleri söyleniyor.*

— Verdiler bize bir takım tasarılar. Ama hepsi vermedi. Bu tasarıları birleştireceğiz. Birleştirmek epeyce zor bir iş. Biz Üniversite meselesi üzerine çok eğilmişizdir. Ümit ediyorum ki daha randımanlı bir çalışma ile bu tasarıları birleştirmek, bunların içerisinde kanun icabettirenleri kanun mekanizmasıyla, icrai karar icabettirenleri icrai karar mekanizmasıyla yürütmek mümkün. Biz üzerimize düşeni yapacağız. Mesele burada bitmiyor. Üni-

versitelerin yönetiminde, Üniversitelerin yönetimine büyük sorumluluklar düşüyor.

● *Siz o sorumluluğu paylaşmak istiyorsunuz galiba?*

— Hayır, paylaşmak istemiyoruz. Biz üstümüze düşeni almak istiyoruz.

● *Hayır, programınızda öyle bir teklif var da...*

— Hayır öyle değil. Biz Üniversite yönetimine karışalım demiyoruz. Biz, Üniversite yönetimini kendi üstüne düşeni yapmalı. Üniversite yönetimini aşan meseleler var. Bu aşan meselelerde biz üstümüze düşeni yapmak istiyoruz. Bunu yapmanın tek yolu olarak da, daha sıkı bir işbirliğine ihtiyaç vardır diyoruz. Teklifimiz o şekilde getirilmiştir. Biz bir Üniversitelerarası kurul düşünüyoruz. Bu kurula mutlaka hükümet salt çoğunluğun altında bir çoğunlukla iştirak etmelidir diyoruz. Yani yine karar verme meselesine geldiğiniz zaman Üniversiteler çoğunlukta olsun. Bugün Türkiye’de mevcut sekiz Üniversite’nin ayrı ayrı tatbikatı var. Bu tatbikatlar da gerek ücret politikasında, gerek diğer hususlarda... Bu tatbikatlar da çok değişik düşünceler ve bir takım kırgınlıklar meydana getiriyor. Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nin tatbik ettiği ücret baremiyle İstanbul Üniversitesi’nin tatbik ettiği ücret baremi, İstanbul Teknik Üniversitesi’nin tatbik ettiği ücret baremi değişik. Bir asistan burada 2700 lira alıyor. Bir asistan İstanbul Üniversitesinde 700 lira para alıyor.

● *Bu teklif ettiğiniz kurul, istişari olmayıp karar yetkisini taşıdığı takdirde hükümet çoğunlukta olmasa dahi bir takım üyeleri etkilemek durumunda bulunduğu düşünülebilir. Böylelikle özerklikle bağdaşmayacak bazı durumlar söz konusu olabilir. Bu gerçi bir faraziye dir. Fakat bir ihtimali de aynı zamanda ifade eder. Böyle olacak yerde düşündüğünüz Kurula tamamen istişari bir hüviyet vermek daha emin olmaz mı?*

— Şimdi bugünkü haliyle hükümet sadece üniversitelere para veren bir müessesedir. Başka hiç bir şey değildir. Evvela şunu münakaşa edelim; bir memlekette siyasi iktidar, yani memleketin her şeyinden sorumlu bulunan bir organ, olmalı mı, olmamalı mı? Çünkü vatandaş eninde sonunda bir tek mercii arayacaktır. Biz bunu halletmeye mecburuz evvela. Yani devlet mefhumu içerisinde siyasi iktidarı halletmeye mecburuz. Bir memlekette siyasi iktidar, memleketin en mühim meselesi olan gençlik meselesiyle meşgul olmalı mı, olmamalı mı? Bugünkü haliyle, diyoruz ki biz, siyasi iktidar sadece bütçeden üniversitelere para veren bir mekanizma olmaktan başka bir şey değildir. Bununla nasıl sorumluluk deruhte eder siyasi iktidar? Yani sorumluluk deruhte edebilmesi için bir kollaborasyon, özerklik müessesesini zedelemeyecek bir kollaborasyona ihtiyaç vardır diyoruz. Bizim getirdiğimiz mekanizma yüksek seviyede müessir bir kollaborasyon yoludur. Ve çoğunluk üniversitelerde olsun diyoruz. Ve nasıl memleketin milli güvenliğini düşünen bir kurul kurulmuştur Türkiye’de. Üniversite meselesini de düşünen bir kurul olmalıdır. Ama bu kurulda bizim teklifimize göre hükümet başkanı başkan olmalı. Bütün Üniversiteleri çağırmalı, meselelerine daha iyi eğilmeli ve o kurulda alınacak kararlarla da Üniversite meselesini daha ileriye götürmeliyiz. Üniversite meselesi sadece bizim meselemiz değil, başka demokratik memleketler ne yapıyor, biraz da onlara bakmak lazım. Bizim kadar kendi başına olan bir Üniversite mevcut değil ki, dünyada... Yani demokratik memleketler içerisinde.

● *Beyefendi, bu teklifiniz özerklik sınırında bir çatışma, bir aşma durumu meydana getirmeye mi?*

— Hayır, özerklik sınırının anlayış şekli de gayet tabii değişik. Bizim özerklik sınırını aşmaya, özerk müesseselere girmeye, onları allak bullak etmeye filan niyetimiz

yok. Ama şu sual iyi cevaplanmalıdır Türkiye’de: Hükümetin, Üniversite meselesinde mesuliyeti nedir? Nedir mesuliyeti? Hiç yoktur diyorsanız, sadece para vermektir diyorsanız, o zaman gençlik meseleleriyle meşgul değilsiniz gibi bir ithamın altında hükümeti bırakamazsınız. Nasıl meşgul olacağız biz gençlik meselelerinde?

● *Şöyle olamaz mı efendim: Üniversiteleri ıslah edecek bir reformun gerçekleştirilmesinde yardımcı olmak. Yani parayı siz verdiğinizde göre bu iş için gereken mali imkanlar...*

— Bir şey daha söyliyeyim: Reform meselesi, sadece bir kanun çıkarıp ortaya koymaktan ibaret değil ki. Gelişen gençliğe, memleket ihtiyaçlarına, değişen dünya şartlarına göre reformda devamlılık var. Temel çerçeveyi ortaya koymak kafi değil. Temel çerçeveyi günün icaplarına göre yürütmek lazım. O zaman kanunu çıkarır korsunuz ortaya, biter mesele. 20 sene sonra bu dar gelmeye başlar, bir tane daha kanun çıkarırsınız.

● *Başka yolu nedir efendim?*

— Başka yolunu görmüyorum. Aksi halde senelerce Türkiye, Üniversite meselelerinden şikayetçi olmaya devam edecektir. Zaten Üniversite meseleleri 968’de patlak veren hadiseler değildir. Bu çok önceden gelen bir takım şeyler var. Zaten eğitim meseleleri ne bugün başlar, ne bugün biter. Eğitim meseleleri çok geride başlar, çok ileride biter. Bitmez yani, devam eder gider. Bizim bugün ortaya koymak istediğimiz tedbirler, bugünkü meseleleri tüm cevaplandırılmaz. Ama yarınki meselelere zannediyorum ki bir takım çıkabilecek şikayetleri önliyecek şekilde cevap verir.

● *Benim demek istediğim şu efendim: Yani Üniversite bir reforma muhtaçtır. Bunda herkes mutabık. Bu reformun gerçekleştirilmesinde üniversitelerin ek mali imkanlara kavuşması zorunluğu var. Ayrıca dedi-*

ğiniz gibi bir takım kanunların da çıkarılması, hatta belki Anayasa'da değişiklik yapılması gerekecek. Bütün bunlarda hükümet olarak siz yardımcı olsanız. Gerçekten işbirliğini sağlamak için istişari bir kurul'da Üniversite yetkilileriyle devamlı temasta olsanız, fakat bu kurulda hükümetin de alınacak kararlara katılması durumunu yaratmasanız daha normal olmaz mı?

— Bunlar bugün mevcut. Ama bunlar کافی gelmiyor. Yani şunu iyi şey edelim, sevki idarenin değişmez bir kaidesi var. Sorumluluk olacaksa, yetki olacak. Aksi halde sorumluluk olamaz. Bir memlekette siyasi iktidar, hükümet gençlik meselesinden sorumlu değildir, diyebilir misiniz? Olmamalıdır diyebilir misiniz gençlik meselesinden sorumlu? Eğer gençlik meselesinde bunu diyemezseniz, sorumlu olacaksa gençlik meselelerine, üniversite meselelerine, Batı demokrasisindeki ölçülerin dışına taşmıyan bir takım yetkilerle girebilme imkanlarını bulmalıdır. Söylüyorum. Batı demokrasisindeki ölçüleri taşmıyan...

● *Nedir o ölçüler?*

— Fransa'daki ölçüleri taşmıyan, İngiltere'deki ölçüleri taşmıyan. Ne yapıyorlar oralarda? Fransız Milli Eğitim Bakanı ne demiştir? De Gaulle ne demiştir? Ne demek bir memleketin gençliğiyle hükümet meşgul olmayacak, ne ile meşgul olacak? Ve nasıl meşgul olacaksınız? Sadece para vereceksiniz. Bu meşguliyet değil. Bir üniversitelerarası kurul, bugün üniversitelerin kendi iç yönetimlerine bakınız. Kurullar, kurullar, kurullar... Bir işi çıkarıp getiremiyorlar. Fakülte Yönetim Kurulları, Üniversite Senatosu... Dağılmıştır yetkiler... Ve o kadar dağılmıştır ki, Üniversitenin idaresindeki yetkiler, Üniversite kendi kendisini idare edemez hale gelmiştir. Doğan buhranlar bundandır. Tabii doğan buhranlar içerisinde tahrikler var. Politikacıların üniversiteleri arena haline getirmesi var. Politikacıların kendi platformlarını müessir bir şekilde kullanabile-

cekleri meclis platformunu, matbuat platformunu, miting platformunu kullanmayıp da Üniversite platformlarını kullanmak, gençliği sokağa dökmek, iktidarları zorla sınırlı duruma düşürmek, 1960 modeline heves etmek gibi bir takım tedbirlere başvurmuş olması var Türkiye'de. Üniversite problemi gayet muğlak bir problemdir.

● *Bunlardan önümüzdeki günler için endişeli misiniz?*

— Hayır. Hiç bir şeyde endişeli değilim. Ben sadece sebep, netice münasebeti üzerinde duruyorum. Ve ifade ediyorum ki, meydana gelen Üniversite hadiseleri milletin büyük çoğunluğunu, Üniversite'ye karşı soğuk bir durum, tutumun içine sokmuştur. Ve bugün meydana gelen üniversite hadiselerini tasvip eden kimse bulamazsınız halkın içerisinde. Üzüntüm, milletin ve halkın vazgeçemeyeceğimiz üniversite müessesesinden, öğretim kadrosundan, kendi çocuklarımız olan öğrencisinden soğumasıdır. Bunu mutlaka önlemeğe mecburuz. Halka dönük Üniversite derken, halktan kopmuş bir Üniversiteyi meydana getirecek isek, bu bizatihi halka dönük Üniversite sloganı içerisinde bulunanların kendi kendisiyle tenakuz halinde olduğunu gösterir.

● *Bunu önlemek için programınızda teklif ettiğiniz üniversitelerarası kurul dışında başka tedbirleriniz var mı?*

— Başka tedbirler, üniversitelerin hazırlıyacağı Reform Kanununda yer alacak. Tabii biz aslında bir özerk müessesenin reforma tabi tutulması lazımsa, siyasi organ olarak herşeyini biz hazırlıyamayız. Ve Üniversite meselesini Üniversite Yönetimi bizden daha iyi bilir. Ve bilmesi de lazımdır.

● *Full-Time'da mutabık mısınız?*

— Değilim.

● *Öğrencilerin yönetime katılmasında zannedirim...*

— Mutabıkız. Hiç bir mahzur görmüyorum. Daha çok mes'uliyetli yapar öğrencileri...

● *O zaman bu...*

— Bu Anayasa değişikliğini icabettirir. Şayet biz onu koyduk. Yani şimdi ben demin söyledim Anayasa'yı değiştirme programımızda diğer partiler bize iltihak ederlerse bu meseleyi de rahatça biz hemen koruz, götürürüz. Orman suçlarının affında bizden başka deklare olan partiler var. Şayet gelirler bizimle teşriki mesai ederlerse onu da götürürüz. Binaenaleyh bizim her söylediğimizi yürütecek çoğunluğa sahip olmamız, deklare ettiğimiz şeylerin hiç birisini yapmıyacağımız manasına gelmez.

● *Evet, öteki partilerle anlaştığınız meselelerde anayasa değişikliğine gideceksiniz. Full-Time'da neden mutabık değilsiniz efendim. Kısaca onu rica edebilir miyim?*

— Türkiye şartları içerisinde kalkınan bir memlekette esasen brain power dediğimiz, yani zihin gücü mahdut olan bir memlekette Türk Üniversitesinin büyük dimağlarından memleketi istifade edemez hale getirmemek lazımdır.

● *Ama bu sistemi tatbik edip brain power'i kendi bünyesinde koruyan yüksek öğretim kuruluşları var yanılmıyorsam.*

— İşleyeceğine kani değilim.

● *Hacettepe örneğinden bahsetmek istedim...*

— İşliyebileceğine kani değilim. Kanaatim budur. Şunu da söylüyeyim, halka dönük üniversite'den bahsediyorsunuz, yahut bahsediyorlar. Halkla ilgisi olmayan, teması olmayan bir üniversite halka dönük nasıl olur? Memleket şartlarını bilmiyen bir üniversite Babil Kulesinden farklı değildir.

● *Ama efendim Full-Time bunu önler mi? Şimdi halkla temas diyorsunuz. Full-Time olmamasından*

şikayet, bazı üniversite öğretim üyelerinin belirli özel müesseselere zamanlarını ayırıp, üniversite içerisindeki akademik görevlerini bu yüzden tam yerine getirememelerinden doğuyor. Bunlarla temas etmelerine karşı bir tedbir olarak düşünülmüyor zannedersenem.

— İfrat ve tefrittir bu. Yani üniversite öğretim üyesi şayet üniversiteye ne kadar zaman ayıracak, dışardaki işlerine ne kadar zaman ayıracak, bu mes'uliyet duygusunun içerisinde değilse Full-Time diye ortaya koyduğunuz şey bir yasaktan ibarettir. Ve ben yasakların yürüyebileceği kanaatinde değilim. Bu takdirde üniversite hocasını bir takım başka yollara itmek gibi bir durumla karşı karşıya kalırsınız.

● *Full-Time'da ona başka iş yapmak suretiyle sağladığı imkanı verseniz, bu yasak yürümez mi?*

— Sadece imkan değil ki. Bu çift taraflı bir şey. Ben üniversite hocası daha çok gelir sağlasın peşinde değilim. Bir üniversite hocası 20 senede, 25 senede yetişiyor. Bu dimağdan bu memleket faydalanmalıdır. Sadece kürsüde değil, tatbikatta da faydalanmalıdır. Bizim en büyük acımız, üniversitelerimizin tatbikatla olan münasebetlerinin kopukluğu idi vaktiyle. Bu idi.

● *Efendim, o noktayı dikkate alarak ileri sürülen bir görüş var. Deniyor ki, üniversite dışarıya iş yapar. Üniversite olarak yapar. Tek tek öğretim üyesi olarak yapmaz. Yani topluma bir hizmettir bu iş. Bu işlerden aldığı kazancı yine Full-Time çalışan öğretim üyelerinin ellerine daha iyi kazanç geçmek için kullanır. Bu sistemde çalışan Amerika'da üniversiteler var yanılmıyorsam. Mesela böyle bir teklif de size Full-Time için makul bir gerekçe olarak gözükmüyor mi, yahut demin bahsettiğiniz mahzurlar...*

— Söyleyeyim, bunların müessir bir şekilde işleyeceğine kanı değilim. Yani ne olacaktır Full-Time Türki-

ye'de? Türkiye'de Full-Time'a iten sebep ne? Üniversite öğretim üyelerinin derslerini kafi derecede yahut üniversite ile olan işlerini kafi derecede yürütmedikleri, yani kendilerine verilen vazifeyi gereği gibi yerine getirmedikleridir. Bunu yasaklarla men ediyoruz. Yani kendisini üniversiteye kafi miktarda vermiyor üniversite öğretim üyesi. Daha çok kendisini dışarıya veriyor. Bu münakaşaları çok yaptık geliyoruz. Meclis kürsülerine geliyor. Ve hatta üniversite hocalarına fevkalade ağır hücumlar, hem matbuatta, hem öğrenci kuruluşlarının bildirilerinde, sözlerinde, hem de Meclis kürsüsünde bizatihi kendileri akademik kariyerdan gelen muhalefet sözcülerinde, sözlerinin dilinde yerini aldı. Şimdi burada üniversite profesörü dediğiniz zaman herhalde bu memleketin en sorumlu sorumluluk duygusu fevkalade yüksek kimseler olması lazım gelir. Eğer sorumluluk duygusu kafi miktarda bulunuyor da vazifesini suiistimal ettiği, kendisini kafi miktarda üniversite'ye değil, dışarda kazanca verdiği gibi bir iddianın içerisindeyse zaten temelde bir çöküntünün içerisindeyiz. Yani bir memleketin üniversite profesörü sorumlu olmaz da, yasakla bunu sorumlu hale getirmeye kalkarsak zannediyorum ki, meseleyi halletmiş gibi bir duruma gireriz. Bu daha çok birikmiş bir infialin neticesidir. Ama infialleri ölçüler içerisinde mütalaa edip de, daha doğrusu infiallere uyararak bir uçtan diğer uca kayan tedbirlere kalkarsak bu takdirde de yeni bir takım sıkıntılar ortaya çıkar. Benim söylemek istediğim şey, mutlaka üniversite'deki yüksek dimağlardan memleketin milyonlarına mal olmuş Türkiye şartları içerisinde kapasitelerden memleket istifade etmelidir. Tatbikattaki meydana gelen hadiseleri de üniversite bilmelidir. Ona göre bir takım şeyler verebilmelidir gençlere. Ve bu suretle de Üniversite-Halk bağı, teori - tatbikat bağı sağlam bir şekilde teessüs etmelidir, benim düşüncem odur.

2

İsmet İnönü
(CHP Genel Başkanı)

— Nedir soracağınız onu söyle bana.

• *Efendim bu seçim sonuçlarını tahlil ve şimdi başlıyan yeni yasama dönemi için görüşleriniz... İki bölümde konuşmak istiyorum.*

— Seçim sonuçlarının tahlili. Sonra?

• *Yeni yasama dönemi ile ilgili görüşleriniz.*

— Güzel. Evet başlayalım. Sor bakayım nedir?

• *İsterseniz önce bu seçim sonuçlarının tahlili ile başlayalım. Bazı genel özellikler var, sonuçlarda.*

— Mesela?

• *Mesela katılma oranının düşük olması, evvelce grup kurmak imkanına sahip partilerin bu imkandan bu defa mahrum kalmaları, bunun fayda, veyahut zararları... Halk Partisi'nin durumu... Adalet Partisi'nin durumu... Yani hem genel özellikler olarak üzerinde durulacak bazı hususlar var, hem de her partinin ayrı ayrı durumu var. Zannediyorum tahlilde dikkate alınacak noktalar bunlar olabilir.*

— Sırayla, birer birer meseleleri inceleyelim. Seçim sonuçları üzerinde kaç gündür neticeler ilan ediyoruz. Oranlar ilan ediyoruz. Ve yorumlar yapıyoruz. Aslında bunlar tam bilgiye, resmi belgelere dayanmıyor. Zannediyorum ki, ben asıl yorumları, doğru yorumları, resmi, kesin rakamlar ilan olduktan sonra yapabileceğiz. Şimdilik Halk Partisi bakımından söyleyebileceğim şudur: Bugün bazı gazetelerde gördüm. Verdiğimiz oranların, yaptığımız tahminlerin doğru olmadığından şikayet ediyor. Biz yanlış bir oran göstererek itibar kazanmak hevesinden tamamıyla uzak olan bir zihniyetteyiz. Hiç bir vesile ile doğru yolun dışına çıkmayı istemeyiz. Şimdiden anlaşılan şudur ki, bazı önemli bölgelerde biz çok ilerleme kaydetmişiz. Bazı bölgelerde yerimizde saymışız veya gerilemişiz. Amma bunların hepsi toplanıp ortalaması söylendiği zaman aleyhimize çıkabilir, lehimize çıkabilir. Bu, bizi doğru sonuca vordırılmaz. Partinin vaziyetini kesin, doğru olarak anlamak için sabretmeniz lazım. En iyi kazancımızı ve kaybımızı söyleriz. Yerine göre bir il, bir bölge sayılacak kadar önemlidir. Yerine göre birkaç il, bir bölge sayılabilecek önemdedir. O zaman daha iyi hüküm verebiliriz. İzin verirseniz.

● *Etağfurullah.*

— Şimdi oranlar üzerinde yeni bir münakaşa kapısı açmayın. Birkaç gün sabret bunun için.

● *Yalnız paşam, kesinlikle belli olan bir husus var.*

Halk Partisi bu devre 143 milletvekili ile giriyor Meclise. Bu sizin için tatmin edici bir sonuç mudur ?

— İnsanın arzusuna ne kadar kanaatkar olsa, gene sınır olmuyor. 143 çabamıza, devamıza göre daha çok olmalıydı. Ama 143'den de memnunum. Yahut memnun olmaya çalışıyorum.

● *Bu kabaca bilinen rakamlar, sizce Halk Partisinin yeni yolunun, yeni politikasının ve yeni yönetim kadrosunun başarısı sayılabilir mi?*

— Bu artış, yeni Yönetim Kurulunun aşikar bir başarısıdır. Bu başarıda Bülent en çok gayret göstermiş olan ve sonuç almış olan arkadaşımızdır.

● *Başbakan son verdiği demeçte, şöyle bir ifade kullanmış, demiş ki; «Bu seçim sonuçlarından her partinin alması gereken dersler vardır. Bizim de almamız gereken dersler vardır,» demiş, kendi hesabına... Siz de Halk Partisi olarak böyle bir ifadeye katılır mısınız?*

— Her seçimde olduğu gibi, bu seçimde de her partinin alması gereken dersler vardır. Doğrudur. Biz de kendimize düşen dersleri aramaktayız ve almaktayız.

● *Şimdiye kadar almış bulunduğunuz dersler var mıdır?*

— Şimdiye kadar aldıklarımız; gayretimiz, çalışmamız kısır kalmıyor, biz çalıştık mı, önemli bölgelerde şimdiye kadar giremediğimiz bölgelerde, iyi neticeler almışızdır. İyi neticeler alacağımızı umduğumuz, büyük ilgi gördüğümü zü sandığımız bazı yerlerde ilerleyememişiz. Bunun sebeplerini keşfetmeye çalışıyoruz.

● *Paşam bunlar Halk Partisiyle ilgili yorumlar oldu. Bir de seçim sonuçlarının, biraz önce değindiğim gibi, genel özellikleri var. Bunlardan birisi katılma oranının düşüklüğü, ötekisi de bazı partilerin Meclise bir grup kurabilecek sayıda girememeleri. Bu iki konudaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyim?*

— Demokraside uzun tecrübesi olan memleketlere nisbetle bizim katılma oranlarımız korkulacak kadar düşük sayılmaz. Ama biz yüksek katılmaya alıştık ve öyle olmamız lazımdır. Ona göre azalma olmuştur. Bunun da türlü etkenleri var. Ama netice seçimi önemsiz sayacak bir düşüklükte sayılamaz. İştirak bakımından seçimin geçerliğine ve itibarlığına dokunacak bir sakınca olmadığı kanaatindeyim.

● *Yani bu ifadelerinizle şu görüşü reddettiğiniz çıkar mı? Diyorlar ki, bu bir çeşit protesto hareketidir. Katılmama hareketini, partilere ve politikacılara karşı bir güvensizliğin protestosu şeklinde yorumluyorlar, buna ne dersiniz?*

— Haksız bir yorumdur. Küskünlükler olmuş olabilir. Esasında demokratik rejimde umutsuzluk ve küskünlük yoktur. Aksine vatandaşın demokratik rejimi benimsediğini ve onun için de kendi sorumluluğunu her sene daha ileri bir derecede kavradığını görmekteyim.

● *Paşam yine bu yorumlarla ilgili olarak ortaya atılan bir görüş var. Deniyor ki, bu seçimlerin sonuçları da sandıktan daima tutucu partilerin çoğunluk olarak çıktıklarını göstermiştir. Türkiye’de reformcu, ilerici partiler -bu arada Halk Partisi- daha önceki seçimlerde olduğu gibi bu seçimlerde de azınlıkta kalmıştır. Bu düşünceden hareket ederek çeşitli sonuçlara, tekliflere varılıyor. Önce bu müşahadeye katılmıyorsunuz?*

— Biz buna katılmayız. Şunun için; demokratik rejime karar verdiğimiz zaman büyük otorite ile büyük reformların hemen yapılabileceği devrinin değiştiğini, değişmesi lazım geldiğini kabul etmiş oluyorduk. Onun için bu benim için şaşılacak bir şey değildir. Bizi demokratik rejime sevkeden başlıca amil şuydu: Yeni devlet kurulurken bir takım reformlar yaptık, bu reformları millet ne dereceye kadar hazmetti ve benimsedi. Bu meçhul idi. Bunun meydana çıkmasını istiyordum ben. Çünkü bu kapalı kaldıkça ne vakit açık rejim gelirse, buhranlarını mutlaka o günden başlatacaktı. Yani demokratik rejime geçmeseydik de 50 sene sonra geçseydik, demokratik rejime geçtiğimiz günden bugüne kadar geçen buhranları 50 sene sonra başından başlayarak yine

geçirecektik. Bunun endişesindeydim. Onun için demokratik rejime geçtik. Sabit olan şudur: Millet, Cumhuriyetin kurulmasıyla yeni devletin temeli olarak ilan edilmiş olan reformları hazmetmiştir, benimsemiştir. Bunları koruyacak, savunacak güçlü ortamlar yaratılmıştır. Bunlar şimdi sayıları ne olursa olsun reformları, Cumhuriyetin temeli olan reformları koruyacak kudrettedirler. Bu neticeye varmamız demokratik rejim sayesinde olmuştur. Bundan sonrası için belki köklü reformları yapmak için zaman kaybediyoruz. Fakat her demokratik rejimde köklü reformları yapmak bu güçlülere maruzdur. Bunları kısa kesmek yolu, dikta idareleridir. Herhangi bir dikta idaresinin bizim memleketimiz için sadece ve sadece zarar getireceğine kesin olarak kaniim. Bunun neticesi şu; demokratik rejim içinde iktidarın ve muhalefetin beraber çalışmasını vatandaşa güven verecek bir ortama sokacağız. Bunu sokmamız lazımdır. İktidar hakkı olan bütün kanuni yetkilerini kullanacak, memlekette bir hükümet, bir idare vardır ve sorumludur, bu belli olacak. Muhalefet, memleket idaresinde denetleme vazifesini yaparken meşru hükümet karşısında uyarmasının, denetlemesinin ve hepsinin yapıcı bir zihniyetle yapılabileceğini gösterecektir. Bu onun sorumluluğudur. Bu devreyi sağlayabilirsek demokratik rejim tamamıyla kökleşmiş olur.

● *Paşam, Halk Partisi'nin durumuyla ilgili olarak bir son soru sormak istiyorum. 1950'den bu fana yapılan bütün seçimlerde Halk Partisi kendisini yalnız başına iktidara getirecek bir çoğunluğu bir türlü sağlayamadı. Bunu nasıl izah edersiniz?*

— Ne vakitten beri?

● *1950'den beri.*

— Eh insaf et. 1950'de bıraktık. 1950'den beri 20 sene bile olmadı. 20 sene oluyor. Koalisyon yaptık, hükümet-

lere girdik. Bizim kadar inkılap yapmış, büyük reformlar yapmış, bu kadar çok geçmiş asırların tortularını karışısında birikmiş gören bir partinin bu kadar badireden en büyük muhalefet partisi, en büyük iktidar namzedi olarak ayakta ve rakipsiz olarak bulunması, bundan büyük başarı ister misin? Aslında esaslı olan parti örgütü Cumhuriyet Halk Partisi'dir.

● *Yani 20 yıllık bir süreyi az mı sayıyorsunuz paşam? Seçim kazanamamayı 20 yıl olarak az mı sayıyorsunuz?*

— Gayet tabii birşey sayıyorum. Bu hal, bırakmamız ve 20 yıldan beri karşıda bulunmamız, memlekette bizim ideallerimizin gerçekleşmesini, yerleşmesini zayıflatmadı. Temel kuruluşlar sağlaştı. Bizim bu hususta büyük gayretimiz ve tesirimiz var. Eğer biz demokratik rejime süs olarak girmiş olsaydık ve güçlüklerden demokratik rejim aleyhine istifade etmek isteyen fırsat düşkününü zihniyetine istidatlı olsaydık bu neticeler alınmazdı. Dikta rejimini haklı ve Türkiye için başka çare olmıyan bir usul olarak iddia etmeye, böyle ortaya çıkmaya binbir sebep vardı. Hiç birini doğru bulmadık. Ve ati için dürüst demokratik rejim taraftarı olma ve iktidar ve muhalefet medeni usulde beraber çalışabilir bir düzen kurmak başlıca gayemizdir.

● *Bu katılma oranının düşük olmasında ileri sürülen sebeplerden biri, her yıl seçim yapmak. Her yıl seçim olması, vatandaşın seçime karşı soğuması sonucunu yaratıyor deniyor. Zanediyorum bu teşhiste bütün partiler birleşiyor. Önümüzdeki dönem bu durumu değiştirecek tekliflere katılır mısınız?*

— Düzeltilecek çok şeyimiz var. Bütün bu tedbirleri aramakla meşgulüz. Seçim kusurlarını arıyoruz, seçim zamanlarını arıyoruz. Demokratik rejimin işlemesini, ikti-

dar ve muhalefet münasebetlerinin medeni olmasını sağlayacak tedbirleri arıyoruz. İhtiyaçlar çok. Sıra ile yapacağız bunları. Doğrudur, her sene seçim olmaz. Ama bunun çaresi nedir? Bunu bulacağız. Güçlüğü yapan Senatonun üçte bir yenilenmek suretiyle iki senede bir seçim yapılması, Senato'da. Millet Meclisi vaktinden evvel seçim yapmak kararı verdiği zaman Senato bundan müteessir olmuyor. Böyle olunca çaresini bulma imkanı yok. Ama bunu nasıl bulacağız? Mevcut düzenle bu ihtiyacı nasıl sağlayacağız? Biraz daha sıkıntısını çekersek bulacağız.

● *Paşam son olarak bu seçimlerin genel özellikleri hususunda bir nokta kalıyor. O da, Meclise bu defa grup kuracak kadar sayıda milletvekili çıkaramayan partilerin durumu. Küçük partiler denen partilerin durumu. Şimdi Başbakana göre çok partinin Mecliste bulunması, Meclis çalışmalarını engelleyici bir durum yaratıyor. Bu kadar partiye lüzum yok, diyor. Buna karşı bir görüş de var. O görüşe göre, memlekette mevcut siyasi temayüllerin, görüşlerin temsilcilerinin sayıları ne olursa olsun parlamentoda bulunmalarında fayda var. Çünkü o görüşler Parlamentoda ifade imkanı buluyorlar. Ve bu imkanı Parlamentoda bulamazsalar, Parlamento dışında çalışmak zorunda kalacaklar -ki bu demokrasi bakımından sakıncalı olacak- bu çatışan iki görüşten hangisi size daha doğru geliyor?*

— Şimdi çok parti, siyasi hayata huzur ve intizam getirmez. Doğrudur. Ama bizde çok parti denecek bir rakam bolluğu hiçbir zaman olmamıştır. Türk milletinin istidadı, çok partiden şikayet eden milletlerin alıştığı rakamlarla hiç münasebetli değildir. Ben öyle memleketler bilirim ki, adlarını söylemiyeyim, 150 partisi varmış. 150 partisinden şikayetçi olduğu için bunu güdümlü demokrasi haline getirmiş ve azaltmış. Rahat ettiniz mi? de-

dim. Çok rahat etmişler. Kaç parti oldunuz şimdi dedim. 80 olduk dedi! (Gülüşmeler) Rahat ettiği rakkamı söylediği zaman şaşırtdım. Şimdi ne olmuş, beş parti, altı parti yeni teşekkül ediyor o kadar. Ama bizim bünyemize göre bu çok gelebilir, az gelebilir. Türk milletinin istidadı çok partiye değil. Anlaşıyor. Bu iyi birşey. İyi birşey amma, nihayet millet içindeki cereyanlar, fikir ve ihtiyaç akımları Mecliste belirlemek lazım. Bu da bir ihtiyaç. Serbestçe konuşuyorum, çünkü hiç bir oy kaybolmasın ve millet içinde yaşayan bütün fikir akımları Mecliste temsil olsun. Bunun en ileri ölçüde ve sonuna kadar savunucusu biz olduk. Milli bakiye sistemini biz savunduk. Kaldırılmasına bütün gücümüzle karşı koyduk. Şimdi bunun kaldırılması neticesi olarak çıkan mahzurlardan bizim hiç bir suçumuz yok. Bu nasıl bir noktaya varacak. Başbakan fazlasıyla şikayet ediyor. Ama bunun makul ölçüsünü zaman kendiliğinden getirecektir zannediyorum.

● *Yani yeni bir Seçim Kanunu hazırlanması söz konusu olsa siz yine milli bakiyeyi savunur musunuz parti olarak?*

— Şimdilik birşey söyleyemem. Savunurum zannedirim.

● *Paşam isterseniz biraz da geleceğe bakalım. Bu önümüzdeki dört yılı nasıl görüyorsunuz? En acil problemler nelerdir? Ne yapmak gerekir? Sizin takip edeceğiniz politika ne olacaktır?*

— Önümüzdeki dört yıl için benim arzum, ilk istediğim, istikrarlı bir demokratik rejimin işlemlerini sağlamamızdır. İlk iş bunu yapmalıyız. Hükümet, bütün hükümet kudretleri ve vasıtalarıyla memleket gözünde itibar kazanmalı, muhalefetten yardım görmeli ve vatandaşın temel ve ilkel yaşayışı arızasız işlemeli, evi basılmamalı, köyü basılmamalı, haklarından mahrum olmamalı. Partizanlık kalkmalı. Bunun gibi dağlar koyunların serbestçe ot-

lıyacağı emin yerler olmalı. Bunlar olmalı. Bunların olması bizim memleketimizin zihniyetine göre güç değildir. Bir tek şartı vardır: Devlet kuvvetleri özel parti maksatları için kullanılmaz. Kanun kuvveti olarak bütün vatandaşların emniyetli koruyucusudur. Bu itibarla kullanılmalı ve vatandaş bunlara yardımcı olmalı. Bunu sağlamalıyız. Ondan sonra istikrar, huzur ve emniyet bu suretle temin olunursa büyük başarı olur. Hepimiz için büyük başarı olur. Ve böyle bir memleketin içerde olduğu kadar dışarda da emniyeti ve itibarı sağlamlaşır. Karışıklık içinde bulunan memleketin dış politika bakımından zararı hepimizdir. Karışıklık içinde bulunan memleket hiç bir suretle kuvvet ve itibar kazanamaz. Bilinecek ki, münakaşa var, hürriyet var, vatandaşlar her türlü şeyi yapıyorlar. Ama birbirine düşman değildirlere. Temel meselelerde hükümet vatandaşlardan her türlü desteği görecektir. Ve hükümet hiç bir suretle vatandaş haklarını özel siyasi maksatlar için çiğnemek, zayıflatmak, bir takım sun'î usullere bağlamak eğiliminde değildir ve zaten böyle bir eğilim yürümez. Bu kanaatlerle bir idare kurabilirsek ne mutlu bize.

● *Paşam, Adalet Partisi seçim bildirgesinde bazı Anayasa değişiklikleri istediğini açıkladı. Bu değişikliklerden bazıları sizin de isteklerinize uyuyor. Mesele «Siyasi hakların iadesi», «Orman suçlarının affı» ve bir de zannederim, sizin partinin benimseyebileceği «Üniversite öğrencilerinin yönetime katılması» konuları. Ben bunları tesbit ettim. Yani ortak görüşler olarak. Bu görüşlere dayanarak yapılacak bir Anayasa değişikliği teşebbüsünde, hükümetin getireceği bir teşebbüse katılır mısınız?*

— Elbet. Bizim kanaatimize uyan değişiklikleri, bizim de davamız olan değişiklikleri gerçekleştirmek için kolaylıkla işbirliği yaparız ve süratle çıkarırız.

● *Yani Anayasa değiştirilmez diye bir düşüncenin savunucusu değilsiniz?*

— Bugünkü Anayasa düzeni devletimizin temellerini yeni esaslar üzerine kurdu. Bu esasları doğrudan doğruya müteessir edeceğinden korktuğumuz konularda, özerk müesseselerin kaldırılmaması gibi konularda direneceğiz. Ama mutabık olacağımız değişiklikler Anayasa düzeni içinde normal olarak kolaylıkla işler ve neticelenir.

● *Anayasada istedikleri öteki değişiklikler konusundaki görüşlerinizi açıklar mısınız? Onları arzu ederseniz birer birer sayın, ele alalım. Mesela bu Danıştay'ın işleyişinden şikayetçi. Devlet içerisinde devlet zihniyetiyle hareket ediyor, diyorlar.*

— O münakaşa götürür şey bu. Ne istiyorlar, ne yapıyorlar bilmem. Aslı bunun, haksızlığa karşı Danıştay'ın verdiği kararları ilk günden itibaren uygulamamak hevesinden geldi. Yani elimizde cesaret veren misaller yoktur.

● *Şu halde Danıştay'ın durumunu değiştirecek tekliflerini desteklemiyacaksınız.*

— Nedir o hâlâ? Aslında zorla mecbur oluyorum söylemeğe. 15 yaşında orta okul talebesinin okulda hocasının verdiği bir vazifede Lenin'den bahsetmiştir diye komünistlik tir ithamı ile yankesiciler arasına atılmasını hatırladıkça, siyaset adamı olarak azabını ve acısını yüreğimde hâlâ hissederim.

● *Üniversite özerkliği konusunda da bazı görüşleri var. Ben Başbakanla konuştum. Diyor ki, vatandaş bizi Üniversiteden ve gençlikten sorumlu tutuyor. Oysa, diyor, sorumluluk, bir yetki ile ilgilidir. Bizim diyor, bugünkü özerk üniversite sisteminde hiçbir yetkimiz yoktur, diyor. Dolayısıyla hükümete bir yetki verilmeli ki, sorumluluğu haketsin.*

— Başbakanın söylediği doğrudan doğruya özerk üniver-

site kadrosunun özerkliğe ehliyetinin münakaşasıdır. Te-reddüde sevkeden bir konudur. Bunun haklı tarafı var. Ama özerk tabiatında hükümetin müdahalesi az olacaktır. Bu özerklikler geçmiş zamanların tecrübesinden kurtuluş tedbiri olarak iyidir. Hafif şeyler değildir bunlar. TRT de öyle. Üniversite özerkliği de öyle. Başka özerklikler de böyle. Hepsi böyle. Bunlar bir ihtiyacın neticesi olarak meydana geldi. Şimdi iyi işlemiyor veya kusurlu işliyor diye temeline hücum etmek haksız. Özerk olmakla beraber, bu müesseselerin özerk olması hükümetin özerk müesseselerin her türlü hareketleri karşısında yetkisiz ve duygu-suz oldukları manasını taşımaz. Özerk müesseselerin yanlış hareketlerinden memlekette çıkacak huzursuzluk niha-yet hükümet kapısına dayanır.

● *İşte Başbakan da onu söylüyor. Onu söyleyerek di-yor ki, özerkliğin zırhına sığınıp bize...*

— Bu böyle oluyor diye özerklik kalkmaz. İyi işleyen özerk müesseseyle, iyi işleyen hükümet beraber çalışacakları, paralel yürüyebilecekleri yolu bulurlar. Medeniyet bu.

● *İşte Başbakan da onu teklif ettiğini ileri sürüyor. Diyor ki, bir Üniversitelerarası kurul olsun. Bu kurul-da hükümet temsilcileri de bulunsun. Ama çoğunlukta olmasın, özerklik ilkesini ihlal etmemek için...*

— Teklifi ne ise görelim. Onu bilmiyorum.

● *Seçim bildirgelerinde ileri sürdükleri başka hususlar vardı. Onlar da Anayasa değişikliği ile ilgili. Meclisin daha iyi çalışmasını temin etmek için ileri sürülen ted-birler. Gensoru görüşülmesiyle ilgili mesela. Onun dı-şında referandum meselesi ve bir de kanun kuvvetin-de kararname yetkileri...*

— Bunların bir kısmı bizim anlayışımıza aykırıdır. Ka-nun kuvvetindeki kararnameyi tabii hiçbir zaman düşünemeyiz biz. Diğer... Onlara gelinceye kadar bir defa huzur

içinde, emniyet içinde yaşayan bir idare kurmaya çalıştım.

● *Paşam bana verdiğiniz vakit dolmak üzere. Bir son soru sorabilir miyim?*

— Sor, sor. Daha iki soru sor.

● *Daha çok siyasi konular üzerinde durduk. Bu gelecek dört yılın...*

— Şimdi asıl siyasi soruları hazırlık ve başlangıçtır diye söylüyorum. Bizim asıl davamız sosyal ve ekonomik.

● *İşte ben de ona gelmek istiyorum.*

— Vatandaşın tabii hayatını, demokratik rejimin tabii işlemlerini bir sağlasak, ondan sonra her türlü münakaşamız temel konular ve tedbirler üzerinde olacak. Ve bu konuda iktidar partisiyle ayrılığımız meydanda. Biz sosyal meseleleri, ekonomik kalkınmayı, plan yürürlüğünü, bunları esaslı noktalar addediyoruz. Evvelce de söylediğim gibi, iktidar yöneticileri bütün bu prensiplere söylediğiniz zaman bizim gibi taraftardır. Uygulama tamamıyla aksidir. Henüz bir diyalog kuramadık. Onun için münakaşa edemiyoruz.

● *Başbakanla konuşurken daha çok bu konulara ağırlık verdi ve benim edindiğim intibaa göre, gerek Halk Partisinin aldığı vaziyet, gerek memleketteki genel hava, kamuoyunun genel eğilimi, onları bazı noktalara ya zorluyor, ya getiriyor. Şöyle ki; bu iktisadi konuların tartışılmasında, devamlı olarak kullandığı bir slogan var. Diyor ki, refahı şimdi tabana doğru geliştireceğiz. Önümüzdeki dört yıl için amacımız, milli gelire 40 milyar eklemektir. Bu eklenen 40 milyarın daha çok tabana doğru dağıtımını sağlayacak tedbirleri alacağız. Sosyal önceliklere önem vereceğiz, diyor. Bu bende, biraz önce dediğim gibi gerek Halk Partisinin aldığı yeni vaziyetin, gerek memleketteki cereyanların onları*

*belirli istikametlere itmek hususunda etkili olduğu in-
tibainı verdi.*

— Etkili olduğuna şüphe yok. Taban ihtiyacına, vatan-
daşın taban ihtiyacına önem verecekmış. Bizim söyledi-
ğimiz sosyal reform bu. Demek yüksek tabakanın ihtiyaçla-
rı ve arzularıyla çok meşgul olarak geçirdiği zamanın kafi
olmadığını anlamış. Bu bizi memnun edecek birşeydir.
Ama sayın Başbakan her cevap verilmesi güç olan rejimin
derhal taraftarı olur. Uygulamasını görelim. Şimdi sosyal
meselelerimiz çok önemlidir. Sosyal güvenlik için, sosyal
adalet içinde kalkınmayı yapmak bir refaha götürür. Bu
refah sözünün çerçevesi ve manasıyla, «hudutsuz toprak
reformu olmaz. Yabancı sermaye ile her türlü muamele ya-
pılır. Bu yüzden refah çok artar.» Yani bir kısım mah-
dud insanların çok zengin olmaları tarzında bir refah anla-
yışı, sosyal anlayış değildir, bizim anlayışımız değildir bu.
Refah anlayışının ne manaya geldiğini münakaşa etmek la-
zım. Bizim anladığımız refah anlayışı sosyal güvenlik için-
de insanca yaşamayı bütün vatandaşlar için sağlayan bir
varlık seviyesidir. Memleketin ilerlemesi, kalkınması, kud-
reti için sarfolunan gayretler yanında, vatandaş için temin
olunan sosyal güvenlik içinde insan gibi rahat yaşama se-
viyesi tam refahtır. Bu refahı anlattığım zaman ben, her-
hangi bir tariz manası çıkacak kelimeler kullanmak iste-
miyorum. Ama şu milyonleri kolaylıkla bedavadan yetiş-
tiren ve sosyal ihtiyaçlara rağmen yetiştiren bir rejimin ge-
tirdiği refah öne sürülemez.

3

Turhan Feyzioğlu
(GP Genel Başkanı)

● *Seçimlerin genel özellikleri sonuçların tahlili ve özellikle Güven Partisinin seçimlerde aldığı sonuçlar hakkındaki görüşleriniz.*

— Seçimlerde, üzerinde durulan önemli bir konu iştirak nisbetinin düşük oluşu. Bu konuda yapılan bazı yorumlara katılmadığımı hemen belirtmek isterim. Seçimlere iştirak oranı Türkiye ölçülerine göre düşük olmuştur. Fakat demokratik rejim gelenekleri kökleşmiş olan birçok hür ülkelerde yüzde 60'ın üstünde iştirak nisbeti önemli bir iştirak nisbeti sayılır. Yüzde 64 iştirak nisbeti küçümsenecek bir nisbet telakki edilmez. Türkiyede 1950'den önce 89'a varan, yüzde 90'a yaklaşan bir iştirak nisbeti gördük. Bu biraz da 1946 seçimlerinde seçmen iradesine saygı gösterilmemesinin tepkisiydi ve iktidarı reyle değiştirmenin tadını ilk defa tadan bir milletin duyduğu olağanüstü seçim heyecanının tezahürüydü. Zamanla bu yüzde 90, yüzde 80'e ve yüzde 70'lere doğru tedrici şekilde azalmaya başladı. Bu azalma biraz da demokratik rejim yolunda aldığımız mesafenin bir tezahürüdür sanıyorum.

Tabii bunun dışında her yıl seçim yapılmasının doğurduğu bıkkınlık, kütüklerde isim aramanın güçlüğü, seçmen kartları dağılımındaki aksaklıklar, büyük şehirlerde ev taşıyanların, bir semtten bir semte gidenerin isimlerini bulmakta, rey vermekte büyük zorluk çekmeleri... Bu gibi sebepler de zannediyorum ki, seçim oranının düşmesine amil olmuştur. Bir ölçüde küskünlüklerin de tesiri olduğu söylenebilir ama, bu tahlili yapmak için daha etraflı incelemelere ihtiyaç var.

● *Bu küskünlük demokratik rejime ve genel olarak partilere, politikacılara karşı mıdır?*

— Bazı seçmenlerin kendi bağlı oldukları ve itiyadi olarak rey verdikleri siyasi partilere karşı duydukları küskünlük hatıra gelebilir. Kendi partilerine oy vermeye elleri varmamış, fakat başka bir siyasi partiye de oy verecek kadar partilerinden kopmamış olan bir kısım seçmenler bulunduğu nazari olarak düşünülebilir. Adalet Partisinin bazı davranışları dolayısıyla ona küskün olanlar veya Cumhuriyet Halk Partisi'nin siyasi haklar konusunda tepeden inme yepyeni bir durum benimsemiş olması sebebiyle, tabanda ona karşı beliren bazı küskünlükler bir ölçüde iştiraki azaltmış olabilir. Fakat bunun çok önemli bir faktör olacağını sanmıyorum. Asıl büyük faktörler biraz evvel saymış olduklarımdır.

● *Efendim, Güven Partisi için bu seçimlerde maksadın grup kuracak kadar sayıda milletvekili çıkarmak ve üçüncü parti durumuna geçmek olduğunu zannedersen seçimlerden önce de belirtmişsiniz. Bu amacınıza varmış oluyorsunuz aldığımız sonuçlarla. Fakat bu iki amacı gerçekleştirmesine rağmen alınan sonuç tatmin edici midir sizin için?*

— Güven Partisi yöneticileri olarak alınan sonuçtan memnunuz. Sekiz siyasi partinin katıldığı bir seçimde, beş

partinin grup kuramayacak duruma gelmiş olması ve Güven Partisi'nin Millet Meclisi'nde grup kurabilen üç siyasi parti arasında yer alması, bizim için küçümsenmeyecek bir sonuçtur. Bilhassa bu yarışta kırk yıllık, yirmi yıllık partiler karşısında iki yıllık yepyeni bir siyasi kuruluş olarak yer aldığımız düşünülünce, elde ettiğimiz sonuç elbette Güven Partisi hareketinin tuttuğunu ve kökleştiğini göstermesi bakımından önemli bir sonuçtur. Ancak çok kıymetli bazı parlamento üyesi arkadaşlarımızın seçim sistemindeki değişiklik sebebiyle bir defa parlamentoya girememiş olmalarından şahsi olarak üzüntümüz vardır. Eğer 1965'deki seçim sistemi aynen kalsaydı, Güven Partisi 30'dan fazla milletvekili ile temsil edilmiş olacaktı.

● *Yani evvelki kadronuzu muhafaza etmiş olacaktınız.*

— Evvelki kadromuzun fazlasını, hatta Meclise getirmiş olacaktık. Bu itibarla Güven Partisi'nin parlamento üye sayısındaki değişiklik, seçim sisteminin değişikliği ile izah edilmek gerekir. Bizim bakımımızdan esasen bu ilk seçimdi. Bir ilerleme veya gerileme söz konusu değil. Var olma veya yok olma meselesi söz konusu idi. Var olduğumuzu, kökleştığımız, önemli bir siyasi akım temsil ettiğimizi bu seçimler göstermiştir.

● *Efendim yalnız bu noktada şöyle bir durum var: İlk seçimi, diyorsunuz, tabii ilk milletvekili genel seçimiydi. Fakat daha önce Güven Partisi kurulduğundan kısa bir süre sonra yapılan seçimlere katıldı. O seçimlerde aldığınız oy oranı dikkate alındığında -ki, sanırım yüzde 10'u buluyordu- bu defa gerilemiş durumda gözüküyorsunuz. Özellikle Konya gibi bazı illerde önemli gerilemelerle karşılaştığınız belli oluyor. Bu konudaki görüşünüz nedir?*

— Bunun cevabını hemen söyleyeyim; Güven Partisi olarak katıldığımız ilk Genel Milletvekili seçimi bu seçimdir.

Bundan önce bazı illerde, 67 il'in sadece 18'inde katılmış olduğumuz senato seçimleri vardır. Söz konusu ettiğiniz yüzde 10 nisbeti, sadece kuvvetli olduğumuzu hesap ederek katılmış olduğumuz bazı illerde senato seçimlerinin vermiş olduğu sonuçtur. Genel Meclis seçimlerinde Türkiye ölçüsünde geçen defa aldığımız oy oranı, yüzde 6'nın biraz üstündeydi. Bu defa elde ettiğimiz oy oranı da yüzde 6'nın üstündedir. Genel Meclis seçimleri esas tutulduğu takdirde, Türkiye ölçüsünde bir gerileme söz konusu değildir. Ancak bazı illerde Güven Partisi önemli ilerlemeler kaydederken, bazı illerde özel sebeplerle rey düşmeleri olmuştur. Konya'da Erbakan'ın bağımsız adaylığı, hiç şüphe yok ki, başka siyasi partilerde olduğu kadar Güven Partisi'nden de bir miktar oy koparma sonucunu doğurmuştur. Buna benzer bir oy düşmesi, bizim ilçe başkanlarından birinin bağımsız aday olduğu Mardin'de vukubulmuştur. Sayın Başbakanla yaptığımız konuşmada «eski arkadaşlarımızdan biri» diye vasıflandırıyor Mardin Milletvekilini. Güven Partisi listesinden Genel Meclis üyesi seçilmiş olan ve bizim ilçe başkanlığımızı yapmış olan bir arkadaşı Mardin Milletvekili olarak seçilenlerden biri. Bu gibi mevzii sebeplerle, bağımsız adaylık ve benzeri sebeplerle yer yer gerilemeler olsa da Türkiye ölçüsünde Genel Meclis seçimlerinde geçen defa almış olduğumuz oy oranına benzer bir oranı Güven Partisi muhafaza etmiştir. En zayıf olduğumuz illerde dahi seçime katılmaya önem verdik ve 67 ilin hepsinde seçime katıldık. Takdir edersiniz ki, kuvvetli olduğumuz yerlerde yalnız seçime katıldığımız, bir seçimde elde ettiğimiz oy oranı ile istisnasız bütün illerde ve seçime bir hafta kala teşkilatlandığımız yerlerde dahi seçime katılmaya karar verdiğimiz son milletvekili seçiminde aldığımız oy oranı karşılaştırıldığı zaman netice bir gerileme manzarası göstermez. Kaldı ki, bizim için -daha önce de ifade etmişim-, bir siyasi partinin kuvveti mutlak sayıda değil-

dir. Temsil ettiği görüşlerin sağlamlığında ve iç bünyesindeki inanç ve fikir birliğindedir. Güven Partisi bu açıdan fikirleriyle, tesanüdüyle, mücadele ve çalışma kudretiyle önemli ve kökleşmiş bir siyasi parti durumundadır. Bu seçim sonuçları bize bunu ortaya koymuştur.

● *Efendim biraz önce Erbakan'ın Konya'da öteki partilerle birlikte Güven Partisi'nden de bir miktar oy aldığından bahsettiniz. O konu üzerinde de durmak zannedersen faydalı olacak. O konu derken kasdedtiğim husus şu efendim: Güven Partisi oylarını hangi partiye yönelmiş seçmenlerden almıştır? Bunu acaba tesbit edebilecek veriler elinizde var mı, veyahut bilgileriniz ne gösteriyor? Erbakan'da böyle tesbit yapabildiğinize göre... Yani yalnız Halk Partisi'nden mi almıştır, yoksa başka partilerden de almış mıdır?*

— Güven Partisinin aldığı oyların, hangi siyasi partilerden geldiğini, her ilin özelliklerini ayrı ayrı inceleyen etraflı bir araştırmadan sonra ortaya koymak daha doğru olur. Fakat genel bir düşünce olarak şunu söyleyebilirim ki, Güven Partisi'nin aldığı oylar kısmen Cumhuriyet Halk Partisi'nden, kısmen Adalet Partisi de dahil olmak üzere başka partilerden gelmiştir. Bazı seçim bölgeleri için bu tesbiti yapma durumundayız. Mesela Kayseri'de, Van'da, Güven Partisi Cumhuriyet Halk Partisi'nden çok daha fazla rey alarak ikinci parti durumuna yükselmiştir. Hakkari'de bütün partilerden fazla oy almıştır. Ağrı'da Cumhuriyet Halk Partisinden fazla oy almıştır. Bir çok seçim bölgelerinde Cumhuriyet Halk Partisinden büyük ölçüde rey aldığı hiç şüphe götürmez. Bazı seçim çevrelerinde oylarımızın önemli bir kısmının Adalet Partisi'nden geldiği görülmektedir.

● *Hangileri mesela?*

— Mesela Afyon'da. Aldığımız reylerin Cumhuriyet Halk

Partisi'nden ziyade, Adalet Partisi'nden geldiği sezgisi içindeyiz. Bununla beraber, köy köy yapılacak incelemeler, ilçe rakamlarının karşılaştırılması, bu konuda çok daha sıhatli mütalaalar ileri sürmeye imkan verebilir.

● *Efendim, Halk Partisi'nden oy alıp, ikinci parti durumuna geçtiğiniz bazı il'lerden bahsettiniz. Kayseri, Van, Hakkari gibi... Bu illerdeki seçmenler acaba Güven Partisi'ne, Güven Partisi olduğu için mi oy veriyorlar? Yoksa ordaki adayların kişilikleri mi önemli rol oynuyor? Ben ikinci hususun daha doğru olduğuna inanıyorum. Katılır mısınız bu kanaatlerime?*

— Bu kanaate tüm olarak katılmak mümkün değil. Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir zamanlar Türkiye'de seçim kazandığı iki il vardı: Malatya ve Kars. Bu illerde hiç şüphesiz adayların şahsiyeti bir ölçüde rol oynuyordu. Fakat buna bakılarak Cumhuriyet Halk Partisi'nin sadece bölgelerde netice alan bir siyasi parti olduğu sonucunu çıkarmak doğru olmazdı. Tıpkı bunun gibi Güven Partisi'nin bu defa bazı illerde diğerlerine göre çok daha ileri seviyede oy kazanmış olması, kısmen adaylarla ilgili olabilir. Fakat geniş ölçüde bu illerde teşkilatın Güven Partisi görüşlerini tanıtmakta, anlatmakta daha başarılı olduğunun işaretidir. Nitekim hiçbir milletvekilimiz olmayan, bu itibarla tanınmış eski bir parlamento üyesinin şerefine dayanılarak rey almamız söz konusu bulunmayan bazı seçim çevrelerinde de teşkilatın azimli çalışması sayesinde büyük neticeler elde edilmiştir.

● *Efendim bu seçim sonuçlarının tahliline son vermeden önce uygun bulursanız bir noktaya daha değinelim. Grup kurabilecek kadar milletvekili çıkaran partilerin sayısının azalması, bir görüşe göre parlamentonun çalışması, demokrasinin istikrara kavuşması bakımından yararlıdır. Bir görüşe göre değildir. Argümanlarını her*

halde biliyorsunuz, tekrarlanmasına lüzum yok. Siz hangi görüşü desteklersiniz?

— Güven Partisi olarak Milli Bakiye sisteminin eski şekliyle aynen kalması gerektiği görüşünü savunmadık, bugün de savunmuyoruz. Biraz evvel açıkladığım gibi, seçim sistemindeki değişiklik, Güven Partisinin çıkaracağı milletvekili sayısı bakımından lehimizde olmamıştır. Bunun böyle olacağını da biliyorduk. Adalet Partisi yaklaşık olarak 16 bin oyla bir milletvekili çıkarırken, Güven Partisi yaklaşık olarak 40 bin oyla bir milletvekili çıkarmıştır.

● *200 bin oyla dahi çıkaranlar var değil mi?*

— 200 bin oyla bir milletvekili çıkaranlar da vardır. Mevcut sistemin bu bakımdan çok adil bir sistem olduğu söylenemez. Fakat Milli Bakiye usulünün bilhassa Türkiye’de tatbik edilmiş olan şekliyle çok garip, mantıksız ve vatandaşın yadırgadığı sonuçlar ortaya çıkardığı da aşikardır. Kocaeli’nde aday olan bir kimsenin, Mardin’den milletvekili seçilmesi gibi. Ve hiçbir seçim bölgesinde büyük bir önem taşımayan bir suni kuruluşun küçük oyların toplanması suretiyle parti sayısını alabildiğine artıracak şekilde mecliste temsil edilmesi tehlikesi gibi bir takım konularda vatandaşın duyduğu hassasiyet tamamıyla yabana atılacak mahiyette değildi. Sanıyorum ki, seçim sistemi üzerinde yapılacak çalışmalarda suni kuruluşların parlamentoya girmesini önleyici, fakat ciddi bir fikir akımını temsil eden görüşlerin de parlamentoya girmesine imkan sağlayacak, adaletsizlikleri bir ölçüde önleyecek, bunun yanında istikrarlı hükümet kurulmasını fazla güçleştirmeyecek bir seçim sistemi aramaya devam etmeliyiz.

● *Sizin bu hususta bir araştırmanız, bir hazırlığınız var mı?*

— Alman sistemi bir ölçüde rehber olabilir.

● *Yani yüzde 5’den fazla oy almayanların parlamentoya girmemesi gibi.*

— Biliyorsunuz ki, Alman sisteminde, Milli Bakiye usulüyle, belli seçim çevrelerinden doğrudan doğruya seçilme usulü meczedilmiştir. Parlamentoya Alman Nazi Partisi'nin girmesini önleyen baraj, belki de Alman demokrasisi bakımından sıhhatli bir sonuç doğurmuştur. Fakat parlamentoya girmeye hak kazanacak kadar önemli olan siyasî partilerin temsilinde çok daha adil bir ölçü tatbikine imkan veren bir dağıtım tarzı uygulanmıştır. Eğer parlamentoya partilerin girişinde aldıkları oy oranına daha yakın bir temsil imkanı sağlanmış olsaydı, Türkiye'de bu daha sıhhatli çalışmalar yapmak imkanı bulunurdu sanıyorum. Şüphesiz şu anda bütün siyasî partilerin görüşleri alınmadan ve partilerarası bir toplantı yapılmadan seçim sistemi şu tarzda değişmelidir gibi peşin bir fikir söylemek doğru olmaz. Yalnız memleketin geleceği bakımından seçim sisteminde yapılacak değişiklikler üzerinde çalışırken, memleket menfaatini herşeyden üstün tutarak, daha iyi bir seçim sistemi aranması hatıra gelebilir. Güven Partisi olarak bundan önce biz, partimizin günlük hedefleri ötesinde, milli hedefleri değerlendirmek suretiyle vaziyet aldık. Bugün Milli Bakiye'yi savunur görünen sayın Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı, Güven Partisi kurulduğu günün ertesinde kendi grubunda, «Hele Milli Bakiye usulü kalksın da, o zaman bunların halini görürüz. Hiçbiri parlamentoya girmeyeceklerdir» anlamında Milli Bakiye usulünün kaldırılmasını öngören tehditler ortaya atmıştı. Ve biz de Milli Bakiye'ye değil, milli iradeye güvenerek yola çıktık, tarzında cevap vermiştik. Güven Partisi seçim sistemi konusunda kendi menfaatlerinin ötesinde Türkiye'de adil temsiline ve siyasî istikrarı bir arada gerçekleştirecek iyi bir usulün bulunması için çalıştı. Bundan sonra da bu istikamette çalışacağız.

● *Yani bir teşebbüsünüz olabilir, bu konuda değil mi?*

— Hemen bugünün konusu olarak görmüyoruz.

● *Beyefendi şimdi müsaade ederseniz konuşmamızın ikinci bölümüne geçelim. Önümüzdeki dört yıla bakarak şimdi ne olacak sorusunu cevaplandırmak üzere... Sanırım bu soruyu cevaplandırırken, her şeyden önce iktidar partisinin politikasının tutumunu ele almak doğru olur. Seçim bildirilerinde ne yapmak istediklerini, oldukça geniş bir şekilde açıklamışlardı. Şimdi tek başına iktidara geldiklerine göre, şüphesiz o programın içerisinde, o bildirinin çerçevesi içerisinde icraatta bulunmaları prensip itibariyle gerekir. Bu bakımdan seçim beyannamelerinde ileri sürdükleri görüş ve tekliflerin hangisini benimserseniz, hangilerine karşı bir görüşümüz var? Hatırlayabildiğiniz kadarıyla tabii... Anayasa ile ilgili bazı teklifleri vardı.*

— Adalet Partisinin Anayasa konusunda ortaya atmış olduğu fikirlerden bazıları Güven Partisinin daha önceden ortaya koymuş olduğu fikirlere paraleldir. Orman suçlarının affını önleyen Anayasa maddesinin hem insafsız ve adaletsiz, hem de faydasız olduğu kanaatine çoktan varmış olduğumuzdan bu hükmün değiştirilmesini, seçim kampanyası başlamadan önce Güven Partisi adına öne sürmüştük. Bu konuda hem Adalet Partisinin, hem Cumhuriyet Halk Partisinin benzeri görüşleri savunduklarını memnuniyetle müşahede ediyoruz. Güven Partisi bu konuda aynı görüşü paylaşan bütün siyasi partilerle işbirliği yapmaya hazırdır. Siyasi hakların iadesi konusunda seçimlerden önce savduğumuz görüş değişmemiştir. Siyasi mahkumiyetler dünyanın her yerinde ve tarihin her devrinde amme vicdanında yaralar açmıştır, tortular bırakmıştır. Bunların ortadan kaldırılması, memleket huzuru bakımından ve milli bütünlük bakımından faydalıdır. Seçimlerden önce gerek Adalet Partisinin, gerek Cumhuriyet Halk Partisinin konuyu ele alış tarzında ciddi hatalar olmasaydı ve konu karşılıklı siyasi istismar açısından ele alınmasaydı dava halledilebilir-

di inancındayım. Bugünün şartları içinde memleket huzurunu herşeyin üstünde tutarak samimi görüşlerimiz istikametinde çalışmaya devam edeceğiz. Bunun dışında önemli iktisadi ve içtimai davalar vardır. Güven Partisi olarak bilhassa bunlar üzerinde durulmasını istiyoruz.

● *Onlara geçmeden önce isterseniz Anayasa'da istedikleri değişiklikler konusunda tamamlayıcı bir eleştirme yapalım. Orman suçlarının affı ve siyasi affın dışında, Anayasa'da başka değişiklikler de düşünüyorlardı. Kanun niteliğinde kararname çıkartabilmek yetkisi...*

— Kanun kuvvetinde kararname çıkarmak yetkisinin hükümete tanınmasını kabul etmediğimizi seçimlerden önce ifade etmiştim. Anayasada, Adalet Partisinin yapmayı düşündüğü değişikliklerin ancak bir kısmıyla mutabık olduğumuzu daha önce seçim beyannamemizde ve sizinle yaptığımız konuşmada açıkladığımızı hatırlıyorum. Güven Partisi olarak biz Anayasaya genel bir hükmün ilavesini istiyoruz. Bu hüküm, hürriyetleri yok etmek için basamak yapılamayacağını ifade eden bir hüküm olmalıdır. Başka bir deyimle, hürriyetini imha etmek hürriyetinin mevcut olmadığını Anayasaya açıkça yazmak lüzumuna inanıyoruz.

● *Evet bunu açıklamıştınız. Fakat zannedersenem Danıştay, Üniversite vesaire gibi özel kurumların özerkliğinde bazı zararlı uygulamalar gördüklerini ileri sürerek, onlarla ilgili başka değişiklikler de öne sürüyorlar Anayasa'da... Ve biraz önce değindiğimiz gibi kanun niteliğindeki kararnameler meselesi var. Bunları zannedersenem geçen defaki konuşmamızda ele almamıştık.*

— Bu konularda Adalet Partisinin görüşleri sarih olarak ortaya çıktığı zaman şüphesiz biz de vaziyet alacağız. Önceden kesinlikle şunu ifade edebilirim ki, Güven Partisi hür demokratik rejimle bağdaşmayan bir değişikliği kabul etmeyecektir. Ancak hür demokratik rejimin daha sıhhatli şe-

kilde işlemlerini sağlayacak ve memleketimizin geçirdiği tecrübelerle göre ters sonuçlar doğurmayacak makul değişiklikler üzerinde dikkatle ve memleket menfaatleri açısından durmaya hazırız. Üniversiteler konusunda Güven Partisinin öngördüğü bir değişiklik, Üniversite öğretim üyelerinin siyasi partilerin icra kurumlarında devamlı ve faal vazifeler almasını önleyici bir hükmün Anayasaya eklenmesi yolundadır. Üniversite öğretim üyelerinin her konuda düşünce hürriyeti, fikir hürriyeti ve yazı hürriyetine sahip olmaları pek tabiidir ve biz bunu sonuna kadar savunmaya kararlıyız. Fakat bir taraftan Üniversite öğretim üyelerinin tam çalışma esasına göre bütün zamanlarını Üniversiteye hasretmeleri gerektiği yolundaki boykot ve işgal hareketlerini körüklemek, hem de bu hareketleri körükleyen bazı kimselerin zamanlarının yüzde doksanını siyasi partilerin kurullarında geçirmeleri birbiriyle bağdaşmaz bir takım iddialar veya davranışlara sahip çıkmak anlamına gelir. Bu itibarla Üniversiteler Kanununda bu yolda bir değişiklik yapılmasını mümkün kılacak bir Anayasa hükmüne ihtiyaç olduğunu zannediyorum.

● *Aslında tam çalışmaya taraftar mısınız?*

— Bazı istisnalarla taraftarım. Bu istisnalar, Üniversite öğretim üyelerinin memleketin resmi hayatıyla ve iktisadi hayatıyla ilişkilerini devam ettirmelerine imkan verecek istisnalar olmalıdır. Teferruatı, kanun tasarısı geldiği zaman şüphesiz konuşulacaktır. Ne bugünkü gibi Üniversite öğretim üyelerinin zamanlarının büyük kısmını kazanç getirici faaliyetlerde sarfetmeleri, ne de Üniversitenin memleket havasından tamamen kopmuş bir şekilde fildişi kuleye hapsedilmesi hatıra gelemez. Orta yolu ve en doğru yolu bulmak mümkün olduğu kanaatindeyim.

● *Öğrencilerin yönetime katılması konusundaki görüşünüz nedir?*

— Öğrencilerin istişari olarak görüşlerinin alınmasında her zaman fayda görmüşümdür. Bütün mesele öğrencilerin nasıl temsil edileceği noktasında toplanır. Militan ve maksatlı bir azınlığın üniversite kurullarını çalışamaz hale getirmesini mümkün kılacak bir takım usullere taraftar olmayız. Ancak Üniversite öğrencilerinin, Üniversitenin önemli, belki de en önemli bir parçası olarak görüşlerinin ve ihtiyaçlarının kurullara sıhhatli şekilde aksetmesini sağlayacak usullerin bulunması mümkündür.

● *TRT konusunda ne düşünüyorsunuz? İktidarın şikayetleri devam ediyor ve değiştirme istekleri de devam ediyor.*

— Genellikle şu prensipten hareket ediyoruz: TRT, milletin malıdır. Hiçbir siyasi partinin propaganda vasıtası olamaz. Siyasi iktidarın baskısı ve tasallutu altında bir devlet radyosu düşünülemez. Ancak millet malı olan bir radyonun milli bütünlüğü parçalayıcı, hür demokratik rejimi yıkıcı, milli harsa aykırı bir takım faaliyetlerin vasıtası olması da hiç şüphesiz kabul edilemez. TRT Kanununda bazı değişiklikler yapılmasını mümkün görüyoruz.

● *Ne gibi?*

— Hükümetin getirmiş olduğu değişikliklere taraftar değiliz. Bir metin üzerinde bu konuyu etraflı olarak ortaya koymak mümkündür. Güven Partisi olarak yapacağım çok kısa bir açıklamada vereceğim bir iki misalin yanlış anlamlara yol açması mümkündür. Hem yazılı, hem sözlü olarak bu konuda görüşlerimizi etraflıca ortaya koyduk. TRT Kanununu değiştirmek için kurulmuş olan geçici komisyonun zabıtlarında Güven Partisi'nin bu konudaki görüşleri madde madde açıklanmıştır. Hükümetin TRT'yi baskı altına almasını mümkün kılacak şekilde kurulların teşekkülüne tesir edecek değişikliklerin karşısında olduğumuzu belirttik. Fakat bunun yanısıra TRT'nin bazı faaliyetlerin-

de demokratik rejim ve milli bütünlük aleyhinde düzedüz ayaklanma ve ihtilal tahrikçisi bir takım yayınlar yapmasına açıkça karşıyız ve bunu önleyici taraftar olmaya devam edeceğiz. Atatürk'ten bahsederken daima sosyalist maceranın karşısında olmuş ve daima milliyetçiliği rehber edinmiş bir insanı, milletlerarası kömünizmin sloganlarıyla konuşur gibi gösteren yayınlara elbette taraftar olamayız. Mao - Çe - Tung'un üslubuyla veya Lenin üslubuyla Atatürk'ü konuşturmaya çalışsan, tahrif edilmiş maksatlı yayınlardan zannediyorum ki, TRT'nin milliyetçi, hür demokratik rejime bağlı mensupları da şikayetçidirler. TRT'nin haklarını ve tarafsız bir millet radyosu olarak çalışma imkanlarını sonuna kadar savunacağız. TRT'nin çok saydığımız ve sevdiğimiz vatanperver mensuplarını da üzen bir takım sivriliklerin önlenmesi için vargücümüzle gayret sarfedeceğiz.

● *İktidarın şikayetçi olduğu kurumlar arasında Danıştay da var zannedersen. Ve Danıştay'la ilgili bazı değişiklikler de öne sürdüler. O konudaki görüşünüz nedir?*

— Danıştay konusunda iktidarın ne düşündüğü belirli değil, hiç değilse ben şahsen bu konuda iktidarın hangi sarih teklifle ortaya çıkacağını bilmiyorum. Yalnız kaza organlarının bağımsızlığı konusunda son derecede hassas olduğumuzu ifade etmek isterim. Kaza organlarının bağımsızlığı, demokratik rejimin vazgeçilmez şartıdır. Hakimin en küçük ölçüde siyasi baskı veya tehdit altında bulunduğu bir rejimde bütün hürriyetler tehlikeye girer. Kaza organlarının bağımsızlığı ve teminatı aslında bütün vatandaşların teminatıdır. Ve bütün hürriyetlerin teminatıdır. Kaza organlarının bağımsızlığı derken, bunun tam bir sorumluluk olmadığını hatırlatmak lazımdır. Güven Partisi olarak Yüksek Hakimler Kurulu'nun daha etkili bir teftiş

ve murakabe mekanizmasına kavuşturulması fikrini savunuyoruz. Bu, hakimlerimizin bağımsızlığına en küçük ölçüde gölge düşürmeden kaza vazifesini ifa eden insanların da hata yapabileceklerini düşünerek siyasi tesirler dışında bir murakabe yolunu açacaktır. Vatandaşlarımız adalet işlerinin yürüyüşündeki ölçsüz gecikmelerden ve aksaklıklardan haklı olarak şikayetçidirler. Bağımsızlığın, sorumsuzluk anlamına gelmediğini kabul etmek suretiyle ve mahkemelerin bağımsızlığına hiç bir şekilde hanel getirilmeden meselenin çözüm yolu bulunabilir inancındayım.

● *Efendim isterseniz burda Adalet Partisinin iktisadi ve sosyal politikasını incelemeye başlayalım. Gerek seçim bildirisinde açıklanmış görüşler, gerek bugüne kadar bilinen politikası bakımından. Bunları önümüzdeki dört yıl için nasıl görüyorsunuz?*

— Sanıyorum ki, iktisadi alanda iktidara düşen en büyük görev, kendisinin hazırlamış ve Meclis'ten geçirmiş olduğu Kalkınma Planında vadedilen ıslahatı yerine getirmektir. İktidar partisinin icraat bilançosu bu açıdan bize başarılı görünüyor. Bugün Türkiye'de büyük vatandaş kitlelerinin hayat pahalılığından ızdırap çektiği meydana. Bütçe açıklarının ödemeleri geciktirdiği ve yatırımları aksattığı herkesin bildiği bir gerçek. Dış ödemelerde karşılaştığımız güçlükler, ihracatın duraklamasına karşılık ithalat ihtiyacının hızla artışı, memleketimizin karşı karşıya bulunduğu bir başka büyük dava. Bütün bu konularda iktidar gerekeni yapmamıştır. Hatta kalkınma planında yer alan hükümleri yerine getirmemiştir. Çok temenni ediyoruz ki, bu dönemde bu temel mevzular üzerinde daha büyük bir hassasiyetle ve azimle durulsun. Çok önemli bir konu, zirai mahsulleri değerlendirme konusudur. Türkiye'de bütün fiyat dengesizliğinden en çok ıstırap çeken zümre köylü ve çiftçi vatandaşlarımızdır. İhtiyaç maddelerinin

hepsi biraz daha pahalılaştığı halde, zirai mahsul fiyatlarının yerinde sayması, köylünün gitgide daha çok borçlanmasına yol açmıştır. Seçimlerde bir çok partiler adeta devlet imkanlarının ve bankaların seçmene rastgele dağıtılması mahiyetinde boş ve ölçüsüz vaadlerde bulunmuşlardır. Ağır başlı Türk seçmeni bu vaadlere iltifat etmemiştir. Fakat mutlaka derdine çare bulunmasını beklemektedir. Bu dönemde Adalet Partisi zirai mahsullerin değerlendirilmesi konusunda ciddi adımlar atmaya mecbur olacaktır.

Esnaf ve Sanatkarlarla ilgili vaadler yerine gelmemiştir. 1964'ten beri Esnaf ve Sanatkarların sosyal sigorta güvenliğine kavuşturulmalarından bahsedilir. Bu konu süratle ele alınmalı ve halledilmelidir. Gelişmemiş bölgelerin kalkınması için alınan tedbirleri yetersiz buluyoruz. Rakamlar gösteriyor ki, Türkiye'nin en çok gelişmeye muhtaç bölgelerine devlet bütçesinden ve İktisadi Devlet Teşekküllerinden ayrılan yatırım payı bu bölgelerde yaşayan nüfus oranından dahi düşüktür. Bu rakamlar Türkiye'nin gelişmiş bölgeleriyle, gelişmeye muhtaç bölgeleri arasındaki mesafenin azalmayıp, artmaya devam ettiğini gösteren üzücü rakamlardır. Güven Partisi olarak bu konuda Millet Meclisine verdiğimiz çok esaslı ve ciddi kanun teklifleri vardır. Bunların kanunlaşmasında diğer partilerden destek ve yardım göreceğimizi ümit ediyoruz. İktidara düşen önemli görevlerden biri de, kalkınma planında bu konuda yer alan hükümlerin kağıt üstünde kalmasını önlemektir.

● *Efendim Başbakanla yaptığım görüşmede, bu iktisadi ve sosyal politikayı incelerken, bazı temel görüşlerinden bahsetti. Diyor ki, önümüzdeki dört yıl için amacımız milli gelire 40 milyarlık bir ek yapabilmektir. Ve milli gelire yapılacak bu eki, tabana intikal ettirecek tedbirler üzerinde duruyoruz. Milli gelire ya-*

pılacak ekleri tabana intikal ettirecek tedbirler almak, prensip itibariyle şüphesiz sizin de destekleyeceğiniz bir görüştür sanırım. Fakat tabii mesele, bunun nasıl uygulanabileceği, nasıl gerçekleştirilebileceğinde...

— Artan milli gelirden geniş vatandaş kitlelerinin daha büyük ölçüde yararlanmasını sağlayacak tedbirler çok çeşitlidir. Vergi tedbirleri bunlardan biridir. Türkiye’de vergi adaletini sağlamak kesin bir zaruret halindedir. Uzun yıllardan beri vergi alanında ıslahattan bahsedilir. Fakat Güven Partisi Genel Başkan Yardımcısı Ferit Melen arkadaşımızın işbaşında bulunduğu sırada titizlikle hazırlayıp kanunlaştırdığı bazı vergi reformları dışında Türkiye’de uzun yıllardan beri vergi alanında önemli bir adım atılmamıştır. İkinci Kalkınma Planında Adalet Partisi iktidarının getirmiş olduğu vergi tedbirleri esas itibariyle bize çok yerinde ve faydalı görünmüş idi. Ve plan müzakerelerinde bunların çok değerli görüşler olduğunu ifade etmiştik. Ne yazık ki, hiçbirine el sürülmedi.

● *Kısaca hatırlatabilir misiniz efendim bu tedbirleri?*

— Bu tedbirler, Kalkınma Planının sayfalarında uzun uzun yazılıdır. Yedi sekiz önemli kanun değişikliğidir. Bir bir teferruatı üzerinde durmak şu anda mümkün değil. Yalnız mevcut vergi sisteminin daha çok ücretliler üzerine yük bindirdiği ve memurlarla işçiler, membada stopaj usulüyle vergi ödedikleri için, Gelir Vergisinin dahi önemli yükünü çektikleri halde, Türkiye’de vergi adaletinin sağlanması yolunda gerektirdiğin alınmadığı noktasında toplanıyordu. Yapılacak işlerin başında yeni vergiler ihdasından değil, mevcut vergilerin adil bir şekilde uygulanmasından söz etmek gerekir. Bunun için de vergi idaresinin ıslahı başta gelen bir tedbirdir. Sayın Ferit Melen’in bu konuda hazırlamış olduğu bir tasarı da var-

dır. Fakat vergi idaresinin ıslahı konusunda gerekli adım atılmamıştır. Vergi adaleti bakımından düşük gelir tabakalarının vergi yükü azaltılırken, bugün vergi dışında bulunan bazı sektörlerin daha verimli şekilde vergiye tabi tutulması hatıra gelir.

● *Mesela Tarım Sektörünün tabi tutulması?*

— Tarım Sektörü, bu sektörlerden biridir. Benim kanaatimce tarım sektöründe gelir vergisi usulü başarılı olmamıştır. Daha doğrusu beyanname usulü başarılı bir usul değildir. Götürü bir usul, basit bir usul tatbik edilmek icap eder. Bu konuda geçmiş yıllarda yapılmış olan münakaşaları hatırlarsınız. Benim o zaman da temel görüşüm ziraatte götürü bir usulün daha başarılı olacağı merkezindeydi. Bu fikrin aradan geçen zaman zarfında çok daha fazla taraftar topladığını görüyorum. Gerek küçük esnaf ve sanatkarların, gerekse zirai gelirlerin defter tutma usulü yerine, götürü ve basit bir usulle vergilenmesinin hem devlete çok daha fazla gelir sağlayacağı, hem de büyük vatandaş kitlelerini lüzumsuz külfetlerden kurtarıp ferahlatacağı inancındayım. Bugün zirai gelir vergisi mükelleflerinin şikayetçi oldukları noktanın vergi ödemekten çok, defter tutmanın külfeti ve formaliteleri olduğu inancındayım. Daha fazla gelir temin ederek vatandaşın şikayetçi olduğu külfetleri kaldırmak mümkün olacaktır.

● *Yani milli gelirin daha dengeli dağıtımında vergi politikası...*

— Vergi önde gelen unsurlardan biridir. Şüphesiz bunun yanında, çalışma politikası, ücret politikası önemli bir rol oynar. Türkiye’de bugün Toplu Sözleşme mekanizması, işçilerin ücretlerini zaman zaman artan hayat pahalılığına ve memleketin iktisadi gelişmelerine uydurmaları imkanını sağlamaktadır. Fakat enflasyonist temayüller artmadıkça, Toplu Sözleşmelerin getirdiğini, hayat paha-

lılığının süratle götürmesi tehlikesi ortaya çıkabilir. Toplu Sözleşme mekanizmasının serbest işleyişine hanel getirmeden hükümetin bir ücret politikasını, Devlet Planlama Teşkilatıyla ve işveren-işçi teşekkülleriyle istişare etmek suretiyle hazırlamasında fayda görürüm. Türkiye'yi bir enflasyon tehlikesine sürüklemeyen ücretler alanında yapılabilecek ıslahat ana hatlarıyla tesbit edilmeli ve bu alanda bugünkü başıboş gidişe bir çare bulmalıdır. Bunun yanı sıra Devlet hizmetlerinin memleketin en mustarip köşelerine ve bilhassa köylere kadar uzanması refahın tabana indirilmesinde en mühim faktör olacaktır. Türkiye bir ziraat memleketidir ve Türkiye'de bugün sanayi işçileri memleketin en çok mahrumiyet çeken zümresi telakki edilemez. Türkiye'de en çok mahrumiyeti çekenler köylü vatandaşlardır. Bu itibarla refahı tabana indirecek tedbirlerin başında, köylere yol, su, ışık, eğitim ve sağlık hizmetlerinin daha geniş ölçüde ulaştırılması, zirai mahsullerin ve köylü emeğinin daha iyi değerlendirilmesi, ziraatta çalışanların çalışma güvenliğine kavuşturulması gibi tedbirler düşünülmesi gerekir. Köy çocuklarının eğitim imkanları bakımından tam fırsat eşitliğine kavuşturulması da Güven Partisinin üzerinde durduğu önemli tedbirlerden biridir. Okumayı, paranın imtiyazı olmaktan çıkarıp, kabiliyet ve zekası olan herkesin hakkı haline getirmek için geçen dönemde Güven Partisi adına yapmış olduğumuz teklifler vardır. Bu teklifleri bu dönemde de takip edeceğiz. Parasız yatılı öğrenci sayısını yirmi kat artırmayı öngören planın bu hükmü mutlaka tatbik edilmeli ve önümüzdeki plan dönemlerinde yatılı öğrenci sayısını çok daha fazla artırıcı hazırlıklara şimdiden girişilmelidir. İlçe ve il merkezlerindeki her derecedeki okullar yanında, köy çocukları için yurtlar, pansiyonlar kurulması ve buralarda parasız olarak okuma imkanlarının sağlanması başta düşünülmesi gereken tedbirler arasındadır.

Yüksek Öğretimde Güven Partisi, bursların miktarının geniş ölçüde artırılması için, yurt ihtiyacının tam olarak karşılanması için Meclise bazı kanun teklifleri vermiştir. Eğitimde fırsat eşitliğini sağlayacak her tedbir yalnız içtimali adalet bakımından değil, fakat memleketin geleceği bakımından son derece faydalıdır.

● *Önümüzdeki yıllar için enflasyon tehlikesinin kaçınılmaz hale geleceğini düşünüyor musunuz ve ayrıca aynı sorunu devalüasyon içinde nasıl mütalaa ediyorsunuz?*

— Bu sorularınızın cevabı, iktidarın takip edeceği politikaya bağlıdır. Devlet masraflarının sıhhatli yollardan karşılanması yoluna gidilirse enflasyon tehlikesi önlenbilir. Fakat devletin takip ettiği vergi ve bütçe politikası, kredi politikası enflasyon tehlikesini ortaya çıkarabilir. Bugünkü durumda devlet bütçesinin bir açığı vardır. Bu açığın büyüme istidadı ortadadır. Lüzumlu masrafları kıstak, ödemeleri geciktirmek, yatırımları yavaşlatmak suretiyle yıl içinde yapılan bir takım tasarrufları memleket kalkınması bakımından faydalı görmüyoruz. Güven Partisi olarak Türkiye’de enflasyon tehlikesini gidermenin önemli yollarından birinin de, devlet masraflarını kıstak için çok ciddi bir kampanya açılması şeklinde görüyoruz.

● *İsrafa karşı...*

— Şüphesiz... Lüzumsuz devlet masraflarını kıstak ve israfa karşı bir savaş açmak. Türkiye’de gerek iktisadi devlet teşekküllerinde, gerek devlet dairelerinde daha az masrafla çalışmanın yollarını aramak mecburiyeti vardır. İşgücü israfından, zaman ve para israfına kadar çeşitli israf şekillerine karşı nasıl mücadele edilebileceğini araştırmak üzere bir Meclis Araştırması açılmasını geçen dönemde verdiğimiz bir önerge ile Millet Meclisinden istemiştik. Bu dönemde aynı önergeyi tekrarlamak ve böyle

bir araştırma açılmasını sağlamak istiyoruz. Yapılabilecek tasarrufların ölçüsü hakkında bir fikir vermek isterim. Geçen yıl bütçe komisyonunda, hükümetin getirdiği bütçe tasarısının plana aykırı olduğunu belirtmiştik. Gerçekten Bütçe Komisyonu, cari masraflardaki artışın planda öngörülen nisbetin çok üstünde olduğunu, buna karşılık yatırımlardaki artışın planın emrettiği oranın altında kaldığını tesbit etmişti. Bütçe Komisyonunun o zamanki değerli başkanının da gösterdiği hassasiyet sayesinde, yapılan tenkitler değerlendirildi ve bazı kalemlerde yüzde beş oranında eksiltmeler yapılmak suretiyle, bir kısım cari masraflar kısılmak suretiyle bir kaç milyon lira tasarruf sağlandı. Ve bu tasarruflar köy yolları, köy suları ve köy elektriği için ayrılmış ödeneklere ilave edildi. Böylece Meclisten çıkan bütçe yatırım oranları artışı bakımından plan hedefine çok daha yakın bir hale geldi. Cari masraf artışı tehlikeli ölçüde olmaktan kısmen çıktı ve plana daha yakın bir hale getirildi. Bütçe Komisyonunun sadece bir günlük çalışma ile sağlamış olduğu bu sonuç gösteriyor ki, birkaç ay çalışacak özel bir komisyon, israfla mücadele komisyonu çok faydalı sonuçlar elde edebilir. Enflasyonla mücadeleyi biz biraz da devlet idaresinde israfla mücadele olarak görüyoruz.

● *Devalüasyon kaçınılmaz hale gelmiş midir sizce?*

— Devalüasyonun bugün kaçınılmaz hale geldiğini iddia etmek durumunda değiliz. Yalnız devalüasyon sadece istendiği veya istenmediği için gelen bir hadise değildir. Bazı hallerde paranın kıymeti korunmadığı takdirde, kendiliğinden gelir çatar. Bir paranın kıymeti hükümet kararlarıyla tesbit edilmez. İktisadi kanunlar arzulardan daha kuvvetli olarak bazı sonuçları sevimli olsalar da olmasalar da ortaya çıkarabilir. Devalüasyonu önlemenin yolu Türk Parasının dış kıymetinde düşüşü mutlaka durdur-

mak, ihracatımızı artırıcı tesirli tedbirleri uygulamanın çaresini bulmaktadır. Dış açıklarımız bu ölçüde devam eder ve Türk Parasının kıymeti yıldan yıla düşerse, devalüasyon kaçınılmaz hale gelebilir. Bütün mesele tatbik edilecek olan iktisadi politikanın bu neticeyi önleyici tesirli bir politika olup olmamasına bağlıdır.

● *Efendim müsaade ederseniz son bir soru sorayım. Şimdi grup olarak muhalefeti Halk Partisi ile birlikte Güven Partisi temsil etmek durumunda parlamento'da. Bazı konularda bu durum Halk Partisi ile işbirliğini gerektirebilir. Oysa bilinen olaylardan dolayı Halk Partisiyle bir soğukluk kelimesiyle mi ifade etmek lazım bilmiyorum amma, iyi ilişkiler biraz şüpheli gözüküyor. Böyle bir işbirliği hali çıkarsa, bugün mevcut olan soğuk veyahut iyi olmıyan ilişkiler ne derece etkileyebilir gereken işbirliğini?*

— Güven Partisi, her zaman ifade ettiğim gibi bir kin partisi değil, sevgi ve hizmet partisidir. Vazifelerimizin gerektirdiği yolda hareket etmeye kararlıyız. Güven Partisi olarak memleket hayrına gördüğümüz her faaliyette görüşlerimizi paylaşan her teşekkülle işbirliği yapmaya şüphesiz hazır olacağız. Geçmişte bazı konularda bir siyasi partinin tutumunu haksız bulduk, onun karşısına çıktık. Bir başka konuda diğer bir siyasi partinin tutumunu haksız gördük. Onun karşısına dikildik. Ve faydalı ve haklı bir talep nerden gelmişse onunla birlikte davranmayı şiar edindik. Bir başka vesile ile ifade ettiğim gibi, Güven Partisinin politikasında zaman zaman, geçici taktikler tarzında fırtınalar yaratmak ve bahar havaları getirmek yoktur. Bizim için şaşmaz ve değişmez politika anlayışı, aka ak, karaya kara, doğruya doğru, eğriye eğri demektir. Bu yoldan hiç şaşmıyacağız. Kendi görüşlerimize göre doğru saydığımız fikirleri savunacağız. Bu bizi zaman za-

man iktidarla karşı karşıya ve bir başka partiyle yanyana getirebilir. Zaman zaman iktidarla birlikte bir yıkıcı akımın karşısına dikebilir. Güven Partisi için şaşmaz rehber; milli menfaat ölçüsü olacaktır. Bizim günlük taktiklerimiz ve siyasi manevra mahiyetinde bir takım davranışlarımız olmayacak. Milli hedeflerimiz ve bu hedeflere hizmet için daima sağlam görüşlerimize sadık kalan bir çalışma tarzımız olacaktır. Cumhuriyet Halk Partisiyle aramızda geçmiş hadiselerden dolayı bir soğukluk olabileceğinden bahsediyorsunuz. Memleket yararına olan bu konuda işbirliği yapmamıza bunu engel saymıyoruz. Milli menfaatlere hizmet için herkesle işbirliği yapabileceğimizden emin olabilirsiniz.

4

Mehmet Ali Aybar
(TİP Genel Başkanı)

● *Efendim, önce isterseniz seçim sonuçlarının tahlilinden başlayalım. Tabii, özellikle TİP'in durumu söz konusu olmak gerekir.*

— İşçi Partisinin oyları düştü, malum. Ben, son görüşmemizde belirttiğim gibi, oyların artacağını tahmin ediyordum. Bu tahminimiz doğru çıkmadı. Yapılan hesaplara göre, 1965'le kıyaslanırsa zannedirim 35 bin kadar oy kaybetmişiz. Nedenini biz şuna atfediyoruz: Halkımızı kendi iktidarına henüz inandıramadık. Asıl neden bu... Çünkü, bizim bütün seçim propagandamız «halkın iktidarı» tema'sı üzerine oturtulmuştu. Yani, «halk kendisi iktidara gelmedikçe, bu düzen değişikliği gerçekleştirilemez. Halk yararına bir düzen kurulamaz» diyorduk ve bunu da bizzat kendisi gelip yapabilir, diyorduk. İşte listelerimizde de bu sözlere mütenazır bir durum vardı. Milletvekili adaylarımızdan 343'ü emekçi idi. Yalnız seçim sonuçları halkımızın buna iltifat etmediğini gösterdi. Zaten yaptığımız gezilerde de söylemiştim ben size; halk

nazari olarak kendi iktidara gelmesinden yana. Genellikle köylerde böyleydi ama, «hani nasıl gelirim iktidara, ben nasıl yapabilirim, benim gibi bir köylü, cahil köylü devlet idaresini nasıl becerir filan gibi istifhamlar vardı. Anlaşıyor ki, bu istifhamlar, bu seçimlerde ağır bastı. Henüz halkımız kendi iktidarına inanmamış, büyük ölçüde inanmamış... Benim beklenen oy'un alınmamasının nedeni olarak ilk ağızda gördüğüm bu. İkinci büyük neden, Türkiye İşçi Partisi'nin oylarını bazı partiler aldılar.

● *Hangileri aldı?*

— İlk konuşmamızda da işaret ettimdi. Türkiye İşçi Partisi'nin yapacağı işlerde, işin özü hariç, yani «bu işlerin yapılması için halkın bizzat kendi iktidarı şarttır» hususundaki görüşümüz, bir de dış politikada «NATO'dan çıkılmalı, Ortak Pazar'a girilmemeliydi» gibi görüşlerimiz hariç, kaba çizgileriyle mesela Cumhuriyet Halk Partisi de bizim söylediklerimize benzer şeyler söyledi. Kaba çizgileriyle diyorum, çünkü teferruatına girilirse farklar bariz. Toprak reformundaki fark bariz; dış politika, dış ticaret konusundaki farklar bariz görülüyor. Ama halkın sefaletinin işlenmesi, halk yararına bugünkü düzenin değiştirilmesi gibi sözler, kaba çizgileriyle, üstelik pek alışkın olmıyan bir kulakta aynı tannaniyette bir iz bıraktı. Keza Birlik Partisi de aşağı yukarı bizim söylediğimiz şeyleri tekrar etti. Üstelik özel hüviyeti ile bizim bugüne kadar Alevi camiasından aldığımız oyların büyük bir kısmını alıp götürdü. Bu da bir gerçek. Alevilerin toplu halde yaşadığı ve Birlik Partisi'nin seçime iştirak ettiği illerde Birlik Partisi'ne verilen oylarla bize verilen oyları birleştirdiğiniz zaman, bundan önce o illerde aldığımız oy seviyesine ulaştığımız görülür. Doğu illerinde de, zannediyorum, YTP bizden bir kısım oy aldı. Bizim partimiz şimdikiye kadar gerçek Doğu'da, gerekse Aleviler arasında

«emekçi halkın birleşmesi» tema'sını işliyerek oy almıştı. Oysa bu seçimlerde Birlik Partisi olsun, YTP olsun özel bir hüviyetle ortaya çıktılar ve henüz sınıf bilincine tam ulaşamamış olan vatandaşlarımızın, emekçi sınıfına mensup alevi ve doğulu vatandaşlarımızın büyük ölçüde oylarını kanalize ettiler. Demek ki, özetlersem, Türkiye İşçi Partisi'nin oylarındaki düşüşü, evvela halkımızın büyük çoğunluğunun henüz «kendi iktidarına» inanmamış olması, o bilinç seviyesine ulaşamamış olması; beri yandan da Türkiye İşçi Partisinin getireceği düzen hakkındaki görüşlerin bir çok muhalif parti tarafından kaba çizgileriyle tekrar edilmiş olması ile açıklayabiliriz. Gene de belirtiyim ki, özü, muhtevası, yani sınıfsal özü ve dış politika hakkındaki özü dikkate alınmazsa, alışkın olmıyan bir kulak, o partilerce de aynı şeylerin söylendiği zehabına kolayca kapılabilirdi. Radyo konuşmalarını dinlerken zannediyorum ki, pek çok vatandaşımız böyle bir kaniya kapıldılar. Aynı şeyleri söylüyorlar diye düşünmüş olabilirler: «Toprak verilmelidir, vergi adaletsizliği kaldırılmalıdır, hızlı bir sanayileşme temposuna gidilmelidir» vesaire gibi sözler... «Doğu ve Batı arasındaki dengesizlik giderilmelidir, milli gelir bölüşümündeki adaletsizlik kaldırılacaktır» gibi sözler ki, yıllardır bizim söylediğimiz sözlerdir bunlar. Binaenaleyh kaba çizgileriyle vatandaş o partileri TİP'le aynı nitelikteymiş gibi değerlendirdi. Bir de, tabii bir faktör daha var. Vatandaşlarımız henüz bir takım günlük endişelerle güçlü partilere iltifat ettiler bu seçimde. Biz bu intibai köy gezilerinde de almıştık. «Evet, doğru söylüyorsunuz, haklıdır böyle olmalıdır» filan ama, «yani şimdi siz bu işi yapacak güçte değilsiniz. Halbuki bizim çözüm bekliyen dertlerimiz var. Bu dertleri şimdi iktidara gelecek bir partiden bekleriz.» diyorlardı veya hut da sezinlendiriyorlardı. Zannediyorum bu da bir faktördür. Daha çok büyük partilere, kendi problemlerini

çabuk çözdürme umuduyla iktidara gelmesini kuvvetli bir ihtimal içinde gördükleri partilere teveccüh etti seçmen kitleleri.

● *Efendim, ben bir başka faktörün olduğunu zannediyorum. O hususta ne dersiniz? Biliyorsunuz, seçimlere katılma oranı az oldu, düştü. Bu düşüklükte zannediyorum ki, İşçi Partisi'ne de isabet eden bir pay var. Zaten son yıllarda da bazı aydın sosyalist çevrelerde İşçi Partisi'ne karşı bir tereddüt, bir güvensizlik belirtiliyordu. Hatta seçim kampanyası sırasında da açıktan açığa oy kullanılmaması hususunda telkinler, teşvikler yapılıyordu. Bunların etkisi sonucunda da işçi Partisi'nin oylarının düşmüş olduğu düşünülemez mi?*

— Efendim, oraya temas edecektim. Şimdi oy kaybının nedenlerini sıralıyorum...

● *Ben, oy kaybında bir etken olarak bundan söz konusu etmek istedim.*

— Evet, dört milyon küsur seçmen iştirak etmedi oya. Seçmenlerin yüzde 37'si iştirak etmedi. Elbetteki bu düşüşte Türkiye İşçi Partisi'nin de payına birşey isabet etmiştir. Yalnız, biz beklerdik ki, öbür partilere oy vermeyen vatandaşlarımız Türkiye İşçi Partisi'ne oy versinler. Yani normal de belki bu olabilirdi. Öteki partilere oy vermiyor, bir uyanıklıktır bu. Bu uyanıklığın ikinci basamağı da, «Bu düzeni gerçekten değiştirecek olan Türkiye İşçi Partisi'dir. Ona oy vermeliyiz» demesiydi vatandaşımızın. Ama, işte sosyal uyanma, böyle bizim masa başında hesap ettiğimiz gibi olmuyor. Birikim olması gerekiyor; bir basamaktan ötekine geçilmesi için Türkiye İşçi Partisi oylarındaki düşmede, katılma oranının düşük olmasının payı vardır hiç şüphesiz. Bir de elbet, işaret ettiğiniz gibi, Türkiye İşçi Partisi'ne cephe almış olan bazı solcuların, Türkiye İşçi Partisine karşı cephe almış ve

Türkiye İşçi Partisiyle amansız bir mücadeleye girişmiş olan bir takım solcuların düşmanca propagandalarının da bir ölçüde etkisi olmuştur. Bilhassa ben teşkilatı çalıştırmama bakımından bunun etkisini hesaba katıyorum. Çünkü bu saldırılar büyük seçmen kitlelerine gitmedi. «İşçi Partisi'nin içinde gruplar var, İşçi Partisi'nin bugünkü yöneticileri sosyalizmden sapmışlardır» vésaire şeklindeki maksatlı iddialar, ithamlar ve hatta işaret buyurduğunuz gibi, «İşçi Partisi'ne oy vermeyiniz» şeklindeki propagandalar büyük kitlelere intikal etmemiştir. Bu arada şöyle bir görüş de var: «TİP yöneticileri sosyalizmden, yani onlarca dogmacılıktan saptığı için oy kaybetmişmiş!...» Biz hiçbir vakit dogmacı olmadık. Dogmacılığın, «kitabî»liğin karşısına dikildik. Her zaman demokratik ve bağımsız sosyalizmi savunduk. Programımız, tüzüğümüz meydanda. Bu gibi iddiaların bir de şöyle bir çocukça yanı oluyor: Sanki seçmen kitleleri dogmatik sosyalizmi benimsemiş de dogmatik olmayan partimizi oy vermeyerek cezalandırmış... Ciddi şeyler değil bütün bunlar. Ama bu yıkıcı propagandalar asıl teşkilatı tereddüde sevkettir. Teşkilatı tam randımanlı bir çalışmadan engellemiştir bu propagandalar. Ve böylece tesiri olmuştur oy kaybına... Yalnız bu iştirak etmeme bahsinde benim başka görüşüm de var. Onu hatta sevindirici buluyorum. Yüzde 37'si sandık başına gitmedi, seçmen vatandaşlarımızın... Bunu biraz önce belirttiğim gibi, ben bir uyanış olarak mütalaa ediyorum. Niçin gitmedi sandık başına? Neyi protesto etmek için gitmedi? Zannederim, bunların çoğu bugüne kadar gelen düzeni protesto etti. Yani bugünkü kapitalist, kapkaç ve soygun düzenini protesto etti. Ve bu düzeni sürdüren partileri protesto etti. Demin işaret etmiştim, vatandaş daha çok oyu'nu iktidara gelmesi kuvvetli bir ihtimal dahilinde görünen partiler üzerine teksif etti. Yani Adalet Partisine, Cumhuriyet

Halk Partisi üzerine teksif etti. Seçime katılmayanları ise, «Bu partilerin iktidara geleceği bir ortamda, birşey beklenemeyeceği» kanaatine sahip olan vatandaşlar diye düşünüyorum.

● *Ama onların bu düzeni değiştirmek iddiasında bulunan mesela sizin partinize oy vermeleri gerekmez mi?*

— Evet, evet. İşte onu belirttim. Soyut olarak, nazari olarak masa başında düşündüğümüz zaman, «Mademki, onlara oy vermiyor, binaenaleyh TIP'e oy vermelidir» gibi bir mantık bağı kuruyoruz. Ama halkların bilinçlenme sürecinde, yani somut gerçekler dünyasında, böyle mekanik bağlar hemen kurulmuyor. Yani zaman istiyor; işler belki kademeli olarak gidiyor. Sonra birden bire bir sıçrama şekline dönüşüveriyor iş. Vatandaş evvela, «Canım bunların topunda iş yok. Bu düzende iş yok. Bu düzen değişmez. Oy versem kim gelecek? Gene işte Adalet Partisi gelecek. Cumhuriyet Halk Partisi gelecek» inancından kurtulamıyor. Çünkü, demin arzettiğim gibi iktidara gelmesi kuvvetle muhtemel olan partilere kanalize ediliyor oylar. Binaenaleyh vatandaş, «Ben de gitsem kime vereceğim. İşte, bunlardan birine vereceğim. Ama bunlar bu düzeni değiştirmez. Benim ızdırabıma bunlar son vermez. Şu halde ben de sandık başına gitmem» diye düşünüyor. Seçime katılmayan vatandaşlarımızın çoğu böyle düşündü. Ben bunu bir uyanışın ilk basamağı olarak değerlendiriyorum. Sevindirici birşey bu. Bir olay olarak mütalaa ediyorum. Ve bundan sonra iştirak etmeyen bu yüzde 37'nin, bilinç kademesinde bir adım daha atarak, kendisinin olan partiyi, yani bizi destekleyeceğini ümit ediyorum.

● *Şöyle bir sonuç çıkmaz mı o zaman: Bu dönemde dediğiniz gibi, bugünkü partileri, bugünkü düzeni*

protesto etmek ihtiyacıyla oyunu kullanmıyanlar, İşçi Partisi'ni de aynı zamanda yeter derecede güvenli görmemektedirler. İşçi Partisi'ne de yeter derecede güvenle bakmamaktadırlar ki, oylarını İşçi Partisi'ne kullanmamış oluyorlar.

— Şunu iyi belirteyim: Halkta kendi iktidarı konusunda geniş çapta bir «birikim» sağlayamadık. Bunun nedenleri pek çok. Elimizde organ yok, gazete yok, dergi yok. Radyodan kafi derecede yararlanamıyoruz. Ve bizim paramız da yok. Basın organlarından gerekli yardımı görmüyoruz. Basın genellikle bugünkü kapitalist düzenin basını. Bu eksiği doldurmak için biz kendimiz gideriz, köy köy dolaşırız. Bunu da, parasızlık yüzünden yeterince yapamadık. Bu seçimlerde bir hayli köy gezdik. Eskiye nisbetle çok daha fazla köy gezdik.

Genel Merkez ekibi olarak ben şahsen nisan ayının başından beri köyler gezdim. Bölge bölge... Mahalli adaylar da, milletvekili adayları da propaganda ağırlıklarını köye teksif ettiler ama, mezralar, mahalleler de sayılırsa 63-64 bin köy var, biliyorsunuz... Bizim dolaştığımız köylerin sayısı ne eder bunun yanında? Hiç... Onun için, Türkiye İşçi Partisi'ni kafi derecede anlatamadık. Halkın iktidarını propaganda ettik biz. «Sen gelmelisin, işte bak listelere. Öbür partilerin listeleriyle kıyasla bu listeyi. Bak senden 343 kişi var bunda. İşte bu köylüdür, ırgattır, topraksızdır, işçidir, balıkçıdır, şofördür, yani hayatını emeğiyle kazanan insanlardır. Bunlar ancak Meclise gelirlerse bu düzeni değiştirirler» dedik. Yeterince yapamadık bu propagandayı, üstelik bu, beklediğimiz yankıyı da henüz uyandırmadı. Yani «birikim» olmamış daha. Onun için Türkiye İşçi Partisi'ne güvensizlik sözkonusu ise -ki ben öyle yorumlamıyorum bunu- çünkü Türkiye İşçi Partisi'ne halkımızın güveni var. Doğru söylediğimizi biliyor. Ama güçsüzlüğümüzü de biliyor bugün. TIP, arkası olmiyan bir

partidir, halkın gözünde. Oysa halkımız hâlâ kendisini koruyacak bir kuvvet arıyor. Bu kuvvetin kendisinde olduğuna henüz inanmıyor...

● *O da bir çeşit güvensizlik...*

— Öyle, yani işini yaptırmak için büyük partiye güveniyor. Her köy genellikle şöyle bir hesap peşinde: «Bugün bizim köye yol yapılması lazım, yıkık köprülerimiz var, kış geliyor. Köprünün onarımı lazım. Oyumuzu AP'ye veya CHP'ye verelim. Ne koparsak kâr» diyor. Adalet Partisi de bunu pek iyi kullandı bu seçimlerde. Ve halk ad taktı buna, ad taktığı halde yine oyunu Adalet Partisine verdi. Mesela, «seçim greyderleri geliyor» dediler gittiğim bir çok yerlerde. «İşte bey bak seçim greyderleri geliyor» dediler. Yahut «seçim yoludur» dediler; hemen bir bıçak atıvermişler, o yol düzelivermiş. «Bu seçim yoludur» dediler ama, işte o seçim yolundan da yararlanıyor halkımız. Bu gibi hesaplar oldu. İşte bilmem Ziraat Bankasında kredilerin ertelenmesi meselesi vardır. İşte tohumluk meselesi vardır. Şehirde göreceği iş vardır. Bütün bu faktörler birikti. Halkı kınamıyoruz. Bütün bunlar da bir araya gelince bizim, Türkiye İşçi Partisi'nin oylarında beklenen artış olmadı.

● *Efendim affedersiniz, seçimlerden sonra sonuçları tahlil eden yorumlar arasında, İşçi Partisi'nin durumuna da değinmiştim. Ve orda kabaca vardığım sonuçlardan birisi şuydu; diyordum ki, İşçi Partisi'nin bu gerilemesine, İşçi Partisi'nin karşısında kurulmuş olan anti-sosyalist güçlerin, anti-sosyalist cephenin sabotajlarından çok bizzat sosyalist güçler sebep olmuşlardır. Bu kanaate katılır mısınız?*

— Bir faktör de buyurduğunuz noktadır, hiç şüphesiz. Ama onun etkisi daha çok bazı büyük şehirlerde ve sola

dönük aydın kesiminde olmuştur. Teşkilatta bir takım te-reddütler yaratmak suretiyle, teşkilatın çalışmalarını en-gellemesi itibariyle seçim sonuçları üzerinde dolaylı bir menfi etkisi de olmuştur... Ama doğrudan doğruya bu so-nucu, yapılan hücumlar, sosyalistlik üzerinde skolastik tartışmalar yaratmıştır diyemeyiz zannederim. Çünkü bu saldırılar köylerde büyük kütleleri etkileyememiştir. Halk Türkiye İşçi Partisini tanıyor.

Benim için önemli olan, şimdi arzedeceğim nokta. Denilebilir ki; «İşte Türkiye İşçi Partisi'nin oyları düştü. Bu da gösteriyor ki, Türkiye'de sosyalizm, demokratik yoldan kurtulamaz...»

● *Ben de bu noktaya gelmek istiyordum...*

— Neticeden böyle bir sonuç çıkarma temayülü belirirse, bu son derece tehlikeli ve son derece sakat olur. Türki-ye İşçi Partisi 1965'de 276 bin küsur oy aldı. 1969'da, dört yıl sonra TİP'in oyları 240 bine düştü. Yani bu so-nucu istismar etmek isteyenler, «Gerileme var. Olmaz bu... Memleketimizde zaten demokratik müesseseler gerçekten işlemiyor. Seçmenin oyları muhtelif baskı gruplarının, güçlü grupların etkisi altındadır. Ağaların, şeyhlerin, bir takım gerici teşekküllerin etkisi altındadır. Dinin politika-ya alet edilmesi ağır basmaktadır. Bu itibarla bu çemberi kırmak mümkün değildir. Yani seçimi ne kadar tekrarlar-sak tekrarlıyalım, aynı sonuçları elde edeceğiz. Sandık-tan daima Adalet Partisi çıkacaktır. Hadi bilemediniz, Cumhuriyet Halk Partisi belki çıkacaktır» diyebilirler. Kanaatimce bu, yanlış bir genellemedir. Dünyadaki ve memleketimizdeki gidişe, uyanışa ters düşen bir görüştür. Bir seçimde 35 bin oy kaybedilmiş, o kadar önemli bir mesele değil. Bir milletin tarihinde ve dört sene 35 bin oy! Önemli birşey değildir. Bunlar tarihi gelişme içerisinde geçici duraklamalardır. Bakarsınız, dört sene sonraki

seçimde birdenbire bir şahlanış olur, birdenbire bir fırlama olur ve bugün 35 bin gerilemiş olan Türkiye İşçi Partisinin oyları, 1 milyon 500 bine çıkar, 2 milyona çıkar oyları. Daha fazlaya çıkar. Gidişat o doğrultudadır. Her şey birikime bağlıdır. Bunlar statik durumlar değildir. Ve genel olarak dünyadaki konjonktür ve onun memleketimizdeki yansıması göz önünde tutulursa, kötümser olmak için hiçbir sebep yok. Kaldı ki, -geçen konuşmamızda da söylediğimi tekrar edeceğim- sosyalizm için başka bir alternatif yoktur aslında... Sosyalizm kurulmaz halksız. «Halk efendim, uyanmıyor, geç uyanıyor»... Ne yapalım? Çabuk uyandırmaya çalışalım. Elele verelim çabuk uyandırmaya çalışalım halkı. Köyleri teker teker gezelim, anlatalım. Ama uyandıralım halkı. Kendi iktidarına sahip çıkaralım. Ve sosyalizmi kursun o. Biz de yardımcısı olalım. Başka bir alternatif yok. «Sosyalizmi halkın dışında sosyalist bir kadro olarak bir avuç aydın biz kurarız. Devrimleri halkın dışında yaparız ve halk da yavaş yavaş o devrimlerle uyanır» görüşüne, bir sosyalist olarak katılamıyorum. Halksız sosyalizm olmaz. Halka rağmen sosyalizm olmaz. Sosyalist planında olmasa da, bir tecrübe geçirdik Türk milleti olarak. Atatürk zaviyeleri, tekkeleri kapattı. Kara irticain yolunu kesti. Ya bugün, kırk yıl sonra ne oldu? Gerçi açılmadı zaviyeler, tekkeler... Açılmadı ama, şimdiki durum ne? Kara irtica dirildi, hızla gelişti. Neden düştük bu hale? Çünkü halkta birikim sağlanmadı. O yolda bir birikim sağlanmadı. Ha, denilecek ki; «Bizim yapacağımız devrimler üst-yapı devrimi değildir, altyapı devrimidir. Altyapı devrimi yapılırca da, ister istemez üst yapıda bunlar meyva verir. Şu kadar veya bu kadar sene sonra verir. Çünkü üstyapıyı altyapı doğurur. Altyapı, sosyalist bir altyapı olunca, yahut da sosyalizme götürecektir bir altyapı değişikliği meydana gelince, üstyapıdaki gerici, engelleyici faktörler ken-

diliğinden kalkar.» Bu gayet sathi ve mekanik bir görüştür. Sosyalist düşünceye de, uygulamaya da aykırı bir görüştür. Elbetteki, üst yapı, altyapının meyvasıdır. Ama üstyapı doğduktan sonra onun bir ölçüde bağımsız bir varlığı, yaşantısı vardır. Üstelik o da altyapıyı etkiler; belirler. O kadar önemli bir faktör, üstyapı faktörü. Biz çoğu kez üstyapıyı kendi dışımızda mütalaa ediyoruz. Nedir «üstyapı?» İşte, bir toplumun politik inançları, felsefi, ahlaki, dini inançları, edebiyatı, kültürü, vesaire... Bunlar bir bakıma bizim dışımızda müesseselerdir. Ama bir bakıma da içimizdedir bunlar... Kimin içindedir? Hepimizin ve bittabii iktidara getirmek istediğimiz emekçi sınıfına mensup kişilerin de içindedir. Yani onların kafasında, gönlünde sosyalizme düşman bir ideolojinin bir takım batıl inançları yatar. Kütleleri inandırarak o batıl inançları silmeden, siz altyapıyı değiştirecek olan o gücü yani halkı harekete getiremezsiniz. Çünkü altyapıyı değiştirmek yalnız toprak reformunu bir kanunla çıkarmak, dış ticareti, sigortacılığı, bankacılığı millileştirmek, ağır sanayii devlet eliyle kurmaya teşebbüs etmekten ibaret değildir. Bir de, üretici güçlerin beşeri unsurunu harekete getirmek lazımdır. Üretici güçler ise yalnız teknikten, makinadan ibaret değil... Bir de, onun insan faktörü var. O insan faktörü de sosyal servetin hızla artmasını temin edecek. Yani şevkle çalışacak, şevkli bir çaba gösterecek. Hele bizim gibi fakir memleketlerde, sermayesi kıt olan, mali sermayesi kıt olan bir memlekette, o mali sermaye kıtlığını ne ile telafi edeceğiz? Emekçi kitlelerin şevkli çabasıyla, inançlı çabasıyla... Halbuki, zihinlerinde bir takım tereddütler varken, bir takım saplantıları varken, onu sosyalizm doğrultusunda çalışmaktan alıkoyan saplantılar varken, yapacağınız altyapı değişiklikleri otomatik olarak üstyapıda değişiklikler meydana getirmeyecektir. Hele Türkiyede ben öyle sanıyorum ki,

kestirme yoldan sosyalizm denemesine geçilirse halkın oy hakkına tecavüz edilmiş olacağı için büyük halk kitleleri şu veya bu şekilde buna karşı koyacaktır. Yakın bir mazide misali de var. Halk Anayasaya, hem de kendinden yana olan Anayasaya yüzde 40 oranında «hayır» demiştir. Hem de süngülerin gölgesinde. Halkı inandırmak bence son derece önemli bir faktör. Dönüp dolaşıyoruz şu noktaya varıyoruz: Bir düzen değişikliğini yapmak için mutlaka beşeri faktörü önemle gözönünde bulundurmak lazım. Beşeri faktör yada insan faktörü dediğimiz zamanda, bu düzenden doğrudan doğruya yararlanacak olan emekçi sınıfları ön planda tutmak lazımdır. Yani, emekçi sınıfların dışında çok iyiniyetli sosyalist, çok vatansever, çok halksever, fakat halktan kopuk «bürokratik» bir kadronun sosyalizmi gerçekleştireceğini sanmak hatadır.

● *Şu halde efendim, sizce gerçek sosyalizmin kurulması ancak halkla beraber olacaktır. Halkla beraber olması için de, halkın bilinçlendirilmesi gerekir. Bu bilinçlendirmeyi bugün Türkiye İşçi Partisi gerektiği şekilde yapabilecek durumda mıdır?*

— Türkiye İşçi Partisi dokuz yıllık bir parti... Mali ve maddi imkansızlıklarını demin de arzettim. Türkiye İşçi partisi bu yolda bir hayli mesafe aldı. Bu küçümsenecek birşey değildir. Türkiye gibi bir memlekette sosyalist olduğunu söyleyen ve Amerikanın boy hedefi haline gelmiş, dolayısıyla bütün tutucu çevrelerin, bütün sömürücü çevrelerin, ağaların, ithalatçı - ihracatçı, montajcı zümrelerinin ve bir ölçüde de bürokratların boy hedefi halinde olan ve bunların devamlı taarruzlarına maruz bulunan bir partinin, iftiralarla, taşlı sopalı saldırılarla sindirilmek istenen, halka kötü tanıtılmak istenen bir partinin en uzak köylere kadar yayılabilmiş olması önemli bir başarıdır. Türkiye'nin şartları içinde, mesela bugün bize verilen oylar küçümsenmemelidir. Bunlar sağlam oylardır. Şuraya

buraya gidecek olanlar gitmiş, Türkiye İşçi Partisine gerçekten bağlı olanların oyları kalmıştır. Bu çekirdeğin etkin ve hareketli bir azınlık olarak yarın büyük kütleleri harekete getireceğine inanıyoruz. Maya tuttu.

● *O bahsettiğiniz olumsuz faktörler yine mevcut olduğuna göre, yani TIP'e karşı yönelmiş hücumlar, dışardan ve içerden yönelmiş hücumlar halen bulunduğu ve büyük bir ihtimalle de bulunmaya devam edeceğine göre, mali güçsüzlüğünüz de aynı kalacağına göre, diğer olumsuz faktörler de kendilerini hissettireceğine göre, TIP bu işi nasıl başaracak?*

— Abdi bey, Türkiye'nin ekonomik çıkmazını da hesaba katmak lazım. Bugünkü kapkaç düzeniyle büyük halk kitlelerinin beklediği şeylere cevap verilemez. Yıllardır verilemiyor. Geçen dört yıl da verilemedi. Önümüzdeki dört yılda da verilemeyecek. Kurtla kuzudan yana olmak mümkün değildir. Halkın beklediği bir takım şeyler var. Halkın ihtiyaçları büyük bir hızla geliyor. Halk bir lokma ve bir hırkaya razı olmaz. Kaldı ki, boyuna lokma küçülüyor; hırka partallaşıyor. Seçmenlerin % 37'si bugünkü düzenden umut kesmiştir. Hakim sınıflar da için için biliyorlar bu gidişin sonu geldiğini. Önümüzdeki günlerde ekonomik bakımdan dar boğazlar biraz daha daralacak.

● *Affedersiniz, gelmek istediğiniz noktayı anladım. Bu meseleyi biraz sonra daha etraflı olarak size bahsettirmek istiyorum da, onun için burda kesmek zaruretini duydum. Şunun üzerinde durmak istiyorum: Şimdi bu bahsettiğiniz şeyler, İşçi Partisi'nin dışında olan faktörler, dolaylı olarak büyük halk yığınlarının sosyalist yönde etkilenmelerine yardım edecek. Birikimin çoğalmasına yardım edecek. Fakat ben önce meseleyi İşçi Partisi'nin çerçevesi içerisinde mütalaa etmek için sormuştum, sorumu. Hani İşçi Partisi se-*

çimlere dağınık bir halde, iç mücadelelerden yıpranmış bir şekilde girdi. Bu biçimde devam ederse, yüklendiği görevi başarması çok güç olacak. Bu durumu önce düzeltmesi...

— Bunlar geçer. Türkiye İşçi Partisi dış saldırılara nasıl göğüs germişse, iç çalkantıların da üstesinden gelecektir. Bugünkü durum sürüp gitmiyecektir. Seçim döneminde olmamız bizi müdahaleden alakoydu. İdeolojik ihtilaf maskesi altında yürütülen baltalama hareketleri son bulacaktır. Türkiye İşçi Partisi'nin nasıl bir sosyalizmin savunucusu olduğu, tüzük ve programda açık-seçik açıklanmıştır. Bu, aşağıdan yukarı, yani demokratik ve bağımsız sosyalizm yoludur. Bu yol, yurt ve dünya gerçekleri, bilim ışığında değerlendirilerek çizildiği için hem tek geçerli olan yoldur, hem de en devrimci olan yoldur. Emekçi sınıfların eliyle sosyalizme ulaşmak; emekçilerin her işte söz sahibi olmaları ve sosyalizmin bağımsız bir hareket olarak gelişmesi, yani yabancı herhangi bir merkezden, tavsiye yolu da olsa, direktif almaması... İşte bizim sosyalizmimizin temel ilkeleri...

İyi niyetli teori tartışmalarını faydalı buluruz. Türkiye'nin gerçeklerini, dünya şartlarını bilim ışığında derinlemesine incelemek, daha geçerli yollar bulmak zorunludur. Fakat teori adına düşüncenin dondurulmasına, sosyalizmin bir çeşit skolastiğe dönüştürülmesine kesinlikle karşıyız.

● *Bu doğrultuda almayı düşündüğünüz ilk tedbirler nelerdir?*

— Genel Yönetim Kurulu toplanacak. Önümüzdeki ayın 15'inde... Bu, zannediyorum ki, seçim sonuçlarının bir genel muhasebesi yanında parti içi durumun da tartışılmasına vesile verecektir. Genel Yönetim Kurulunun alacağı kararlar ne olur bilemiyorum. Şimdiden bir şey söy-

lemek mümkün değil. Genel Yönetim Kurulunda meselelerin enine boyuna tartışılacağı ve bir takım kararlar alınacağı şüphesizdir. Seçimler dolayısıyla bir seneden beri durdurduğumuz ilçe ve il kongreleri başlayacaktır. Bu bize güç kazandıracaktır. Tabanın sağduyusu, zorlamalar olmazsa, herşeye hakim olacaktır sanırım. Benim inancım budur. Bir de bir yayın organına sahip olma meselesi var. Partinin bugünkü mali imkanları, daha doğrusu imkansızlıklarıyla, ancak bir haftalık dergi düşünebiliriz. Partinin teorik görüşlerini sistemli şekilde açıklamak bize çok şeyler kazandıracaktır. Teori kisvesine bürünen saldırılar, böylece tesirsiz hale getirilebilecektir. Sosyalist düşünce dünyada yeni hamleler yaparken, bizde bir medrese öğrenimi haline getirilmeye çalışılması cidden hazindir; tehlikelidir. Sosyalist düşünce metodu insanları düşündürmek, yani yeni yollar bulgulamalarını kolaylaştırmak için elimize verilmiş bir araçtır. Sosyalizmin temel ilkelerinden hareket ederek Türkiye'ye özgü sosyalizmi bu metodla bulgulayacağız. Evet, kendi yolumuzu kendimiz bulacağız.

Bunu başka memleketlerin bu yoldaki çabaları önemsizdir anlamına söylemiyorum. Onlardan yararlanılmaz demiyorum. Ama başka memleketlerdeki denemeler, o memleketlerin kendilerine özgü şartlar içinde yapılmış. Şöyle yahut da böyle sonuçlar vermiştir. Türkiye'nin şartlarını bilmek, Türkiye'ye özgü şartları iyi değerlendirmek ve buna göre tutulacak yolu, stratejiyi, taktiği tayin ve tesbit etmek lazımdır. Yoksa «işte filanca, filan tarihte yazdığı kitapta böyle demiştir. Binaenaleyh Türkiye'de de böyle olmalıdır, aksi görüşte olanlar sapmışlardır, hiyanet içindedirler vesaire» gibi suçlamalar, bizi asla aydınlığa çıkaramıyacak, zafere biran önce ulaşmamızı engelliyecek olan «bağnazlık»lardır. Sosyalizm gibi canlı, yani durmadan kendi kendisini yenileyen bir düşünce sistemi giderek kaba bir medrese öğrenimi haline gelir, skolastiğe

dönüşür ve bu yolun sonu engizisyon mahkemeleri, kanlı tasfiyeler olur, nitekim olmuştur da...

● *Öyle zannediyorum ki, şimdi TIP'ten kopmuş ve yahut TIP'e küsmüş gözüken sosyalist aydınların hiç değilse bir kısmı sosyalizm ile ilgili düşüncelerinizde beraberdir. Onları birleştirmek için düşündüğünüz herhangi bir şey var mı?*

— Bizim görüşlerimizi paylaşanları mutlaka bir araya getirmek lazımdır. Ne var ki bizim çoğu aydınlarımız hele sosyalizme yatkın olanlar kabuklarına çekilmişlerdir. Mücadeleye atılmak istemezler. Daha çok özel toplantılarda sosyalistliklerini gösterirler. Onun için bu aydınları bulup dışarı çıkarmak ve çekmek kolay bir iş değildir. Onlardan bir işaret bekleriz biz. Ama biz de onlara işaretler göndermeliyiz. Bütün enerjileri bir araya getirmek zarureti var. Muarızımız olanları bile, eğer iyi niyetli iseler, eğer saplantı halinde değilse, onları da saplantılarından kurtarmak için gayret sarfetmek lazım.

● *Sendikacıları, aynı şekilde küsmüş ve kopmuş sendikacıları toplamak için ne düşünüyorsunuz?*

— Sendikacılarla esaslı bir ihtilaf olduğunu sanmıyorum. Bu arkadaşlarımız partiyi kurmuşlardır ve şimdiye kadar parti hattını cesaretle müdafaa etmişlerdir. Tehlikeli günlerde hep yanımızda olmuşlardır. Mesela, 1964 Kıbrıs olayları sırasında, Bursa'da yaptığım bir konuşmanın basına tahrif edilerek aksetmesi sonucunda, yurt ölçüsünde büyük tepkiler oldu. Bu arkadaşlarımız gerilemediler. Sendikacı arkadaşlarımız partinin sosyalizm anlayışı içindedirler. Emekçi kitlelerle iktidara gelmesi zorunluluğuna, bağımsız bir sosyalizmin zorunluluğuna inanmış arkadaşlarımızdır. Onların itirazları 53. maddenin kontenjan dağılımındaki tatbikatıyla ilgilidir.

● *Bu ideolojik ayrılma dışında, gerek şimdi değindi-*

ğiniz sendikacıların durumu, gerek diğer sosyalist aydınların durumu, yani küsmüş ve kopmuş olanlardan bahsediyorum, bunların bu durumlarının izahında boy hedefi, sizin deyiminizle büyük boy hedefi siz oluyorsunuz. Sizin şahsınızda toplanıyor şikayetler, tenkitler... Seçimden önce bu yolda yapılan ithamlara cevap vermeyi sakıncalı bulduğunuzu söylediniz. Şimdi mani zail olduğuna göre, şu konuşmamızda o ithamlara, o iddialara, o şikayetlere kısaca da olsa bir cevap vermeyi düşünmez misiniz?

— Bu bahsi açmak istemem. Şikayetlerin hepsini hatırlamak mümkün de değil.

● *Ama genel olarak... Zaten herbirine ayrı cevap vermek de gerekli değil.*

— Genel olarak, yukarıda özetlediğim sosyalizm anlayışı, muarızlarımızca sosyalizmden sapma olarak nitelendirilmiştir. Suçlamada ileri gidenler de vardır. Saplantılarını bildiğimizden şahsen önemsemiyoruz bunları. Ancak teşkilata zarar vermelerini önlemek lazım. Gençleri kalıplar içinde düşünür hale getirmelerini önlemek lazım.

● *Sizin sosyalizm anlayışınızı benimsemeyenlerin durumunu bu izah ediyor. Onun da dışında, sizin gibi düşündükleri halde sizin yönetiminize karşı tenkit...*

— Kimleri kastedtiğinizi bilmiyorum. Benim gibi düşünenlerle ayrılmadık; beraberiz, birlikte çalışıyoruz. Yönetimde şikayet konusu olan noktalar varsa, parti içinde normal yoldan gidermek mümkündür. Kazan kaldırmaya teşebbüs edilmez...

● *Hayır, sizin kişisel yönüyle ilgili şikayetlerden söz etmek istiyorum...*

— Partide görev aldığımdan beri şahsımı hedef alan saldırılar, şikayetler sürüp gider. Önceleri sadece Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçilerinin boy hedefiydik. Ar-

tık hem onların, hem bir kısım solların boy hedefiyiz. Sağ ve bir kısım solun şahsıma saldırmakta adeta yarış etmelerini enteresan buluyorum. «Sosyalizmden sapma» «kişisel yönetim» hepsi iyi hoş ya, 45 gün arayla iki büyük kongre yaptık. Bu kongrelerin kararlarına saygılı olmak gerekmez mi?

● *Bir de o sıralarda şu iddia çıkmıştı sanırım; Kongrelerde sizin bir takım tertiplerle kendi istediğiniz sonucu aldığımız...*

— Ayıp! Kongreler herkesin gözleri önünde cereyan etti. Ben bu tür politikanın adamı değilim. Konuşulması bile beni rahatsız ediyor. Haklı olduğuna inandığım bir dava yolunda, açık bir mücadele yürütürüm yıllardanberi. Türkiye'yi emperyalizmin boyunduruğundan kurtarmak ve sosyalizmi kurmak için savaşıyorum. Sosyalizmin bir kadro tarafından tepeden inme metodlarla kurulabileceğine inanmam. Sosyalizmi halk kuracaktır; aşağıdan yukarı. Ve bu düzende sosyalist demokrasi sözde kalmayacaktır. Teferruata girmeyeceğim. İkincisi, Türk sosyalist hareketinin bağımsızlığı için mücadele ediyorum. Emperyalizme karşı sosyalist dayanışma adına, Türk sosyalizmine herhangi bir yabancı merkezden, tavsiye mahiyetinde de olsa, direktifler verilmesi ihtimalleri karşısında uyanık olmak zorunluluğuna inanmaktayım. Sosyalist dünya tarihi, kuşularımızın yanlış olmadığını göstermektedir. Halktan kopuk bir kadronun iktidara gelmesi ve sosyalizmi tepeden inme reformlarla uygulamaya kalkışması, ciddi bir tehlikedir. Bürokratik geleneklerimiz bu tehlikeyi daha da ciddileştiriyor. 600 yıl devlet yönetmiş bürokratik kadro günün icaplarına uyarak kolayca sosyalist etiketle karşımıza çıkabilir. Bu yoldaki hazırlık gözden kaçmıyor. Bürokratik sosyalizmin ekonomik ve sosyal temeli «devlet mülkiyeti», «devletçi üretim ilişkileri»dir. Osmanlı

devletinde de, kaba çizgisiyle durum buna paraleldi. Zira at yapılan topraklar Beytülmale, yani devlete aitti. Şehir ekonomisi de keza yönetici kadronun tam denetimindeydi. Siyasi güç ise, aynı bürokrat kadronun tekelindeydi. Bu geleneklere sahip olan «bürokrasi», 1950'de kaybettiği iktidarı, sosyalist etiket altında yeniden ele geçirmeyi tasarlar. Bu ciddi bir tehlikedir. Emekçiler için yeni ıstıraplara yol açacak, çok ciddi bir tehlikedir bu.

● *Şimdi efendim bir de yeni bir tez var. Aslında yeni sayılmamak gerekir. Bu sosyalist birikimi, sosyalist yöndeki büyük kitlelerin birikimini sağlamak için parlamento dışı muhalefet formülününün uygulanması görüşü ortaya atılıyor. Bu, tabii aslında TIP'in dışında bir çalışmayı gerektiriyor. TIP'e paralel de olabilir, aykırı da olabilir. Şimdi aykırı olmak istidadında gibi geliyor bana. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?*

— Türkiye İşçi Partisinin parlamentoda temsil gücünü kısıtladılar; milli bakiye sistemi olsaydı Türkiye İşçi Partisi 12 milletvekili çıkaracaktı, bir grubu olacaktı. Zaten bu kanun değişikliği de bunu sağlamak için yapıldı. Parlamento içinde Türkiye İşçi Partisi'nin faaliyetleri büyük ölçüde engellenince Türkiye İşçi Partisi muhalefet görevini elbette parlamento dışında da sürdürecektir. Bu, kanunsuz işler yapacağımız anlamına gelmez. Gerçi Başbakan parlamento dışı muhalefetten hep bunu anlamak ister. «Gelsinler, Mecliste söylesinler. Sokakta bu iş halledilmez,» der. Oysa demokrasinin bir parçası da sokaktır. Anayasamızın 28. maddesi var: «Silahsız, saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma herkesin hakkıdır.» diyor Anayasa. Ben her gezdiğim köyde, köylüleri bu haklarına sahip çıkmaya teşvik ettim. «Toprak mı istiyorsunuz? Mahsulünüzü değer pahasına satamıyor musunuz? Peki, birleşin on köy, yirmi köy, otuz köy, kırk köy. Belli bir

günde yürüyün şehirlere» dedim. Ve yollarını da söyledim. «Kimseden izin almaya da lüzum yoktur. Haber verirseniz, 48 saat önce. Üç kişi imzalar, verir en büyük mülkiye amirine. Ve toplanıp yürürsünüz» dedim. Böylece de demokrasi dört yılda bir sandığa oy atma rejimi olmaktan çıkar ve halkın günlük hayatına malolur. Halk söz sahibi olmaya başlar. Halk isteklerini kendi diliyle belirtir. Halkın bilinçlenmesi ve kendi iktidarına inanması da bu yoldan geçer. Halk bu şekilde anayasaya sahip çıkarsa, hangi hükümet değiştirebilir Anayasayı? Nasıl değiştirebilir? Hangi hükümet «Toprak reformu yapmayacağım, dağıtılacak toprak yoktur» diyebilir? Yahut şu kadar köyde köprü yokken, «Boğaza köprü yapacağım» diyebilir?

● *Şu halde parlamento dışı muhalefet kanun çerçevesinde kalma kaydıyla faydalı...*

— Çok faydalı buluyorum. Kütle hareketleri, temsili demokrasi ile doğrudan doğruya demokrasi arasında köprü vazifesi görür.

● *Efendim, son olarak bir konuya değinmek istiyorum. Daha önceki açıklamalarınızda yarıda kesilmiş bir mesele idi. Şimdi iktidarda bulunan Adalet Partisinin bundan sonraki dört yıl için güdeceği politika ile ilgili... Ben Başbakanla seçim sonrası konuşurken, şu noktaya ağırlık verdi; üzerinde ısrarla durdu. Dedi ki: «Bundan sonraki çabalarımız, milli gelirin tabana yayılmasına dayanacaktır. Önümüzdeki dört yıl için amacımız milli gelire 40 milyarlık bir ek yapmaktır. Bu 40 milyarı alt tabakalara, tabana dağıtacak, intikal ettirecek şekilde tedbirler alacağız. Yani sosyal önceliklere önem vereceğiz.» Bunu çok özet olarak tekrarlıyorum. Fakat bana öyle geldi ki, Başbakan ve Adalet Partisi, bu son yıllarda İşçi Partisi olsun,*

Halk Partisi olsun, diğer yayın organlarında ileri sürülen fikirler olsun, sosyal amaçlarda ileri sürülen fikirlerin etkisi altında ve politikasını ona göre ayarlama arzusunda. Belki hatta bu etkilerden dolayı değil de, kendisinin de bunun doğru olduğunu, zaruri olduğunu görmesinden oluyor. Bu görüşler hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Başbakan, özel sektöre dayanan bir düzeni savunuyor. Bu felsefeyi savunan bir hükümetin, Türkiye gibi geri kalmış bir toplumda, şu söylediği şeyleri gerçekleştirmesi mümkün değildir. Çünkü «milli geliri tabana daha adil bir şekilde dağıtacağız» sözü ile özel sektörün sermaye birikimini hızla artırması keyfiyetleri çelişir. Özel sektöre öncelik verdiniz mi ne vergi adaletini sağlayabilirsiniz, ne plan ve programları uygulayabilirsiniz, ne de işçiye, köylüye milli gelirden haklı bir pay ayırabilirsiniz; hele bizim gibi geri kalmış bir ülkeyse bunları hiç yapamazsınız.

● *Bu tereddüdü ben de kendisine ifade ettim. Aldığım cevap şu oldu: «Devlet eliyle götürülecek hizmetlerde sosyal öncelik mümkün. Köye yol yapacağız, su getireceğiz, elektrik vereceğiz, mahsulünü daha iyi değerlendireceğiz, vesaire...» Bunun yanısıra istihdam edenle istihdam edilen arasındaki dengesizliğin bu tabana yayılma politikasıyla nasıl ortadan kaldırılabileceğini sordum. O zaman bana verdiği cevap şu oldu; dedi ki: «Batı demokrasilerinde bunu sağlayacak bir takım araçlar bulunmuştur. Mesela, toplu sözleşme gibi... Toplu sözleşme çalışanların daha fazla bir pay almalarını sağlayan etkili bir sistemdir. Bu araç bizde de vardır» dedi. Buna karşı görüşünüz?*

— Bir kere toplu sözleşme bizde çalışan vatandaşın pek cüzi bir kısmının faydalandığı bir araçtır. Kaldı ki, toplu sözleşmelerle elde edilen ücret yükselmeleri, fiat artışla-

rıyla derhal silinip süpürülüyor. Toplu sözleşme dışında Başbakanın düşündüğü başka ne gibi araçlar var? Başbakan, tutulamayacağını bildiği vaadlerde bulunmanın ustası olmuştur.

● *İki araçtan bahsetmişti aslında. Birisi toplu sözleşme, diğeri «müterakki vergi sistemi...»*

— Evet, nazari olarak müterakki vergi tesirli bir sistem. Ama bugünkü kapkaç düzeninde bu sistemi uygulamak mümkün müdür? Vergi yükünü emekçi halk kütleleri taşıyor. Müterakki vergiler ise, bu yükün zengin sınıflara kaydırılmasını zorunlu kılar. Adalet Partisi iktidarı, bu sınıflara dayandığından, böyle bir vergi reformuna girişemez. Sade vergi reformu mu? Hakim sınıfların çıkarlarına dokunacak hiçbir adım atamaz. Başbakan söyler. Kalkınan müreffeh Türkiye edebiyatına alıştık. Ama herhalde Başbakan da pek iyi bilir ki, arkasında toprak ağaları vardır; ithalatçı-ihracatçılar vardır; montajcılar vardır; müteahhitler vardır; kısacası irili ufaklı sömürgen sınıf ve zümreler vardır. Ve kendisini iktidarda tutan da onlardır. Onların çıkarlarına dokunan bir politika izleyemeyeceğini Başbakan mutlaka bilir...

● *Yani, kendi felsefesi içerisinde, o milli geliri daha dengeli bir şekilde tabana dağıtmanın mümkün olmadığını...*

— Mümkün değildir. Türkiye gibi geri kalmış bir toplumda mümkün değildir.

● *Yalnız bir de gerçekçi açıdan bakınca, hakikaten bu dört yıllık Adalet Partisi iktidarında köye hizmet götürmek hususunda büyük gayret gösterildiği görülüyor. Siz, tabii gezmiş olmanız itibariyle benden daha iyi bilmek durumundasınız. Ve bu pratik tedbirleriyle, yani yüzyıllardır suyu olmayan, yolu olmayan,*

elektriği olmayan köylere bu hizmetleri şu veya bu şekilde götürmekle sanıyorum, köyleri kendi partisine yönelmiş gruplar haline getirebiliyor. Biraz önce yaptığımız tahlil, nazari olarak, mantıki olarak doğru. Fakat bu pratik yoldan o köyü kendisine taraftar kazandırıyor. O zaman konuşmanızın başında bahsettiğiniz birikim, bilinçlenme güçleşmez mi?

— Ne ölçüde götürüyor? Konuşmamın başında, «mezralar da sayılırsa, mahalleler de hesaba katılırsa Türkiye’de 63 bin ünite var» dedim. Bunun kaç tanesine devlet eli uzanmıştır ve nasıl uzanmıştır? Yolun, suyun, köprü-nün parasına köylü de iştirak ediyor.

● *Ama bugüne kadar bu kadar da yapılmamıştı, değil mi?*

— Evet, bugüne kadar bu da yapılmamış. Zaten bundan dolayı değil midir ki, köylü: «Hiç olmazsa şu yolum yapıldı» diyor. Küçük hesaplarla AP’yi destekliyor. Ama bu, kemik hastası bir çocuğun normalin çok altındaki gelişmesini andırır. Türkiye’yi hızla ve gerçekten geliştirmek, ilerletmek lazım. Oysa, Türkiye bugünkü düzende batağa gidiyor. İflasın eşliğinde, borca batık. Dış ödeme dengemiz, Amerikan yardımı başladığından beri, boyuna ve artarak açık veriyor. Ne var ki, Türkiye’de askeri, siyasi, ekonomik çıkarı olan emperyalist güçler, bizi bu kronik iflas durumunda yaşatıyorlar. Tıpkı veresiye satan mahalle bakkalının emekliyi, dulu yaşattığı gibi...

Türkiye’nin kalkınması düşünülürken bütün bunların gözönünde tutulması zorunludur. «Bu yıl şu kadar köye yol, su, elektrik götürdük» şeklinde övünmelerin hiçbir anlamı yoktur.

● *Bir de şöyle bir görüş var; deniyor ki, Adalet Partisinin bu politikası ya gerçekten halkçı bir politika olacaktır ve büyük kütlelerin kalkınmasına yardım*

edecektir. Yahut da köylüleri feodal düzenden çıkaracak, onları açılan yollarla daha başka çevrelerle temas haline getirip bilinçlenmesine yardım edecek ve neticede bu gelişme başka ekonomik tesirlerin de sonunda, Adalet Partisine karşı bir tepki halini alabilecektir. Yani AP'nin temsil ettiği sınıf menfaati ile gelişen üretim güçleri arasında bir çelişme meydana gelecektir. Ve bu da sonunda AP'nin başını yiyecektir. Bu görüşe karşı ne dersiniz?

— Türkiye'nin bugünkü düzeniyle Adalet Partisinin organik bağlarını ihmal eden, bu partinin sınıf yapısını ihmal eden bir görüş bu. Dışa bağlı sömürücü sınıfların çıkarlarına hizmet eden ve dört yılda Türkiye'yi büsbütün borca batık, iflasın eşiğinde bir ülke haline getirmiş bir parti, nasıl, hangi kuvvetlerin etkisiyle hüviyet değiştirir de büyük kütlelerin kalkınmasına hizmet eden bir nitelik kazanır? Öteki yol akla daha yakındır. Fakat o da düşünüldüğü şekilde olmayacaktır sanırım. Emekçi kütleler, özellikle köylüler, Türkiye ekonomisi gelişmiş bir hale geldiği için Adalet Partisi teşkilatının karşısına dikilmeyeceklerdir. Adalet Partisinin üretici güçleri geliştirmesi, Türkiye'yi ileri bir sanayi toplumu haline getirmesi mümkün değildir. Sorunuzu yanlış anlamadımsa, kütlelerin Adalet Partisine karşı cephe almalarını, gelişen ekonominin sonucu olarak görüyorsunuz. Oysa bence bu karşı geliş, ekonomimizin gelişmemesinin bir sonucu olacaktır. Bugün özel teşebbüs eliyle Türkiye'nin üretici güçlerini geliştirmek sihirbazlığını hiç kimse gösteremez. Üretici güçlerin gelişmesi ağır sanayi memleketi haline gelmemiz demektir. Bugünkü kapkaç düzeni sürdürükçe bu olabilecek bir iş midir?

● *Yani, tarımda güçlenemez mi?*

— Hayır. Üretici güçlerin modern anlamda gelişmesi denince, bir kere, kullandıkları tekniğin çağdaş teknik sevi-

yesine gelmesi anlaşılır. Bu, bir. İkincisi, o tekniği kullananların, yani çalışanların da o ileri tekniği kullanacak fikri ve bedeni melekeleri kazanması anlaşılır. Bundan dolayı bu ölçüden hareket edilince Türkiye'nin üretici güçlerinin geliştirilmesi ancak ve ancak Türkiye'de ağır sanayiın kurulması anlamına gelir. Başka anlama gelmez. Ve tarımda üretici güçlerin gelişmesi de son tahlilde gene ağır sanayiın kurulmasına bağlıdır. Netice de meydana... 750 bin vatandaşımız Avrupa'ya gitmek için sıra bekliyor. İşsizlik büyük ölçüleri aldı şehirlerde. Köylerdeki gizli işsizliği de katarsanız belki çalışan nüfusunuzun yarısına yakın bir kısmı işsiz. Gizli veyahut açık işsiz durumunda... Türkiye'de üretici güçlerin bugünkü dışa bağlı kapitalist düzen içerisinde geliştirilmesi mutasavver değildir. Yani ileri toplumların seviyesine ulaşma anlamında bir gelişme olamaz demek istiyorum. Türkiye bir dönüm noktasında bulunuyor. Sınıflar arasındaki uçurum boyuna derinleşiyor ve çelişiler keskinleşiyor. Beri yandan Türkiye ile ileri toplumlar arasındaki mesafe boyuna açılıyor. Bunun böyle sürüp gitmeyeceği besbellidir. Geri kalmış toplumlar için kaybedecek zaman kalmamıştır. Önümüzdeki 30 yıl bizler için hayati önem taşımaktadır. Medeniyet kervanını bir kere daha kaçırdık mı, yaşamak çok, çok daha zor olacaktır. Gidişat temelden değiştirilmelidir. Değiştirilecektir. Ortanın solu falan gibi tedbirlerle olacak iş değildir bu. Kapitalist düzen terkedilecek, sosyalizme geçilecektir. Başka kurtuluş yolu yoktur.

5

Hüseyin Balan
(BP Genel Başkanı)

● *Önce seçim sonuçlarının genel olarak yorumlanmasıyla başlayalım.*

— Bizim bazı hesaplarımız var. Bugün Türkiye'nin nüfusu 34 milyonu aşmıştır. Halbuki seçmen kütüklerinde kayıtlı seçmenlerin sayısı 15 milyon civarındadır. Bu kütük tanziminde ve seçmenlerin tesbitinde, usulsüzlük, ihmal ve bir ölçüde partizanlık yapıldığı kanaatini uyandırıyor. Çünkü 34 milyon nüfusun diğer milletlerdeki seçmen sayılarıyla mukayese edilirse, 18 milyonun üstünde seçmen vereceği meydana çıkmaktadır. Kütükleri tesbit eden yetkililerin, kendi partilerine oy vermiyeceği kesinlikle bilinen seçmenlerin bir kısmını kütüklere kaydetmediği kanaati bu neticeden doğmaktadır. Demek oluyor ki üç milyon civarında seçmen vasfını haiz vatandaş kütüklere kaydedilmemiştir maalesef.

● *Sizin böyle kütüklere kaydedilmemiş olarak tesbit ettiğiniz seçmenler var mıdır?*

— Vardır efendim. Hatta mahalleler vardır beyefendi.

● *Tüm mahalle?*

— Evet. Ankara'nın içerisinde, öyle semtler, mahalleler vardır ki, 300 hanelik bir mahalle hiç kütüğe kaydedilmemiş, kimse uğramamış.

● *Peki bunlar zamanında itiraz...*

— Hüseyin Gazi mahallesi. İsmi de bu.

● *Evet. Zamanında neye itiraz etmemişler?*

— Şimdi onu açıklıyacağım efendim. Şimdi biz seçmenlerin kütüklere tam olarak kaydedilmediğini iddia ederken bu kanaate, seçmen kartına sahip olamıyan vatandaşların yerinde yaptığımız tesbitlerde meydana çıktığı gibi, bilhassa aynı evde oturan seçmenlerin de bir kısmının kütüklere kaydedilmediğini görmüş olmakla bu kanaate varıyoruz. Mesela bir ailede bir baba vardır. Bir oğul vardır, gelin vardır, hanım vardır. Baba kayıtlı. Gelin kayıtlı, oğul kayıtsız.

● *Bunda bir suiniyet yahut kastı mahsus var mıdır sizce? Aynı ailede oluşu böyle bir ihtimali zayıflatmıyor mu?*

— Açıkladım efendim. Bunun içerisinde usulsüz kayıt yapılması var.

● *Partizanlık var mı acaba?*

— İhmal var ve partizanlık var. Ve ekseriyetle partizanlık yüzünden oluyor. Bazı mahallelerin toptan kütüklere geçmediğini de tesbit ettik. Biraz evvel açıkladığım gibi, bu suretle seçmenlerin en az yüzde 20'si kütüklerin dışında kalmıştır. Teşkilatı geniş ve muhtarları çok partiler, seçim şansını küçük partilerin zararına daha kütüklerin tesbitinde takviye etmiş bulunuyorlardı. Seçmenin yüzde 36'sı da sandık başına gitmemiş, yada oylarını kullanmamıştır.

● *Bu neden oldu sizce?*

— Seçimlerin sonunda bu böyle meydana çıkmıştır. Şim-

di onu da açıklıyayım. Gerçekte oylarını kullanmayan seçmenlerin yüzde 36 değil, yüzde 50 civarında olduğunu iddia ediyoruz. Muhtarlar, seçmen kartlarını seçmene dağıtmadılar. Sebeplerinden birisi bu. Kendi partisine oy vereceğini bildikleri seçmenlere ve hakkını arayacak nitelikteki seçmenlere kartları verilmiş, okuma yazma bilmeyen, kütükleri tetkik etmeye yeterli olmayan, iş güç sahibi, ekmek peşinde, fakir vatandaşlara seçmen kartları verilmemiştir. Yani onlar da kime oy verir? «Ya İşçi Partisine, ya Birlik Partisine oy verir» hesabı içinde tesbit edilmiş olduğundan seçmen kartları verilmemiş muhtarlar tarafından. Belli. Bakın ben şimdi gerçekleri konuşurken şu parti, bu parti menfaati değil, gerçek olanı söylüyorum. Gerçek de budur. Muhtarlar adresinde bulamadıkları gerekçesiyle seçmen kartlarını götürüp Sandık Kurulu Başkanlarına teslim ettiler. Sandık Kurulu Başkanları da bu kartları çevresinde bulunan parti militanlarına verip bunları götürün seçmenlere dağıtın, oylarını kullansın diye teslim ettiler. Ama o, çevresindeki militanlar büyük partilerin militanlarıdır. Onlar götürdüler arka planda bu kartlara dayanarak başka kişilere oy kullandırdılar. Bu suretle seçimden sonra karşımıza çıkan bazı kişilerin. «Ben 16 defa oy kullandım. Ben 8 defa oy kullandım» şeklinde bir başarı ögüncü içinde olduklarını gördük maalesef.

● *Peki Hüseyin bey, bunları tesbit edip Yüksek Seçim Kuruluna itiraz etmek mümkün değil midir?*

— Maalesef bizim parti için mümkün değildir. Zira biz yeni bir partiyiz. Her yolsuzluğu usulüne uygun şekilde mercilere duyurmaya imkanımız yok. Bunu kabul etmek lazım gelir. Bundan başka da...

● *Neden yok o imkan? Onu iyi anlıyamadım...*

— Bir kere bizim İlçe Seçim Kurullarında temsilcimiz

yoktu. Biliyorsunuz Yüksek Seçim Kurulu böyle bir karar verdi. İlçe Seçim Kurullarında bizim üyelerimiz yoktur. Almadılar.

● *Neden?*

— 30 Eylül'den evvel 15 ilde teşkilatlanmadığımız için. 30 Eylül 1968 gününden evvel 15 ilde teşkilat kurmadığımızdan üye almadılar.

● *Birlik Partisinin seçimlerde aldığı sonucu inceleyebilir miyiz?*

— İnceleyebiliriz efendim. Bir kere olağan seçim mücadelesinde paralı partiler, nakdi menfaat temini suretiyle oyları satın alma yolunu seçmişlerdir. Seçim mücadelesinin son üç gününde aşağı yukarı Adalet Partisi 40 milyon civarında, Cumhuriyet Halk Partisi de 25 milyon civarında para harcamıştır.

● *Bunları nasıl tesbit ettiniz? Çok ilgi çekici iddialar da...*

— Muhtelif şehirlerden elde ettiğimiz rakamlar toplanırsa 67 vilayette ne kadar masraf yapıldığı bu suretle tesbit edilebilir.

● *O muhtelif vilayetlerden rakamları nasıl ediyorsunuz?*

— Bizim taraftarlarımız takip ediyorlar, kulaktan kulağa geliyor. Filan aday'a bugün yüz bin lira geldi. Bankadan aldı, çekti. Az çok bunun da fiili durumu, o adayın muhtelif kişilere verdiği paralardan meydana çıkıyor ve tesbit ediliyor. Sonra bilhassa fakir semtlere kamyonlarla erzak dağıtılıyor, gözler önünde bu görülüyor. Biz faraza görev verdiğimiz kişiler, daha doğrusu bakın ne kadar acıdır; görev verdiğimiz kişiler bizden masraf alıyorlar. Fakat bu masraf basit, cüzdür. Bundan sonra göreve gitmeden evvel diğer partiler tarafından satın alınıp o partiler hesabına çalışma yolunu tutuyorlar. De-

mek oluyor ki, büyük paralarla kandırılıyor. Eh böyle bir adamı masrafı da verilmiş, partiye bağlı bir adamı kendi hesabına çalıştırabilmesi için bir partinin ona mühimce bir menfaat temin etmesi gerektiğini tabii akıl ve mantık yolu işaret ediyor.

● *Hüseyin bey bu iddialar, biraz önce de belirttiğim gibi, gerçekten ilgi çekici iddialar. Yalnız acaba bunları tevsik edecek belgelere sahip misiniz? Yoksa bir takım karinelerle mi?..*

— Efendim karinelerle tabii. Ancak tabii Adalet Partisinin ve Halk Partisinin teşkilatına son 3 gün içinde yolladığı paralar bankalar kanalıyla olmuştur. Benim gezdiğim yerlerde, tesbit ettiğim budur. Bankalar vasıtasıyla çıkartılıyor bu paralar. Bankalar verse, tüm olarak gelen paraların hesabını vermiş olsa, daha kesin rakamlar ortaya koymak mümkündür. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki, bir soru olarak, Adalet Partisi bu seçimde ne kadar masraf yaptı? Cumhuriyet Halk Partisi ne kadar masraf yaptı? Onu açıklasınlar gene bu rakamlara ulaşacağız. Tabii adayların yaptığı masraflar, bu rakamların dışındadır. Adaylar da tabii kendi çapında bir masraf yapmaktadırlar. Bilhassa büyük partilerin ve iktidar partisinin adayları kazanmadıkları takdirde yine mahrum bırakılmıyacağını hesap ederek, yine bir İdare Meclisi üyeliği yada bir başka görev, yeterli bir görev, milletvekilliği ayarında bir görev sahibi olacağını hesap ettiklerinden, alabildiğine keseleri açmışlar. Zaten daha evvel de iktidar nimetlerinden yararlanıp keseleri doldurdularından, dolu keseler rahatlıkla çalışmıştır. Ama bizim gibi küçük partilerin boş keseli adayları pek etkili olamamışlardır. Yani küçük partilerin başarısızlığının yüzde 80'ine yakın nakdi ve maddi yetersizliktir. Mesela Adalet Partisi, bilhassa Ankara'da biz bunu gördük, bedava

arsa tapusu dağıtmıştır. Herkesin cebinde şimdi bir arsa tapusu vardır.

● *Kimlere dağıtmıştır? Mesela böyle bir tesbitiniz...*

— Gecekondu muhitlerine. Hepsinde istediğiniz kadar var. Yani bunu tesbit etmeye, tevsik etmeye lüzum yok. Şöyle bir açılın gecekondu muhitine. Seçim zamanında arsa tapusu alanlar var mıdır, deyin. Size getirip göstereceklerdir. Ve hatta bu arsa tapularında bile 25 metre-kare arsa üzerine bir bina olmaz. Böyle arsalar yapmış. Hisseli onda bir hissesini. Vatandaş bilmiyor bunu. Tapu diyor. Arsa tapusu cebine koyuyor. Tabii onun üzerine bir bina yapılacak gibi değil. Maksat aldatmak. Toprak düzeltiveriyor, üzerine asfalt döküyor, asfalt yol getirdim diyor. Bir ay dayanmaz. Bu şekilde vatandaşa peşin hizmet getirmek suretiyle oylarını alma yollarını tutmuşlardır. Halk Partisi 500 liraya kadar bütün köylünün borçlarını affedeceğim diye bir vadde bulunurken, Adalet Partisinin adayları, arkalarında grayder, buldozerlerle beraber köylere girip «yolunuz yapılacak. İşte makineler» şeklinde vaadlerin canlı misallerini halka teşhir etmişlerdir. Şimdi bu türlü bir faaliyet içinde devletin ve milletin imkanlarını bir parti yararına seferber eden bir iktidar ve ana muhalefetin geniş kapsamlı vaadleri karşısında, küçük partilerin halkı nasıl tatmin edeceği konusu gerçekten bir problemdir. Halkımız zaten, bilhassa köylümüz bir reform konusunun manasını, hedefini anlayamayacak durumdadır. Bir toprak reformu, onu anladığına göre bedava toprak verilecek hani. Bedava toprak verilecek. Güzel, bedava toprak ne kadar verilecek, nasıl verilecek? Bunu sorduğu yoktur. O iktidara gelirse bana toprak verecek, diyor. Hepsi bu kadar. Verebilir mi? Nasıl verir? Ve bu verdiği toprak gerçekten onun yararına mıdır? Bunu mukayese edecek durumda değil-

dir halkımız. Ben Tunceli'ne gittim, adam diyor ki «bize su getirmeyi vaad ettiler, yol getirecekler. Ancak yapmadılar, bugün gene geldiler vaadettiler. Acaba yaparlar mı diyor? Ben de aynen şöyle dedim: Ben dedim ki, «eğer size yol getirirlerse, yol yaparlarsa, su getirirlerse, bir de okul yaparlarsa köyünüze belki siz memnun olursunuz, ama ben üzüldüm» dedim şahsen.. «Çünkü sizin burada geçim imkanlarınız yok. Tepelerin üstünde bir elbisede yama misali tarlalar. Bu tarlalar sulanır mı? Bu tarlalar geçim sağlar mı? Burada insan barınır mı?» Mühim olan nedir? Bu insanlara insanca yaşama hayat şartlarını hazırlamaktır. O türlü bir dağın başındaki insana, insanca yaşama hayat şartını hangi yoldan hazırlıyacaksınız. Su getirmekle, yol getirmekle hazırlanmaz ki, onlara hiç değilse şehirlerdeki işçilerin asgari yevmiyeleri kadar bir kazanç sağlamakla mümkün olur. Ama bunu nasıl sağlayacaksınız o dağın başında? Zaten verimsiz topraklar, kıraç arazi, sulanmaz arazi. O halde vaadedilenler yapılırsa halka kötülük yapılmış olur. Halk daha çok beş on dönüm toprağın sebebine o dağlara bağlanıp bir ümitle orada barınmaya itilmiş olur. Halbuki bizim prensiplerimiz bu değil ki.

● *Yani yanlış şeyler vaadediliyor diyorsunuz?*

— Yanlıştır efendim. Çok yanlış. Eğer deseler ki, bu toprakların altındaki madenleri biz işleteceğiz. Burada Keban barajı yapılıyor. Buradan efendim elde edeceğimiz elektrik enerjisini bu madenlerde kullanacağız. Burada bakır istihsal edeceğiz, demir istihsal edeceğiz. Size de buralarda iş vereceğiz. Şöyle kazanacaksınız, böyle imkanlara sahip olacaksınız ve işte de başlıyoruz deseler. Ben de onlarla beraberim. «Verin bunlara oylarınızı» diyeceğim. Ama bu türlü bir vaad, bu türlü bir fikir ve plan ortada yok. Sadece yol getireceğiz, su getireceğiz,

okul yapacağız demekle bence yapılsa bile bu vaadler gene halkımız aldatılmış ve kötü yola sevk edilmiş olacağı kanısındayım. Sonra nüfusumuzun yüzde 75'i köylerde-dir. Biz bu yüzde 75'ini hep köyde mi bırakacağız? Amerika yüzde onunu çalıştırıyor nüfusun. Ve tarım ürünle-rinin fazlasını bize kadar satıyor. Biz yüzde 75'ini ta-rımda çalıştırıyoruz. En çok buğday yetiştirdiğimiz halde buğdayı Amerika'dan alıyoruz.

● *Efendim müsaade ederseniz bu noktada tekrar se-çim sonuçlarının incelenmesine dönelim ve burada şöyle bir soru sormak istiyorum: Birlik Partisi, en yeni parti olduğu halde kendisinden çok daha evvel kurulmuş Millet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Tür-kiye İşçi Partisi gibi partilerden daha iyi sonuç aldı. Bunun sırrını nasıl izah edersiniz?*

— Efendim belki zatıalınıza göre veya diğer siyasi çev-relere göre elde ettiğimiz netice bir başarıdır. Fakat bi-zim için maalesef. Bizim için hiç ümit etmediğimiz bir so-nuç meydana gelmiştir. Bu sonucun doğmasına sebep de, karşımızdaki büyük partilerin Birlik Partisi'nden duy-dukları endişe nedeniyle halk üzerinde baskı, tehdit, korku ve dehşet havası yaratmalarından ileri gelmiştir. Mesela şu türlü propagandalar yapılmıştır: Birlik Parti-si'ne oy verenlerin işleri görülmeyeceği gibi, kendileri sürürlüp işkence göreceği. Yavuz devrinin geri geleceği ve Birlik Parti'sine oy verenlerin kuyulara doldurulacağı...

● *Kim söyledi size bunu?*

— Halk Partisi'nin yetkilileri tarafından, adayları ve adamları tarafından söylenmiştir.

● *Nerde yeri, onu tesbit edebildiniz mi?*

— Erzincan, Tunceli, Elazığ çevrelerinde ve Sivas çev-resinde söylenmiştir. Sonra ikinci bir Dersim olayı ile kundaktaki çocukların süngülere takılacağı halka telkin

edilmiş. Bu türlü telkinin korkusu ve dehşeti içinde Birlik Partisi'ne yönelen oylar yön değiştirmiştir. Gerçekte Birlik Partisi'ne oy veren insanın, bu partiden temin ettiği bir menfaat yoktur. Sadece açıklanan fikirlerini benimseyip, olumlu karşılayıp bu partiye oy verecek duruma gelmiş, o tarafa yönelmiş bir vatandaşa böyle baskı, tehdit yapılırsa, o da bir ölçüde insandır. «Canım, ne yapalım, böyle tehlikeler varsa vazgeçelim bu işten» de-yivermiştir. Ve hatta çokları da oy kullanmaktan bu yüzden vazgeçmişlerdir. Nitekim bu saydığım illerde yüzde 50'den aşağı iştirak vardır. Ve korkudan sandık-başına gidememişlerdir.

● *Bu yalnız Halk Partililerden mi geldi?*

— Yalnız Halk Partisi'nden geldi maalesef. Ve Ulus gazetesinden geldi.

● *Efendim sizin kendilerinden oy aldığınızı düşünen parti, benim tesbitime göre yalnız Halk Partisi değil?...*

— Biz Halk Partisinden oy almadık aslında. Bizim oylarımızı Halk Partisi aldı bu devrede. Aslında budur. Biz İşçi Partisi'nden aldık. Adalet Partisi'nden aldık. Fakat hatta Adalet Partisi'nden kopardığımız oylar bizim kesemi-ze girmeden Halk Partisinin kesesine girdi, sandığına girdi.

● *Bunu nasıl tesbit edebiliyorsunuz efendim?*

— Hesap meydanda. Alın şimdi Sivas'ı. Sivas'ta biz iki milletvekili çıkardık, Adalet Partisi dört milletvekili. Halk Partisi dört milletvekili çıkardı. Ve Halk Partisi, Adalet Partisi'nden fazla oy aldı Sivas'ta.

● *Ama Sivas, bundan önceki seçimler hariç, Halk Partisinin kalesi olarak...*

— Hayır efendim. Asla değil. Bundan önceki seçimde Adalet Partisi 30 bin fazladır. Halk Partisinden...

● *İşte ondan öncekilerden bahsediyorum ben.*

— Öncekilerde daha az bir ekseriyetle geliyordu. Demokrat Parti devrinde ise, Halk Partisini neredeyse silmişti. Gerçek budur. Evet, 1965'de Halk Partisi dört milletvekili, Millet Partisi bir milletvekili, Adalet Partisi altı milletvekili çıkarmıştı. Birbuçuk misli. Ama şimdi ne oldu? Yine dört milletvekili çıkardı. Halk Partisi kaybetmedi demek ki. Demek ki, biz Halk Partisi'nin oylarını alamadık, açıkçası. Yine dört milletvekili çıkardı. Fakat iki milletvekilini biz Adalet Partisi'nden aldık. Millet Partisi de çıkaramadı. Fakat zaten Sivas'ın 11 milletvekili, seçmen sayısına göre 10'a düşmüştü. Muvazene böyle kuruldu. Eh görülüyor misaller. Ankara'yı alacak olursanız, Ankara'da Halk Partisi, milli bakiye usulüyle altı tane milletvekili çıkarmıştı. Bugün dokuz tane çıkarıldı. Bizim oyları aldı aslında. Bize gelecek oyları almış.

● *Milli bakiye'nin kalkması sayesinde size gidecek oyları almış oluyor. Hesapta...*

— Hayır efendim. Biz bu şartlar içinde dört milletvekiline sahibiz Ankara'da. Alabiliriz bunları. Bir tane aldık, üçü Halk Partisine kaydı. Bunların bazı hesapları vardır. Tabii ne yolda propaganda yapıldığını, hangi düzenin uygulandığını çok iyi biliriz. Bunları tesbit ettikten sonra gelecek devrelerde icabına bakacağız.

● *Ne yapacaksınız?*

— Çareleri vardır onun ...

● *Açıklayamaz mısınız?*

— Şimdiden bunun tedbiri zaten alınmıştır. Zaten şimdi millet dizini dövüyor. Bize oy vermeyen insanlar şimdi dizini dövüyorlar.

● *Neden?*

— Bir gruba sahip olmadığımız için. Çünkü Halk Partisi müthiş propaganda yapmış. Biz mutlaka iktidara geleceğiz. Şunu yapacağız, bunu yapacağız bir hayli vaad-

ler. Mutlaka iktidara geleceğiz. Oylarınızı boşuna sağa sola vermeyin. Adalet Partisinin karşısında olanlar. Birlik Partisine oyunu verecekken, Halk Partisi'nin bu türlü propagandalarına kapılıp «Bunlar mademki iktidara gelecekler, gerçekten dediği doğru. İkiye bölünüyor. Halk Partisi'ne verelim. Onlar iktidara gelsin. Sonra da Birlik Partisini düşünürüz» hesabı içinde verdiler Halk Partisine.

● *Efendim, müsaade ederseniz, başında sorduğum soruyu şu şekilde değiştirerek tekrarlıyayım: Şimdi yaptığımız açıklamalara göre aslında Birlik Partisi seçim sonuçlarında ortaya çıkan rakamların çok daha üstünde seçmene, çok daha fazla taraftara sahiptir. Ben ayrıca tekrar ediyorum. Birlik Partisi'nin çıkardığı milletvekili sayısının daha önce kurulmuş eski partilerden fazla olması, hiç değilse nisbi bir başarı sayılabilir. Bunlar, ne ile izah edilebilir? Daha açık soruyum bu soruyu: Bir çok vatandaşların zihninde bu sorunun cevabı şu şekilde: (biliyorsunuz siz de): «Birlik Partisi Alevi vatandaşlara doğrudan doğruya hitap ettiği için onların blok olarak oylarını almıştır.» Yani, başarınızın, yahut topladığınız taraftarların sayısı sadece bu faktöre bağlanıyor. Bu yoruma katılmıyorsunuz?*

— Buna katılmıyorum. Sebebi şudur: Ben bundan evvelki görüşmemizde açıkladığım gibi, Birlik Partisi tüzüğünde ve programında, bazı maddeleri diğer partilerin söz konusu etmeye, el atmaya cesaret edemediği bir ölçüde ele almış ve vatandaşı derinden mustarip eden meselelere parmak basmıştım. Bu sebeple yalnız Alevi vatandaş değil, toplum bünyesindeki huzursuzluk, ikilik ve nifak nedeniyle mustarip olan tüm insanlarımız, Birlik Partisine gerçekten ümit bağlamıştır. Biz bir güç olarak gele-

cekte Türk siyaset sahnesine çıktığımız zaman, yalnız Alevi vatandaşın desteği ile değil, gerek ırk yönünden, gerek mezhep ayrılıkları yönünden mağdur edilmiş, hor görülmüş ve hatta bir ölçüde hakları çiğnenmiş vatandaşların derdine tercüman olduğumuzdan ötürü bu yere oturacağız. Ve bunların tüm milletin kendisi olduğu ve çoğunluk olduğunu iddia ediyoruz. Mesele buradadır. Ama bugüne kadar maalesef bu gerçek ele alınmamıştır. Ve Türk milleti bir azınlık grubunun dalaveresine kurban edilmiş, bugüne kadar ıstıraba sevk edilmiş. Geri kalmışlığının nedeni de budur.

● *Kimdir bu azınlık grubu?...*

— Azınlık grubu sömürmek isteyenlerin grubudur. Yani bir şeye bağlamak mümkün değildir. Irka veya bir mezhebe bağlamak mümkün değil.

● *İktisadi sömürü. Onu kasdediyorsunuz?*

— Evet... İşte bir dalavere içindeyiz açıkçası. Bir dalavere içindeyiz bugüne kadar. Şu milleti yönetmek için kurulmuş gizli dalaverelerin dolabında bu millet ezilmiştir. Menfaat gruplarının dalaveresi, dolabı içinde bu millet bugüne kadar ezilmiştir. Bugün iktidar partisi kime hizmet ediyor? Belli değildir.

● *Belli değil midir?*

— Belli değildir. Hayır. Bu millete hizmet ettiğine ben kani değilim. Millete hizmet eden parti, bir iktidar, bu şekilde hareket edemez. Milleti düşünen, milletini seven, gerçekten ona hizmet etmek aşkıyle dolu olan bir iktidar, hiç olmazsa gider şu Doğu illerinde mağaralarda yaşayan insanların halini görür. Bunlarda millettten ayrı, millete sırtını dönmüş bir iktidar tasavvur edilemez. Bugün göçmenler geliyor memleketimize Bulgaristan'dan. Soydaşımız, güzel, memnuniyetle bağrımıza basarız. Ne yapacağız bunları? Toprak vereceğiz. Elbette... Ev

vereceğiz barınacak. Bir kuruşuz geliyorlar. Hakları, onların hakkı var, kıskanmıyorum. Ama asırlar boyu bu memleketi, bu milleti hudutlar boyunda, namusunu, şerefini kurtarmak için şehit olanların evlatlarının mağaralarda yaşaması da doğru mudur? Onların da mı hiç bir hakkı yok. Maalesef bunlar düşünülmemiştir bu memlekette.

● *Beyefendi, bu noktada Başbakanla yaptığım konuşmadan bazı bölümleri naklederek görüşünüzü sormak istiyorum. Bu Doğu, geri kalmış bölgelerin ihmali meselesi. Bunu kendisiyle tartışırken o şunu ileri sürdü; dedi ki: «Biz bugüne kadar bizden önceki iktidarların Doğu'ya yapmadığı hizmetleri götürdük, yapmadığı yatırımları yaptık. Ve bundan sonra da buna öncelik ve ağırlık vereceğiz.» Bu görüşlerini desteklemek üzere de, bir takım rakamlardan bahsetti. Bu görüşleri biraz önceki açıklamalarınızda siz benimsememiş mi oluyorsunuz?*

— Ve ben şikayetçiyim. Benimsememiş olsam şikayet etmezdim.

● *Hayır, onun iddiası şu; bizden önceki iktidarların yapmadıklarını yaptık...*

— Evet, onlar eski iktidarların gitmediği köye gitmişler. Ama bu, meseleyi halletmez. Devede kulak kabilinden bir yatırım da bu tarafa atmışlar. Bu meseleleri halletmez.

● *Yani yetersiz buluyorsunuz?*

— Çok yetersiz.

● *Bütçenin imkanlarıyla bugünlük bu kadar yapılabiliyoruz diyor Başbakan...*

— Ha işte ben bunun da karşısındayım. Demirel bunu Mecliste de söyledi. Fakat ben bunun samimiyetine de kani değilim. Anayasanın 53. maddesine göre, hükümetler, ellerindeki imkanlar ölçüsünde hizmet ederler. Ama

biz de iddia ediyoruz ki, imkanların yetersiz kaldığı yerde de hükümetlerin imkan yaratmak, kaynak yaratmak görevi bulunmaktadır.

● *Mesela sizce nasıl yaratılabilir bu kaynaklar?*

— Hesaplarını fırsat buldukça verdim. Gene de misaller açıklamak gerekirse, Doğu Anadolu, Batı Anadolu'dan çok zengin haddizatında, tümü itibariyle, yeraltı servetleri itibariyle. Çünkü bir inanç olarak değil, bir mukayese olarak açıklıyorum. Allah insanlara eşit seviyede nimetler vermiştir. Ükelere de eşit nimetler vermiştir. Birisine ova olarak vermiş, yerüstünde güzel bereketli toprakları vardır. Ötekisini dağ vermişse, onun altında da çok kıymetli madenleri vardır, Yani denge vardır ülkemiz arasında. Ama Doğu'da bir maden, işletmeye el atılmamış. Mesela Sivas'ın demirleri gidiyor Karabük'e veya Ereğli'de işleniyor. Neden bir demir fabrikası Sivas'a kurulmadı? İyiniyetli bir yöneticiyse Iskenderun'da ne işi var demir çelik fabrikasının? Bunun yanıbaşında bakır işletmeleri... Ergani'de bakır var. Murgul'da bakır var. Bir hat çekin bunun ikisinin arasına -bunu Mecliste de söyledim- Tunceli'nin altı tüm bakır. Bir baraj da yapıyor orda. Fakat ordaki enerji, Elazığ'daki enerji gidecek İstanbul'a. Ne hakla? Bölgelerin imkanları hiç olmazsa evvela bölgenin kalkınmasına yatırılır, artan imkanlar başka yere nakledilir. Oradaki insanların gözleri önünde kendi çevresindeki nimetler başka ülkedeki insanların refahına aktarılıyor.

● *Affedersiniz bu Keban barajının elektrik üretiminin İstanbul, Ankara'ya nakledileceği hususunda Azizoglu da bir açıklamada bulunmuştu. Ben bu açıklama üzerine Adalet Partisi yetkilileriyle konuştum. Bu iddianın doğru olmadığını ileri sürdüler. Gerçi Ankara ve İstanbul'a nakledileceğini kabul ediyorlar.*

Ancak diğer konektörler vasıtasıyla o bölgede de elektrik üretiminden yararlanılacağını söylüyorlar.

— Konektör tesisatla ihtiyaç olan bölgelere verilecek... Peki ben açıklayım bu durumu; konektör bir yerde enerji fazlasını ihtiyaç bölgesine otomatikman aktaran bir tesisattır. Eh siz orada fabrika açmazsanız elbette ihtiyaç fazlası doğacaktır.

● *Ama işte orda yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan çıkar... Alt yapı yatırımlarını yapıyoruz. Ondan sonra orda fabrika açacağız. Şimdi orda elektrik yokken, yol yokken, su yokken tabii ki, fabrikalar açılmaz. Ama mesela Keban barajı orada fabrika açılması için çok önemli elektriği üretecektir. O zaman açılacaktır.*

— Güzel. Yılda altı milyar kilovat saat elektrik üretecek olan Keban barajının bu enerjisi yarın orada bakır, demir ve diğer tesislere ve diğer fabrikalara yetmiyecek bir duruma gelirse? Barajın en az maliyetine denk bir masraf isteyen havai hat ne olacak? Neden bedava yapılsın, değil mi? Ve üstelik bu havai hattın zayıtı en az yüzde 30-35'dir. Yani masrafından ziyade elektrik enerjisinin zayıtı da vardır. Bin kilometreye giderken elektrik, aşağı yukarı yüzde 35 kaybeder. Habuki çevresinde bu enerjinin kullanılması, zayıtı da düşürür. Kaldı ki, bir proje dörtbaşı mamur yapılması lazım gelir. Mademki, orada baraj yapılmaya teşebbüs edilmiş, her türlü imkanlar sağlanmış, bir süre de öngörülmüştür. Program aksamadan yürütülmektedir. O halde enerji istihsaline geçileceği sene, gün, bu enerjinin çevrede kullanılması için tesisler bugünden hazırlanmalıdır. Eh kimi kandırıyor Süleyman Demirel? Öyle şey olur mu? Ben barajı yapacağım, elektrik çıkaracağım. Oradan İstanbul'a, Ankara'ya... Orada fabrikalar yapılırsa onlara da

veririz. Orda yapılacak tesislere yetmiyecek bu senin enerjin. O zaman bu havai hatlara, bu kadar masraf neden yapılınsın? Değil mi efendim? Boşa gider...

● *Siz nasıl izah edersiniz bu davranışın sebebini o zaman?...*

— Efendim bu mesele tabii uzun vadeli, geniş kapsamlı teşebbüslerdir. Bunların gerçekleştirilmesi milletçe ve devletçe bir anlayış havası içinde mümkün olabilir. Ama hükümetler geçici olduklarını hesap ederek, partizanlık ve oy avcılığı yönünde tesisleri kullanmaya teşebbüs ederlerse böyle sonuçlar doğar. Biz oraya bir yatırım yaptık. Enerji istihsal ettik buyurun, diyebilmek için ve bu suretle bundan yararlanacak çevreleri memnun edebilmek için bu projeler uygulanmaktadır. Yani bir ölçüde uzun vadede gerçekleşecek daha olumlu bir proje için hükümetler cesaret gösteremiyor. Halbuki hükümet geçici olabilir ama, planlar sürekli. Varsın bir kısmını ben gerçekleştiririm. Bir kısmını da benden sonra gelen gerçekleştirsin. Eser tamamlansın, millet yararlansın. Bunun sevabı, övünmesi, sırf bana ait olmasa bile ne çıkar? Bu hesaba gelemiyorlar, bu hesaba giremiyorlar. Bu anlayışı gösteremiyorlar yöneticiler.

● *Çünkü kısa vadeli sonuç almak istiyorlar...*

— Evet. Kısa vadeli bir gösteriş. Zaten bütün davranışlarında bu bellidir. Hatta bir tesise el atmak için bu tesisin üç sene evvelinden oy avcılığı yönünden istismarı yapılıyor. Üç sene evvelden Boğaz köprüsü başladı. Boğaz köprüsünün propagandası başladı. İstanbul'un çevresinin işte hem gönlünü hoş etmek, onların oyunu alabilmek için.

● *Hüseyin bey önümüzdeki dört yılın...*

— Ve bir hayal. Hâlâ bir hayaldir. Bir proje yapıldı. İki buçuk milyardan bahsediliyordu. Bir buçuk milyardan

başladı. İki milyar, iki buçuk milyara çıkıyordu Boğaz köprüsü. Hesaplar böyleydi. Yani siz biliyorsunuz. Ama şimdi biliyor musunuz Boğaz köprüsü kaç mal oluyor? Biliyor musunuz?

● *Benim bildiğim...*

— Sekiz milyara mal oluyor maalesef. Boğaz köprüsü gerçekten iki buçuk milyar maliyet içindedir. Bu suretle gerçekleştirilebilir. Ama dediğim gibi, elbette birçok insanlar bundan yararlanacak. Daha köprü meydana gelmeden köprünün nimetlerinden cepler dolacak.

● *Beyefendi siz de mühendissiniz değil mi?*

— Evet.

● *Sekiz milyarı nasıl hesap ettiniz Hüseyin bey?*

— Tesbit ettim efendim. Mukavele yapılmıştır. Belki siz de yakında buna mutalli olacaksınız. Sekiz milyarı Boğaz köprüsü ihale değilse bile anlaşması yapılmıştır.

● *Evet, ihalesi bildiğim kadar henüz yapılmadı.*

— Anlaşması yani. Bir anlaşma, bir ön anlaşma yapılmıştır. Sekiz milyara malolacaktır boğaz köprüsü maalesef. Eh düşünün sekiz milyar, Türkiye için büyük para, çok büyük para. Bu sekiz milyarın yarısını eğer biz şöyle mağdur bölgelere doğru yöneltsek çok şeyler yaparız.

● *Şimdi burda, müsaade ederseniz Hüseyin bey, geleceğe bakalım. Siz önümüzdeki dört yılı nasıl görüyorsunuz?*

— Ben şimdi şu hesaplardan sonra pek iyimser değilim. Yöneticilerde, iktidarımızda samimiyet bulamadığımız sürece milletin geleceğini karanlık bulurum, karanlık görürüm.

● *Ne gibi karanlıklar?*

— Her türlü tehlike vardır. Bugün hükümetin yegane dayanağı, kaynak yaratma projeleri, borç almaktan ibarettir. Eh bu borçlar ne zamana kadar alınacak, ne zaman

ödenecek? Bir insan belki cebinde beş on kuruşu olur. Eğer benim cebimde bin lira var da, onbin lira borcum varsa, benim param var diyebilir miyim? İşte hükümetin durumu budur. Yapıyorum diyor, yatırım yapıyorum, şunu bunu yapıyorum. Neyle yapıyorsun? Başkasının parasıyla yapıyorsun. Eh bunlara yatırdığın paranın faizini bu tezler vermiyor. Böyle bir fasit daire içinde bulunuyoruz.

● *Beyefendi, siz iktidarda olsaydınız, karanlık gördüğünüz geleceği değiştirmek için ne yapardınız?*

— Efendim biz bunun yollarını seçim beyannamemizde açıkladık. Dört esaslı reformun uygulanmasını şart gördük. Ve bu nedenle de Anadolu'ya dört kapıdan gireceğiz demiştik. Bunların başında «Toplu köy kalkınması reformu», ikincisi «Eğitim reformu», üçüncüsü «İş ve çalışma reformu», dördüncüsü de «Personel reformu»dur. Bunlar yapılmadıkça, siz ne yaparsanız yapın bunu değiştiremezsiniz. Mümkün değildir. Yani idare-i maslahatçı bir anlayış içerisinde bir görüşle bu düzeni sürdürmek, memleketin, milletin yararına değildir. Belki bir partinin yararınadır. Bir daha gelir iktidara. Bir daha gelir amma, millet gittikçe ezilir, gittikçe yıkılır. Hiç birşeyi kalmaz. Bugün bir şeyimiz var diye iddia edemeyiz. Bugün Türk ulusu, eğer hesaplarını tasfiye etse, yine borçlu kalır. Varını yoğunu verse gene borçlu kalır. Ne yapacağız, biz memleketi mi satacağız borçları ödemek için?...

● *O zaman efendim bu yokluk içerisinde o bahsettiğiniz dört reformu gerçekleştirecek finansman ihtiyacını nasıl karşıladınız?*

— Finansman ihtiyacına lüzum yoktur, bizim teklif ettiğimiz reformlar metoddur aslında. Metodların uygulanmasıdır. Bu bir maddi ve nakdi külfet getirmeyecektir.

● *Nasıl olacak efendim?*

— Mesela «çalışma reformu» diyoruz biz. Basit. Bir ka-

nun getireceksiniz. Diyeceksiniz ki, bu tesis kaç a mal oldu. 100 milyona. Normal ve tatmin edici kazanç haddi nedir? Yüzde 15. O halde 15 milyon kâr alacak bu fabrikanın sahibi. Gerek devletin olsun, gerek özel sektörün, gerekse müşterek karına ekonomi şeklinde kurulmuş bir tesis olsun. Yüzde 15, onbeş milyon. Bak bu senin hakkın. Bundan fazla sağlanacak kazancın yüzde 80'i işçiye intikal edecek. Amortisman payı olan yüzde 20 düştükten sonra yüzde 80'i işçiye taksim edilecektir.

● *O zaman şöyle bir tehlike doğmaz mı Hüseyin bey? Yüzde 15'in dışındaki kazancın kendi cebine girmeyeceğini düşünen işletme sahibi, o kârın üstüne çıkacak çabaları, hamleleri, yatırımları göze almaz.*

— Ha, almıyacak. Toplu sözleşme var ya. Mukavele var orta yerde. İşçiler fabrikanın, tesisin yönetimine katılacak. İşçinin mütehasıs elemanlar vasıtasıyla gerek hesapları ve gerek fabrika yönetimini kontrol etmesi şartı doğuyor. Biz neyi esirgiyoruz? Yok efendim işçi yapmasın ben yapayım. Bana patron desinler. Bu da elimin altında köle. Ne olacak? Ben yedim sen baktın. Ben bundan bir zevk alabiliyorsam, ben ne bu milleti seviyorum, ne vatanımı seviyorum. Kendi şahsımı düşünen bir insanım. Böyle yaşamaktansa hiç yaşamamak daha iyi. Ben böyle düşünce sahibi insanları hiç bir zaman ne milliyetçi, ne de vatanperver olarak kabul etmiyorum. Evvela milletini sevecek. İşçi de milletin parçasıdır. Onun da yaşama şartlarını, hayat şartlarını, emeğinin değerini düşünecek. Ben sermayenin değerinin karşılığını aldıktan sonra ne istiyorum onun kazancından? Varsın o da kazansın benim kadar. O da refaha ulaşsın. Neden onun mağdur kalmasını, aç perişan kalmasını arzu ediyorum? Sebep var mı buna? Daha iyi, benim kazancım garantiye bağlanır. Her sene 15 milyon kazanırım, vergimi veririm üst tarafını harcarım.

Yahut başka bir yatırıma giderim, başka bir tesis kurarım.

● *Bir de Toplu Köy Kalkınma Reformundan bahsettiniz... O nasıl olacak?*

— Toplu Köy Kalkınması Reformunu, üç safhada gerçekleştirmeyi düşünüyoruz: Önce köylerin yerleşme planlandırılmasını gerçekleştirmek istiyoruz. Yani köyler bugünkü buldukları yerlerde kaldıkları sürece, köyleri kalkındırmak mümkün değildir. Evvela köyleri büyük şehirlerle rahatlıkla irtibat kuracak hale getirmek lazım. Şehirlerarası, şehirlerle kazalar, kazalarla bucaklararası yollar asfalt olarak yapılacak. Ve köyler bu asfaltların üzerine inecektir. Mevcut köy yolları ise tarla yolu olarak kullanılacaktır. Çünkü artık traktörü var, motorlu vasıtası var, jeepli var gider. Eskisi gibi değil hani. Saatte beş kilometre, dört kilometre yürüsün, tarlasına varsın. Şimdi bir saatte kırk kilometre giden jeep, 50 kilometre gider. Tarla uzak da olsa bir saatte yetiştirilir. Demek oluyor ki, köylerin böyle dağ başlarında bulunması hem kamu hizmetlerini güçleştiriyor, hem masrafı da artırıyor. Bir köy yolunun böyle kayalardan geçmek suretiyle köye varması bir hayli masraf istiyor. Halbuki onları getirip de asfalt yollara indirirsek ve bunlara elektrik vermek de kolaylaşır, su vermek de kolaylaşır. Diğer kamu hizmetleri de kolaylaşır. Üstelik köylerin şehirle irtibatı süratli olur. Asfalt yol üzerinden her seferinde şehire inip dönmek mümkün olur. Bu noktaya geldikten sonra toprak ve tarım reformuna gitmeyi düşünüyoruz. Yani köylü sadece evi, yeri, yurdu güzel. Ama bununla bitmiyor. Bir kazanç seviyesine ulaşması gerekiyor. Bunun için toprak reformu gereklidir. Toprak reformu ve tarım reformunu yapmak lazım.

● *Nasıl bir toprak reformu düşünüyorsunuz?*

— Toprak reformu, devletin sahip olduğu arazi, devlet çiftliklerinin bin dönümden fazlası, vakıf arazi, ağaların bizzat işlemediği arazi, değer bedel üzerinden devletçe satın alınıp köylüye bedava verilecektir. Bu da bir kamu hizmetidir. Üç milyar gitti, beş milyar gitti. Bu bir hizmettir, bunu yapacak hükümet, bunu göze alacak.

● *İşte efendim demin bahsettiğiniz reformlar, yani bu toplu köy kalkınması reformu olarak bahsettiğiniz işler büyük paraya bağlı işler...*

— Anayasa on taksitte ödenecek diye kayıt koymuş... İster beş taksitte, ister on taksitte. Bu mühim yekun tutmaz.

● *Hayır yalnız kamulaştırılacak toprakların bedeli olarak düşünmüyorum.*

— Mühim bir yekun tutmaz. Kamulaştırılacak toprak da pek azdır efendim. Devletin malıdır bütün topraklar.

● *Ben yalnız onları kasdetmiyorum. Biraz önce buyurdunuz. Yollar yapılacak...*

— Eh elbette bedava olacak değil...

● *İşte onu demek istiyordum...*

— Bu sene 30 milyar olacak mesela bütçemiz. 30 milyarın 5 milyarını da nüfusun yüzde 75'inin hizmetine verelim. Ne zarar ederiz? Mademki, kalkındırmak istiyoruz bu toplumu. Yüzde 75'i milletin tümüdür, aşağı yukarı. Verelim onların hizmetine beş milyarı 200 milyon su işlerine, köy sularına, yok 300 milyon köy yollarına. Oyalamaktır bu beyefendi, bu alay etmektir köylüyle... Bu kadar parayla iş görülür mü? Elbette bütçenin mühimce bir kısmını, hiç olmazsa beşte birini, altıda birini nüfusun yüzde 75'inin yararına harcamak lazım gelir.

● *Devlet gelirlerini artırmak için düşündüğünüz tedbirler var mı?*

— Devlet gelirleri kendiliğinden artar, açıklayım efen-

dim şimdi. Biz daha reformu bitirmedik. Bitmedi bu iş. Toprak reformunu yapacaksınız. Arkasından tarım reformunu da yapacaksınız. Yani ıslah edilmiş tohum, toprağın sulanması, gübrenmesi imkanlarını. Hatta işletme kredisini, şusunu, busunu sağlayacaksınız. Bu gene bitirmez işi. Bu gene bitmez. Bundan sonra göreceğiz köy grupları arasında tarım işletme birlikleri kurulacak. Yani çağımızın teknik imkanlarına uygun bir tarım yapılması gerekir. Bunu köylümüz tek başına şu anda yapamaz. Eğer istese de yapamaz. Kuvvetleri birleştirmek lazım. Bu kuvvetler işte tarım işletme birliklerini temin edecek.

● *Bir çeşit kooperatifleşme...*

— Evet. Kooperatifleri de Tarım İşletme Birliği emrine veriyoruz. Tarım Satış Kooperatifleri ve Tarım Üretim Kooperatifleri tamamen Tarım İşletme Birliklerinin emrine girecektir. Bunlara yardımcı olacaktır. Hatta bunların çevresinde tarım ürünlerini işleyecek sanayi tesisleri onların gücü ölçüsünde. Çünkü bir sermaye birikimi meydana geliyor bu tarım işletmeleri birliklerinde. Kırk, elli köyün arazisini işletip masrafları ve işçi yevmiyelerini verdikten sonra dağıtacağı bir kâr meydana geliyor. Bu kâr icabında teraküm edip tesislere yatırılabilir. Tapu köylünün cebinde, toprak tarım işletme birliğinin emrinde. Köylü de yeterli çalışan olur tarım işçisi olarak, yeterli yevmiye ile birim arazide en yüksek verimi elde etme gayesine inanacaktır.

● *Bu zannederseniz İsrail'de uygulanan Moşav sistemine uygun oluyor. Onu incelediniz mi?*

— Hayır efendim. Biz, daha ziyade ithal malı doktrinlerle, diğer milletlerin uyguladığı metodlarla memleketimizin meselesini halletmeyi düşünemiyoruz. Biz kendi görüşümüz, kendi buluşumuzdur bu. Belki bu metod daha evvel, bizden evvel çok yerlerde uygulanmıştır. Bu metod

komünist ülkesinde uygulanmış olabilir, bu metod İsrail'de yada Fransa'da uygulanmış olabilir, bizi ilgilendirmez. Bizim yaptığımız tetkikata göre memleketimizin durumuna en uygun düşen metod budur. Çünkü halkımız yeterli bilgiye sahip değil, teknik ziraati bilmiyor, gübrenin tesirini bilmiyor, ıslah edilmiş tohumun ne kadar harman vereceğini bilmiyor. O halde bunlara mütehassıs eleman da göndersek gene netice vermez. O halde toprakları birleştirip İşletme Birliği marifetiyle işletmek, hem onların yevmiyelerini, hem de fazla üretimden doğan kârın dönüm başına tevziini sağlamak suretiyle köylüyü kalkındırmayı düşünüyoruz.

● *Bir de bu yeni gelir kaynakları yaratma konusu var.*

— Tamam, şimdi bunu radyoda da bir miktar açıklamıştım. Aslında bizim imkanlarımız var. Ancak, iyi niyetle, basiretle ve dirayetle işletme gücümüz zayıf, metodlarımız bozuk. Bu yıl bizim kamu iktisadi teşebbüslerinde 141 kuruluşumuz var. Bunlarda 200 milyar sermaye var. Geçen sene 1968'de bu işletmelerde 11 milyar kendi kaynakları ve 38 milyar da borç almak suretiyle 49 milyar para kullanılmış. Maliye Bakanı, bizzat ifade etti bunu. Ama bunun karşılığında 750 milyon kâr sağlanmış. Şimdi görülüyor ki, borç alınıp kullanılan paranın faizi bile çıkarılmamış. Eh böyle işletmeyi ben ne yapayım? Başbelası. Ama bakıyorum, gayet güzel çalışıyor işletmeler, çok güzel. O halde metod hatası var. Bir de 440 sayılı kanunumuz var. Bunların kârlı ve verimli çalıştırılması, işletilmesi için. Kârlı ve verimli çalışan bir kuruluş, en az yüzde 15, yüzde 20 kâr sağlaması gerekir. Türkiye'nin gerçekleri budur. Bazı kuruluşlar bunu sağlıyor. Mesela PTT idaresi bunu sağlıyor.

● *Sağlamayanlara nasıl sağlattırabilirsiniz?*

— Metodlarını koyacaksınız. Çalışma reformunu uygulayacaksınız, personel reformunu uygulayacaksınız. Bunların içinde, bunların kâr ve reform çalışmasını sağlayacak usuller vardır. Bir işçi eğer benim yatırdığım sermayenin yüzde 15'ini kâr vermiyorsa, burda çalışan işçilerin benden prim istemiye hakları yoktur. Yevmiyelerini alırlar, grev yapmaya da hakları olmaz. O halde işçiler ne yapacaktır? Daha fazla verim, tesisin daha fazla kâr etmesi için gayrete gelecekler ve doğacak kârından faydasını alacaklar. Benim de kârım devlet olarak garantiye bağlanmış olacak. Bunu yapmadığımız için testiği kıran da bir, suyu getiren de bir oluyor. Yapan da aynı yevmiyeyi alıyor, çalışan da aynı yevmiyeyi alıyor. Aksine hatta makineyi bozuyorlar dalga geçmek için, yatıp uyumak için... Grev yapıyorlar, işgal ediyorlar, makinaları kırıyorlar. Evet işçi grev yapıyor. Onun zararının bir ucu işçiye dokunsa, bin defa düşünecektir grev yapmak için. Bin defa düşünür. Ama zarar gelmiyor ki. Yapıyor grevini yatıyor sırtüstü... Yevmiyem hazır diyor. Fabrika zarar etmiş bana ne?...

● *Evet demin bahsettiğiniz çalışma reformu sayesinde...*

— O çalışma reformu uygulandığı takdirde işçilerin greve gitmesi binde bir ihtimal dahilindedir. O da muayyen, tesbit edilmiş kârın üstünde sağlanan kârdan hisselerini almadıkları takdirde grev yapacaklardır. Başka türlü grev yapmalarına imkan yoktur. Ancak her halükarda, işçi greve gittiği zaman randıman düşecek, fabrikanın kârı azalacak. Bunun ucu işçiye batacaktır. Mesele burda. O zaman işçi bin defa düşünecek.

● *Beyefendi müsaade ederseniz son olarak birkaç özel soru sormak istiyorum.*

— Buyrun.

● *Siz İstanbul Teknik Üniversitesinden mi mezunsunuz?*

— Evet. Yüksek Mühendis mektebinden mezunum ben. 1942'de Yüksek Mühendis mektebiydi. Sonradan Teknik Üniversite oldu. Biz altı sene okuduk.

● *Demirel'den önce mi okudunuz?*

— Öncedir efendim.

● *Mektepten tanışıklığınız var mıdır?*

— Yoktur. Belki ben son sınıftayken o birinci sınıftaydı. Belki de ben çıktıktan bir sene sonra girdi.

● *Şimdi böyle politikamızda ön planda Yüksek Mühendislerin gelmesini nasıl izah edersiniz?*

— Şimdi durum şöyledir benim kanaatim; tabii başka ülkelerde belki böyle değildir. Türk milletine zeki derler. Ben buna inanmıyorum. Açık konuşalım inanmıyorum. Ancak Yüksek Mühendis mektebine giren mahdut kişilerin zeki olduğunu kabul ediyorum. Çünkü bir süzgeçten geçiriliyor, bir imtihandan geçiriliyor. Ve tetkik ettim, aşağı yukarı liseyi birincilikle bitiren, pekiyi derecede bitiren kişiler oranın imtihanını kazanıyorlar. Tabii orada imtihanı kazanmak da gerçekten zordur. Böyle bir zor geçitten geçen insanlar herhalde salim düşünce sahibi insanlar olması gerekir. Ama biz bunu seneler senesi geçmiş iktidarlara kabul ettiremedik. Ben 97 lira ile hizmet ettim devlete. Oradan ayrılıp Tekel İdaresine on lira yevmiye ile hizmet ettim. Seneler senesi. Bir türlü kapasitemizi yöneticilere kabul ettiremedik. Ama bugün az çok teknik elemanın kıymeti biliniyor. Az çok yüksek mühendisin ne olduğu meydana çıkıyor. Affedersiniz ben sizin mesleklerinizi bilmiyorum. Ama benim sınıfımdan yuvarlanarak okulu bitirip hiç bir şey olmadıysa Hukuk Fakültesine kapağı atıp üç sene sonra ordan çıkan avukat olu-

yor. Meclis'e geliyor ve bizleri beğenmiyor. «Siyaset, politika bizim işimizdir, sizin ne işiniz var burada» diyor. Mesele bu oluyor maalesef. Demek istediğim şudur; hani kendim için mesleğimden övünmek, böbürlenmek değil, bunu çok rica ediyorum böyle anlamayın. Gerçekten şu Yüksek Mühendis Mektebinden mezun olanlara milletçe önem vermek mecburiyetindeyiz. Eğer salim bir düşünce bekleniyorsa çoğunlukla ordadır. Bunu kabul etmeli.

● *Efendim. «yüksek mühendisler salim düşünür» hükmünden hareket edince Başbakanın da, Demirel'in de salim düşündüğünü...*

— Kabul ederim. Ama sadece salim düşünmenin de yeterli olmadığını yapılan işler gösteriyor. Bu siyaset bambaşka bir oyundur. Herkese düşündüğü gibi hareket etmek imkanı sağlanmıyor. Ben bu kanıdayım. Ben Demirel'i yermiyorum yani. Görünüyor. Zekasına hürmetim vardır. O okulu bitirdikten sonra onun zekasına hürmet etmem lazım gelir. Doğru düşüneneğine eminim. Ancak bu siyasi oyunlar tazyiki içinde bu doğru düşüncelerin yerini bulacağını hiç sanmıyorum. Tabiat meselesi, bir de karakter meselesidir.

● *Son birşey sormak istiyorum efendim gene özel olarak. Bu partinizin amblemindeki yıldızlar, çeşitli yorumlara uğradı. Bu yıldızların aslında temsil ettikleri şey nedir açıklar mısınız?*

— Bizim 12 yıldıza, 12 sloganımız karşılık vermektedir. Bu da bizim...

● *12 yıldıza 12 ne efendim?*

— 12 sloganımız var. Gayemiz ve amacımız. Onlar.

● *Yani bu imam meselesine bağlandı da?...*

— Böyle de derler. Radyoda da söyledim bunu. Öyle düşünsünler bir zararımız yok. Ama bizim düşüncemiz

budur. Biz diyoruz ki, mesela bazı sloganlar koyduk, geçen sefer de söyledik. «Yatma tilki gölgesinde koy yesin aslan seni» dedik. Çok tutuldu vatandaş arasında. Hani bunun manasını vatandaş çok güzel biliyor. Ondan sonra «Özel sektöre saygı, özel sömürüye savaş» dedik mesela. Bu yıldızların manaları. En sonunda tek amacımız «Mutlu ve ileri Türkiye» şeklinde belirttik. Hani 12 yıldızla ayrı ayrı, 12 slogan bağladık.

Bu şekilde seçim beyannamemizin kapak kısmına yazdık. Ama hiçbir zararımız yok. Desinler. 12 imam da derler. 12 bilmem başka şey de derler. Bunun önemi yok. Nitekim bundan evvelki halifelerimiz Osmanlı padişahlarının çıkardığı sikkelerin üzerinde, altın paralarda, gümüş paralarda 12 yıldız vardır. İki tarafında da vardır 12 yıldız. Onlar da herhalde böyle bir imamlar var da 12'dir adedi onun için 12 yıldız olsun dememişlerdir. Bu tesadüfen 12... Size birşey söyleyeyim. Anıt-Kabir'e gittiniz mi?

● *Evet.*

— Orada Anıt-Kabir'e giden o merasim yolu var ya. Uzun yol. Orada aslanlar var. Bunların adedi 12 çifttir. Altı çift bir tarafta, altı çift o tarafta. Neden yedi çift yapmamışlar? Yahut beş yapmamışlar? Dahası vardır. Devrim şehitlerinin sayısına bakın. Saydınız mı? Cemal Gürsel'le beraber 12'dir. Şimdi, bu bizim bayrağımızdaki 12 yıldız süs de olabilir yani... Cümlenin maksudu bir amma, rivayet muhtelif demiş. Herkes bir türlü rivayet eder. Yada bir şeye benzetebilir. Ben gökteki bulutları insana benzetirim bazen. Ama herkes bu benzetmeyi yapmaz.

● *Yani o 12 yıldızı herkes kendi istediği şekilde...*

— Kendi arzuladığı gibi yorumlayabilir.

● *Ama onu koyanın herhalde bir tek yoruma sahip olması lazım.*

— Onu koyan ben değilim şahsen.

● *Ressam mı?*

— Herhalde birisi koymuş. Biz sonradan geldik partiye, hangi gaye ile koyduklarını pek bilmiyorum.

NOT: Bu röportaj yayınlandıktan sonra, Birlik Partisi Merkez Yönetim Kurulu Başkanı Genel Sekreter Şemsi Belli Milliyet Gazetesi'ne şu açıklamayı göndermiştir:

«3 kasım 1969 tarihli Milliyet gazetesinde yayınlanan ve Sayın Abdi İpekçi ile Sayın Hüseyin Balan'ın genel nitelikteki soru ve cevaplarını tesbit eden yazının son bölümü, kamuoyunda bazı yanlış anlamalara ve yorumlara sebep olmuştur.

«Özellikle Hüseyin Balan'ın bazı meslekler arasında yaptığı mukayese ve değerlendirmeler ve Türk ulusunun zeki olmadığına ilişkin beyanları, kendi kişisel düşünceleridir. Birlik Partisi olarak bu düşüncelere katılmıyoruz; ve sözü geçen yazının metninde «Özel» nitelikte olduğu açıklanan cevapları, Sayın Hüseyin Balan'ın «Birlik Partisi Genel Başkanı» sıfatıyla değil, «Mühendis Hüseyin Balan» sıfatıyla vermiş olduğunu, kamuoyuna açıklamayı gerekli bir görev sayıyoruz.»

Açıklama 10 Kasım 1969 tarihli Milliyet'te yayınlanmıştır.

6

Alparslan Türkeş
(MHP Genel Başkanı)

● *Efendim isterseniz önce seçim sonuçlarının tahlini yapalım. Seçimlerde kendi partinizin aldığı sonucu nasıl yorumluyorsunuz? Ve genel olarak seçim sonuçları üzerindeki düşünceleriniz?*

— Efendim şimdi biz bu seçimlerde aldığımız sonuçları hesaplamamış değildik. Fakat tek milletvekili çıkarma durumuyla karşılaşacağımız ihtimalini az görüyorduk. Daha fazla milletvekili çıkarabileceğimiz inancındaydık, hesabındaydık. Ama bizim hesaplarımızın tam olarak umduğumuzu gösteremeyebileceğini de düşünüyorduk. Hiç çıkaramama durumuyla karşılaşmak ihtimali de olabilir diye de düşünüyorduk, bu seçim kanunu değişikliği dolayısıyla. O bakımdan fazla yadırgamadık neticeyi. Fakat oylarımızda bir artış kaydetmiş olmak bizi tabii memnun etti. Yüzde 35 nisbetinde oylarımız geçen seçimlere göre arttı. Bu beklediğimiz kadar hızlı bir artış olmadı. Biz daha fazla bir yükseliş bekliyorduk oylarımızda.

● *Yüzde 35'den fazla bekliyordunuz.*

— Fazla bekliyorduk. Evet.

● *Neydi bu ümidi, bu hesabı doğrulayan hususlar?*

— Efendim seçimlerden önce çeşitli yerlerde yaptığımız temaslar, köylerde, ilçelerde, il'lerde yaptığımız temaslar, toplantılar çok büyük ilgi görüyordu. Binlerce vatandaş tarafından karşılanıyorduk, uğurlanıyorduk. Toplantılarımız, mitinglerimiz çok ilgi görüyordu. Bunlar birer alametti.

● *Bu ilgi artışını nasıl izah ediyorsunuz?*

— Efendim bu ilgi artışını vatandaşın iktidar partisinde aradığını bulamaması, iktidar partisinin vatandaşın beklediğini verememiş olması ve bizim ileri sürdüğümüz fikirlerin, programın çok zaman vatandaşlarımız tarafından büyük ilgi ile karşılanmakta oluşu ile izah ediyoruz.

● *Albayım bu fikir ve programlar vatandaşta yanılmıyorsa bütün ayrıntılarıyla bilinen hususlar olmuyor. Ama onların bıraktığı bir iz oluyor. Daha somut bir şekilde değerlendiriyor, genel olarak...*

— Şimdi vatandaşın istediği, beklediği şeyler var. Öncelikle istediği, beklediği şeyler var. Bunlar asayıştır. Asayiş ve emniyet. Rahatça seyahat edebilmeli. Irzı, namusu, malı, mülkü devamlı korunmalı, teminat altında bulunmalı. Asayişsizlikten çok şikayetçidir bugün vatandaşlarımız. Hergün soygunlar oluyor bir çok. Hadiseler oluyor biliyorsunuz. İkincisi haksızlıklardan ve adaletsizliklerden şikayetçidirler. Üçüncüsü rüşvetsiz, iltimasız işlerin yürümediğinden şikayetçidirler. Ve bunların böyle oluşunun da nedenini hükümetlerin zayıflığında görüyoruz. Kuvvetli idare, kuvvetli hükümet istiyorlar.

● *Bunlar şikayetler. Ben daha çok size yönelme sebepleri üzerinde durmak istiyordum...*

— Evet işte onları sıralamaya çalışıyorum. Bundan son-

ra yine halkın üzerinde durduğu şey, geçim sahası, iş sahası bulmak. Sonra bir sosyal yardım ve sosyal güvenlik içine girmek arzusu -ki bizim programımızda var-. Daima vaadettiğimiz şeylerden birisi de budur. Edirne'den Kars'a kadar bütün Türk halkını içine alan bir sosyal yardımlaşma ve güvenlik teşkilatı kurmak. Bir fırsat eşitliği nizamı kurmak. Tefeciliği kaldırmak, vurgunculuğu, soygunculuğu kaldırmak. Ve halkı iktisaden tam olarak hür hale getirmek. İktisadi esaret altındadır memleketimiz. İstiklal harbini yapalı 46, 47 yıl olmuştur ama, iktisaden Türkiye bir kurtuluşa, bir yükselişe erişememiştir. Bunları anlatıyoruz halka. Hükümetlerin yanlış yolda olduğunu, mesela kalkınma politikasının daha ziyade İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük merkezlere bütçenin milyarlarını akıtmak yolunu takip ettiğini, bu yolun da Türk milletini kalkındırmaya yaramadığını, İmparatorluk devrinden beri bu hatanın işlenmekte olduğunu, bizim planımızın, politikamızın ise kalkınmayı Anadolu'dan, çevreden, köylerden başlatarak büyük merkezlere doğru getirmek olduğunu, tamamıyla iktidarın bugünkü tatbikatının zıddı bir görüşün sahibi olduğumuzu, İstanbul'da 95 milyon liraya çıkan bir opera sarayı, İzmir'de 87 milyon liraya yapılan bir kapalı spor salonu gibi yatırımların, memleketin süratle ekonomik kalkınma yapabilmesi aleyhinde icraat olduğunu halka anlattık, anlatıyoruz. Bunların yerine, bunları daha sonraya bırakıp memleketin gerek tarım alanında, gerek endüstri alanında çağa uygun, modern, üretim yapabilmesini sağlayacak sahalara yatırımları çevirmek lazım geldiğini, bu sağlanmadıkça, kapalı spor salonu yapılmış veyahut süslü opera binaları yapılmış, bunların halkın sefaletine, memleketin kalkınmasına bir faydası, bir yararı olamayacağını anlatıyoruz. Ve bütün bunlar için bizim ileriye sürdüğümüz fikirleri, doktrinimizi ortaya koyuyorum. Diyoruz ki; memleketi 150

yıldan beri idare edenlerin çoğu ileri batı memleketlerinin idarelerinin dış görünüşünü kabaca kopya etmeye çalışmışlardır. Bu kopya edişle memleketin kalkınacağını ummuşlardır. Fakat bu mümkün olmamıştır ve bugün de mümkün değildir. Mesela Tanzimattan bu yana kapitalist, liberalist sistemin karikatürize edilmiş şeklini Türkiye’de uygulamaya çalışmıştır idareciler. Ama bu Türkiye’nin meselelerini çözmemiştir. Türkiye’ye bir kurtuluş, kalkınma sağlamamıştır. Bugün de yine hem bu kapitalist sistemi kopya etmeye çalışanlar vardır, hem bir de marksist sistemin bu def’a kopyasını ileri sürenler. Onlar da marksistlerdir, komünistlerdir. Her ikisini de biz yanlış buluyoruz. Bize göre Türkiye’nin kendi gerçekleri vardır. Kendi şartları vardır. Bu gerçekleri, bu şartları dikkate almak ve modern ilmi tekniği de önder olarak kabul ederek, yüzde yüz yerli milli bir sistem ortaya getirmek lazım.

● *Sizin teklif ettiğiniz sistemin Batı’dan alınmasını reddettiğiniz kapitalist, komünist, marksist düzenlere karşılık, bir çeşit faşist düzen olduğu iddiaları var. Ben biliyorum, sizinle yaptığımız müteaddit konuşmalarda bu iddiaları reddetmiştiniz. Yalnız efendim bu iddialarda kullanılan bazı argümanlar var. Eğer müsaade ederseniz onların bazılarını ele alıp inceleyelim. Bir kerre şu anda aklıma gelen bir örnekten bahsedeyim. Seçim programınızda da, bildirinizde de vardı zannediyorum. Sendikacılıkla ilgili görüşleriniz. Diyordunuz ki, orda, tek tip sendikalar olacak. Her iş kolunda tek sendika olacak ve bu sendikalara üyelik mecburi olacak. Şimdi yanılmıyorsam efendim, bu Mussolini İtalyasında, yani faşist diye tanımlanan bir rejimde uygulanan bir ilke idi. İşte burdan hareket edip sizin görüşlerinizin bir faşist ideolojiye benzediği iddiaları ortaya sürülüyor. Bu...*

— Faşist İtalya'da uygulanan sistem bu değildi. Faşist İtalya'da uygulanan sistem korporasyonlar sistemi idi. O sistemde işverenlerle işçiler beraber bir korporasyon içinde teşkilatlanıyor ve korporasyonların temsilcilerinin bulunduğu bir meclise dayanan bir idare bahis konusuydu. Bizim görüşlerimizin ise bununla hiç ilgisi yoktur. Yani korporasyon sistemini kabul etmiyoruz. Bizim görüşümüz, işçinin daha iyi korunması ve bütün işçilerin de her çeşit ihtiyacının sağlanması amacı içindir. Bugünkü durumda sarı sendikalar çok çabuk kuruluyor, kolayca kuruluyor. Ve bu tabii işçinin aleyhine oluyor. Asıl işçiyi temsil eden, işçiye yararlı olan sendikaları bölüyor, parçalıyor, felce uğrattıyor. Sonra...

● *Şu halde teklifiniz aslında sarı sendikacılığı önlemek için?*

— Evet sarı sendikacılığı önlemek için.

● *Bu, aynı zamanda mecburi sendikacılık sistemini getirmiyor mu? -ki o mecburi sendikacılık-...*

— Şimdi bakınız Tabib odaları var. Her tabibin, Tabib Odalarına üye olması mecburidir. Halen var memleketimizde bu sistem. Ticaret Odaları var. Bütün ticaretle meşgul olanların Ticaret Odalarına üye olması mecburidir. Sanayi Odaları...

● *Mesleki kuruluşlarla sendikalar arasında bir fark yok mu?*

— Değil. Birbirine çok yakındır.

● *Yani sizce hür sendikacılık ilkesine aykırı sayılmaz mı?*

— Hayır. Değildir. Bugün bakınız mesela yapı işlerinde 60 binin üzerinde yapı işçisi açıktadır. Sendikasızlık. Hatta bu yaz aylarında 60 bini de aşıyor bunlar ve ortadadırlar, sahipsizdirler. Yapı esnasında sakatlanıyorlar, hastalanıyorlar, hatta ölüyorlar. Sahipsiz kalıyorlar. Hiç

bir yardım alamıyorlar. Bu da sendikaya girmeyişlerinden-
dir. Halbuki mecburi sendika üyesi olma durumu olsaydı
bunların hepsi sendikaya dahil bulunacaklardı. Ve iş ka-
zalarına karşı, her çeşit ihtiyaca karşı teminat altına alın-
mış olacaklardı. Bütün bunları düşünerek biz bu görüşü
savunuyoruz.

● *Şöyle bir tehlike olmaz mı efendim? Sendika işve-
renle tıpkı bir sarı sendika gibi ilişki kurduğu tak-
dirde işçiler başka bir sendikaya katılmak imkanından
mahrum bulunacaklarına göre, sizin önlemeye çalıştı-
ğınız mahzur bu defa daha kuvvetli şekilde ortaya
çıkamaz mı?*

— Evet yani Sendika Yönetim Kurulu, işveren sendika-
sıyla anlaşırsa. O zaman işçiler onu değiştirebilir, atabilir.
Nasıl olsa seçimle geliyorlar, seçimle seçiyorlar kendile-
rini.

● *Sarı sendika için de öyle düşünülebilir ama. Sarı
sendika yöneticileri de işçiler tarafından görevinden
uzaklaştırılabilir.*

— İyi ama işte o bölünmeye sebep oluyor. İşçinin onu an-
laması güç oluyor. Adam para veriyor, beş on kişiyi çı-
karıyor ortaya, ona bir sendika kurduruyor, iki sendika
kurduruyor. Burda tek sendika olacaktır. Sendika Yöne-
tim Kurulunun İşveren Sendikalarla anlaşabilmesi pek
uzak bir ihtimal. Çünkü Yönetim Kurulunda hepsi işçiler-
den meydana gelen kişiler olacaktır. Seçimle gelecekler-
dir. Biz bunu çok uzak bir ihtimal olarak görüyoruz.

● *Efendim bir de tartışması çok yapılmış «Komando-
lar» meselesi vardı. Benim bildiğim kadarı siz koman-
doları, gençliği kötü alışkanlıklardan uzak tutmak, iyi
yetiştirmek amacıyla kurduğunuzu belirtiyorsunuz.
Gerçekten de bu amaçla bakıldığında bir sakınca gö-
rülmemek lazım. Ancak bu örgütlenme bir siyasi par-*

tiyle ilgili olduğu zaman, bu örgüt bir siyasi parti tarafından yönetildiği zaman sade gençliği kötü alışkanlıklardan uzak tutup iyi eğitmek, iyi yetiştirmek amacıyla kalmıyor, bir siyasi parti ile beraber çalışan aktif bir gençlik örgütü halini alıyor. O zaman da o iddialar ortaya atılabiliyor. Bu husustaki düşünceniz?

— Efendim, şimdi bütün siyasi partiler, her memlekette meşru baskı gruplarını ele geçirmeye çalışırlar. Bu meşru baskı gruplarıyla, çeşitli zinde kuvvet teşekkülleriyle işbirliği yaparak iktidara giden yolu kendilerine açmaya çalışırlar. Milliyetçi Hareket Partisine gelinceye kadar diğer siyasi partilerin geçmiş yıllarda gayet aktif gençlik organizasyonları olmuştur. Bunlar büyük sokak hareketleri yapmışlardır, gösteriler yapmışlardır, mitingler yapmışlardır. Hatta bir çok taşkınlıklar da yapmışlardır. Yani gençlik örgütlenmesinde Milliyetçi Hareket Partisi bu işi ilk yapmış olan bir parti değildir. Her parti onu yapıyor ve yapmaya çalışıyor ve yapmak da istiyor. Yalnız onlar bu örgütlenmeyi yaparken sadece gençleri kendi siyasi, günlük siyasi amaçların bir hizmet vasıtası olarak kullanmayı düşünmüşlerdir. Bunun ilerisinde gençleri gelecek için daha kuvvetli, daha kültürlü, daha uyanık ve memleket idaresinde sorumluluklarını başarıyla yüklenerek bir duruma getirmeyi düşünmemişlerdir. Kısa hedefli kendi şeyleri için düşünmüşlerdir. Bugün de var teşkilatları. Bizim kadar müessir teşkilat yapamıyorlarsa tabii o onların kendi bünyelerinde aramaları icap eden bir noksanlıklarıdır. Biz de diğer siyasi partiler gibi gençlik örgütleri yaptık, yapıyoruz. Bunda çeşitli maksadımız var; bir defa gençler çoğunlukla biliyorsunuz kahvelerde, oyun salonları, langırt salonlarında, diskoteklerde, efendim, kumarhanelerde, bir çok yerlerde kötü alışkanlıklara maruz kalıyorlar. Bunları önlemek, onlara kültürlerini artıracak

eğitimler vermek, bir de bedenlerini geliştirecek spor yaptırmak, spor hareketleri yaptırmak ve bu arada bir de onları memlekette yayılma istidadı gösteren komünist faaliyetlerine, komünist fikir hareketlerine karşı teşkilatlandırmak, uyandırmak maksadını güdüyoruz. Bununla beraber bunları tatil zamanlarında köylere göndermek, memleketi kendilerine tanıtmak ve köylüye yardımcı olmaya alıştırmak için de çalışıyoruz, bunları da yapıyoruz. Ve bu arada tabii ki, bunların varlığını partimizin iktidar istikametindeki çalışmalarında faydalı olmak için de kullanmayı düşünüyoruz.

● *Ne gibi?*

— Mesela köylere göndereceğiz, kasabalara göndereceğiz. Aynı zamanda bunlar bizim ideolojimizin, bizim fikir hayatımızın, programımızın propagandasını, tanıtılmasını yapacaklardır.

● *Efendim basına geçen bir kaç olay oldu. Komando birlikleri farzedilen gurupların, mesela diskotek gibi yerleri bastıklarına, ordaki halkı zorla dışarı çıkardıklarına dair haberler yayınlandı. Bu ve buna benzer olaylara bakanlar, işte bu komando birlikleri Nazilerin kullandıkları, bilmem faşistlerin kullandıkları gruplara benzer dediler. Böyle bir yakıştırma yapıldı. Bu hususta ne düşünüyorsunuz?*

— Bu olayların bizim gençlik teşkilatımızla hiç bir ilgisi yoktur. Biz bunları titizlikle takip ediyoruz. Ve derhal neticesini alıyoruz. Geçenlerde gazetelerde aynı şeyleri ben de okudum. Tahkik ettirdim, bir de bir iki vakanın arkasında şunu gördük ki, bunları yapanlar Adalet Partili gençlik kollarından bazı gençler. İşlerine geliyor, Milliyetçi Hareket Partisinin Komandoları diyorlar. Veyahut bizim gençlerin arasına bazı sızmalar oluyor. Mesela geçende İstanbul Taksim mitingini yaptığımız gün mitingten

sonra ben Parkotel'deydim. Bana bir haber geldi. 40-50 kadar genç Burla Biraderlerin önüne gitmişler ve orada «kahrolsun yahudiler», işte şöyledir, böyledir falan masonlar vesaire bağırmişlar, çağırmişlar. Ben bunu duya duymaz derhal oraya üç kişilik bir ekip gönderdim ve tahkikat yaptırđım. Bunları, bunu yapmalarını kim söyledi? Kim teşvik etti, kim emir verdi? Ve yapanları derhal toplattım. Tahkik ettim. Bunların derhal parti ile gençlik örgütleriyle ilişkilerini kestirdim ve kovdum kendilerini partiden. Çünkü partimizin böyle bir şeyi yoktur. Böyle bir şeyi tasvip etmeyiz, kabul etmeyiz.

●. «Böyle bir şeyi» derken neyi kastediyorsunuz efendim? Anti-semitik...

— Anti-semitik, efendime söyleyim ırkçı, veyahut böyle diskotek basmak, bilmem kanun dışı hareketler yapmak, yani kaba kuvvet ve zorbalık hareketleri bizim tasvip ettiğimiz şeyler değildir. Bunlar bir takım sızmalarla, maksatlı olarak kışkırtmalar yapıyor. Bizim gelişmelerimizi baltalamak için. Ve bize kötü şeyler yapıştırmak için. Çünkü bizim çizdiğimiz yol başkadır. Bizim çizdiğimiz yol, Türk milliyetçiliği yoludur. Sosyal adaletçilik efendim, halkın uyandırılmasını, kalkındırılmasını sağlayacak yüzde yüz yerli, milli bir görüştür.

● Yani komando denen gençlik gruplarında bunun propagandası için...

— Bunun propagandası için ve gençlerin komünist propagandaların esiri olmamaları, onların eline geçmemeleri için çalışıyoruz. Kendi kontrolümüze almak istiyoruz. Bunda bir çok faydalar görüyoruz. Bir defa bunlar üç sene beş sene sonra memleketin aydınları olacaklar. Doktoru olacak, avukatı olacak, hakimi olacak, kaymakamı olacak. Bizim fikriyatımızla yetişmiş genç kaymakam olacak, doktor olacak. Bu bizim iktidarımızı da sağlam adım-

larla bize temin etmiş olur. Bu düşünce ile hareket ediyoruz.

● *Efendim «Komando» meselesinde son bir noktaya değinmek istiyorum. Dedikodusu yapılan bir başka husus olması itibariyle, deniyor ki, bu komando hazırlık kampları büyük mali imkanlara bağlıdır. Oysa Milliyetçi Hareket Partisinin mali kaynakları bellidir, sınırlıdır. Gözükten mali kaynaklarıdır. Dolayısıyla bunun finansmanının nasıl sağlandığı şüphelidir. Ve bunun üzerine bir takım iddia ortaya atılıyor. Bu husus...*

— Efendim bunların hepsi yalandır, veyahut hayali şeylerdir, yakıştırma şeylerdir. Milliyetçi Hareket, çeşitli sabotajlarla karşı karşıya bulunuyor. Biraz sonra onlar hakkında size daha tafsilatlı bilgi vereceğim. Elimde taze dokümanlar da var. Şimdi seçimler sırasındaydı. Genç bir arkadaş geldi partiye. Genel Sekreterimize dedi ki; «Ben partiye girmek istiyorum. Sizin programınızı beğeniyorum ve çalışmak istiyorum, hizmet etmek istiyorum» falan dedi. Ve arkadaşlarımız da kaydettiler, kendilerini. Kaydettiler, çalışmaya başladı. Hatta liste doldurmak bakımından İzmir listemize de zannediyorum 17. aday olarak ismini de koydular, kendisinin arzusu ve muvafakatiyle. Sonra seçime öyle zannediyorum ki, beş gün kala bu istifa etti ve bir basın toplantısı yaptı. «Komandolar 350 lira maaş alıyor ayda» şöyledir, böyledir. «Ben bu partiyi kendi şeyime uygun bulmadığım için istifa ettim» falan dedi. Sonra tetkik ettik. Duyduğumuz doğru ise eğer, bunun vazifeli olduğunu, maksatlı olarak partiye girdiğini falan tesbit ettik.

● *Kimin tarafından vazifelendirilmiş efendim?*

— Tam tevsik edemedim amma, yani bazı çevreler. Şimdi tevsik edemediğim için açıklamak da istemiyorum şe-

yini. Bunun gibi... Biz bu gençlik kamplarını, komando kampları dediğimiz kampları şu şekilde finanse ediyoruz; hangi bölgede açılacak ise -ki bunu o bölgedeki teşkilatımız talep ediyor- o bölgede daha önce bir komando hazırlık komitesi kuruluyor. Bu komite bu kampın yerini tesbit ediyor. Ondan sonra kampta bulunacak olan gençlerin sayısını tesbit ediyor ve bunların ihtiyaçlarını tesbit ettikten sonra bu ihtiyaçların tedarikine geçiliyor. Ekseriya ihtiyaçları aynı olarak temin ediyoruz. Halktan yardım olarak alıyoruz. Partililerden, partimizi sevenlerden erzak olarak, bulgur, un, yağ, et, sebze vesaire olarak tedarik ediyoruz. Bazıları para olarak yardım ediyorlar. Bu şekilde kampları açıyoruz ve devam ettiriyoruz. Kaide olarak üçer haftalıktır kamplar. 21 gün sürer efendim. O halde de hesaplayıp temin ediyoruz. Yoksa o zannedildiği gibi her komandoya şu kadar lira para, şu kadar milyon lira eder falan filan. Öyle birşey değil. Halktan isteniyor. Para vermekten ziyade böyle erzakla aynı yardım yapmak daha kolayına geliyor halkın. Bir buluştur bu, bir arkadaşımız buldu. Biraz bulgur verin, biraz un verin. Şekilde yardım edin deyince daha kolay. Çıkartıyor evinden beş kilo bulgur veriyor, üç kilo un veriyor. Bu şekilde kamplar olup gidiyor. Bizim gençlerimiz de feragatlidir. Yani şeye bakmıyorlar ...

● *Onlara para vermek diye birşey söz konusu değildir.*

— Hayır, hayır.

● *Efendim bir de son zamanlarda yine üzerinde yankılar uyandıran bir sözünüz oldu. Radyo konuşmaları arasındaydı. Bu «Muhammedi düzen» meselesi ile ilgiliydi. O sözünüzle...*

— Onu ben söylemedim. Ahmet Er söyledi...

● *Neyse, yani partinizin ileri gelenlerinden birinin bir*

sözüydü. Siz bu sözle önce mutabık mısınız? O zaman onu...

— Efendim şimdi Ahmet beyin asıl demek istediği, yani memleket halkının yüzde 98'i müslümandır. Ve din sosyal bir müessesedir. Her cemiyette önemli yeri olan sosyal bir müessesedir. Binaenaleyh memleketimizin şartlarına göre bunu da, bu sosyal müesseseyi de dikkate almak ve cemiyetimizin kalkınması için bu sosyal müessesenin fonksiyonlarını da iyi tanzim etmek, ayarlamak lazımdır. Bunu halka daha sempatik ve halkın anlayacağı şekilde anlatmak için Ahmet bey «Muhmmedi düzen» diye ifade etmiştir.

● *Evet. Tabii o söz sizin bu açıklamanızı hatırlatmıyor derhal. Yani din esasına dayanan bir düzen şeklinde anlaşılıyor. Zannedersenem yakıştırmalar ve dedikodular bundan dolayı çıktı. Ve ayrıca şu noktaya gelmek istiyordum burada; Necmettin Erbakan yeni bir aday çıktı, milletvekili oldu ve Meclise geldi. Bu vesileyle siyasi, ekonomik ve dini konulardaki görüşlerini açıkladı. Bu açıklamalarla Milliyetçi Hareket Partisinin görüşleri arasında benzerlik olduğu intibai uyanı. Hatta yanılmıyorsam, Erbakan'ın da Milliyetçi Hareket Partisine katılması konusunda kendi çevresinden bazı teklifler, telkinler, tavsiyeler de yapılmış, gazete haberlerinden öğrendiklerimi naklediyorum. Yani Erbakan'ın görüşleri konusunda ne düşünüyorsunuz?*

— Efendim, Erbakan'ın görüşleriyle bizim görüşlerimiz arasında bir paralellik yoktur. Erbakan ve kendisiyle beraber ortaya çıkan bağımsızlar bu seçimlerde en çok bize zararlı olmuşlardır.

● *Bu aslında benzerliğin bir neticesi sayılamaz mı?*

— Benzerliğin neticesi değildir. Başka sebepler vardır. Bi-

ze zararlı olmuşlardır. Bağımsızların hareketleri, halk içinde çeşitli şeylere sebebiyet vermiştir. Benim kanaatim odur ki, Erbakan ve arkadaşlarının hareketlerinin arkasında yine Adalet Partisi vardır.

● *Danışıklı bir döğüş mü demek istiyorsunuz?*

— O kadar açıklamayı yapacak durumda değilim, bilgi sahibi değilim. Yani benim görüşümdür. Çünkü geçen sene de yine sayın Erbakan bir «Anadolu Partisi» kurma teşebbüsünde bulunmuştu. Fakat bu teşebbüsünde kendisini finanse eden ve kendisiyle birlikte hareket eden Hacı Ali Demirel'di. Hacı Ali Demirel'le bu işe girişmişlerdi. Taktir buyurursunuz ki, Hacı Ali Demirel'in sayın Süleyman Demirel'in haberi olmaksızın birşey yapması düşünülemez. Hatta Süleyman Demirel'in Genel Başkanı bulunduğu bir partiye rakip olacak bir partiyi samimiyetle kurmak, geliştirmek isteyeceği de düşünülemez. Bu son durumda da sayın Erbakan'ın bağımsız aday oluşu ve diğer arkadaşlarını her tarafta bağımsız aday olarak ortaya sürmeleri olayında da Hacı Ali Demirel'le sıkı irtibat halinde buldukları tesbit olunmuştur. Hacı Ali Demirel'in müessesesinde son aylarda öğretmenlik hizmetlerini, görevlerini yapmadığı halde milletvekili seçildikten sonra da Hacı Ali Demirel'in yanına giderek çeklerini imzalayıp aldığını da tesbit etmiş bulunuyoruz.

● *Tevsik edebilir misiniz bunları efendim?*

— Elimizde vesika yok. Fakat kuvvetli yerlerden bize bunu arkadaşlarımız bildirmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, Erbakan hareket ederken Hacı Ali Demirel'le irtibatı hiç bir zaman kesilmemiştir, kopmamıştır. Biz bu davranışta milliyetçi cepheyi mukaddesatçılık görüşüyle parçalama, vurma taktiği gördük. Ve hakikaten gerek Konya'da olsun, gerek İstanbul'da, gerek Ordu'da efendim, Kastamonuda, Çankırı'da, Ankara'da, Adana'da, daha bir çok

yerlerde bizim milletvekillerimiz çok az oylarla seçilememişlerdir ve bunda da bağımsızların rolü olmuştur. Bir çok yerlerde bu bağımsızların bize karşı hareket ettiklerini de tesbit ettik. Yaptıkları propagandalarla daima bizim aleyhimizde bize karşı hareket ettiklerini tesbit ettik.

● *Affedersiniz bu bağımsızlar Erbakan'la beraber...*

— Erbakan'la irtibatlı olanlar. Evet. Ankara'daki mesela o guruptan olan bağımsız milletvekili aday, Milliyetçi Hareket Partisini tutanlara «bu partiye oy verin, anlıyorum sizi, partiyi seviyorsunuz. Ben de bu partiyi tutuyorum. Onlara vereceğiniz oyların yanında benim puslamı da koyarsanız ben de oy almış olurum. Bunun hiç bir mahzuru yoktur,» şeklinde propaganda yapmış olduğunu haber almış durumdayız. Ve Ankara'dan dört bin oyumuz bu şekilde iptal edilmiştir. Bizim oy pusulamamızın çıktığı zarfta, bağımsız adayın da matbu puslası çıkmıştır. Bu yüzden dört bin oyumuz muteber sayılmamıştır.

Bizim görüşlerimiz «dokuz ışık» görüşüyle ortaya koyduğumuz görüşlerdir. Biz yüzde 98'i müslüman olan Türk halkının dinine saygılı ve din müessesesinin de cemiyet içinde daima dikkatle gözönünde bulundurulması icap eden sosyal bir müessese olarak gören ve ilmi şekilde bunun da fonksiyonunu kabul eden bir görüşün sahibiyiz.

● *Bugün böyle bir durum yok mu?*

— Ama laikliği, laiklik prensibini devletimizin ayrılmaz bir unsuru olarak görürüz. Laikliğin terkedilmesi konusunda bir görüşümüz yoktur.

● *Sizce bugün dine saygı yok mu?*

— Efendim bugün dine bazen saygısızlık vardır. Çok ahvalde de istismar vardır. Din istismarı vardır. Ve uzun süreden beri de ihmal vardır. Çeşitli memleketleri, çeşitli milletleri görmüşsünüzdür. Her milletin bir dini vardır,

dini müesseseleri vardır. Onların cemiyet içinde fonksiyonları vardır. Türkiye'de bu ihmal edilmiştir.

● *Ne yapmak lazım gelir mesela sizce?*

— Bir defa aydın din adamları yetiştirmek lazımdır. Aydın din adamları yetiştirmek ve öğretmenle imamı, din adamlarıyla diğer sahalardaki aydınları birbiriyle yaklaştırmak, birleştirmek lazımdır. Biri diğerine böyle başka gözle bakan zıt, hasım duygular içinde bulunan zümreler halinde olmaları, memleket için faydalı değildir. Köylünün, halkın kalkınması için her ikisinin de birbirine yakın, birbiriyle anlaşmış ve elele faaliyete geçmiş hale getirilmesi lazım.

● *Nasıl olabilir efendim?*

— Bu da eğitimle olur. Gerek köy imamlarının, din adamlarımızın gerek öğretmenlerimizin iyi eğitilmesi ve bu konuda bir işbirliğine doğru götürülmesiyle olur. Çünkü halk dinine bağlıdır. Din adamlarının sözlerini daha çok itimatla dinler, kabul eder. Memleketimizin bir çok davalarının çözümlenmesinde din adamlarımızı memleket meselelerinde de aydınlatırsak ve diğer aydınlarımızı da din konularında da aydınlatırsak ve halka yaklaştırırsak memleketimizin kalkınması daha kolay olur, daha çabuk olur. Ve halkla aydın birbirine yakınlaşmış olur. Bugün aydınla halk ayrılır. Birbirlerine karşı güvensizdirler. Bir ayrılık vardır.

● *Din bu ayrılığı kaldırabilir mi?*

— Bir ölçüde kaldırır ve yaklaştırır.

● *Efendim, Türkiye İşçi Partisinin bu seçimlerde bir miktar gerilemesi ve parlamentoya çok az sayıda milletvekili sokabilmesi, ayrıca Adalet Partisinin yine çoğunluğu kazanması, aydın sosyalist çevrelerde yeni bir fikrin doğmasına yolaçtı. Denir ki Türkiye'de hiç bir zaman ilerici partiler seçimle işbaşına gelemeyecekler.*

Parlamenter düzende seçimlerle sosyalist bir partinin iktidara gelmesi mümkün değildir. Şimdi bunun bir paralelini Milliyetçi Hareket Partisi için düşünmek mümkün müdür veyahut düşünüür müsünüz? Yani siz de seçim sonuçları itibariyle kısa vadede iktidara gelebilecek bir kadroya sahip olmadınız parlamen-to'da. Bu sizde aynı ümitsizliği, yani parlamenter rejime, seçime karşı benzer bir ümitsizlik yaratıyor mu?

— Hayır. Biz kendi genç kadromuzu geliştirmeden iktidar olmayı istemiyoruz. Bugün mevcut olan kadromuzla düşündüklerimizin memlekette başarılmasını çok güç görüyoruz. Türkiye'nin büyük problemleri var. Ve bu büyük problemler, büyük reformlar, büyük hamleler istiyor. Bunları yapabilmek için de idealist, reformcu bir kadro lazımdır. 27 Mayıs'ın bir çok sahalarda başarısızlığının sebebi de böyle idealist reformcu sivil bir kadroya sahip olmayışı idi. Biz bugün iktidar olsak, bu kadroya sahip olmadıkça mevcut kadronun görüşüne, kapasitesine, tabi olmak, boyun eğmek durumunda kalırız. Bu bakımdan kendi kadromuzu yetiştirmeden iktidar olmak hususunda acelemiz yoktur. İkincisi, bizim görüşümüze göre sosyal olaylar, sosyal gelişme bilhassa Türk milletinin bünyesi icabı, Türk milletinin sosyal yönden gelişmesi, çabuk olmaz, hızlı olmaz. Evvela çok yavaş olur. Fakat zamanla kadrolar teşekkül ettikçe birden bire hızlanır. O zaman da aklın almayıacağı kadar hızlanır. Onun için biz bugünkü neticeden, bu yavaş gelişmeden ümitsizliğe düşmedik, ümitsiz değiliz. Bizim durumumuzu söylüyorum. Bizde bir gelişme vardır. Ama bu gelişme yavaş bir gelişmedir. Fakat bir gelişmedir ve bunu da tabii görüyoruz. Bu yavaş yavaş gelişecektir. Ama kadrolar teşekkül ettikçe hızlanacaktır ve birden bire çok hızlanacaktır. O zaman zaten düşündüğümüz şeyler olacaktır. Milletın arzusıyla, rızasıyla iktidar olacağız ve düşündüklerimizi yapacağız.

● *Efendim 27 Mayıs'ta sizi herkes köklü reformlar yapmak üzere iktidara gelen bir grubun lideri olarak tanımıştı. Bu ifadeleriniz o günkü görüşlerinizi strateji bakımından diyelim, değiştirdiğiniz anlamına gelebilir mi?*

— Efendim şimdi tabii şartlar insanların kararlarını da değiştirmeyi icap ettirir. İnsan değişen şartlar karşısında hep aynı karar üzerinde inad ederse muvaffak olamaz. 27 Mayıs'ın şartları başkaydı. O gün memlekette başka bir hava esiyordu. Bilhassa ilk aylarda 27 Mayıs Türk milleti tarafından büyük bir şevkle, heyecanla karşılanmıştı, tasviple karşılanmıştı. Temas ettiğimiz çevreler «ne iyi ettiniz» diyorlardı, «gitmeyiniz» diyorlardı. «Şu şu dertler var, şu şu meseleler var. Bunları da çözüünüz, hallediniz» diyorlardı. Onun için o günkü şartlar içinde biz, arkadaşlarımızla ben, köklü reformları yapmak istiyorduk. Onun için seçime gitmekte acele edilmesi taraftarı değildik. İstiyorduk ki Milli Birlik Komitesi, memleketin iktidarını bir süre elde bulundursun ve memleketin muhtaç olduğunu düşündüğümüz teşkilatlanmaları yapsın. Ondan sonra memleketi yeni bir seçim için, demokratik düzen için hazır hale getirdikten sonra kademe kademe memleketi demokratik sisteme götürsün. Fakat bu hususta işte bildiğiniz gibi arkadaşlarımız arasında fikir ayrılıkları belirdi ve biz yurt dışına gönderildik o zaman. Öyle oldu. Sonra memlekete döndük. Bu defa da baktık ki, memlekette ihtilal heveslileri çoğalmış. Herkes kendi kapasitesine, kendi durumuna bakmadan efendim hergün bir ihtilal oyunu oynamak şeyi var. Tabii bunu de memleket için zararlı gördük. Çünkü bir milletin kalkınması herşeyden evvel istikrara bağlıdır. Sükunet ister, nizam ister. Neyse, o devreler geçti.

● *Geçti mi acaba?*

— Ordu dışında ihtilal havası estirmek isteyenler oluyor.

Görüyoruz zaman zaman yazılanları, söylenenleri görüyoruz.

● *Nasıl karşılıyorsunuz efendim?*

— Efendim olumlu karşılıyorum. Çünkü herşeyden evvel memleketin şartlarını dikkate almak lazım. İhtilal kolay iş değildir. İhtilali yapacak kadrolar lazımdır. Çok iyi yetişmiş kadrolara ihtiyaç vardır. 27 Mayıs'ta bunun acısını yakından ördüm. İçinde bulundum. Bir çok şeylerle karşılaştım. O konudaki hatıralarımızı, tecrübelerimizi henüz yazmış değiliz. İlerde inşallah yazacağız bunları. Çok enteresan şeyler ortaya koyacağız. Herkes okuduğu zaman şaşacaktır. Bunlar çok iyi yetişmiş, kültürlü, kapasiteli kadrolar ister. O kadrolar olmadıkça başarı sağlamaz. Bakınız mesela İstiklal Savaşı. Bir ihtilaldir aynı zamanda. Ama ona göre bir kadrosu vardı. O kadro onu başarıya götürdü. Ona rağmen bir çok aksaklıklar oldu, bir çok acılar, bir çok ıstıraplar oldu. Hâlâ devam ediyor hikayeleri, sürüp gidiyor. Onun için böyle rastgele ihtilal heveslisi olmayı uygun görmüyorum.

● *Efendim 27 Mayıs'ta sizinle beraber olan, daima sizin yanınızda görmeye alıştığımız ve partide de yanınızda görmeye alıştığımız bazı arkadaşlarınız partiden ayrıldılar ve bunların ayrılış sebepleri gerçek olarak bilinemedi. Bunu açıklayabilir misiniz?*

— Efendim arkadaşlarımızın bir kısmı partiden ayrıldı, bir kısmı ayrılmadı partidedirler. Ayrılmalarının sebebi biraz da özeldir. Partimiz büyük müşküllerle, yokluklarla mücadele ediyor. Devlet bütçesinden yardım almadık. Biliyorsunuz, alamıyoruz. Ve bir partinin büyük masrafları vardır. Bunları temin etmek, gelir bulmak bir meseledir. Arkadaşlarımız milletvekili olmadıkları için de sadece emekli maaşlarıyla geçinme durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Ailevi bir takım meseleleri vardır. Onun için

iş kurmak, iş yapmak ihtiyacıyla karşılaşmışlardır. Bir çoklarının ayrılmalarının sebebi bunlardır.

● *Ama bu aktif bir görevden ayrılmak için tabii de, üye olarak kalmalarına mani var mıydı?*

— Bazı sebepler vardı. Üye olmaları da mahzurlu. Çünkü memleketimizde şiddetli bir partizanlık vardır. Her ne kadar iktidarlar hukuk düzeninden, şurdan burdan bahsediyorlar ama, bir odacının tayinine varıncaya kadar partizanlık hüküm sürüyor memlekette. O bakımdan arkadaşlarımız ayrılmaları zaruret olmuştur.

● *Efendim bu önümüzdeki dört yılı nasıl görüyorsunuz ve bu dört yıl içerisinde parlamentoda Milliyetçi Hareket Partisi olarak tek başına yürütmek zorunda kaldığınız mücadeleyi nasıl yürütebileceksiniz?*

— Tek başıma, bir milletvekili sıfatıyla İctüzüğün, Anayasa'nın verdiği hakları kullanarak yürüteceğim.

● *Aslında bu haklar çok sınırlı...*

— Sınırlıdır. Grubu olmıyanlar için bu haklar çok sınırlıdır. Elimizde sözlü soru müessesesi var. Yazılı soru var. Meclis araştırması var. Gensoru var. Bunu her zaman kullanabiliriz. Kanun teklifleri de yapabiliriz ama tabii onlar şey etmez. Mesela geçen dönemde yaptığımız teklifler var ki hepsi bizden geldiği için reddedilmiştir. Biz mesela geçen dönemde Meclise genel ve şümüllü bir af teklifi getirdik, bir kanun tasarısı getirdik. Ve bu reddedildi. Genel heyete de getirdik teklifi, fakat orada daha müzakere edilmeden reddedildi, görüşülmesi kabul edilmedi. Halbuki seçime giderken her iki partinin de programında yer aldı af konusu.

● *Efendim Adalet Partisinin önümüzdeki dört yıllık iktidarını nasıl görüyorsunuz?*

— Adalet Partisi iktidarı daima aciz bir iktidar olmuştur, beceriksiz, aciz, liyakatsiz bir iktidar olmuştur. Üste-

lik de çok ayağı yerden kesik, çok kendini beğenmiş bir iktidar. İstişare, işbirliği, nezaket kaidelerine riayetkar olmak, başkalarının hakkına da saygılı olmak, çünkü demokrasi demek müsamaha rejimi demektir. Uzlaşma rejimi demektir. Bunlarda o da yok. Hem çok acizdirler, korkak, beceriksizdirler, çekingendirler. Hem de bu tarafları da var. Hiç olmazsa daha mütevazı, anlayışlı, hoşgörür, mesuliyetlerde ve fikirlerde paylaşma, danışma, konuşma yoluna gitseler daha iyi olur. Çünkü memleket hepimizindir. Kendilerine her parti az çok yardımcı olur. Çok acı tenkitlerde bulunsalar dahi onlar dahi bir yardımdır. Halbuki o yola gitmiyorlar ve kendileri de bildiğiniz gibi çok beceriksiz bir iktidar olmuşlardır. Bu dört yılda da fazla bir şey başaracaklarını tahmin etmiyorum. Başarmalarını temenni ediyorum. Samimi olarak... Çünkü boşa geçmesini istemiyoruz dört yılın. Memleketimizin iyiye gitmesini istiyoruz. Fakat geçmişe bakarak bundan sonra da büyük neticeler sağlayacaklarını sanmıyorum. Seçimlerde de hareketleri çok kanunsuz olmuştur. Ve ahlak dışı olmuştur.

● *Ne gibi efendim?*

— Efendim bir defa yalana başvurmuşlardır. Ve rakiplerinin şerefleri, haysiyetleri aleyhinde çok çirkin iftiralara başvurmuşlardır. Ayrıca halk üzerinde baskı yoluna gitmişlerdir. Mesela bir köye su gelecek, seçimden bir gün önce kamyonlarla su boruları getirilmiş, indirilmiştir köye. Ve köylüye denmiştir ki, yarın sandıktan çıkacak oylara göre ya borular döşenecek, köyünüze su akacak, veya tekrar borular yüklenecek kamyonlara, geri götürülecek.

● *Mahal zikredebilir misiniz?*

— Mahal falan var bizde, hepsi var bunların.

● *Onları açıklayabilir misiniz?*

— Açıklarız. Kastamonu'da olmuştur bu dediğim olay. Başka yerlerde de olmuştur. Mesela bir kişiyi, bir çok san-

dığa yazdırmışlar ve bir çok sandıkta oy kullandırmışlardır. Bunun böyle müşahhas örneği Manisa'da olmuştur, Akhisar'da olmuştur. Ve Yüksek Seçim Kuruluna da biz bunları bildirdik. Yüksek Seçim Kurulu bize verdiği cevapta, bunların seçim suçlarını teşkil ettiği için Savcılıklara ihbar ettiğini bildirmiştir. Savcılıklarca bu işlere elkonacağını bildirmiştir. Belki Savcılıklar buna elkoyacak ama, bu vatandaşlar oy kullanmıştır.

● *Aslında bu sonucun iptalini gerektirmez mi? Mükerrem oy kullanmanın...*

— İşte bilemiyorum yani nereye varacak. Savcılığa emir verilmiş, savcılık bunu takip ediyor. Olmuş bu. Biz vaka, isim, yer gösterdik. Yüksek Seçim Kuruluna bildirdik. Sonra bilhassa bizimle çok uğraşmışlardır, iktidar partisi. Aleyhimizde çok çirkin ve baştan aşağı yalana müstenit propaganda yapmışlardır ve Anayasa'yı ihlal etmişlerdir. Yaptıkları propaganda şudur; Türkeş kafirdir, müslüman değildir. Ve bu kafire oy veren de kafir olur. Oy verirseniz siz de kafir olursunuz şeklinde propaganda yapılmıştır. Bu mahiyette broşürler Adalet Partisi tarafından bastırılmış ve dağıtılmıştır her tarafta. İttihat diye bir gazete var, orda çıkan bir yazıya bir takım başka şeyler de eklemiştir ve bunu Adalet Partisi teşkilatı dağıtmıştır. Adalet Partisinden böyle vatandaşmış gibi gönderdiğimiz kişiler bunları temin etmişlerdir ve bu durumu da zabıta tesbit ettik. Bakınız bu da böyle teksir edilerek dağıtılmış vesikalardandır. Şimdi Menderes ve Bayar asılan demişler. Ve İnönü ile Bayar astıran. Benimle Bayar'ın resmi ve asan ile...

● *Bayar aleyhinde ama sizi de arada...*

— Bizim aleyhimizde. Yani bizi hedef tutuyor. Halk Partisini, bizi hedef tutuyor. Yani Menderes'i astırdığımızı iddia ediyorlar. Burada kafirliğimizi, islamiyet dışına çıktığı

ğımızı iddia ediliyor efendim. Ve bize oy verildiği takdirde de oy verenlerin de kafir olacağı iddia ediliyor. Ama bizzat bunu dağıtan Adalet Partisi. Dağıtan, yazdırın.

● *Nurcular sizin aleyhinizde mi çalıştılar bu seçimlerde?*

— Öyle oldu her halde işte bu şeyler. Fakat bunu finanse eden, dağıtan Adalet Partisi ve Hacı Ali Demirel'den dağıldı. Konya'ya yapılan sevkiyat, Niğde'ye yapılan sevkiyat Özel Yükseliş Kolejinden yapıldığını tesbit ettik. Bunları da biz kendimiz burdan vatandaşları Adalet Partisi merkezine göndererek ordan temin ettik. Sonra başka şeyler de yapmışlar.

Sahte teyp doldurmuşlar. Güya ben teype konuşmuşum gibi. «Ben Alpaslan Türkeş, Menderesi astırdım. Oğlunu da astıracağım. Ezanı Türkçeye çevireceğim, camileri kapatacağım. İbadeti yasak edeceğim. Müslümanlığı yer yüzünden kaldıracacağım,» şeklinde teypler. Bunları köy kahvelerinde «işte Türkeş bu adamdır, bakın ne söylüyor. Bu kendi sesidir. Konuşurken aldık,» diye böyle dolaştırmışlar, dinletmişler.

● *Konya'da mı oluyor efendim?*

— Konya'da, Adana'da. Bilhassa Adana köylerinde olmuş.

● *Onu da Adalet Partililer mi yaptı?*

— Adalet Partililer... Adalet Partisi, bu seçimde bize karşı bütün husumeti Adalet Partisi gösterdi...

7

Yusuf Azizoglu
(YTP Genel Başkanı)

● *Önce bu seçim sonuçlarını tahlilden başlayalım. Gerçi aradan zaman geçti ama, kısaca, Özellikle Yeni Türkiye Partisinin aldığı sonuçları değerlendirirseniz faydalı olur zannediyorum.*

— Seçim sonuçları genellikle küçük partiler yönünden başarılı olmamıştır. Vatandaş daha çok oylarını büyük partiler istikametinde kullanmayı tercih etmiştir. Benim kanaatime göre bu, sosyal bünyemizin ikili bölünme temayülünden ileri gelmektedir. Bu, bugün olmuş bir hal değildir. Türkiyede çok partili hayatın başladığı 1946'dan bugüne kadar, vatandaş genellikle oylarını iki büyük parti, iki büyük kutup istikametinde kullanma temayülünü göstermiştir. 1946-1950 arası mevcut olan Milli Kalkınma Partisi gibi, sonra teşekkül eden Millet Partisi gibi partiler o günkü seçimlerde ve o devrede yapılan ara seçimlerinde bir netice alamamışlardır. 1950 - 1960 arası da böyle olmuştur. Millet Partisinin durumu, sonra bizim katıldığımız Hürriyet Partisi'nin 1957 seçimlerindeki duru-

mu gene umumi temayülün ikili bölünme istikametinde olduğunu göstermektedir. 1961 - 1969 arası da aynı vaziyettedir ve bugün küçük partiler en başta bu sebepten, milletten beledikleri nisbette oy alamamışlardır.

● *O zaman efendim bu müşahadenin ışığı altında Yeni Türkiye Partisi'nin geleceğini nasıl görürsünüz? Vatandaşlar genel olarak iki büyük partiye yöneldiklerine göre, Yeni Türkiye Partisinin bundan sonra yaşama ve gelişme şansını nasıl görürsünüz?*

— Yeni Türkiye Partisi bakımından ben geleceği karanlık ve ümitsiz görmüyorum. Çünkü bizim kendileriyle aynı vatandaş kitlesine hitap ettiğimiz siyasi rakibimiz Adalet Partisinin eninde sonunda bizim bugün gördüğümüz hakiki yüzünün millet tarafından da görüleceğine ve bu gidişi milletin de yetersiz bularak başka bir alternatif arayacağına kaniim. Sosyal meselelerde kısa vadeli neticeler beklemem lazım gelir. Uzun vadeli neticeyi kabul ettiğimiz takdirde, Yeni Türkiye Partisi'nin mutlaka millet tarafından aranacağı gün gelecektir. Onun için ümitsiz değiliz.

● *Evet. Seçimlerden önce yaptığımız konuşmada, bu sonuçtan daha iyi bir sonuç alacağımızı tahmin ettiğinizi ileri sürmüştünüz. Bu tahmininizin gerçekleşmesinin sebepleri nelerdir acaba?*

— Hakikaten seçimlerden evvel partimizin millet tarafından bu kadar az tasvip göreceğini tahmin etmiyorduk. Pek ileri değil ama, daha fazla bir neticeyi tahmin ediyorduk. Bunun muhtelif sebepleri vardır. Bir kerre seçim sistemi bunun baş sebebidir. Seçim sistemi vatandaşın küçük partilere oy verme şartlarını ve imkanlarını güçleştirmektedir. Karma liste olmayışı bir çok vatandaşların küçük partilere oy vermelerine engel olmaktadır. Sonra seçimlere katılırken bizimle büyük partiler arasındaki şartlarda korkunç eşitsizlikler vardı. Biz gayet asgari imkanlarla, ken-

di şahsi imkanlarımızla bir seçime katıldık. Bilfarz Adalet Partisi milyon, yüzlerce milyon harcıyarak...

● *Yüzlerce mi?*

— Yüzlerce milyon harcıyarak bu seçimler neticesine vardı. Filvaki bu yüzlerce milyon iddiası için elimizde vesikalar, deliller yoktur. Ama muhtelif vilayetlerden, teşkilatımızdan yaptığımız temaslar ve aldığımız haberlere göre, Adalet Partisi fevkalade büyük meblağlar harcıyarak bu neticeleri elde etmiştir. Biz ise basit, mütevazı seyahatleri yapmak için dahi büyük maddi müşküller içerisinde kıvrandık.

● *Halk Partisi ne kadar harcamıştır acaba? O hususta bir tahmininiz var mı?*

— Halk Partisi hakkında bir rakam tahmini yapmak bizim için mümkün değildir. Yalnız onun da para bakımından hiç sıkıntı içinde olmadığını ve teşkilatına lazım gelen yardımları yaptığını tahmin ediyorum. Çünkü Halk Partisi bize nazaran çok daha müsait ve bol şartlar içerisinde bir seçim yarışması yaptı.

● *Bir başka partinin lideri, Halk Partisinin 25 milyon harcadığını ileri sürdü. Size makul gelir mi bu rakam?*

— Bu rakam hakkında bir fikrim yok amma, tekrar döneyim, Adalet Partisinin yüzlerce milyon harcadığına yüzde yüz bir kanaatim vardır. Adalet Partisi çok para harcadı. Büyük paralar harcadı. Halk Partisi de, dediğim gibi bir rakam tahmin etmek imkanı yok amma, o da oldukça rahat bir seçim, yani maddi bakımdan seçim yapmak imkanını buldu.

● *Efendim şimdi Parlamento'da grup kuramayacak sayıda milletvekiline sahipsiniz. Bu durumda belki öteki muhalefet partileriyle bir işbirliğine sizi zorlayıcı sebeptir bu. Bu durumu bir kere zorlayıcı sebep olarak kabul eder misiniz? Eğer öyleyse hangi partilerle*

işbirliği yapmayı daha yakın bir ihtimal olarak görürsünüz?

— Mevcut siyasi partiler içerisinde hiç birisiyle işbirliği yapmayı düşünmüyoruz. Böyle birşey mevzu bahis değildir. Grup yapmak bizim de arzu ettiğimiz ve ihtiyacımız olan bir konudur. Parlamento faaliyetlerimizin haklara ve imkanlara sahip olarak yürütülebilmesi için gruba büyük ihtiyacımız vardır. Buna çalışacağız. Müstakillerden, diğer partilerden bizim görüşlerimize yakın temayüllerden milletvekilleri, ilerdeki şartlar ve imkanlar nisbetinde sağlama ya çalışacağız. Temin edebilirsek bahtiyar oluruz. Etmezsek bu kadromuzla vazifemize devam etmekten başka bizim için bir çare düşünmüyorum.

● *Küçük partilerin grup kuramamak durumunda kalmaları şöyle bir ihtimali ortaya çıkardı. Ya grup kurmak için öteki partilerden kendilerine milletvekili çekmeye çalışacaklar. Yahut da öteki partiler, yani bu küçük partiler, kendi aralarında aynı işi yapmaya çalışacaklar. Böyle bir ihtimal veyahut tehlike sizin için sözkonusu mudur acaba?*

— Arzettiğim gibi bizim diğer küçük partilerle birleşme istikametinde bir temayülümüz yok. Öyle bir ne düşüncemiz ne de bir...

● *Hayır onu kasetmedim de efendim. Mesela bağımsızlardan veyahut diğer partili milletvekillerinden Yeni Türkiye Partisine geçmek ihtimali veyahut tersi.*

— Bağımsızlarla temas halindeyiz. Onlardan bir kısmının Yeni Türkiye Partisi'ni tercih edebileceklerini tahmin ediyorum. Bunu sağlamaya çalışacağız.

● *Bunu sağladığınız takdirde grup kuracak sayıda milletvekiline sahip olabilir misiniz?*

— Mümkündür.

● *Önümüzdeki dört yılın sorunlarını nasıl görüyorsunuz?*

nuz? Şimdi parlamentoda ortaya çıkan durum muvacehesinde...

— Önümüzdeki dört yıl bakımından milletimiz Adalet Partisine büyük bir şans tanımıştır. Benim kanaatim odur ki, vatanş Adalet Partisini bizim gördüğümüz zaviyeden görmüyor. Adalet Partisi için hâlâ bir ümit beslemektedir. Biz de vatanşın bu ümidine katılırız. Ve Adalet Partisinin kendisini ıslah etmesini memleket meseleleri üzerinde bugüne kadar takip ettiği günlük politika yerine, uzun vadeli, ciddi tedbirler alarak işleri düzene koymasını canü gönülden arzu ederiz. Ve Adalet Partisi'nin bu istikamette muvaffak olması için samimi yardımcısıyız. Ama benim kanaatim odur ki, Adalet Partisi idarecilerinde bu kabiliyet yoktur. Bu büyük şans, ellerine geçen büyük fırsatı iyi kullanamıyacaklardır. Şartlar da pek iyi değildir. İktisadi buhran adım adım büyük bir dev gibi yavaş yavaş kapıya doğru gelmektedir. Adalet Partisinin bugüne kadar takip ettiği politikalarla bu ciddi meseleyi halledebileceğini sanmıyorum. Bütün dikkatimizi bu mesele bakımından da hükümetin teşkiline dikmiş bulunuyoruz. Bakalım Hükümet teşkilinde sayın Adalet Partisi Genel Başkanı ve Başbakan bugünün müşkül şartlarını karşılayabilecek güçte, ehliyetle, tecrübede, ihtisasta elemanlardan müteşekkil bir kabine kurmak suretiyle bu işi düşündüğümüz istikametinde ele alma temayülünü gösterecek midir? Bu çok mühim bir noktadır. Geçmişte olduğu gibi gene kendisine tabi, emrine itaat edebilecek tiplerden müteşekkil bir kabine kurduğu takdirde, o zaman demin ifade ettiğim gibi ümitsiz bir vaziyetin bir dört sene daha bu milleti günler, yıllar geçtikçe daha çok artarak bizi fevkalade müşkül şartlar içerisine sokması ihtimal ve vaziyeti hasıl olacaktır.

● *Bu ümitsiz vaziyet ve güçleşeceğini ileri sürdüğünüz*

şartlar parlamenter rejimin geleceği bakımından tehlikeli bir durum ortaya çıkarabilir mi sizce?

— Parlamenter rejimin geleceği bakımından tehlikeli bir durum çıkması bizi de fevkalade endişeye sevkeden bir meseledir ve hiç bir zaman gönlüm böyle bir endişeyi ifade etmeye razı değildir. Çünkü zaman zaman mühim bir kısmı kötü niyet sahibi gruplar ve şahıslar, böyle durumlardan bahsederler. Hatta böyle bir vaziyetin gelmesini adeta özler dururlar. Ben böyle bir şeyi asla Türk milletine layık bir netice olarak düşünmüyorum, beklemiyorum. Fakat şartlar gayri kabil tamir bir safhaya girdiği takdirde o gibi nahış, o gibi fevkalade yıkıcı ve Türkiye'nin geleceği bakımından büyük elem verici vaziyetler gelmez denemez.

● *Efendim tekrar müsaade ederseniz bu seçim sonuçlarının yorumlanmasına dönelim. Bir değerlendirme göre, bu seçimlerde alınan sonuçlar, eski Demokrat Partili ileri gelenlerinin kamuoyunda etkilerini kaybettiklerini ileri sürüyorlar. Bu değerlendirme de daha çok Yeni Türkiye Partisi'nin aldığı sonuçla ilgili oluyor. Çünkü bazı eski Demokrat Partili ileri gelenleri sizin partinizi desteklediler, bazılarının yakınları aday oldular sizin saflarınızda. Sizin başarılı sonuç almamanız, onların kamuoyunda etkili olmadığı şeklinde yorumlandı. Bu yorumlara katılır mısınız?*

— Eski Demokrat Parti idarecilerinin ileri gelenlerinin etkilerini tamamen kaybettiklerini sanmıyorum. Bu ancak bir siyasi hakka sahip olup, müstakil bir teşebbüse giriştikleri zaman umumi eftar önünde, gözükecektir. Eski Demokrat Parti idarecileri tamamen Yeni Türkiye Partisi safında gözükmemişlerdir. Bir zaman bir temayül göstermişlerdir. Bunlardan bir ikisi Yeni Türkiye Partisinden akrabalarını, yakınlarını aday göstermek suretiyle Yeni

Türkiye Partisine bir yakınlık göstermişlerdir. Ama kadronun büyük ekseriyeti Adalet Partisi safında Demirel'e yaklaşmışlardır. Bu itibarla Yeni Türkiye Partisinin aldığı netice eski Demokrat Parti idarecilerinin tamamen tesirlerini ve güçlerini kaybettikleri manasına gelmez. Çünkü onlar tesirlerini bizim terazinin kefesine koymadılar. Son yaptıkları toplantılarda hiç bir parti lehinde hareket etmemeyi, Adalet Partisi karşısında cephe almamayı siyasi hakları bakımından uygun bir tarz olarak kabul ettiler ve nitekim sayın Bayar'ın da beyanatlarında her hangi bir saf istikametinde olmadığı anlaşılıyordu. Biz Yeni Türkiye Partisi lehinde bir takım teşebbüslerde bulunacaklarını tahmin ediyorduk. Bu tahminimiz gerçekleşmedi.

● *Efendim bu siyasi hakların iadesi söz konusu. Hatta belki bu konuşmamız gazetede yayınlanana kadar da gerçekleşmiş olabilir. Demin buyurduğunuza göre, onların ne derece etkili olduklarının anlaşılması, bu hakların iadesi sonucu anlaşılacak. Hangi parti saflarında aday olmayı düşünürler sizce? Temasınız böyle bir soruyu cevaplandırarak mahiyette midir?*

— Bunu sarahatle söylemek imkanına malik değilim. Tahmin ederim ki onlar siyasi haklarına kavuştukları takdirde, imkan bulurlarsa yeni bir parti, eski Demokrat Parti'yi kurmak suretiyle yeni bir siyasi teşebbüse geçmeyi tercih edeceklerdir.

● *Böyle bir teşebbüs gerçekleşirse mevcut siyasi partiler üzerindeki tesir ne olur? Adalet Partisinden ayrılışlar olur mu kanaatinizce?*

— Böyle bir teşebbüs ancak Adalet Partisine zarar verir. Ve oldukça Türk siyasi hayatında hatırı sayılır bir kuvvet haline gelebilirler.

● *Siyasi konjonktür böyle bir partinin kurulmasına ve gelişmesine müsait midir sizce?*

— Bu müsaitliği yaratacak olan Adalet Partisinin tutumudur. Arzettiğim gibi Adalet Partisinin bugüne kadarki tutumu bilhassa münevverler yanında katiyen tatmin edici olmamıştır. Bu tatminsizlik aynı şekilde önümüzdeki dört yılda devam ettiği takdirde, o zaman gerek diğer partiler yönünden, gerek kurulacak yeni bir siyasi parti yönünden bir alaka bahis konusu olabilir.

● *Efendim Başbakan bu seçim sonuçlarından her partinin alması gereken dersler bulunduğunu ve bu meyanda da kendilerinin de alması gereken dersler bulunduğunu belirtti. Sizce Yeni Türkiye Partisinin seçim sonuçlarından alması gereken ders nedir?*

— Bence, bizim almamız gereken dersten çok, mühim olanı iktidar partisinin ders almasıdır. Maalesef iktidar partisinin bu istikamette bir anlayış içinde olmadığını görüyoruz. Çünkü sayın Demirel herşeyi oy adedine göre değerlendirmektedir. Filvaki bu ileri cemiyetlerde hakiki bir kıstas olabilir ama bizim toplumumuzda böyle değildir. Bu oyların nasıl temin edildiğini, hangi tesirlerle elde edildiğini biliyoruz. Binaenaleyh bu tesirleri sanki yokmuş gibi, sanki bütün partiler aynı şartlar, aynı imkanlar, aynı vaziyetler içerisinde bütün kanuni şartların espri halinde Türkiye'ye hakim olduğu şartlar içinde mevcutmuş gibi konuşmasında isabet yoktur. Adalet Partisi geçmiş devredeki durumunu oylara göre ölçtüğü takdirde bir aldanma içerisinde olacağı ve bu aldanmanın da gelecek için cemiyetimize zararlı olacağına kaniim. Bize gelince, bizim de şüphe yok ki bazı kusurlarımız olmuştur. Mesela maddi imkansızlık yüzünden teşkilatımızı tanımlayamamak, vatandaşla yurt çapında temaslar kuramamak, düşüncelerimizi, görüşlerimizi onlara izah edememek bizim başarısızlığımızın önemli sebeplerinden bir tanesidir. Bunları önümüzdeki devrede imkanlarımız nisbetinde geniş bir za-

man ölçüsü içerisinde ele almaya ve telafi etmeye çalışacağız. Politikamızda vatandaş tarafından reddedilen, tekdüz edilen, istenmeyen bir husus olduğunu sanmıyorum. Bizim ileri sürdüğümüz, vatandaşa telkin etmek istediğimiz fikirler yüzde yüz vatandaşın lehine, Türk toplumunun ihtiyacı istikametinde olan görüşlerdir. Bu görüşlerimizi vatandaşa daha belirli şekilde izah etmeye ve ona kabul ettirmeye çalışmakta devam edeceğiz. Benim kanaatim odur ki, önümüzdeki dört yıl içinde ekonomik buhran önlenemeyecek ve AP de, son şansını kullanamayacaktır. Seçmen, cahil olduğu için bir takım meselelerin içyüzlerini bilmemektedir. Ve onun için de AP'nin frapan, süslü sözlerine kanıp, oyunu ona vermiştir. Türk Milleti Adalet Partisine büyük bir şans vermiştir. Fakat AP, bu şans başarılı bir şekilde kullanamayacak ve seçmen de böyle bir şans bir daha AP'ye vermeyecektir. İşte o zaman dikkatler bizim üstümüze dikilecektir. Yapılacak işi, TIP, MHP, MP yada öteki partiler yapamazlar. Çünkü seçmenin oyları onlara değil, bize akacaktır. Biz, AP ile aynı orijinden gelen bir partiyiz. Aynı seçmen topluluğuna dayanıyoruz. AP de, YTP de temeli DP olan partilerdir. Biz, DP'nin memlekete hizmet etmeyi düşünen bölümünü teşkil ediyoruz. AP ise, DP'nin oy almayı düşünen bölümünü teşkil etmektedir. Demirel, halktan oy toplamasını gayet iyi bilen, başarılı bir taktisyendir. Oy toplamada bir ustadır Demirel. Fakat devlet adamı değildir. Oy toplamak başka şeydir, millete hizmet etmek başka şeydir. Bu bakımdan Demirel'in durumu, belirli bir zaman sonra anlaşılacaktır. Ve şimdi toplayabildiği kadar oy toplayamayacaktır. Uzun vadede başarılı olamayacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
SEÇİMDEN ÖNCE	9
1. Süleyman Demirel (AP Genel Başkanı)	11
2. İsmet İnönü (CHP Genel Başkanı)	69
3. Yusuf Azizoğlu (YTP Genel Başkanı)	81
4. Hüseyin Balan (BP Genel Başkanı)	97
5. Turhan Feyzioğlu (GP Genel Başkanı)	115
6. Mehmet Ali Aybar (TİP Genel Başkanı)	132
SEÇİMDEN SONRA	151
1. Süleyman Demirel (AP Genel Başkanı)	153
2. İsmet İnönü (CHP Genel Başkanı)	203
3. Turhan Feyzioğlu (GP Genel Başkanı)	216
4. Mehmet Ali Aybar (TİP Genel Başkanı)	238
5. Hüseyin Balan (BP Genel Başkanı)	263
6. Alparslan Türkeş (MHP Genel Başkanı)	291
7. Yusuf Azizoğlu (YTP Genel Başkanı)	313

Bugün Türkiye'nin kaderi üzerinde söz sahibi olan siyasi partilerin görüşleri zaman zaman çeşitli biçimlerde açıklanmış, fakat genellikle önceden hazırlıklı yapılan bu açıklamalar partilerin gerçek kimliklerini ortaya koymaktan uzak kalmıştır. Milliyet Gazetesi Genel Yönetmeni Abdi İpekçi, 12 Ekim 1969 seçimleri sırasında parti liderleriyle yepyeni bir teknik uyguluyarak yaptığı röportajlarda bu barajı aşmış, ustaca sorduğu sorularla liderlerin asıl görüşlerini, yurt sorunları üzerindeki bilgi seviyelerini, içine düştükleri çelişkileri açığa çıkartarak teyple tesbit etmiştir. Seçimden önce ve seçimden sonra iki tur halinde yapılan bu röportajlar, teypte tesbit edilen konuşmalar üzerinde hiçbir değiştirme yapılmadan Milliyet Gazetesi'nde aynen tefrika edilmiş, daha sonra ANT YAYINLARI tarafından kitap haline getirilmiştir. "Liderler Diyor ki"nin, Türkiye'nin siyasal, ekonomik ve sosyal hayatında bundan sonraki gelişmeleri sağlıklı biçimde değerlendirmek isteyenler için çok yararlı bir belge olacağına inanıyoruz.